

LITERATURA I INTERCULTURALITAT

ÀFRICA

LITERATURA I INTERCULTURALITAT

ÀFRICA

1.DADES GENERALS

1.1.ÀFRICA. ESPAI FÍSIC

1.2.ÀFRICA.ESPAI CULTURAL

1.3.LLENGÜES I PAÏSOS

2.LES LITERATURES DEL MAGRIB

3.LES LITERATURES SUBSAHARIANES

4.ALTRES MIRADES

5.MOTS EN DIRECTE: LES ENTREVISTES

6.BIBLIOGRAFIA

7.MATERIAL AUDIOVISUAL

1.DADES GENERALS

1.1.ESPAI FÍSIC

.Estès a cavall dels dos hemisferis, Àfrica és el segon continent més gran del planeta. Gairebé totes les formes paisagístiques i climàtiques de la terra hi són representades, amb sorprenents disparitats i contrastos d'ambients i també de cultures: des de la ribera de la Mediterrània o el Magrib de població blanca, fins a les immenses sabanes i selves del centre i el sud del continent, amb població de raça negra i amb una enorme diversitat de pobles, cultures i idiomes. Entre ambdues zones s'estèn el desert més gran de la terra, el Sàhara, que ocupa una tercera part del continent africà.

Àfrica se situa al sud d'Europa i al sudoest d'Àsia i és el tercer continent pel que fa a la seva extensió. Està limitat per la mar Mediterrània al nord, l'oceà Atlàntic a l'oest i l'Índic a l'est.

El relleu africà és molt senzill; de fet en la seva gran majoria és un altiplà plana, envoltada de muntanyes al nord, nord-est i est. Com a accidents del continent hi ha les Muntanyes de l'Atlas (costat nord-oest); el Kilimanjaro al costat oriental (d'origen volcànic) i la serralada Drakensberg al costat del sud-est. Hi destaca també la vall del Nil i el del Congo, una dilatada extensió que ocupa Àfrica central. Les illes no són gaire nombroses; per la seva dimensió destaca la de Madagascar.

A l'Àfrica hi ha nombrosos llacs d'aigua dolça. Com a exemple tenim el llac Victòria que és el més gran i pel que fa a la seva extensió és el tercer en el món.

No se sap ben bé quins van ser els primers habitants de l'Àfrica i els seus orígens, tot i així, se sap que des de temps immemorials hi ha un deversall d'elements asiàtics. En els darrers segles els europeus van arribar a l'Àfrica amb finalitats colonitzadores. Tot i que la raça predominant és la negra, hi ha àrabs a la zona nord i molts europeus de raça blanca; el mestissatge és, doncs, un dels trets del continent.

Entre les llengües hi ha el bantú, el sudanès i les llengües parlades pels àrabs, d'arrel camítica i semita. A més a més, s'hi parlen les llengües europees i una variant de l'holandès, que es parla a la República de Sudàfrica i que s'anomena "afrikaans".

En l'actualitat Àfrica es divideix en estats, gairebé tots sobirans, amb un règim polític que va des del segregacionisme a la República de Sudàfrica fins a les monarquies àrabs, tot passant per repúbliques més o menys democràtiques.

Àfrica té nombrosos recursos naturals i minerals, però a causa de la dificultat de comunicació i del baix nivell cultural dels seus habitants, no estan prou explotats.

L'agricultura és variada, però està condicionada per tècniques força primitives, com l'agricultura migratòria i les estructures de tipus familiar. Hi ha el conreu de cereals, lleguminoses, tubercles i arbres fruiters. La producció fustera no està prou explotada a causa de la dificultat d'accés a les zones productores i pels procediments primitius d'extracció.

La ramaderia no està gaire desenvolupada per les malalties endèmiques del continent i per la densitat d'animals ferotges que hi existeixen. Pel que fa al bestiar cal destacar l'ús del camell a les zones desèrtiques i el de l'ase per al transport.

El continent negre és el major productor d'alguns minerals com el coure, l'or, diamants i fosfats, tots dedicats a l'exportació, però d'altra banda, és deficitari en els més bàsics, especialment en fonts d'energia. A més, hi ha dificultat d'extracció i transport. A causa de la disposició del relleu, Àfrica té una gran riquesa hidràulica, fins ara no gaire explotada. La indústria africana és incipient i tan sols a la República de Sudàfrica i a alguns països del nord d'Àfrica, ateny un nivell acceptable.

1.2.ESPAI CULTURAL

Dins la història del continent africà s'hi poden fer dos grups o seccions. D'una banda, hi ha la dels països mediterranis que sempre han estat en contacte amb Europa i amb els països del sudoest asiàtic i, de l'altra, l'anomenada Àfrica negra la qual fins la colonització europea ha seguit diversos camins.

a) Àfrica musulmana.

La vall del Nil va ser una de les primeres zones habitades a la terra. S'hi va desenvolupar una cultura impressionant de la qual en tenim vestigis des de la prehistòria. El motiu d'aquest desenvolupament cultural i econòmic es deu al riu Nil, ja que les seves crescudes facilitaven el desenvolupament de l'agricultura i estimulaven el progrés intel·lectual en esborrar tots els límits de les parcel·les, que any rere any s'havien de reconstruir.

Les dinasties egípcies es van mantenir fins que els perses les van dominar l'any 343 a de C., els quals hi van restar fins l'arribada d'Alexandre l'any 333.

Mentrestant, la resta de la costa mediterrània s'anava desenvolupant amb colònies establertes per diferents pobles entre els quals destaquen els fenicis que van crear diverses colònies al llarg de la costa; el punt culminant se situa al segle X a de C. amb el regnat d'Hiran de Tiro.

Després de l'expulsió dels perses d'Egipte, Alexandre va fundar Alexandria, una de les ciutats més importants de l'hel·lenisme. En aquest període hel·lènic es va desenvolupar a Egipte el regne dels làgides, iniciat amb Ptolomeu (323-285) el qual va durar fins que fou enderrocat pels romans l'any 30. Aquests van conquerir nombrosos punts en el Mediterrani.

Els vàndals s'establiren a Àfrica, sota el comandament de Genseric, tasca facilitada arran de les diferències entre els generals romans. De fet, aquesta denominació es va acabar el 477 d e C. amb la mort del general bàrbar.

L'Edat Mitjana està marcada pel desenvolupament de la doctrina i el poder musulmà que es va anar estenent per una gran franja tot deixant una gran empremta religiosa i cultural que es manté fins als nostres dies i que no s'ha esborrat malgrat la dominació que la zona ha sofert de part de l'imperi otomà i de les potències europees.

Fins la primera guerra mundial, tot el nord d'Àfrica pertanyia a l'imperi turc però en aflebir-se aquest i amb l'ambició dels europeus tot plegat va conduir a la destrucció d'aquest imperi. Però malgrat això els africans no van obtenir la independència sinó que els turcs van ser substituïts per anglesos i francesos, mentre que Itàlia dominava Líbia i Espanya obtenia algunes possessions.

Tots aquests països van atènyer la seva independència dins la segona meitat del nostre segle i actualment són països àrabs de religió musulmana, tot i que presenten nombroses diferències.

b) Àfrica negra

S'anomena així pel color de la pell dels seus habitants, tot i que entre ells hi ha diferents variants. Aquesta zona ha estat aliena en molts dels esdeveniments universal per la sidifultat de penetració en el seu interior fins a l'arribada dels seus colonitzadors. Els portuguesos en van ser els capdavanters ja que hi van arribar al segle XV.

Tot i això no s'ha de caure en l'error de considerar que els africans vivien en un estat d'absolut salvatgisme fins a l'arribada dels europeus ja que hi ha poderoses unitats polítiques des de èpoques molt remotes. Aquestes tenen el seu origen al Sudan Occidental, organitzat per tal de controlar la producció d'or, producció que durant tota l'Edat Mitjana va abastir a Europa. També hi destaca l'imperi Ghana, nascut en el segle IV, que no té relació amb el país del mateix nom; l'imperi Mai; i el d'Abisínia. Cal destacar Etiòpia, una civilització que va perdurar més de 25 segles i que va tenir contacte amb l'antic Egipte, amb Alexandre el Magne i amb Roma, tot mantenint un important paper en el comerç de Roma amb el Orient llunyà.

Per aquests llocs també s'hi ha expandit els musulmans(cal no oblidar que els almoràvids van sorgir de la zona del Senegal).

En el segle XV es va iniciar la colonització europea. La primera explotació que sofreix aquest continent és a nivell humà ja que es va iniciar el comerç d'esclaus que es va allargar fins al segle XIX. Durant els tres primers quarts del segle XIX els europeus no van mostrar gaire interès per penetrar dins el continent africà, però a partir de finals del XIX(darrer quart de segle) es va iniciar una carrera en la qual hi van participar França, Anglaterra, Itàlia,

Alemanya, Bèlgica, Portugal i Espanya, tots esperonats per ànsies econòmiques i polítiques.

Al segle XX s'inicia la descolonització causada tant per les alteracions territorials després de les dues segones guerres mundials i la contribució de les colònies a les mateixes, com per la pròpia evolució dels països colonitzats i sotmesos, en els quals es van començar a organitzar moviments nacionalistes que han donat lloc al panafricanisme, procés que es desenvolupa en la segona meitat del nostre segle, tot i que encara existeixen alguns punts que encara estan colonitzats.

Malgrat tot, els països que han atès la seva independència s'enfronten a la tasca de crear les seves pròpies estructures i desenvolupar-se adequadament, la qual cosa en alguns casos no és una tasca fàcil. D'altra banda, a la República Sudafricana es troben en un règim segregacionista en procés d'integració democràtica que planteja molts problemes polítics, econòmics i, sobretot, morals.

1.3.LLENGÜES I PAÏSOS

Per ordre alfabètic:

ANGOLA: Portuguès; llengües bantús

ARGÈLIA: àrab i diversos dialectes.

BENIN: Francès; fon, ioruba; mina; dendi; bariba, gun; adja; somba; pila-pila.

BOTSWANA: anglès; setswana

BURKINA FASSO: francès, morè, diulà, gurmantxè

BURUNDI: kirundi; francès, suahili.

CAP VERD: portuguès, creol

CAMERUN: francès; anglès; bantú i d'altres.

COMORES: francès; comorià

CONGO: francès, llengües bantús

COSTA D'IVORI: francès, baulé, beté, diula; senufo

EGIPTE: àrab (i dialectes)

ERITREA: Tigrinya, àrab

ETIOPIA: amàric; oromo; tigrinya; guragé; afar; somalí; wálayta.

GABON: francès, llengües bantús.

GAMBIA: anglès, uolof; malinké; peul i d'altres.

GHANA: anglès, ewe; gaa; ganghè; akan; dagbandi; mamprusi.

GUINEA: francès; malinkè; peul; susú.

GUINEA BISSAU: portuguès, creol, mandé.

GUINEA ECUATORIAL: espanyol; llengües bantús.

KENYA: suahili; anglès; kikuyu; luo.

LESOTHO: sesotho; anglès.

LIBERIA: anglès

LIBIA: àrab

MAGADASCAR: malgatx; francès.

MALAWI: anglès, txitxewa.

MALI: francès; banbara; senufo; surakolé; dogó, tuareg; àrab.

MARROC: àrab (i dialectes) i amaziga (diferents variants berbers)

MAURICI: anglès; creol; francès, llengües índies.

MAURITÀNIA: francès, àrab; hassaniya; peul; soninké; uolof.
MOÇAMBIC: portuguès; macualomué; makonde; suahili; shona; tonga; xixeva.
NAMÍBIA: anglès, afrikaan; khoi; ovambo
NÍGER: francès; haussa; peul, zarma, kanuri.
NIGÈRIA: anglès; ibo; yoruba; hausa.
REPÚBLICA CENTRAFRICANA: francès, sango.
REPÚBLICA DEMOCRÀTICA DEL CONGO: francès, lingala; suahili; llengües locals.
REPÚBLICA SUDAFRICANA: afrikaan; anglès.
RWANDA: francès; kinya-ruanda; suahili.
SAO TOMÉ I PRÍNCIPE: portuguès; creol; ngola.
SENEGAL: francès; uolof i d'altres.
SEYCHELLES: creol; francès; anglès.
SIERRA LEONE: anglès; krio; mendé; tempé i d'altres-
SWAZILÀNDIA: anglès, swazi.
TANZÀNIA: suahili; anglès.
TOGO: francès; ewe; mina; kabiye.
TUNÍSIA: àrab; francès.
UGANDA: anglès; suahili; kiganda.
YIBUTI: francès; àrab; affar; issa.
SOMÀLIA: somalí; àrab.
SUDAN: àrab, anglès, dinka, nuer, shilluck.
TXAD: francès; àrab; sara; baguimi; bulalà
ZÀMBIA: anglès; llengües bantús.
ZIMBABWE: anglès, shona, ndebele.

2.LES LITERATURES DEL MAGRIB

2.1.La literatura àrab antiga: la poesia. La tradició de les “Mil i una nits”.

2.2.La tradició oral: la literatura i cultura berebers.

- Cants de les dones berebers
- Contes berebers

2.3.La cultura del poble tamahaq: les paraules tuaregs:

- “Cants d’amor i de guerra de l’Ahaggar” (versió de Teresa d’Arenys)
- “Tuareg”(Alberto Vázquez Figueroa)
- Mots de foc:Proverbis tuaregs.

2.4.ARGÈLIA:

- .Jean Ambrouche (poesia)
- .Assia Djebar
- .Hélène Cixous (prosa)

.Baya Gacemi (prosa)

2.5.EGIPTES:

- . Andrée Chedid.(poesia)
- . Nawal Al Saadawi(novel.la, assaig)

2.6.LÍBIA:

- . Ibrahim Al- Koni

2.7.MARROC:

- .Mohammad Kheir-Eddine
- . Ahmed Sefroui
- . Abdallah Zerika
- .Tahar ben Jalloun (francòfon).
- . Una mirada des de l'altre angle: Fatima Mernissi
Ben Haddou, Halima
Binnuna, Khanatta (1940 -)
Menebhi, Saida (1952 - 1977)
Mernissi, Fatima 1940 -)

2.8.TUNÍSIA

- . Tahar Bekri (Tunís, 1951-) (àrab i francès)
- .Veus de dones:contes des de Tunísia:
- . Naima al-Sid
- . Nafila Dhahab

3.LES LITERATURES SUBSAHARIANES: la literatura oral i escrita.Pluralitat de llengües.

3.1.-Les literatures de l'Àfrica austral:

xhosa/zulú/suto/shona/ndebele/fanakalo/afrikaans(Riana Scheepers. "Die ding in ie vuur"("Mujeres zulúes").

3.2. Les literatures de l'Àfrica central i oriental: kinyarruanda/txitxeua i bamba/

suahili/kikuju (Mwangi wa Mutahi: "Ngoima",1999)/malgatxe

3.3.Literatures de l'Àfrica occidental:hausa/yoruba/igbo/akan, fanti,ashanti, ewe i twi.

3.4.Literatures africanes versus llengües europees:

Les literatures bilingües-francòfones (Mariama Bâ), (Léopold Sédar Senghor); -
Les anglofònes.(Wole Soyinka), (Nadine Gordimer) (Doris Lessing), (Lesego Rampolokeng);

.Llusòfones

.Hispanòfones.

3.5.Mots i saviesa: pensaments d'Àfrica.

4. ALTRES MIRADES

.Mots i visions del desert.

.Dues visions d'un període: A.Gala "El manuscrito carmesi"; Amin Maalouf: "Leó l'Africà".

.La poètica del viatge: Tres mirades, tres paisatges: Isabelle Eberhart, Aurora Bertrana, Elias Canetti.

5. MOTS EN DIRECTE: LES ENTREVISTES

5.1. Entrevista: Buchi Echemeneta (escriptora)

5.2. Entrevista: Doris Lessing (escriptora)

6. BIBLIOGRAFIA

7. MATERIALS AUDIOVISUALS

.....

4. L'ENTREVISTA

4.1. Entrevista: Buchi Echemeneta (escriptora)

4.2. Entrevista: Doris Lessing (escriptora)

LES LITERATURES DEL NORD D'ÀFRICA

.LA TRADICIÓ ÀRAB ANTIGA. LA POESIA

IBN ZAYDUN (1003-1071 d C)

WALLADA

T'he recordat a Azahra amb nostàlgia,
Quan l'horitzó era lluent
I resplendia la faç de la terra;
el zefir tenia, al crepuscle, un deix d'esllanguiment
com si s'apiadés de mi i amainés de pena,
i el jardí sencer semblava somriure
en donar llicència a l'argent de la seva aigua;
llavors hom diria que damunt del teu pit
és com si haguessis afluixat els collarets.

Era un dia com els dels plaers fugissers
en què, mentre el destí feia la migdiada,
albiràvem lladres de la joia.
Em deleixo ara en deixar els meus ulls
Rodolar per les flors, tan perlades de rosada
que els seus colls acabaven per deixar-se vèncer,
com si en els seus ulls, en contemplar el meu insomni,
ploessin per la meva desgràcia i les seves llàgrimes
s'escampessin plenes d'espurnes.
Una rosa relluent, dins el seu llit assoleiat
sobre la qual la llum del migdia
redoblava la lluentor, i un nenúfar perfumat
que passava, immers dins sa fragància,
com algú endormiscat a qui l'alba
hagués obert ses pupil·les.
I tot al meu voltant excitava la teva enyorança
I el meu cor no podia estar més commòs.
I si la nostra unió, curull del meu anhel,
es complís, fóra el dia més noble
que la fortuna em duria.
Que Déu negui el repós a un cor en
què s'hagi revelat el teu record!
Que ni tan sols ha estat capaç d'aixecar el vol
Entre les ales batents de la malenconia.
Ja que si el zefir, en la seva volada
hagués volgut transportar-me,
t'hauries trobat amn un jove
consumit per la seva sort,
i ni la meva més preuada possessió,
la més valuosa, la més estimada de la meva ànima
-si allò que un enamorat té és possessió-
fóra prou recompensa de l'amor pur
per un temps que, passat en el jardí de les delícies,
deixem transcórrer al nostre plaer.
Dono gràcies ara per les hores que em donares.
D'elles, n'has trobat tu consol,
mentre que jo segueixo amant vertader.

IBN SHUHAYD (992-1035 d C)

Des de la presó

No hi ha en mi sinó poesia forjada en la passió,
que l'ha feta única al món.
Ma boca profereix allò que no duu a terme,
Eixamplant, a cops, la bellesa de les coses,
exagerant-la, d'altres.
Tot i que és ben estesa la meva reputació de llibertí,

sóc, en realitat, un malaurat,
feliç tan sols si compona versos.
¿Sóc jo el primer enamorat
per haver perdut el cap per unes galtes, per uns ulls?
Sempre en guàrdia contra mi es troben
Separació, presó, angoixa, oprobi i un dèspota guardià.
¿Qui farà arribar als meus companys de qui m'han separat
per dir-los que visc proscrit a la mansió dels opressors?
Moro en una mansió en què els seu habitants per mor
del mal causat,
viuen instal.lats sobre els fumalls ardents de la mort.

POEMA POPULA BEREBER

Ait Imur i Ait Ukkida no són generosos;
Als lmta'yin, la feina, els ases,i els camps.
A Tizgin, les feines; A Wadakre, els ases.
A la vall d'Amzmir és bo construir.
És allí on es troben els molins d'aigua i els horts;
És allí on hi ha els reis amb nobles esposes.
Ait Uzkri produeixen tomàquets i pebrots excel.lents.
La vall d'Unggoal és el de la noguera.
Al vall de Nffis és on mor el viatger sense provisions.
Que el cel vulgui que sigui de la regió, si no, està perdut.
Hi ha molt a dir: la paraula és un oceà;
La mirada no pot pas circumscriure-la.
La vida és un abisme que no oblida mai(..)
És a casa del talabarder i a la dona on es troba la bellesa.
La gent d'Ibarayn parla massa.
Oh Tizgin! He seguit el teu camí i el de Lmgasm;
La bellesa mai no abandona les dones.
He arribat a Agadir dels Ayt Yuss; la meva raó ha volat.
Oh, Ayt Usqn! Si no emigreu a Agadir,
és que Déu us ha fet perdre la raó;torneu la paraula detestable als altres.
He travessat l'altre vessant; qui no l'ha travessat no coneix el país.
Està perdut en el món sense treball ni subsistència.
Oh , abelles del paradís! Oh Huris! La d'Aamad!
Les que decoren el tambor amb fils rojos i grocs!
He anat al peu de la nova muralla i n'he tocat el fang;
He trobat la bellesa victoriosa de la lluna i el sol.
La bellesa és com l'aigua de roses: on la trobem,
Escampa el seu perfum...

.....

(Textos recollits per Arsène Roux. "Poesia popular bereber", CRNS, París, 1990.) Arsène Roux (mort el 1971), era professor d'amazigh a l'institut d'Alts Estudis de Rabat, i va reunir in bon nombre de poemes berebers entre 1949 i 1950).

CANTS DE LES DONES BEREBERS

ELS DIES

Els dies caminen lentament,
com un ramat de xais
que la nit aboca de les seves pastures,
xais blancs, xais negres.
S'allunyen en el temps, els dies,
vers el refugi dels "merrah" ignorats
en què reposa tot allò que fou i ja no és.
Els dies volen, ràpids i apressats,
Sota les seves llargues ales silencioses
Semblants als ibis dels camps,
Als corbs que arriben al bosc
Dins la calma de la nit que davalla.

Els dies se'n van lluny de nosaltres
¿Tenen els nius rodons i tendres
sobre la branca mòbil del temps,
dins la immutable eternitat?

FONTS:

- .Antologia de la Literatura marroquí, àrab i bereber. Plon. París. 1942.
- .Arsène Roux (recull): "Poesia popular bereber", CRNS, París. 1990.

LA TRADICIÓ DE LES "MIL I UNA NITS"

Certament, un dels conjunts de relats més importants, que ens ha llegat la literatura àrab és el llarguíssim llibre que rep el nom de "LES MIL I UNA NITS" ("Alf laila wa-laila" i que no es va conèixer a Occident fins al segle XVIII i que, si bé en els seus nuclis més antics és de suposar que en el segle IX ja tenia la seva pervivència oral, va ser però menyspreuat pels savis musulmans i, per això, les narracions que han arribat a constituir-lo no s'escrivien i aquesta és la raó per la qual hi ha tantes compilacions, refundicions i versions. Així, el text que avui es llegeix com "Les mil i una nits" és un text fixat modernament, tot i que els tan diversos contes que les integrin siguin ben antics i hagin circulat de boca en boca i fins i tot hagin tingut una difusió tan ampla que fins i tot van influir sobre obres literàries de tipus culte. Així, encara que en el llibre hi hagi

elements que pertnyen a l'antiquitat, ha sofert diversos i grans canvis i aditaments a través dels segles i no va atènyer l'aspecte, estat i estructura actuals fins a finals del segle XV, després de les darreres redaccions fetes a Egipte amb els mamelucs.

Es tracta d'un conjunt de contes en què no cal buscar-hi una finalitat moralitzadora, com és tan usual en els orientals, ni intencions didàctiques, sinó tan sols l'entreteniment i la diversió dels oients o lectors amb històries peregrines de màgia, d'aventures, de perilloses navegacions, de lluita contra poders superiors, de bandits i d'amors més o menys idealitzats io d'acusada concupiscència. Aquests relats, que poden avorrir un públic lector actual per les seves reiteracions, de tant en tant però sacsegen l'emoció i captiven l'atenció en un acuat suspens. I és per això que, alguns dels seus relats s'han incorporat des de la infància dins el bagatge de lectures imprescindibles. O d'altra banda, també se n'han fet versions a la pantalla gran. Ningú no desconeix històries tan conegudes com la de " Alí Babà i els quaranta lladres", "Simbad, el mariner", Aladí i la làmpada meravellosa", "El dorment despert", "Els set visirs", etc.

La trama central de "Les mil i una nits" és prou sabuda: un rei imposa als seus súbdits el tribut de donar-li cada dia una donzella a la qual mata després de passar-hi la nit i quan li arriba el torn a Sherezad , una dona culta i intel.ligent, troba la manera de sobreviure tot explicant-li al rei una historieta que deixa interrompuda quan arriba l'alba; la nit següent la dona enllaça la història pendent amn una altra història que deixa just a l'alba en un punt culminant. Així doncs, amb la tècnica del suspens narratiu, a cops més encertada que d'altres, la noia aconsegueix entrenir el rei durant mil i una nits, fins que el monarca se n'enamora i la fa la seva esposa.

En aquesta monumental col.lecció de contes hi ha tota mena de temes i assumptes, tant de procedència persa com índia, i com genuïnament àrabs i s'hi pot entreveure la societat de Bagdad i Basora. Un món, a cops fantàstic, a cops tremendament realista, a cops amb intervenció d'allò popular i/ o amb tocs d'elements cortesans.

El més interessant però és que, malgrat que la gent coneix algunes de les seves històries, mitjançant també la tradició oral, de part dels avis i àvies, les nombroses versions per a llibres infantils i les del cinema, en desconeixl'origen. També val a remarcar la reivindicació actual per part de les dones àrabs de la figura de Sherezade com a exemple de dona forta i intel.ligent, tot contrastant amb la misogínia patriarcal. Aquest és el cas de Fatima Mernissi en un dels fragments del seu llibre "Des del llindar".Memòries d'un harem.

LA TRADICIÓ ORAL: LA LITERATURA I LA CULTURA BEREBERS

CONTES POPULARS BEREBERS

1.LLEGENDES DE REIS, YIN I SANTS I SANTES

1.1. DE L'EFÍMER DELS BENS MATERIALS

El rei més antic del qual se'n té memòria es va dir Yedad u ben Ad. Fou sobirà dels Yin i dels homes i va viure en èpoques remotes. La seva frae favorita era :” Mai no moriré”. Es passava la vida assegut al seu tro, des d'on impartia justícia, recolzat en el seu bastó. Així va romandre anys i panys sense que ni els yin ni les persones que l'envoltaven s'adonessin de la seva mort. Al cap de molt de temps, el seu bastó, que havia estat rosegat per un cuc, es va trencar del tot pel mig, i alhora va rodolar la mòmia del monarca. En veure'l mort, els yin i els seus servents van fugir per cames i van deixar la ciutat del tot deserta.

“Què se n'ha fet de Yedad u ben Ad?

Va aixecar murs d'or ,
d'altres de coure,
i, entre el seu cos i la Terra
tot era d'argent.

El tro en què s'asseia
Era tot d'or pur;
Però va arribar l'àngel de la mort
I de res no li van servir ses riqueses.”

Amb el pas del temps, el record de la ciutat es va extingir de la ment i la memòria de les persones. Un dia, van arribar al mateix tro de Salomó, fill de David, vagues notícies se parlaven d'aquell rei mític. Salomó va convocar ràpidament els seus ocells, els seus yin, i als més savis per tal que li parlessin de Yedad u ben Ad i del lloc exacte en què s'ubicava la seva fabulosa ciutat. Però ningú no li'n sabia donar una clara explicació. Llavors va demanar: “ On és la meua vella i fidel àguila?”

Després de nou dies l'àguila va arribar tot postrant-se als seus peus:- “Oh, sobirà meu, savi Salomó! Perdoneu el meu retard! L'únic motiu és la vellesa del meu pare que ja té 900 anys i està molt feble i és cec i no té plomes. He de volar constantment damunt seu per protegir-lo i així el protegeixo de la inclemència del sol. Si us plau, deixa'm tornar a la seva vora.”

- Vés, retorna vers el teu pare i pregunta-li per Yedad u ben Ad i quin camí hem de seguir per arribar a la ciutat. Després torna i dona'm les noves.

L'àguila va retornar on es trobava el seu pare i quan va trobar-lo li va transmetre els desig del rei.

-Bé jo no em recordo del legendari rei dels yin i del seu país, però el meu a vi que tenia mil tres-cents anys quan va morir, me'n va parlar. Doncs bé, aquest Yedid u ben Ad tenia tots els tresors de la terra que et puguis imaginar i posseïa tots els coneixements del món; però no va poder escapolir-se de la mort. Estem fets de terra, vivim en ella i a ella hi tornem.”

Tot seguit li va explicar al seu fill quin camí havia de seguir per poder trobar la ciutat dels Ben Ad. Amb tota la informació, l'àguila va volar al costat del rei Salomó i el va posar al corrent.

Salomó va reunir tot l'exèrcit i amb l'àguila al capdavant, els va guiar a través dels deserts fins al mar i després de descriure amb el seu vol cercles cada cop més tancats fins a caure en picat com una pedra damunt les runes de la ciutat, entre una palmera i un vell escorxador.

Com que el palau estava cobert per l'arena, ningú no va poder-ne trobar l'entrada. Però Déu va fer bufar un vent molt i molt fort durant uns quants dies.,

primer del Nord, després de l'oest, més tard del sud i, finalment de l'est. La sorra va desaparèixer i va deixar al descobert el palau i, tot seguit, la seva entrada. Salomó va penetrar-hi amb la seva gent fins al bell mig d'allò que havia estat el tron. Hi van trobar una estàtua amb una taula d'argent a la boca. En caràcters grecs s'hi podia llegir la inscripció següent:

“Sóc Yedad u ben Ad.
He viscut mil anys,
governat mil ciutats,
cavalcat mil cavalls.

Vaig matar mil guerrers,
I de mil dones que vaig tenir,
van néixer mil fills varons.

Mil savis m'aconsellaven
I amb tot, no vaig poder
fugir de l'àngel de la Mort.

Ningú no em superarà en riqueses,
ni tan sols en poder
o en anys d'existència,
I per això puc dir-vos:

No serveix de res atresorar a la Terra,
que el món és tan sols il·lusió
I és llei que el que viu, mori.”

Un cop llegit això, el Rei Savi va cuitar a fugir del palau i de la ciutat de Yedad u ben Ad i va donar ordres a la seva gent de retornar tot seguit a Jerusalem. El vent tornà a bufar de nou tot sepultant altra vegada el palau i així desaparèixer per sempre més. I també de la ment dels mortals va desaparèixer el record del lloc que ocupa a la Terra.

Nota: Es tracta, certament, de la llegenda més antiga dels Ihahan. Els fets relatats van ocórrer abans del Diluvi, segons expliquen els narradors. Al Marroc, existeixen diverses versions d'aquest conte, una de les quals en forma èpica que es recita cantant. Salomó és identificat en nombroses ocasions amb el rei Yedad. Així, la imatge i l'episodi del rei mort amb la vara rosegada per un cuc es troba a l'Alcorà (Sura 34, vers 14), referit a Salomó. Yedad u ben Ad vol dir Yedad, el fill dels Ad. Els Ad són un poble mític, citat unes catorze vegades a l'Alcorà i hi és descrit com a poble poderós al qual Déu va castigar tot esborrant-lo de la faç de la Terra.

1.2.LALA MAGNIA

Prop de la ciutat de Magnia, en l'antic regne de Tlemcèn, hi havia una casa de reunió de mestres sufís de molt bon renom i molt ben coneguda a la comarca. Quan el jeque gran va morir sense deixar cap fill mascle, van triar la seva filla única que tenia una alta educació en tots els sentits i que estava molt capacitada

per exercir el seu càrrec sense cap objecció. Era una lluitadora molt hàbil, d'una gran erudició i coneixia fil per randa les pràctiques dels sufís, així és que la seva elecció es va triar unànimament pels membres de la comunitat i del santuari. Des del primer moment, va exercir el seu ofici tot mostrant una modèstia extraordinària malgrat la importància del càrrec amb el qual havia estat distingida.

Vuit dies després de la mort del mestre va aparèixer el fill del seu germà amb un esclau negre i va exigir la successió. I el van fer cap de la comunitat tal com la llei prescrivia. Però aquest nebot del mestre era un cavaller molt malvat que, amb el seu esclau, -a qui havien criat com el seu germà de llet-, va emprendre les malifetes més desvergonyides. Tots dos vivien amb un luxe desmesurat amb relacions prohibides sense guardar cap respecte per les lleis de la comunitat. A més, el nou mestre dels sufís no tenia la menor estima envers les dones.

Lala Magnia- tal com se l'anomenava per veneració-, era molt jove i d'una bellesa extraordinària; tot i així va oferir el seu vot de castitat a Déu. Un dia, el sultà de Fez que havia sentit a parlar de la bellesa de Lala Magnia, va fer enviar uns missatgers per tal de demanar si volia ser la seva esposa, però ella va rebutjar la oferta, la qual cosa va ofendre el sultà, així és que va ordenar que les seves tropes destrossessin el camp de la casa de reunió cosa que van fer amb tota la crueltat. Tota la gent de la comarca, homes i dones, van lluitar heroicament contra els invasors però al capdavant van ser derrotats. Poc a poc el camp es va empobrir i, al final, només va quedar un desert. Poca gent va sobreviure i tots van haver d'acostumar-se a una vida molt humil, fins i tot Lala Magnia.

Durant el mes següent del Ramadà va passar una caravana de peregrins que tornaven de Sant Joan d'Oran i van demanar menjar per a ells i els seus animals. Lala Magnia, sol·lícita, els va repartir la darrera arrova de blat que li quedava. No obstant això, cada cop que l'arrova s'acabava n'apareixia una de nova. Aquest fou el miracle de Lala Magnia.

Va passar molt de temps i, un dia, Lala Magnia va veure un pastor que tocava la flauta i es va enamorar d'ell. A l'instant va comprendre que el seu desig anava més enllà del seu vot de castedat i es va penedir del seu pecat de tot cor però els seus remordiments la feien viure força infeliç així és que un dia, va decidir d'emprendre el pelegrinatge vers La Meca i a la tomba del profeta a Medina, per tal de demanar perdó per la seva falta. Un cop allí, li fou imposat que passés el càrrec de cap dels sufís al seu cosí i es casés amb ell, a la qual cosa va acceptar amb el cor destrossat. Per aquesta sort inesperada, el seu cosí encara es va mostrar molt més dèspota amb els seus súbdits i molt intransigent amb els seus deixebles. Lala Magnia li va donar un fill i, d'aquesta manera, l'altivesa del seu marit ja no tenia límits; maltractava Lala Magnia i les seves veïnes amb desvergonyiment.

Després d'uns quants esdeveniments tots ells detestables, Lala Magnia li va demanar que la deixés perquè, en cas contrari, el seu fill moriria. Però l'home se'n va riure i no li va fer cas. Aquell mateix vespre el fill va morir. Llavors se la va inculpar de bruixeria i fou abandonada a un calabós. Seguidament li va enviar el seu esclau perquè li comunicés que, com a càstig, havia de portar tot l'herba tallada tota l'herba que cresqués des d'allà fins al Mar Atlàntic. Gairebé moribunda, va prendre la falç i sense ni gairebé tocar-la, tota l'herba de la terra va aparèixer ja tallada davant seu. L'esclau va empal·lidir i va córrer

per donar-li la nova al seu amo. Aquest es va burlar de l'esclau i del suposat miracle i va voler anar en persona per comprovar-ho. En veure-ho la seva còlera es va encendre de cop i va ordenar que filés una muntanya de llana-cosa que no es podria fer amb tot un any de filar-, en una sola nit. Lala Magnia es va posar a filar però se sentia tan fatigada que va pensar que no podria complir l'ordre. L'endemà, quan es va despertar, va trobar-se amb tota la muntanya filada. Llavors, l'home va alliberar Lala Magnia, però aquesta esdevingué boja. El pastor al qual havia desitjat per un breu moment, s'havia convertit en palmera. En morir ella, es va transformar també en una palmera que va romandre al costat de la del pastor.

Nota. Explicat per una dona de Marraquesh. Té elements sufis i cristians, ja que cal no oblidar que la ciutat de Magnia va ser des del segle IV al VII seu d'un arquebisbat i per això, l'influx del cristianisme no ha desaparegut del tot. A Marraquesh existeix una llegenda força semblant a aquesta que fa referència però a Lala Zuhra bint el Cuch (senyora Zuhra filla de l'Esparver) que té un petit santuari al peu de la Cutubia, minaret de la Gran Mesquita de Marraquesh. Va morir verge als voltants de 1612.

2. CONTES D'ANIMALS

2.1. Per què els ases tenen el musell blanc.

Els ases són molt soferts. Ja els pots posar les alforges ben plenes que les carregen sense protestar. Tan sols si cau i no es pot aixecar ens demostra que ens hem excedit en les seves possibilitats. Tot i això, només cal alleugerir un xic la càrrega i de seguida es posa en marxa de nou.

Quan ho passa pitjor es quan ha de dur al prat a les criatures. Li donen cops de bastó, li tiren pedres o cops de peu; i després, hi pugen cinc de cop, com a mínim. I tot això, l'ase, ho suporta amb infinita paciència.

Cert dia, els àngels van parlar al Senyor de l'Univers de la següent manera: "Pare i Senyor nostre, observa aquell ase, és l'encarnació mateixa de la paciència, ¿no creu per això dret a ocupar un lloc al Paradís?"

El Senyor es va mostrar conforme i ordenà que conduïssin l'ase a les portes del Paradís. Un cop allí, l'ase va voler actuar amb prudència i al llindar va treure el musell per mirar dins amb la qual cosa va poder veure molts i molts infants amb la qual cosa se li va congelar la sang i no podia donar ni un sol pas endavant.

Els àngels van tractar de convèncer-lo primer amb paraules suaus, després ja més a la força, però l'ase es va mantenir ferm i estàtic com una roca. De tal manera que els àngels van haver de retornar-lo al seu paradís terrenal.

No obstant això, és pel fet d'haver tret el musell al Paradís que ara tots els ases el tenen blanc per haver estat banyat per la Llum Divina.

Nota: Explicat per una vella de la tribu dels lhahan el 1985. El conte és prou difós a tot el Nord d'Àfrica i té un doble caràcter didàctic: d'una banda, fins i tot els ases tenen dret a entrar al Paradís; de l'altra, el Paradís està poblat d'infants ja que en no haver acumulat tants de pecats com els adults, tenen un lloc assegurat.

2.2.L'ORIGEN DE LES CIGONYES.

En una època molt antiga hi havia un jutge que va acumular molta riquesa exercint la seva professió entre la gent de la seva comunitat.

Un any, hi va haver una sequera molt gran i ni l'ordi ni el blat van créixer. La fam va arribar a totes les llars. Com que es va divulgar la notícia que els graners del jutge eren plens, el poble en pes es va presentar a casa seva per exigir-li que compartís les seves provisions.

-Torneu demà- va dir-los el jutge- i us donaré el que em demaneu.

La gent va tornar a les seves cases força esperançada. Llavors el magistrat va ordenar els seus criats que pugessin el gra a una ampla habitació de la planta alta, a la qual s'hi accedia per dues escales, de manera que una s'utilitzava per pujar i l'altra per baixar. Al centre de l'habitació hi va fer col·locar unes balances. Quan es va fer de nit, es va assegurar que ningú no el veiés i va untar els esgraons d'una de les escales amb sabó.

L'endemà van arribar els del poble, disposats a comprar el seu blat. Van pujar els primera per l'escala neta i després d'omplir els sacs i pagar-los, van tractar de baixar per l'altra, però l'efecte llisquós del sabó els feia relliscar i rodolaven, un darrere l'altre, tot escampant el gra carregat.

El jutge, a la vista de tal espectacle, va esclatar a riure i Déu que va escoltar la seva manca de pietat va decidir castigar-lo tot transformant-lo en cigonya, conservant la seva camisa blanca i la seva capa negra.

Nota: Aquest conte és un conte oral recollit a diversos pobles. Se n'han publicat diferents versions (la de Stumme, 1985; Emile Laoust "Contes berbères du Maroc, París 1949; Si Said Boulifa "Textes berbères en dialecte de l'Atlas marocain",París, 1908).

Entre es

ls berebers hi ha una creença general que els éssers es transformen en animals per mor dels seus pecats i que han de romandre humiliats sota aquesta forma pel disseny de Déu i fins que ell vulgui.

3.CONTES DE CARÀCTER SOCIAL

3.1.EL SULTÀ I ELS BERBERS

Fa molt de temps, unes tribus berbers es van rebel·lar contra el Sultà de Fez. Van deixar de pagar tributs, d'enviar presents a les solemnitats i fins i tot a maltractar els enviats del Sultà. La resposta d'aquest no es va fer esperar i els va enviar les seves tropes tot sometent-los.

Escarmentats del tot, els berbers van decidir enviar a la capital del regne una delegació de vells per tal de demanar el perdó reial. Aquests estaven molt empipats i amb el pap ben carregat d'odi, però un cop davant del Sultà els seus ànims defalliren en veure la faç vermella del tirà ofès.

Llavors, vet aquí, com el més vell de tots els berbers parlà com a portantveu del grup i es dirigí al Sultà en aquests termes:

-Escolta, Senyor, les nostres paraules: Nosaltres som la devesa i tu el rossí*: pastura a voluntat dins les nostres vides!; nosaltres som els marrans i tu el rabadà: Guarda'ns, doncs!; Som la civada, i tu el noble ase, devora'ns fins a atipar-te.

En sentir aquestes paraules, el Sultà es va posar a riure i tot adreçant-se als berbers, va donar per acabat l'enujós afer amb aquestes paraules:

-Bé, aneu-vos-en amb el meu perdó, però guardeu-vos ben bé de mostrar de nou rebel·lió davant la meva autoritat.

Nota: Recollit a les tendes dels Zayan a l'Atlas Mitjà. L'acudit del vell, que no domina prou la llengua àrab com per expressar-se amb elegància, causa gran hilaritat cada cop que s'explica l'anècdota. Les paraules referides a la tribu berber com devesa, marrà o civada tenen connotacions positives mentre que les referides al Sultà, rossí, rabadà i ase, tenen un sentit despectiu.

3.2.LA PERFÍDIA DE LES DONES

Expliquen que un jove orfe de pare i mare vivia amb la seva germana, una dona casada. Un cop més gran, va manifestar-li que volia casar-se, però la seva germana va aconsellar-li:

-Tingues paciència, germà. Encara no estàs preparat per a la vida conjugal.

Però el xicot va insistir-li diverses vegades fins que ella va respondre-li:

-Et creus molt llest, eh? Doncs, oblides que el poder de les dones és molt gran i no té misericòrdia.

-I en què consisteix aquest poder?- va preguntar intrigat el jove.

- T'ho demostraré amb el meu propi marit. Ara, vés al mercat i compra un bon peix.

El noi va fer el que li deia i al cap de poc ja tornava amb el peix. La dona va guardar-lo sota el vestit i, tot seguit, li va demanar que l'acompanyés al camp per dur-li el dinar al seu marit.

Mentre el seu marit feia solcs amb l'arada va sentir la veu de la seva dona que li deia:

-Au deixa els teus camells i vine a menjar!

Mentre dinaven la dona va comentar:

-Anit vaig somiar que celebràvem una festa.

El marit es va limitar a contestar:

-Amb l'ajuda de Déu potser en podrem celebrar alguna.

Mentre l'home dinava, la dona va aprofitar un moment i va amagar el peix dins d'un solc prop de l'arada.

Després de dinar l'home va reprendre la feina. Ella i el seu germà se'n tornaren cap a casa com si res. Però tot just havien fet unes poques passes van sentir la veu del marit esverat:

-Què et passa?- va dir la dona amb fingida sorpresa.

-Que he trobat un peix sota terra. És com si Déu volgués ajudar-nos a celebrar la festa de què parlàvem. Vés a casa i prepara- ho tot per aquesta tarda. Convidaré al faquí i els seus alumnes a la festa.

Els germans van tornar a casa i, després de cuinar el peix, se'l van menjar i van amagar-ne les restes.

Quan tornava de la feina, l'home va passar per casa del faquí i li va dir:

-Em sentiré molt honrat de tenir-vos com a convidat juntament amb els vostres alumnes aquest vespre a la festa que he organitzat.

Quan va arribar a casa va dir a la seva dona: Que, ja tens preparat el te, el menjar i els perfums?

Ella va mirar-lo, astorada:

- I per què ho hauria de tenir preparat?

L'home va fitar-la, sorprès: I doncs, no hem quedat que fariem una festa?

-I amb què penses celebrar-la? Que potser has comprat, la carn, el te i el sucre?

-Però que no t'he donat a migdia el peix que he trobat en els solcs?

-Però on s'ha vist que surti un peix de la terra eixuta? – respongué la dona exasperada.

L'home, cada cop més nerviós, li va implorar:

-Que em vols fer tornar boig, o què?

Mes la dona, tot girant-se envers el faquí li va dir:- Us suplico que no em deixeu així; el meu marit s'ha tornat boig! Us ho imagineu? Un peix que surt del camp!!

Els convidats van donar suport als seus raonaments i tement que el boig pogués causar-li algun mal el van tancar als sotans de la casa i, tot seguit, se'n van tornar a llurs cases.

Quan es va fer de nit, la dona provista d'un molinet de pedra, va seure a la boca del soterrani i va començar a moldre mongetes. El soroll, ampliat per les bòvedes del sotàn, arribava al presoner com el retronys dels trons. De tant en tant, la pèrfida dona interrompia la seva tasca i passava amb rapidesa una teia encesa pel forat, tot simulant llamps. Finalment, va abocar-hi una gran quantitat d'aigua, la qual cosa va fer que el marit es posés en un racó tot pensant que fot hi havia un gran diluvi.

Al dia següent va rebre la visita dels seus amics els quals li van preguntar per la seva salut.

-Lloat sigui Déu!- exclamà el malaurat home. A mi no m'ha passat res. L'únic és que pretenen tornar-me boig. Però no temeu; estic en els meus cabals. Per cert, digueu-me:-la situació en el camp segueix igual que la nit passada?

-Què vols dir?- digueren estranyats els companys.

-Doncs, si ha tronat, plogut i hi ha hagut tants de llampecs, la terra deu estar tota remenada i enfangada!

-Que Déu s'apiadi de tu!- li van respondre- I convençuts de la seva demència, el van deixar tancat novament al soterrani, d'on no va sortir fins després de dues setmanes.

Al jove, aquesta mostra de poder de la seva germana, li va servir durant molt de temps com a tema de reflexió fins que va arribar a la següent conclusió:- Per descomptat que no em casaré; el poder de les dones és verdaderament molt despietat.

Nota: Aquest conte fou inclòs per Ahmed Boukous en el llibre "Langage et culture populaire au Maroc", Casablanca, 1977, el qual el va recollir a la tribu dels Ait Ba Amran, a la regió de Sidi Ifni. És típic del Marroc i descriu amb tota cruesa la lluita quotidiana entre marit i muller. Tots els marroquins estan convençuts que les seves dones els superen en astúcia.

4.CONTES D'ENAMORATS

4.1.SIDI FADL

Entre els genets (cavallers) de l'exèrcit del rei Muhàmad, hi havia un jove anomenat Sidi Fadl. Un dia, mentre cavalcava amb el seu bell cavall blanc va passar per sota dels murs del palu reial i va veure en una de les finestres del palau el rostre bellíssim de la princesa. Ella, al seu torn, va fixar-se amb el jove i les seves mirades van creuar-se. En el cor de la bella princesa es va despertar l'ardent desig de conèixer el ferm cavaller. Així doncs, ben aviat, va enviar una esclava amb el següent missatge: "El proper dia que tinguis festa acut a la porta del Palau disfressada de noia i uneix-te al seguici de donzelles, camí de le meves estances i així podrem estar tots sols."

El jove, entusiasmat, va seguir al peu de la lletra totes les instruccions i quan es quedaren tots sols, la princesa va dir-li: "- Déu t'ha enviat a mi" -, a la qual cosa el cavaller va respondre- "Tu amor és tot el que desitjo".

Van passar tres dies sencers tot esplaiant-se en la seva passió; i quan Sidi va haver de fugir per cames, en la seva fugida va perdre l'espasa. Fou el rei en persona qui va trobar-la i tot intuïnt el fets, va reunir tots els cavallers sense que ningú va reconèixer l'espasa com la seva. Com sigui ue el rei va ser informat que Sidi Fadl en duia una de nova va preguntar-li:-

-Saps a qui pertany aquesta espasa?

- Ho ignoro, Senyor.
- I per què te n'has encarregat una de nova?
- Senyor, perquè la que tenia se'm va trencar.
- Vés-te'n en pau, fins que haguem de tornar a veure'ns.

L'endemà quan Muhàmad va entrar dins la cambra de la seva filla va percebre una olor desconeguda:- Com és que la teva estança fa tan bona olor?

-Li he posat essències, pare.

Uns dies més tard, mentre el pare passejava pel jardí es va sentir atret per la fragància i la presència d'una rosa de rara bellesa. Després d'admirar una llarga estona la flor, va adreçar-se al seu estol de cavallers que el seguien i va dir-los:- A qui creieu que s'assembla aquesta flor?

-Al vostre rostre, Senyor- digué ràpidament un cortesà.

-A la vostres vestidures- contestà un segon.

El tercer la va comparar a la seva espasa i quan li va arribar el torn a Sidi Fadl aquest digué sense embuts:

-Tan sols el rostre de la vostra filla és digne d'ésser comparat amb la perfecció d'aquesta rosa.

El rei, enfurismat, ordenà que el decapitessin immediatament. La princesa va contemplar astorada des de la seva finestra la decapitació del seu estimat; llavors va increpar el seu pare d'aquesta manera:

-L'heu matat sense el consell de jutges ni de savis.

I després d'aquests mots es va abocar al buit. El seu cos va quedar sense vida damunt la plaça del palau.

Per ordre del rei els cossos dels malaurats van ser sepultats per separat als dos extrems oposats de la ciutat. No obstant això, poc temps després va brotar una palmera de cada tomba, i eren tan altes i corbades que les seves palmes s'unien per damunt dels edificis i les muralles. Per més que el monarca ordenés talar-les, brollaven de nou i s'entrellaçaven al capdamunt. Desesperat, va oferir una il.limitada fortuna a aquell que aconseguís destruir aquell desafiant signe d'un amor tan ferm.

Tan sols un jueu s'oferí a trencar l'encanteri. Va demanar un quintar de brea i, després de talar de nou les palmeres, hi abocà el líquid bullent sobre les seves sepultures. A l'instant, dues fonts d'aigua cristal·lina van brollar des del seu interior, acuitant-se l'una vers l'altra fins a confluïr al centre de la ciutat, on han romàs fins als nostres dies.

Nota: És un dels relats preferits dels enamorats berebers i s'explica a quasi tot el país, des de les tendes de l'Atlas Mig fins als alcàssers de l'Anti-Atlas. Ha estat recollit anteriorment per Hans Stumme (1895) d'un joglar de la confraria de Sidi Ahmed de Tazerualt.

5. CONTES APOCALÍPTICS

5.1. LA FI DEL MÓN

Al món li cal moltes i nombroses pluges, amb urgència.; ja fa massa que la sequera s'ha ensenyorit de la terra. Quelcom semblant al que passava en els dies del profeta Lot, a qui Déu beneeixi, com a preludi de les desgràcies que s'esdevingueren després, quan des del cel va davallar un foc tan brillant que tots els éssers vius van quedar engegats per la seva llum. Les dones van desaparèixer de la faç de la terra, i el planeta va tremolar per espai de quaranta anys, éssent sacsejat per terratrèmols d'una espantosa intensitat.

Algun temps després va esdevenir el Diluvi, en vida del nostre senyor Noé, que Déu beneeixi. L'aigua va brollar d'entre les tres pedres de totes les llars del món; allí on, abans, tan sols hi havia el foc, brollava ara aigua i inundava tota la terra sencera.

El profeta Noé, que molt de temps abans ja havia construït la seva arca, va agafar llavors una parella de cada espècie de criatures i se les va endur amb ell. En pujar el nivell de l'aigua va pujar a la seva arca la qual va flotar a la deriva en la seva superfície per espai de cinquanta-dos períodes de temps, després dels quals les aigües van fluïr fins a l'oceà i l'arca va descansar a terra ferma. La terra tornà a la seva quietud anterior, ja no tremolava. Els ossos de la terra, les seves muntanyes, van deixar de cruïr. El sol es trobava ara a quatre metres per sobre del seu anterior nivell. D'aquesta manera, tota empremta de vici passat quedà soterrada. La terra es va poblar de noves persones sorgits de la pròpia cavitat terrestre, com plantes de nou sembrat.

Ja és proper el dia en què una nova catàstrofe caigui sobre la humanitat: un gran foc alçarà les seves flames sobre la terra, i els éssers, tot fugint-ne acudiran de totes direccions a congregar-se a un sol i únic lloc, i el nom d'aquest lloc és Txam. Els vents llavors es detindran i després s'esdevindrà una calma absoluta. La humanitat allí reunida presenciarà la davallada dels cels d'una balança, i el Llibre de les Accions es desplegarà davant dels seus astorats ulls. Cadascú el veurà obert per la seva pàgina i podrà llegir-hi tots els fets de la seva vida.

Des de Txam partiràs en direcció vers el teu destí, com un paquet postal: ben lligat i lligat com cal i amb l'adreça escrita en un lloc ben visible.
Qui vulgui evitar la caiguda que miri endavant.

Nota: El relat de passades catàstrofes , com la destrucció de Sodoma i el Diluvi Universal, tan sols té sentit en funció de predir noves catàstrofes.

Els "ossos de la terra" i el sembrat dels éssers ens fan pensar en el conte "Decaulió i Pirro" del cicle de les Metamorfosis d'Ovidi. Txam és la ciutat de Damasc, a Síria. De la fugida del foc se'n poden trobar indicis a múltiples tradicions d'origen divers; per exemple, a les "Eddas" (Lokasena, 42, Voluspa 57, Vafthrudnismol 50), i també a les escriptures judeo-cristianes (Ezequiel 38, 22-39), 6 i 2 Petrus 3, 12, i a més, a l'Apocalipsi 14, 18; 18, 9 i 20, 9).

Tant la balança com el Llibre de les Accions es mencionen a l'Alcorà.

Remarquem que en aquesta versió, el Diluvi no és causat per la pluja, com consta a la Bíblia a l'Alcorà, sinó per l'aigua que brolla, inexplicablement, de les pedres de la llar de foc. Cal tenir en compte que, entre els berebers, la pluja és un do escàs i molt esperat cada tardor, ja que és vital, no tan sols per la fertilitat de la terra, sinó per a la supervivència mateixa de pobles sencers que, com que no tenen pous, depenen del tot de la pluja per omplir els aljubs, de tal manera que no poden imaginar que aquest do del cel pugui ser el causant de severes desgràcies.

Aquest conte va ser explicat per un vell pescador de la costa Atlàntica.

6. ALTRES.

1. EL CAID I EL LLADRE

Aquesta és la història d'un home que era lladre. I va robar, efectivament, durant un temps foça llarg. Però vet aquí que un dia li van dir: " Tenim un caid que és molt intransigent amb qualsevol pràctica condenable: rebujta ser còmplice."

El lladre es digué a si mateix: " Dedicidament, cal que comprovi si aquest sant home és en realitat tal com el pinten."

Un dia se'n va anar a robar un xai i va tallar una cuixa que tenia molt bon aspecte, la fa ver rostir i la va posar en un gran recipient on normalment s'hi pasta el pa i la va dur amagada entre els plecs de la seva vestimenta. Quan va arribar a casa del magistrat, li va dir: "Senyor meu, si em permeteu, vinc a fer-vos una pregunta."

-De què es tracta?- va dir el caid.

-Déu ha volgut que robi un xai, que el mati i me'l mengi. Voia preguntar-vos si això és pecat o no.

-Déu, meu, protegiu-nos- va exclamar el caid.- És un pecat, Déu misericordiós, és terrible.

Fent-se enrere els plecs de la capa, el nostre home va treure el recipient i li va dir:- Us he duc la vostra part.

-Ah! Bé!- va dir el caid. És que no m'havies dit que la carn estava cuita. Però des del moment en què ho està, bé, el foc l'ha fet lícita.

Nota: Conte bereber de l'Alt Atlas de Marraquesh, contat en dialecte shelluj, pel narrador Abdessalam N'íd i recollit per Alphonse Leguil.

.....

TUAREGS: LA VEU DEL DESERT.

“CANTS D'AMOR I DE GUERRA” (Versió de Teresa d'Arenys)Angle Editorial, Barcelona, 1999.

.”Dassina asseguda al bell mig de les dones, un planço de vinya entre gingolers salvatges,

Dassina asseguda al bell mig de les dones, un datiler entre margallons,

Dassina asseguda enmig de les dones, un mehari* dels Idjdalem entre camelles prenys,

Dassina asseguda al bell mig de les dones, un escut de Tarma

Entre els escuts corrents,

Dassina asseguda al bell mig de les dones, una javelina meggé entre llances plantades a terra.

Oh Dassima ult lhema és el teu cosí Mussa ag Amastan, el fill de la germana de la teva mare, qui t'escriu:

“És jove com l'arròs primerenc a l'arrossar, bell com l'escut d'amenokal* que li pertoca, noble com l'espasa de combat que branda: l'estimaràs?

“Oh rostre fresc i descobert, oh Dassina, el cosí que de menut tenia uns trets semblants al teus, sota el vel fosc ja amaga el bigoti afaitat i una barba sedosa que no mostra a ningú. L'estimaràs?

“Et dignaràs a rebre'l a la teva cort d'amor?”

Dassina ult lhemma, perquè el meu cap s'alcés per damunt del dels altres, la mare va estrènyer amb vencills el meu front de nadó.

Quan em presenti a l'ahal* un capvespre, per aquest senyal em podràs distingir com a palmera reial entre les altres palmeres,

Oh, tu! Que tens un front alterós.

No em cal preguntar on se celebra l'ahal de la que estimo:

Hi fan cap els guerrers, amb les armes més bones,

S'hi encaminen les dones, amb els colors més bonics a la cara.

La cort d'amor de la meva estimada és la més famosa d'arreu per la bellesa, el talent i la veu de qui la presideix. I a tots plau d'aturar-se allà on el seu voler disposa:

Sigui sota la tenda reial, d'estaques de fusta ricament obrada on s'apuntalen les pells cosides de moltons, gaseles i cabres, a l'abric d'una estora de cànem; Sigui sota la tenda de l'arbre, a l'ombra de les fulles que li acaricien el front; Sigui sota la tenda de muntanya, a recer de les balmes que s'inclinen per saludar-la.

A les que preneu part a les corts d'amor, dones d'aquest país, i a les d'Ikham-khamen*, i a tu especialment Dassima trameto aquest lema:

"Onsevol que us festegin els qui al bo del combat s'amagaren, maleïu els covards!"

(LA POSSESSIÓ I LA MORT)

(fragment)

Finalment, els teus braços s'han estès cap a mi com les palmes, i amb les mans has alçat el vel qu cobria els meus llavis.

M'ha acollit el teu amor com una tomba i la vida s'ha clos damunt meu.

Quin delit trobaré en les fruites meloses i en la més dolça de les mels, si he tastat el teu bes?

Quina embriaguesa, ara, en la conquesta més difícil, si he vençut el teu desdeny?

El seu bes té el perfum llaminer del quefir, la tèbia mantega que lliga el pa de blat i els dàtils. Té la flairosa carícia del cuscús, la sèmola que embolcalla les panses inflades en un bany de llet.

Té l'aroma embriagadora de la mimosa, que somriu a l'arbre de la goma sota la mà daurada del dia en llevar-se.

La seva pell té la llisor del pa, i els seus llavis el gust del sucre que plau als més joves.

S'assembla al planço d'antílop que davalla per l'uadi Tedjé, brostejant fulles tendres d'arbust a les nits d'estiu.

La compararia a un mehari blanc?

A un escut de Tarma?

A una horda d'antílops de Kita?

Als serrells de les faixes vermelles de Jerba?

Al raïm que, costat per costat mb el dàtil, madura en un clot?

Dassima és el fil que enfila les perles del meu collaret,

És el cordonet de seda del qual pengen els talismans que dormen sobre el meu pit,

és el meu alè.

En veritat, m'ha acollit el seu amor com una tomba, i no desitjo retornar a la vida."

*Mehari= dromedari ensinistrat. Plural= mehara

*Amenokal= el cap, el rei

*Ahal= reunió festiva i amorosa que s'iniciava al vespre

*Ikham-khamen=malnom am què la gent de l'Ahaggar es referia als àrabs.

“TUAREG” (Alberto Vázquez- Figueroa) Plaza y Janés.Barclona, 1981

(FRAGMENT TRADUÏT DE L'ESPANYOL)

“No hi havia res al Sud, a l'Est, al Nord, o a l'Oest; res que marqués límits a la influència de Gacel “el caçador”, qui havia anat separant-se dels centres habitats, per tal d'establir-se en un lloc més llunyà del desert; allí on podia sentir-se de debò tot sol amb els seus animals salvatges: ases, porcs senglars, gaseles i infinites bandades d'aus migradores.

Gacel havia fugit de la civilització, de la influència dels invasors i de l'extermini indiscriminat a les bèsties de les sorres i, era ben sabut, en tota l'extensió del Sàhara que l'hospitalitat de Gacel no tenia parangó de Tombuctú a les ribes del Nil, tot i que la seva rancúnia acostumava a abatre's sobre les caravanes d'esclaus i els “caçadors bojós” que gosaven endinsar-se en el seu territori.

-El meu pare em va ensenyar- deia- a no matar més que una sola gasela encara que llavors fugin totes i després costi tres dies per tornar-les a trobar. Jo em refaig amb tres dies de marxa, però ningú no retorna la vida a una gasela morta inútilment.

Gacel fou testimoni de com els “francesos” van extingir els antílops del Nord, als muflons de la major part de l'Atlas, i als bells addax de l'“hamda” l'altra banda de la gran “sekia” que anys enrere fou riu cabalós i, per això, havia triat aquell racó pedregós extens, arenes infinites i muntanyes punyents, a catorze dies de marxa de “El-Akab”, perquè cap altra persona llevat d'ell mateix no ambicionava la més inhòspita de les terres del més inhòspit dels deserts.

Ara ja havien quedat enrere els temps gloriosos en què els tuaregs assaltaven caravanes o atacaven udolant als militars francesos, i quedaven també enrere els dies de lluita i mort en què corrien com el vent per les planúries, orgullosos del seu sobrenom “baldolers del desert” i “amos” de les arenes del Sàhara des del sud de l'Atlas a les ribes del Txad. També han quedat oblidades les guerres fratricides i les ràzties de les quals els més vells en servaven una grata memòria i aquells eren els anys de l'ocàs de la raça “imohag” perquè alguns dels seus més valents i ardits gerrers conduïen camions per a un patró francès, servien a l'exèrcit regular, o venien teles i sandàlies a turistes de camises estridents.

El dia que el seu cosí Suleiman va abandonar el desert per viure a la ciutat, decidit a transportar totxanes hora darrera hora, brut de ciment i cal, a canvi de diners, Gacel va comprendre que havia de fugir i convertir-se en el darrer dels tuareg solitaris.

I vet aquí que en aquest lloc s'hi trobava ell i la seva família, i donava gràcies a Allah mil i un cops, ja que en tots aquells anys- tants que ja n'havia perdut el compte- ni una sola nit, allà, tot sol al capdamunt de la duna, no s'havia penedit de la decisió que havia pres.

El món havia viscut durant aquest temps una sèrie d'esdeveniments estranys dels quals n'hi arribaven algunes notícies llunyanes i confuses mitjançant alguns escadussers viatgers. I, de fet, se n'alegrava de no haver-les viscut de prop, ja que les notícies parlaven de mort i de guerra; d'odi i de fam; de grans

canvis cada cop més accelerats; canvis dels quals ningú no se'n sentia satisfet o així ho semblava, canvis que no auguraven tampoc res de bo per a ningú.

Una nit, mentre es trobava allí mateix assegut, tot contemplant els estels que tants cops el guiaren pel desert, de sobte en descobrí una de nova, fulgurant i veloç, que solcava el cel, decidida i constant, sense el vol esbojarrat dels estels fugaços que, tot d'una queien vers el no-res. La sang se li glaçà de terror per primer cop ja que res no existia de semblant dins la seva memòria ni en la dels seus avantpassats, dins la tradició, o les llegendes, que parlés d'una estrella així tot fent una ruta idèntica nit darrere nit i a la qual se n'hi van unir d'altres fins que foren un de vessall que torbava l'antiga pau dels cels.

Quin significat tenien, mai no ho va arribar a esbrinar. Ni ell, ni el vell Suflem, pare de gairebé tots els seus esclaus, tan vell, que el seu avi, l'havia comprat, ja home, al Senegal:

-“Mai no havien corregut les estrelles tan boges pels cels, amo”-v dir-.Mai, i això vol dir que la fi dels segles s'aproxima.”

Va preguntar-ho a un viatger i no l'hi va saber donar cap resposta. Li ho va preguntar a un altre i tampoc. Un altre, va arriscar-se a dir:

-“Crec que és cosa dels francesos”. Però no va voler admetre-ho, perquè per molt que havia sentit a parlar dels avenços dels francesos, no els creia tan bojós com per perdre el seu temps en omplenar encara més els estels del cel.

-Deu de ser un senyal diví- va pensar Gacel-. La forma en què Allah volindicarnos alguna cosa, però... què?

Va tractar de buscar-ne la resposta a l'Alcorà, però no hi deia res pel que fa a estels fugaços de matemàtica precisió i, amb el temps, s'hi va avesar, i al fet que passessin, la qual cosa no volia dir que se n'oblidés.

Dins l'atmosfera diàfana del desert, en la foscor d'una terra sense ni un sol llum durant més de cent quilòmetres, hom tenia la impressió que les estrelles baixaven gairebé fins a frec de la sorra, i Gacel, ben sovint, obria la mà com si realment pogués tocar amb la punta dels dits el parpelleigs de les seves llumetes.

I així deixava que passés el temps una llarga estona, tot sol amb els seus pensaments per baixar, després, sense pressa a fer un cop d'ull al ramat i al campament i retirar-se a descansar un cop ja havia comprovat que ni hienes famolenques, ni xacals espavilats amenaçaven el seu petit món.

A la porta de la seva tenda, la més gran i confortable del campament, s'aturava uns instants a escoltar. Si el vent encara no havia començat a plorar, el silenci començava a ser tan dens, que fins i tot et podia ferir les orelles.

I Gacel estimava aquest silenci.”

.....

MOTS DE FOC: PROVERBIS TUAREGS.

.Camina cap endavant com el primer camell de la caravana.

.El desert és el jardí d'Allah, on el Déu des justos ha eliminat tota vida humana o animal supèrflua per tal de poder disposar d'un espai en què pugui caminar en pau.

.La pàtria no és més que un campament en el desert.

.Silenci prima ciència.

.Cal saber callar
per escoltar el cant de l'espai.
Qui afirma que la llum i l'ombra
no parlen?

.Qui no coneix el silenci del desert, no sap pas què és el silenci.

.Què n'has fet de ta llibertat?
Que no saps que la casa és la tomba dels vius?

.Allunyeu les tendes, apropau els cors.

.Per molt llarga que sigui una nit d'hivern, el sol li ve al darrere.

.Déu ha creat un país ple d'aigua perquè els éssers hi puguin viure i un país sense aigua perquè els éssers tinguin set i un desert: un país amb i sense aigua, perquè els éssers hi trobin la seva ànima...

ARGÈLIA

ARGÈLIA: El país.

El poble: Els argelins són majoritàriament àrabs (80%) i berbers (17%). Al sud hi viuen grups nòmades lligats als tuaregs de Nigèria i de Malí. Prop d'un milió d'argelins viuen a França.

Religió: islamisme (98%), cristianisme (1%), judaisme(0,1%).

Idiomes: àrab llengua oficial i majoritària, i el 14% parla variants berbers (kabyli, thmazigh) en algunes zones. El francès és molt conegut, però està essent substituït per l'idioma nacional a l'ensenyament i l'administració pública.

Organitzacions socials: La Unió General de Treballadors argelins és la central sindical única. Altres associacions importants de masses són la Unió Nacional de Camperols argelins i la Unió Nacional de Dones argelines, la Unió Nacional de la Juventut i l'Organització Nacional dels Moudjahiddine (guerrillers), Moviment Cultural Berber.

Nom oficial: Al-Jumjuriyah al- Jazairiyah ad- Dimuqratiyah ash- Shaabiyah (República Democràtica i popular d'Argèlia)

Capital: Argel. 2.500.000 habitants (1995)

Altres ciutats: Oran, Constantina, Annaba.

ARGÈLIA: Els escriptors i les escriptores.

.JEAN AMBROUCHE

.ASSIA DJEBAR

.HÉLÈNE CIXOUS

.BAYA GACEMI

JEAN AMBROUCHE (1958)

Als Algerians els ho han pres tot
La pàtria amb el nom
La llengua amb les sentències divines
de saviesa que regulen els passos de l'home
des del bressol fins a la tomba
La terra amb el blat
Les fonts amb els jardins
El pa de la boca i el pa de l'ànima

S'ha expulsat els algerians fora de tota
pàtria humana
Se'ls ha fet orfes
Se'ls ha fet presoners
d'un present sense memòria i sense futur.

ASSIA DJEBAR (Cherchell, Argèlia)

Narrativa: "La soif"(1957)

"Femmes de l'Alger dans son appartement" (1980)

"L'amour, la fantasia" (1985)

"Loin de Médine"(1991)

Pel·lícules: "La nouba des femmes du Mont Chenoua" (1977)

FRAGMENT DE "L'AMOUR, LA FANTASIA" (1985)

"L'escola corànica"

A l'edat en què el cos hauria d'haver estat tapat amb el vel, gràcies a l'escola francesa em puc moure més; l'autocar del poble em duu tots els dilluns al matí a l'internat de la ciutat propera, i em torna a dur a casa dels meus pares els dissabtes.

En les sortides del cap de setmana, una amiga mig italiana, que va a un port dom joe pescadors a la costa i jo, ens sentim temptades per tota mena d'evasions...Amb el cor bategant a tot drap, fem una escapada al centre de la ciutat: entrar a una pastisseria elegant, observar les immediacions del parc, "passejar-nos el boulevard", és per a nosaltres el sùmmum de la gosadia després d'una setmana d'internat. Exaltades pels plaers prohibits, acabem cadascuna vers el nostre autocar; en el risc de perdre'l rau el nostre "suspense".

En aquells inicis de l'adolescència, assaboreixo l'embriaguesa dels entrenaments esportius. Viure els dijous i les hores d'entrenament com a esquitxos d'aigua. Una inquietud m'abraça: temo que el meu pare aparegui de visita. Com confessar-li que, a la força, m'he de posar els pantalons curts o, dit d'una altra manera, que he d'ensenyar les cames? No li puc explicar aquesta por a cap caompanya: elles no tenen com jo, cosines que no ensenyen ni els turmells ni els braços, que ni tan sols mostren la seva cara. Així, el meu pànic es barreja amb "vergonya" de dona àrab. Els cossos de les franceses donen tombs i tombs al meu voltant; no sospiten que el meu s'estanca dins llacs invisibles.

-Encara no es posa el vel la teva filla? – pregunta una o altra matrona d'ulls ombrejants i plens de recel que interroga la meva mare, durant una de les noces de l'estiu. Tal vota dec tenir uns tretze o catorze anys.

-Ella llegeix!- respon agosarada la meva mare.

En aquest molest silenci que s'instal·la, tot el món sencer es precipita. I el meu propi silenci.

"Ella llegeix"; és a dir, "ella estudia", en àrab. Ara penso que aquest verb, "llegir" no fou per casualitat l'ordre llançada per l'arcàngel Gabriel, a la cova, per a la revelació corànica..."Ella llegeix", és tant com dir que l'escriptura per a ser llegida, inclosa la dels infidels, és sempre una font de revelació: de la mobilitat del meu cos en el meu cas i, per tant, de la meva futura llibertat.

Les nenes i les jovenetes de la meva època, mentre que l'home segueix tenint dret a les quatre esposes legítimes, disposem de quatre llenguatges per expressar el nostre desig:el francès per a l'escriptura secreta, l'àrab pels nostres sospirs envers Déu, el líbic-bereber quan ens imaginem que ens trobem amb els nostres ídols mares més antics. El quart llenguatge, per a tote a las, joves i velles, enclaustrades o emancipades a mitges, segueix essent el del cos, en què les mirades dels veïns i dels cosins pretenen tornar cec i mut, ja que no poden empresonar-lo del tot; el cos que, en el trànsit, els balls i els crits, en un accés d'esperança o desesperació, es subleva, cerca, com un analfabet, el destí, sobre quina ribera, del seu missatge d'amor.

A les nostres ciutats, la primera realitat- dona és la veu, un dard que vola per l'espai, una sageta que s'esllangueix abans de la caiguda; després, arriba l'escriptura, les lletres lianes de la qual formen almocàbars amorosos, sota l'esgarrapada del càlam punxegut. Ben al contrari, sobre el cos de les dones s'opera la necessitat de fer-lo desaparèixer, cal aixoplugar-lo, embolicar-lo, faixar-lo com un nadó o com un cadàver. Exposat, feriria cada mirada, agrediria el més pàl·lid desig, subratllaria tota separació. La veu hi penetra com

un perfum, com un glop d'aigua a la gola de l'assedegat; i , quan es tasta, es fa plaer per a uns quants, simultàniament: secret gaudi polígam...

Quan la mà escriu, lenta positura del braç, precavut plec del costat cap endavant o sobre un costat, el cos arraulit es balanceja com en un acte d'amor. Per llegir, la mirada pren tot el seu temps, li agrada acariciar les corbes, en el moment en què allò escrit eleva en nosaltres la cadència de l'escansió: com si l'escriptura marqués el principi i la fi d'una possessió.

Inscrita pertot arreu amb tot luxe de daurats, fins a esborrar del seu entorn qualsevol altra imatge animal o vegetal, l'escriptura, tot reflectint-se en ella mateixa per les seves corbes, es percep dona, molt més encara que la veu. Subratlla, amb la seva sola presència, on començar i on perdre's; proposa, gràcies al cant que s'hi incuba, aire per al ball i sílex per a l'ascesi; parlo de l'escriptura àrab de la qual me n'allunyo com d'un gran amor. Aquesta escriptura que vaig domesticar tan sols per als mots sagrats, vet-la aquí, tot desplegant-se davat meu com una pell d'innocència, com unes xarxes mormolants- per això, les altres (la francesa, l'anglesa o la grega) em semblen xerraires, mai cauteritzants(...)

El meu cos sol, igual al passadís del pentatló antic, necessita l'estàrter per arrancar, el meu cos es va trobar eb moviment des de la pràctica de l'escriptura estrangera.

Com si, de sobte, la llengua francesa tingués ulls i me'ls hagués donat per veure en llibertat, com si la llengua francesa cegués els mascles mirons del meu clan i que, a aquest preu, pogués caminar, rodolar per tots els carrers, annexionar el defora per a les meves companyes enclaustrades, per a les meves avantpassades mortes molt abans de la tomba...Com si...Irrisió, cada llengua, ho sé, amuntega en la foscor els seus cementiris, les seves escombraries, els seus desguassos; doncs bé, sóc aquí, davant de la de l'antic conqueridor, per il.luminar-ne els seus crisantems!

L'escriptura és treure's el vel, en públic, davant dels mirons que riuen sarcàsticament... Una reina avança pel carrer, blanca, anònima i coberta, però quan el sudari blanc de llana aspra s'arrenca i cau de cop davant dels seus peus abans tan sols endevinats, es descobreix captaire aclofada en la pols, sota les escopinades i les xiulades.

(N'existeix una traducció a l'espanyol d'Inmacuda Jiménez Morell. Guadarrama, Ediciones del Oriente y del Mediterráneo, 1990)

Traducció del text francès al català: H. Alvarado).

HÉLÈNE CIXOUS (Oran, Argèlia 1937)

Narrativa: "Dedans" (1969)

"La" (1976)

"Anankè" (1979)

"La fiancée juive" (1995)

"Messie" (1996)

Assaig: "La jeune née" (amb Catherine Clément) (1975)

"La venue à l'écriture" (amb Madeleine Gagnon i Annie Leclerc) (1977)

"L'heure de Clarice Inspector" (1989)

Teatre: "Portrait de Dora" (1976)

“L’histoire terrible mai inachevée de Norodom Sihanouk, roi du Cambodge” (1985)

FRAGMENT DE “MESSIE” (1996)

MESSIES

.Dissabte passat havia de presidir unareunió de col·legues. Hi havia una bogeria de gent a la sala, mai millor dit. Jo mateixa formava part dels bojos no era jo realment. Llevat de l’angoixa de manca de preparació en la qual m’hi reconec. La conversa s’enlairava lentament al meu voltant. Quan va arribar tothom hi havia un xivarri universal. Un col·lega em va insinuar que ens havien demanat que féssim esculturas per al parc de la universitat a sobre d’un tal.. Ah, no! Vaig dir jo vull fer la meva esculturalliuere com un ocell. La multitud cada cop era més densa. Es va anunciar l’arribada de les personalitats. Asseguda jo era com una tortuga al bosc. Em vaig aixecar per complir amb els meus deures d’hospitalitat. Vaid dir una benvinguda amable a les autoritats. Aquestes senyores gairebé ni em van saludar i em van donar l’esquena. La gola em va quedar tan seca que vaig creure que m’estava ofegant. Vaig voler aigua. Sobre la taula hi havia unes gerres immenses i tots els vasos eren bruts. Allò que havia començat bé començava a prendre mal camí. Vaig reaccionar violentament. “No s’equivocuin, vaig dir. Sóc funcionària perquè vull”. “Prou”, va dir el meu àngel interior. Però ja no podia aturar-me. “Amb les meves dots i la meva força hauria pogut ser Primer Ministre i cap de govern”, vaig dir a desgrat meu, i vaig frenar abans de rei. “ I si no ho sóc, és perquè l’únic que m’importa és la poesia”, vaig cridar. Vaig impressionar-los d’una manera o altra.

Però, de fet, jo no volia dir això! Amb l’embriaguesa de l’ofensa el cap em rodava, vaig gallejar, em vaig posar dreta com una ballarina espanyola i vaig pujar d’un salt a l’esquena del ridícul. Vet aquí que em trobo revestida de les passions del món. Ara ja no sabia com escapolir-me de la meva còlera, que ja havia enfonsat les seves petites dentetes al meu ventre tan pregonament, que era com si se m’hagués empassat una àguila viva.

L’únic que m’importa en realitat és l’amor. Havia mentit? Però tal volta la poesia és el nom culte de l’amor?

Em van demanar si acceptava fer una conferència el dilluns sobre aquest tema: “Però què és la poesia?” Després de les meves paraules vaig pensar qu no podia negar-m’hi. Però jo no sóc sàvia. Una conferència! El càstig no triga gaire a arribar. I pensar que pensava passar la tarda amb el meu estimat. Ja el veia brillar com un dolç sol vermell fosc. Amb tot això el dilluns va venir tot seguit a una velocitat tan gran que no vaig veure el diumenge. Què és la poesia, seguia essent la pregunta, i jo encara no tenia el principi d’una resposta en mots, i després del meu estirabot no m’atrevia a fer sortir un erissó. No ostant això. Va arribar l’hora. Els estudiants entraven, treien els quaderns, aixecaven els bolígrafs. Vaig fer-me enrere. Per començar, vaig dir, ompleneu les fitxes. Obedient un xicot va preguntar: “Hi posem dades biogràfiques?”- Sí, vaig dir agràida, tot el que pugui interessar-me. Us vull conèixer. El temps d’omplonar em donava uns instants d’oportunitat suplementària. Vaig sortir de pressa. Vaig anar a veure a l’un, a l’altre, vaig trucar a totes les portes, a cada una vaig pregunta què és la poesia-si n’havien sentit a parlar, si tenien un llibre, un

diccionari, una recopilació; vaig anar de cova en cova, quan vaig arribar a la darrera era la primera. Vaig pujar dalt d'un tronc extès en el rocam. Tenia un aspecte infranquejable però vaig trobar un pas entre les pedres i el tronc cobert entre el brancam. Em vaig enfil·lar mentre donava tómb pel que fa a l'afer. No vaig aturar-me. Van obrir-me. Em trobava a casa de les dues Maries. No us diu res? Però si són les dues primeres germanes. Maria va obrir-me tot pensant que era la Maria. Vaig veure la seva casa. No es pot imanigar quelcom tan senzill i tan antic. Està bé això, vaig dir, té molt d'encís, les dues Maries com erissons sense punxes tampoc no tenien la resposta, caldria fer créixer les punxes vaig dir, en sortir de la cova de terra batuda vaig veure just al darere un caos infinit de roques nues, millor no mirar cap aquest costat, era sinistre a l'hivern sota la neu hauries d'estar enterrat, no es podia anar més lluny sense perdre la vida. Fent-me altre cop enrere per uns instants vaig pensar que no podria travessar els troncs però vaig trobar el pas i vaig superar l'obstacle per tornar al lloc en què m'esperaven els estudiants

Llavors què és la poesia? La pregunta no m'abandonava. Durant el meu viatge no havia oblidat que m'esperaven sense desconfiança i sense odi.

Vaig seure a la rotllana i vaig continuar: "És la manera en què el meu gat i jo hem resolt la qüestió del telèfon. Com trucar-nos per telèfon? La necessitat de trucar ha existit sempre perquè és una necessitat vital això de trucar a la mare. I tots els mamífers porten la marca del primer dordó telefònic. Es tracta de la nostra necessitat de comprovar que és allí, tan sols això: que està viva. La persona mare. Que pot ser per igual un fill un marit una amant. Entre persones que es donen la vida recíproca trucar és això: Hi ets? Sóc aquí. Bé, llavors puc dedicar-me a les meves coses- Estàs bé? La vida et va bé? Puc recórrer el món sense témer que el meu fill es talli?- La meua vida funciona. Pots anar-hi.

Però, ¿com fer-ho si és una persona d'una raça que no pot parlar a distància, quan arriba la necessitat sempre urgent de comprovar la vida? Això és el que hem trobat el meu gat i jo: ens truquem en persona. Així, ella ve diversos cops al dia per donar-me un cop de telèfon a la cama, tot fent anar breument el seu cos com un aparell, per al número es frega: - tot bé? Tot bé. I penja tan tranquil·la. Per la meua banda jo que puc trucar a distància diversos cops al dia per marcar el seu número xiulo tres notes com aquestes::: i des del fons del món sorgeix ella: tot bé. Dues vides de distinta espècie que prenen vida una de l'altra, pel contacte. Per acabar, vaig dir, me he preguntat què és la poesia, i això és el que he trobat. Per a mi comença amb una frase peticona com: Tot va bé? No li prestem atenció. Però si ho fem llavors és la súplica de la vida que demana la vida al telèfon. Però no pot ser una pregunta sense respost, seria terrible. Demanem permís per a seguir vivint. I el permís és una ordre: "viu".

Però l'amor més fort és el més pobre en paraules. Es resumeix tot tocant la mà.

I la poesia de la poesia és l'emoció muda que s'enlaira de frases que freguen les cames amb la castedat de la passió absoluta?

Llavors si em preguntessin "què és la poesia" contestaria: l'expressió de la castedat per la meua gata- ¿però saber? No ho sabré mai. ¡No no! Cap conferència! ¡Mai!

Traducció del francès. H.Alvarado.

BAYA GACEMI

Baya Gacemi és una periodista argelina de molt de renom. Ha treballat com a redactora en cap de "*L'observateur*" i "*La Tribune*" dos destacats semanaris de la premsa francesa. Actualment està a càrrec de la direcció d'un nou semanari d'actualitat de propera aparició. El fragment escollit pertany a la seva novel·la basada en la biografia d'una dona argelina i es titula: "Nadia".

Tracta d'una noieteta argeina que es va enamorar d'un xicot del seu poble i decidí casar-hi i compartir la resta dels seus dies. Així doncs, Nadia i Ahmed es van casar. Però la mateixa nit de noces, la noia va assabentar-se que l'ésser estrany que tenia a la seva vora s'havia embarcat en una aventura absurda i difícil. Ahmed, el dolç Ahmed, era ara un soldat del Grup Islàmic Armat, encaparrat en una guerra santa que doblegaria Argèlia sencera a les lleis de l'Alcorà. I ella, la seva esposa, hauria de servir-lo com una esclava, tot seguint els seus designis en un camí sembrat de sang i desvari.

Sense casa ni res per menjar, rebutjada per la seva família i per tota la gent del poble, la noia viu la vida tot desitjant la mort per tal de poder descansar, a la fi. Avui, tres anys després de les seves noces, és una noia vídua amb un fill. El seu pare tot just el va conèixer la nit abans de ser capturat i executat per les forces de l'exèrcit. La història és, per tant, tan extrema i esqueixada que sembla inversemblant, però de fet és la història d'un poble que pacta dia a dia amb la bogeria per tal de sobreviure. En aquest sentit, l'autora, ha recollit la seva veu amb tot el respecte que mereix el dolor de qui se sap viu dins l'infern.

Com a periodista, Baya Gacemi, agafa la història real d'aquest personatge, força comú a tants d'altres i eñ novel·la tot anomenant la noia: Nadia. Vegem alguns mots de l'autora com a presentació de l'obra:

BAYA GACEMI: PRÒLEG A "NADIA", Colección Las mil y una voces, Ed. Mondadori, Barcelona, 1999.

."Vaig conèixer a Nàdia (diguem-li així) quan cercada dones víctimes del terrorisme per tal de fer-ne un reportatge. La vaig veure a la seu de l'associació "L'Atzar" que presideix una amiga meva, Dalila Alal. Nadia no tenia ni un duro i havia vingut per demana ajut d'una forma desesperada. El seu marit feia un any i mig que no havia donat senyals de vida i com que ella sabia que no podia comptar amb ell havia decidit sortir-se'n tota sola. Els seus pares només feien que repetir-li que era una nosa per a ells i una càrrega i que, mentre ella visqués amb ells, tot el poble els rebutjaria. Nadia va assabentar-se mitjançant la televisió que existia l'associació de Dalila i va decidir demanar ajut. Allí van aconseguir-li que pogués viure en una casa d'acollida.

Nadia es va avenir amb mi per tal d'explicar-me la seva vida amb un emir local d'un poble de Mitiya. Ahmed, el seu ex marit, és el prototipus d'un membre del GIA. Analbafet, sense cap mena d'instrucció, era un dels candidats a formar part de l'associació per tal d'obtenir una posició rellevant. Amb pocs escrúpols aviat va ser el cap del bàndol local i alguna gent del poble tot creient que la situació havia donat un tomb total havien decidit de seguir-lo. Nadia, ingènuament, va arribar a creure's una "mare dels creients" i ben aviat es va trobar que no tenia cap adreça fixa i que era rebutjada per tothom.

La noia m'ha explicat la història sense embuts – sense que surtin noms de persones per tal de respectar-los i perquè no es prenguin represàlies contra ells- perquè diu que voldria que servís de lliçó per a d'altres noies.

(...)Des que va esclatar la violència a Argèlia, en tots dos bàndols, la passió ha esquerdat la clarividència i el seny. Cadascú ha considerat “a priori” enemic a l'altre. La majoria dels grans analistes i polítics han mantingut posicions inamovibles i han defès una posició cegament maniqueista de la situació, tot afegint llenya al foc en lloc d'apaivagar els ànims. Ans al contrari, no s'ha escoltat a aquells que han procurat de mantenir el seny sense triar cap bàndol. Aquesta visió simplista és la causa per la qual ben poques persones, tant a Argèlia com a l'estranger, s'ha esforçat per entendre realment què estava passant.”

BAYA GACEMI, “Nàdia. La veu del terror”. Col.lecció “Las mil y una voces”.Ed. Mondadori. Barcelona, 1999.

FRAGMENT: (pàgines 15- 18) (traduït de l'espanyol)

“Ahmed, el meu marit, va morir fa un mes. El van matar durant una operació de les forces de seguretat a Chréa.^{**} (*serralada que voreja la planúria de Mitiya, on es troba Argel. Chréa és un antic lloc d'estiu que es va convertir en bastió dels gerrillers del GIA.*)

Es va trobar el seu cos, però no el seu cap. Els gendarmes creuen que fou decapitat pels seus amics i que aquests, segurament, van amagar el seu cap. És una pràctica habitual dels terroristes del GIA per tal de dificultar-ne la identificació, sobretot si es tracta d'un emir, com era el cas d'Ahmed. (cap en àrab. Títol que es dóna als caps dels grups armats islamistes. A cada localitat hi ha un emir, sotmès a l'autoritat d'un emir nacional). El van reconèixer per una ferida que tenia al braç. Això és el que els gendarmes li van dir al meu pare. A mi ja m'havia semblat veure el seu cadàver entre d'altres a la televisió, però els que ens ensenyen s'assemblen tant que resulta difícil de distingir-los. Pressentia la seva mort. Des de feia un temps, cada dia, a les vuit de la tarda, seia davant la televisió i esperava veure el seu cos entre els dels terroristes morts. No m'errava gaire, ja que fa dues setmanes els gendarmes del municipi d'Eucalyptus, del qual depèn el poblet de Hai Bunab (on vivia amb ell), li van comunicar la mort al meu pare, tot encarregant-li que m'ho comunicés. De seguida vaig adreçar-me a la caserna amb el llibre de família perquè les autoritats prenguessin nota de la meva nova situació familiar. Estava preparada a assumir la condició de vídua- als 22 anys- i mare d'un fill d'un any i mig. Ja feia molt de temps que m'esperava aquesta notícia. Per fi em sentí alliberada del lligam que m'unia amb un home a qui no veia des del març de 1996, l'existència del qual cada sop se'm feia més abassegadora. El cap de la caserna que em va rebre em va confirmar que tenia informes que testimoniaven la mort d'Ahmed.

- Els testimonis d'altres terroristes que es trobaven amb ell i ue han estat capturats vius ho confirmen. Però, legalment, mentre no identifiquem el seu cadàver, no el podem considerar mort.

Una nova decepció. Fins i tot mort, em creava problemes. En veure la meva contrarietat, el cap em va aconsellar de posar una demanda al fiscal per tal d'“autenticar” la defunció. Aquesta demanda em permetria registrar la seva

defunció tot basant-me en eks testimonis si el cadàver d'Ahmed no era identificat formalment al cap d'uns mesos. Ara fan això perquè molt terroristes que moren a la muntanya són enterrats allí mateix pels seus amics.

-El seu company ens ha causat molts problemes, a nosaltres, a la seva família i al seu poble- va dir-li-. La veritat és que ha estat ben babau. Miri que n'estava debé amb la família, però ha estat un arrauxat. I què hi ha guanyat amb tot això? Deixar una vídua amb un petit orfe i, a més, que el matessin com un gos-va dir tot esplaïant-se.

Aquella nit, sola al llit, vaig plorar. D'alleujament, ...de cansament...d'alegria...no ho sé. Però de tristesa, ben segur. Encara que m'alegrava del final del malson en què vivia, m'hauria agradat malgrat tot que la meua vida de casada no acabés així. Que el pare del meu fill, amb qui tan sols havia viscut uns tres mesos i a qui havia estimat amb passió, no hagués acabat tirat, sense cap, en un penyasegat de Mitiya.

I així va ser com vaig tornar a Hai Bunab, després d'un any i mig de no aparèixer per aquell indret. Com sempre, en aquesta època primaveral, la comarca està preciosa. Tenia ganes de rodolar per la catifa verda esquitxada de margarides grogues... com feia quan era una nena inconscient. Els horts seguien tan frondosos com sempre, i els tarongers conservaven a les seves branques els darrers fruits que els pagesos no s'havien molestat a agafar. Igual que abans. Aquesta comarca sempre ha donat prosperitat a aquells qui han sabut explotar-la. Començant pels antics colons francesos. Tot veient aquest espectacle et preguntes com és possible que la gent d'aquest lloc pugui arribar a ser tan violenta.

A la plaça del poble d'Eucalyptus, a uns metres de la caserna dels gendarmes, vaig trobar-me a Ali, amb el seu uniforme de guàrdia comunal*.(* substitut de l'exèrcit comunal. Reemplaça a l'antic cos de la guàrdia rural suprimit el 1982. Creat per defensar els pobles dels terroristes.) Em va costar de reconèixer-lo. Té quaranta- cinc anys i ja sembla un vell. En menys de dos anys, s'ha envellit molt. Se li han endurit els trets i té una expressió cansada. Acompanyava uns gendarmes en un control de carretera, amb un fusell a l'espatlla. Vaig detenir-me per saludar-lo. Davant meu, no va poder evitar una actitud culpable, ni tan sols mencionar l'assumpte:

-Imagina't, amb tot el que jo havia fet per ells, es van voler endur les meves filles a la força i em van obligar a fer un amagatall a casa meua...

No vaig contestar-lo. La discussió hauria estat massa dolorosa i inútil. A més a més, no era ell qui m'amoïnava. Vaig limitar-me a preguntar per les seves filles, que eren amigues meves. No li tinc cap rancúnia. Des que va denunciar el meu marit i els seus amics, Ali viu en un antic bany públic d'Eucalyptus. Els gendarmes el van col·locar allí amb la seva família nombrosa per por a una venjança dels terroristes. No és pas l'únic que s'ha vist forçat a canviar de casa o fugir. El terrorisme ha causat l'èxode de molt gent i ha destrossat moltes famílies.

En veure a Ali fent la nova funció, ell que havia estat un dels reforços més fermes del GIA, em vaig adonar que les coses havien canviat molt. La vida retornava al ritme d'abans però no hi havia aquella alegria d'abans que tan sols els pagesos saben donar a la terra. I és clar! Si tothom duia armes!"

(...) Els habitants del nostre poble van creure en la victòria del GIA. Jo hi havia de creure tant sí volia com si no volia perquè era la dona d'Ahmed Shaabani, l'"emir" de Hai Bunab i els seus voltants. Tots vam contribuir a l'aparició i al

desenvolupament del terrorisme. Amb el nostre silenci, i també amb el nostre ajut logístic. Durant més de tres anys ells van dictar les lleis aquí. Amb el consentiment de la població, que ho acceptava tot i tan sols es va rebel·lar contra el GIA quan es va dedicar a atemorir als mateixos que el havien ajudat. La rebel·lió fou tan ràpida com violenta. Jo, per la meua part, no em feia preguntes. Estimava el meu marit, res més. Li ho perdonava tot. I vaig pagar-ho ben car.”

EGIPTE

ANDRÉE CHEDID (El Caire, Egipte 1921)

Poesia: “Textes pour un poème” (1949-1970)
“Poèmes pour un texte”(1970-1991)

Narrativa: “Nefertiti et le rêve d’Akhnaton” (1974)

POEMES DE “TEXTOS PER A UN POEMA” (1949-1970)

De: “Tan sols el rostre” (1960)

BREU INVITADA

La meua landa la meua nena el meu bruguera
El meu real el meu floc la meua ginesta
Et miro matí se t’enduu
On jo no sabia anar-hi.

El meu blau el meu abril el meu fugaç
La meua vida s’allunya enrere,
Per a tu els ocells i la làmpada
Per a tu les torxes i el vent.

El meu cigne la meua ametlla la meua roja
Per a tu l’impossible que jo estimava
Per a tu la vida, sal i sol,
Per a tu, breu invitada.

De “El primer rostre” (1972) a “Poemes per a un text” (1970-1991)

La distància

Sovint hàbit del meu cos

fins als solcs de les aixelles
Em gravo en aquest cos
fins als límits dels dits

Desxifro el meu ventre
Asaboreixo el meu alè
Navego dins les meves venes
Al ritme de la sang

Sobre les galtes l'oreig es recolza
Les meves mans toquen les coses
Contra la meva carn la teva carn em recull

Sovint de ser el meu cos
He viscut
I visc

.....

Sovint des d'un punt sense lloc
Aquest cos l'albiro
castigat pels dies
assetjat pel temps

Sovint des d'un punt sense lloc
Amorteixo la meva història
de l'abans al després
conjugo l'horitzó

Sovint des d'un punt sense lloc
Aquest cos l'allunyo

I des d'aquesta mateixa distància
en alternança
Visc.

De "Fraternitat de la paraula" (1976) a "Poemes per a un text" (1970-1991)

La dona de llargues paciències

En les sabes
En la seva febre
Apartants els seus vels
Trencant les seves cuirasses
Lliscant fora de les seves pells

La dona de llargues paciències

es duu
lentament
al món.

En els seus volcans
En els seus vergers
Tot buscant cadència i gravitacions
Estrenyent la seva carn més tendra
Interrogant les seves fibres més esmolades

La dona de llargues paciències
es pareix
lentament
a si mateixa.

Traducció del francès: H.Alvarado.

.....

EGIPTE

NAWAL EL SAADAWI

Bagual el Sadawi és, probablement, l'escriptora més important de la literatura egípcia actual. Llicenciada en Medicina, va ser directora de la Sanitat Pública d'Egipte, però fou destituïda arran de la publicació del seu llibre "Woman and Sex" (1972). Crítica amb la situació política i social del món àrab i preocupada pels problemes de la dona- és també una destacada feminista i sociòloga-, ha patit la censura i fins i tot la presó (l'any 1981). Efectivament, aquest any fou empresonada per presumptes "delictes contra l'Estat". Un cop alliberada després de l'assassinat de Sadat, va viure amenaçada de mort, i va haver d'estar protegida per un escorta durant anys. Ara viu fora del país però continua amb l'escriptura i amb la lluita per la justícia i la llibertat dels homes i les dones.

La seva producció és molt extensa tant pel que fa a l'assaig sociològic i de temes mèdics, com pel que fa a la novel·la. El primer fragment escollit pertany al llibre que va escriure arran de la seva estada a la presó i és una mena de novel·la autobiogràfica. "A quanta gent el seu odi per la repressió els ha dut a la mort, a quanta gent el seu amor a la llibertat els ha dut a la presó, a quanta el seu rebuig per la mentida els ha dut a la revolució." Amb aquests mots encapçala Nawal el Saadawi aquest llibre, un dels més impressionants sobre la tortura i la presó que mai hagi escrit per una dona.

Amb Nawal el Saadawi revivim la commoció de l'arrestament, els horrors de la presó i el dubte, una de les pitjors tortures: el fet de no saber quan serà alliberada o ni tan sols si mai arribaran a alliberar-la.

El segon fragment pertany a la novel·la curta "La canço circular", una de les obres preferides de l'autora i una de les més originals. Tracta d'Hamido i Hamida, dos germans bessons que representen al mateix temps, la cara femenina i la masculina d'un personatge ambivalent. Tant l'un com l'altre entren en el món adult separant-se i retrobant-se contínuament, patint la injustícia i la duresa d'una societat com l'egípcia de les darreres dècades. A través del ritme hipnòtic d'una cançó repetitiva, l'escriptora sugereix l'eternitat cíclica de la vida humana i la fugacitat de l'existència individual.

“Memòries de la presó de dones”. Ed. Horas y horas. Madrid, 1993.

(fragment pàg.15-19)

“Van trucar a la porta per quarta, cinquena vegada: els cops no paraven. No podia ser el porter. Per molt gran que sigui el seu menyspreu pels llogaters mai no gozaría arribar tan lluny.

Em vaig aixecar i vaig anar cap a la porta. Unes siluetes altes i nedres rere el vidre, i el so d’una respiració pesada. Un calfred em recorregué tot el cos. Em trobava sola a casa. El meu marit se n’havia anat a l’alba per anar al seu poble, prop de Tanta, al Delta que estén al nord del Caire. La meva filla i el meu fill havien sortit i no tornarien fins ben entrada la nit.

Tal volta eren lladres. Però els lladres no truquen a la porta.

Plena d’aprensió i incertesa, vaig decidir de no obrir. En aquests temps que corren mai et sents segura ni tranquil·la. Des de dins i amb un to decidit i fort vaig preguntar :

- Qui hi ha ?

- -La policia- em respongué una veu desconeguda.

Durant un instant em dominà el vertigen i vaig imaginar que el meu fill o la meva filla havien tingut un accident, o potser el meu marit, mentre anava cap al poble. Però la veu era hostil; no transmetia la impressió d’haver-me d’avisar d’un accident.

Amb la mà que em tremolava, vaig obrir una mica un petit vidre opac de la porta. Vaig tenir un gran ensurt: a fora hi havia nombrosos homes armats amb rifles i baionetes. Una mirada penetrant atravessà la fina reixa de ferro mentre una veu aspra deia en un to perentori:

-Obri la porta!

¿Tal volta es tractava d’un somni? Potser la realitat es confonia amb la imaginació, el món de la consciència amb els dominis de l’incoscient. La meva ment es negava a creure que allò que pasaba era real.

-I vostè, qui és?

-Obri la porta, és una ordre!

Sens subte eren imaginacions meves. Des de la meva infantesa fins al dia d’avui ningú no m’havia parlat en un to de veu semblant, ni tan sols el meu pare ni la meva mare, ni ningú que hagi entrat a la meva vida ni trucat a la meva porta.

El meu pare mai no m’havia donat una ordre. Tot ho comentàvem, fins i tot l’existència de Déu.

La ràbia s’agromullà a la gola.

-De quina ordre em parla?

-Policia! (...) Tenim una ordre de registre.

-Vull veure-la abans d’obrir la porta.

-No la portem a sobre.

-Em nego del tot a obrir-los si abans no m’ensenyen una ordre de la Fiscalia General. És la llei.

-Vinga, obri, ja.

-No els obriré si no m’ensenyen el que els demano.

(...)No vaig obrir la porta. Me’n vaig anar a la cambra i em posar posar roba de carrer, un vestit blanc. Em vaig calçar. Vaig guardar el meu carnet d’identitat a una bosseta, amb deu lliures, les claus del pis i del otxe i un mocadoret blanc.

Vaig començar a passejar pel pis. Vet aquí la cambra de la meva filla: el llit,

l'escriptori i la lleixa, i una fotografia seva dins un marquet. La seva raqueta de tennis, una llauna de pilotes de tennis i les bambes. Vaig entrar a la cambra del meu fill. Vaig recórrer-la amb la mirada: l'escriptori, el prestatge, la foto de quan era petit, els quaderns escolars i els llapis de colors. Vaig sortir a la saleta d'estar: un prestatge gan, cintes de música i una talla negra: un cap de fusta comprat a Nairobi. Vaig tornar a entrar a la meua habitació: (...). Sobre la tauleta, els diaris del matí, que ningú no havia obert.(...) Em va cridar l'atenció un titular molt gran de la primera plana: "Detencions preventives dels instigadors de l'escissió sectària." Des de feia uns dies m'havia assabentat per la premsa dels fets a Zawiya-al-Humra, un districte de El Caire, en què diverses persones havien mort en un enfrontament entre musulmans i cristians. A Egipte mai no hi havia hagut problemes sectaris. Ua mà oculta estava movent els fils per tal de posar en perill la unitat nacional. ¿Estaven fent a Egipte el que havien fet al Líban?

Un so semblant a una explosió: havien esbotzat la porta. Les botes de sola metàl·lica dels homes van ressonar contra el sòl; semblaven les passes d'un exèrcit tot anant cap al camp de batalla. Van entrar al pis com una plaga de llagostes, bleixant, amb la boca oberta i els rifles preparats per als trets. Encara que no em veia a mi mateixa, devia estar transfigurada, la meua expressió i els meus ulls ja no eren els mateixos. Un dimoni devia haver-se apoderat del meu cos... perquè ja no tenia por. Palplantada davant seu al mig de l'estança, el cap dret, disposada a resistir fins a la mort. Durant un instant es van quedar glaçats, com si estiguessin clavats al terra. Jo devia de tenir un semblant horrorós. Quan vaig parlar, el meu to era amenaçador:

-M'han esbotzat la porta. I això és un delictes.

No sé què va passar. Tal volta la meua meua els confirmà que no era un dimoni, sinó una dona. Estaven sorpresos que no hagués fugit, que fos allí.

Em van envoltar; jo podia sentir el seu bleix. La faç seriosa, xops de suor.

Boques obertes. Nassos ganxuts, com els becs de les aus de presa.

Uns quants homes em van rodejar com si fossin una cadena de ferro ; els altres van cuitar vers les cambres. Van remenar calaixos ; vaig veure que, un d'ells, agafava la novel·la del meu escriptori. Vaig escridassar-lo amb fúria:

-És una novel·la! Deixi-la en pau, no la toqui!

(...)Vaig obrir els ulls i em vaig trobar asseguda a la furgoneta, al costat de l'oficial de la policia. Darrere, entreveia la resplendor dels canons dels rifles que sobresortien per damunt de la teulada de la furgoneta. Encara no em podia creure que aquella escena fos real. L'oficial es va treure el casc i després de col·locar-se'l sobre els genolls, s'eixuga la suor de la cara i del cap amb un mocador gros blanc.

- Ens ha fet acabar la paciència, doctora.

Vaig badar els ulls. S'adreçava a mi? Seguia essent la "doctora" ? Vaig repassar els fets... era asseguda al meu despatx, tot escrivint una novel·la, i vaig sentir un cops a la porta; amb més cops i cops , com forçaven una porta i un soroll infernal, com una explosió.

-Qui ha esgotat la paciència a qui? M'han esbotzat la porta. Això és un delictes castigat per la llei.

-Quina llei? Que no va sentir el discurs d'ahir?

-Quin discurs?

-El discurs del President de la República...Sadat.
-No escolto mai els discursos.
-Si l'hagués escoltat, estaria al corrent de tot.
-Al corrent de què?
-Sabria per què hem anat a buscar-la i on la portarem.
-On em duen?
-No res, un parell de preguntetes i a casa.
Si la policia m'hagués dit que m'estaven portant a la presó, potser ho hauria suportat millor. Així hauria sabut on anava. Sigui el que sigui, la veritat és sempre preferible a la ignorància.
La ignorància és com la mort o, millor dit, és la mort. Si la mort no ens fos desconeguda, li perdríem la por i amb ella, desapareixeria la pròpia mort.
La ignorància és la font de la por. Només la ignorància pot atemorir la persona.”

NAWAL EL SAADAWI: “La cançó circular”, Ed.Proa.(traducció Nèstor Uría)

Fragment 1 (pàgines 15-17).

“Cada dia, sortís a l'hora que sortís de casa, la meva mirada es trobava amb una anella de petits cossos, que giraven i giraven en cercle davant els meus ulls. Les fines i agudes veus dels nens s'enlairaven en espiral cap al cel. L'òrbita rítmica de la seva cantarella se sincronitzava amb el moviment dels seus cossos, i es fonia en una cançó d'una sola estrofa que es repetia sense fi, en un ritme continu, mentre giraven i giraven, i giraven:

Hamida va tenir un nen,
Li va posar Abd el-Samad*,
El va deixar a la riba del canal,
El milà s'hi precipità i l'escapçà!
Vés-te'n! Vés-te'n!
Milà, morro de mico!
Hamida va tenir un nen,
Li va posar Abd el- Samad,
El va deixar a la riba del canal,
El milà s'hi precipità i l'escapçà, Vés-te'n, vés-te'n!
Milà, morro de mico!
Hamida va tenir un nen,
Li va posar Abd el-Samad...

(*Abd el –Samad: literalment, “Servidor de l'Etern”, però “sumuud” que prové de la mateixa arrel, també pot significar “desafiament” i “resistència”. Segons l'autora, aquesta cançó és cantada pels nens de les zones rurals, i acompanyada èr un ball en cercle; quan arriben al vers:”vés-te'n!vés-te'n!” llancen pedres des del cercle)

Els nens repetien la cançó tan ràpidament que el primer vers sonava amb el ressò de l'últim, i l'últim trepitjava la cua del primer. Com que giraven i

cantaven sense parar, es feia difícil distingir d'oïda el principi o el final de la cançó. I com que s'agafaven ben fort de la mà, de la manera que ho fa la canalla, no podia endevinar-se on començava o acabava el cercle. Però tot té un principi i, si vull narrar aquesta història, hauré de començar-la. Encara que no sé quin és el seu punt de partida. Sóc incapaç de definir-lo, ja que el principi és un punt que mai no apareix d'una forma clara. De fet, aquí no hi ha principi, o potser seria més precís afirmar que el principi i el final són fronterers, dos caps nuats; és difícil discernir on comencen i on acaben els fils. És aquí on es troba la dificultat de tots els començaments, especialment si es tracta del començament d'una història real, d'una història tan veritable com la mateixa veritat, i tan certa en els seus matisos com la mateixa certesa. Tanta exactitud requereix de l'autor o l'autora no ometre ni descuidar cap punt ni cap coma. Perquè en àrab, un punt- un simple accent- pot canviar completament l'essència d'una paraula. Masculí esdevé femení per un accent o per un punt. De la mateixa manera, en àrab la diferència entre "marit" i "mul", o entre "promesa" i "poca-vergonya", no és més que l'accentuació d'una síl.laba, un afegit que transforma una lletra en una altra. Així que començaré la meua història des d'un punt ben definit. I un punt ben definit vol dir això i res més. No pot ser, per exemple, una ratlla o un cercle, sinó que ha de ser un autèntic punt en el sentit més geomètric de la paraula. En altres paraules, la precisió científica es ineludible en aquesta obra d'art que és la meua novel.la. Però la precisió científica pot corrompre o falsejar una obra d'art. Encara que potser aquesta corrupció o falsejament és precisament el que vull, i el que pretenc per a aquesta història."

.....

Fragment 2 (pàgines 90- 91)

"-Com et dius?

-Hamida.- La seva veu era a penes audible.

La fulla d'afaitar va repassar-li el cap; els seus cabells suaus i gruixuts queien dins la galleda. La navalla d'afaitar va repasar-li el cap; els seus cabells suaus i gruixuts queien dins la galleda . La navalla va davallar pel cos, passant per tota la pell, desarrelant els cabells. Quan va arribar a la boca del baix ventre, movent-se per la massa de cabells negres va trobar-se el diminut brot blanc que semblava un ocellat acabat de néixer. Va arencar-li el brot d'arrel, i en lloc seu va deixar una profunda ferida a la carn, com una crosta a la civella. (En aquell temps, a aquesta operació quirúrgica se l'anomenava "purificació"; el pròposit era "purificar" l'ésser humà extirpant qualsevol rastre d'òrgans sexuals).

La Hamida estava estirada al terra del ciment, rodejada per quatre parets de ciment, amb els braços i les cames rígides i embolicada com un farcell. Entre les cuixes li penjava el cademat del cinturó de metall. (Aquest ha passat a la història com a cinturó de castedat.) Les cadenes xerricaven sordament contra el terra de ciment quan movia qualsevol membre.

Sota el seu cos, un toll de sang es filtrava entre les esquerdes del terra. Les parets estaven esquixades de sang en forma de dits humans: sang negra i seca, com taques, a milions, clapes abandonades per totes les edats i races i

sexes: nens, homes, dones, vells, negres, grocs, vermells. Cadascú tenia una taca particular, una taca pròpia amb la forma d'empremta d'una mà. La Hamida va ficar-se la punta del dit a la clivella: va treure'l ple de sang. Va netejar-se'l a la paret, i va deixar l'empremta al ciment, com la pròpia signatura. (Tots els analfabets- com la Hamida- signaven d'aquesta manera els documents oficials.) Els dits negres i tacats de sang s'allargaven per estampar el seu segell als documents- milions de documents, amb milions de segells, tots negres, les línies tortes i cantelludes com les potes d'un escarabat, o una mosca, o una llagosta. Milions d'insectes, escampant-se per tot el món, dit i nit, pels ponts i els murs de la ciutat, a les cantonades de cada carrer, darrere de cada casa i cada paret, a dins de cada una de les esquerdes de la terra, traient els caps nus i pelats a la superfície de la terra mentre els seus cossos escanyolits i corbats romanen amagats a les escletxes. El seu interior és buit, desert d'òrgans interns, desproveït de fetges, cors, estómacs, intestins. La cavitat buida i immensa es converteix en un dipòsit secret omplert per l'odi. (En aquell temps, només aquest indret estava fora de l'abast de l'aparell de seguretat. Més recentment, els militars han fet grans progressos ; en el camp de la medicina, per exemple, s'han inventat els equips de raigs X, que descobreixen cossos estranys dins dels éssers humans, i un espèculum electrònic que s'introdueix per l'anús per descobrir els continguts de les cavitats internes.)

.....

LÍBIA

LÍBIA: El país

El poble: La població autòctona era berber. A l'actualitat, els àrabs constitueixen el 90% de la població. Existeix una minoria amaziga que manté les seves tradicions. Té una important presència de comunitats d'immigrants: egipcis, sudanesos, txadians, italians, grecs, pakistanesos, turcs, coreans i d'altres.

Religió: islàmica (oficial), sunnita.

Idiomes: àrab (oficial), variants regionals d'amaziga, llengües de comunicació dels immigrants, italià i anglès.

Nom oficial de l'estat: Al-Jamahiriyah al- Arabiyah al-Libiyah

Capital: Trípoli (Tarabulus) 1.550.000 habitants (1995) El gener de 1987 Khaddafi va designar Hun, poblat a 650 km al sud-est de Trípoli com a capital administrativa del país.

Altres ciutats: Benghazi, Mizratah, Az-Zawiyah.

IBRAHIM AL-KONI "Or en pols"

.1948. Nascut en una tribu tuareg del desert libi.

Estudis primària a diverses escoles dels oasis del sud de Líbia. Posteriorment, va estudiar literatura a l'institut Gorki de Moscou. De 1978 a 1987 va treballar com a periodista a Varsòvia. Fina al 1993, en què es trasllada a Suïssa, realitza diverses activitats al departament cultural de l'ambaixada Líbia a Moscou.

La seva obra és extensa i ha estat objecte de nombrosos reconeixements, especialment dins el món àrab. Ha publicat diverses novel·les i col·leccions de narracions breus. Premi del Llibre de la ciutat de Berna per "Pedra sagnant". 1996: guardó Premi Nacional Libi d'Art i Literatura.

.L'immens desert de pedra i sorra que s'estén entre Líbia i Argèlia és l'escenari anorreador i enlluernador, governat per un sol tirànic, en què el jove Ojayed, fill malvolgut del jeque de l'indret, descobreix un amor pur pel animal albinegre clapejat i teixeix, sense saber-ho, una fina malla d'errors que acabarà enxampant-lo: un món de llibertat il·limitada i salvatge, poblat de yins i d'ídols, recorregut per dervitxos errants i bruixes amb fetilleries i amulets que poden provocar la mort i exorcitzar els perills.

De petit, li van regalar el mehari (o camell blanc). Criat i educat per ell, l'acompanyarà per totes les cuites vitals en un destí que els farà inseparables qual amants fins a la mort.

"Or en pols" (fragments):

II. "Abans de conduir-lo al recinte de la celebració es va esmerçar a engalanar-lo com cal. Va haver de demanar en préstec els guarniments més valuosos: la sella de muntar, la manta, el fre, la taleca, les rendes i fins i tot el fuet. El seu vell equip de muntar estava descolorit i gastat. El sol l'havia rosegat i ja no servia per adornar tot un mehari que es disposava a entrar en el cercle de les dones de la tribu per aprendre a balancejar-se al compàs de la música i el ritme.

Es passà un dia sense tot preparant-li la indumentària amb què hauria d'assistir a la funció. La sella l'havia fet el ferrer més destre de Ghat; el mantell era un kllim brodat que li havien dut els comerciants de Touwat; les brides les havien trenat les velles de la tribu Ifogàs de Ghadames; la taleca l'havien ordit els dits de les dones de Taminghist; pel que fa al fuet, es tractava d'una peça excepcional, amb els seus fils de cuir treballat amb les fórmules màgiques dels fetillers de Kano. Els savis de la tribu dirien després que algú que volia fer-li mal d'ull va ser qui li va donar el fuet, el qual va tenir molt a veure amb el desastre i la preparació de l'escàndol posterior.

MARROC.

MARROC: El país

El poble: la major part de la població és d'origen àrab (70%) i el 30 % és bereber.

Religió: La gran majoria són musulmans, majoritàriament sunnites (97%); cristians (1,1%); jueus (0,2%)

Idiomes: àrab (oficial) i variants berbers. També s'hi parla francès i espanyol.

Nom oficial: Al Mamlaka al- Magrebiya

Capital: Rabat (1.386.000 habitants (1995)

Altres ciutats: Casablanca(Dar-el-Beida); Marrakeech, Fez.

MARROC: Escriptors i escriptores.

MOHAMMAD KHEIR-EDDINE

Nascut a Trafaut el 1942, abandona els seus estudis de secundària per consagrar-se a l'escriptura i ocupa a continuació llocs de treball com a funcionari. El 1965 fixa la seva residència a París, col.labora en diverses revistes literàries- "Temps modernes", "Preuves" "Présence Africaine", etc. i publica la seva primera novel.la: "Agadir". Torna definitivament al Marroc el 1979, lloc en què continua la seva tasca com a escriptor.

Fragment de "LLEGENDA I VIDA D'AGOUN'CHICH", Le Seuil, París, 1984.

"Des de sempre, la dona bereber ha estat posseïdora de significats ocults del món; ella inculcava a les criatures des de molt petites, a la cultura ancestral , que l'home, massa mandrós quan no estava ocupat a les mines d'Europa o a les botigues de queviures de Casablanca, no els dispensava. Aquesta cultura no s'ensenyava com a aprenentatge en el sentit escolar, sinó com un treball de paciència i de mètode consistent a alimentar el cervell de l'infant amb llegendes simbòliques, tot fent-los conèixer alhora, les diverses i immediates bellesaes de la terra. Els canvis d'estació es transformaven en festivitats dionisiaques en què el desig vital adquiria una dimensió pròpia de la mitologia més embriadora. Llavors, apareix la dona com una deessa benefactora, ja que ella s'integrava amb els elements, era els elements i tot allò que els embellia als ulls dels homes; però era a la primavera quan els torrents coronats de fosca escuma i suavitzats pel verd tamarisc arrossegaven un tam-tam de còdols eixordador, quan s'obria una flor i arribava a ser tan gracil com una gacela. Es confonia amb el renéixer de la naturalesa.

Totes aquestes muntanyes i aquestes valls habitualment àrides reflectien el seu cant de fibra en fibra en un florilegi d'ocells, papellones i marietes. En aquell temps hi havia a cada casa una o dues vaques de llet, ases i mules. Es

podia veure les joves com segaven l'herba tendra i l'amuntegaven; no es cobrien el rostre, que resplendia sota una franja de cabells negres. Es dispersaven en els camps entre les tiges de flors de diversos colors, els ametllers i les oliveres de fullatge mate. Al capvespre, col·locaven els cistells sobre l'arena humida del torrent i s'asseien en cercle sobre les lloses de pissarra per esplaïar-se. Segur que parlaven d'amor i d'innocència o devien somniar amb les ciutats superpoblades en què viuen adults cansats i estressats, amb els nervis irritats, amb el soroll i la pol·lució. Estaven en un verdader paradís, compacte amb el seu cos, però no se'n adonaven. Eren lliures per recórrer la muntanya i les valls. No obstant, tot això no era més que un vast domini en que elles evolucionaven a la seva manera.

AHMED SEFROUI I FEZ

Nascut a Fez el 1951, de pares berebers, Ahmed Sefroui sovintaja alhora l'escola corànica i la francesa i després el col·legi de Fez. Ocupa un lloc al Servei d'Arts i Ofici Marroquins a Fez, més tard, a la Direcció de Turisme de Rabat. Els seus inicis literaris els porta a terme amb " El rosari d'ambre", que va obtenir el Gram Premi de la Literatura de Marroc.

Fragment de " El rosari d'ambre". Ahmed Sefroui . Ed Seuil, París, 1964.

EL CEMENTIRI

"Les tombes cobertes de penes enrojolaven el sol. Pertot, els venedors gallejaven darrere les seves piràmides de taronges. Se sentien els tocs del tamborí d'un cantant popular i la campaneta d'un venedor d'aigua. A la placeta, els camperols venien llenya, brasers de fang, plats per coure les coques. Les cistelles dels venedors de llaminadures atreïen el meu esguard. S'hi podien veure exposats els galls i els pollets de sucre groc adornats amb filets roses, teteres transparents, i minúscules babutxes. Aquests magnífics objectes em recordaven la meua "Capsa Mervel·losa". El meu pare me'ls havia regalat en diverses ocasions, però abans d'arribar a casa ja s'havien fet miques o es convertien en quelcom gris i polsós, indigne de figurar entre els meus tresors. Que hermós era allí, enmig del bullici de la gent! El teulat verd que cobreu el mausoleu s'enlairava en un cel ple de tendresa en què els núvols blancs i roses de capricioses formes s'hi enjogassaven. Als esglaons de l'entrada principal, les dones, assegudes al terra, xerraven entre elles, mastegaven sota el vel el perfumat xiclet, tot interpellant els fills que jugaven amb la terra. Es van ajuntar per deixar-nos pas.

De sobte, ens vam trobar en un pati que em va semblar immens. Al centre hi brillaven unes tinalles de fang plenes d'aigua. La meua mare va trobar una tassa i em va fer beure. Va vessar un xic d'aigua dins sa mà com si fos un bol, em va passar els dits per la cara, els ulls, i els turmells. Mentre feia aquest ritual anava xiuxiuejant unes vagues oracions i invocacions i em feia estar quiet. Jo ho suportava tot amb una paciència infinita. Estirava el coll per veure un estol de gats que miolava més enllà d'aquest temple estrany. Més enllà del pati hi havia la "zaouia". A cada costat d'una peça quadrada on hi havia el cadafal del Sant, dues cambres conduïen a les estances dels peregrins. Hi vivia gent amb

els seus fills que procedia de molt lluny . Havien arribat allí per tal de desempallegar-se dels seus mals tot esperant que la curació arribés en el seu moment.”

AHMED SEFROUI, “El rosari d’ambre”. Seuil, París, 1964.

TAHAR BEN JELLOUN

(Fes, Marroc,1944). És un dels novel·listes més celebrats de la França contemporània i un dels intel·lectuals més llegits i compromesos del món francòfon. A més d’obres d’assaig com ara “El racisme explicat a la meua filla”, ha publicat poesia, teatre i novel·les, entre les quals destaquen:

- “L’infant de sorra”(1985)
- “El racisme explicat a la meua filla”(1998)
- “La nit sagrada”(Premi Goncourt, 1987)
- “Dies de silenci a Tànger”(1990)
- “L’àngel cec”(1992)
- “Els naufrags de l’amor”(1999) (Empúries)

.....

FRAGMENT: “Elogi de l’amistat” (Empúries)

“ La majoria d’homes cometen l’error – per no dir la imprudència- de voler amics millors que ells mateixos i de reclamar-los serveis que ells serien incapaços de prestar. Abans de buscar algú que se us assembla, us cal d’entrada ser un home de bé.” Ciceró.

“Potser és per reacció al medi marroquí – tradicional o diguem-ne modern- que m’agrada desenvolupar relacions d’amistat amb les dones. M’ho prenc com un repte essencial. Respectar una dona és poder-s’hi plantejar l’amistat, cosa que no exclou ni el joc de la seducció ni, fins i tot, el desig i l’amor en alguns casos. “Vaig descobrir-la molt ràpid que l’Odette rendia a l’amistat el mateix culte que jo. Privilegiava la relació amical amb els homes. No exhibia la seva vida amorosa a plena llum. Amb prou feines s’endevinava una relació complicada amb un home que no era mai vist. Li agradava envoltar-se de misteri. Aquella tria se li respectava. Des del primer moment, vaig provar de seduir-la, és clar. M’engegà amb humor i fermesa. Vaig tornar a la càrrega diverses vegades, però cada cop em va aviar. El tret que millor la caracteritza és la disponibilitat, la presència. Naturalment l’Odette hi és, fidel. Excepcionalment predisposada, té el do de saber escoltar, de no mostrar-se gelosa del seu temps, de dedicar-se als altres, d’estar sempre i en tot lloc present i atenta. La seva generositat forma part d’una personal manera de ser al món. Dóna sense esperar res a canvi. És per això que tothom l’estima.”

Pàg.61 “En Lofti es va posar a escriure. Les seves cròniques sobre la societat marroquina són d’una intel·ligència i una originalitat escasses. A més, un

humor viu i incisiu les travessa de cap a cap. L'animo molt a seguir per aquest camí, a continuar dirigint la mirada, crítica i despietada, envers una societat on la deixadesa, el compromís i la manca de rigor són molt corrents.

La nostra amistat pren així un nou impuls.

Parlem molt de les dones. Ens qüestionem els nostres comportaments, les nostres febleses i el nostre desconsol. Les ganas d'escriure una novel·la que es titularia "L'homme qui pleure" em van venir al seu costat. Una novel·la que explicaria l'amor que sentim per les dones, amb les mancances, dubtes o desencerts de les nostres relacions. Aquest home plora perquè sap que no estarà mai a l'altura de la intel·ligència, de la malícia o de la crueltat femenines. Al Marroc, on la majoria dels homes rumien poc la manera de tractar les dones, això té un sentit molt fort. Elles escriuen, participen en debats, es defensen, lluiten. Els homes les miren passar i s'accontenten amb comentaris sobre la forma dels seus pits o les proporcions de les seves natges.

És clar que parlem del cos de les dones, però també de la relació qualitativa que desitjaríem mantenir-hi. Igualment, ens agrada fer broma i explicar-nos fantasmes sexuals com si fóssim adolescents.

Per la mort del meu pare, el 14 de setembre de 1990, en Lofti mostrà molt d'interès per assistir als funerals de tres dies. Ben a prop meu. Silenciós, commogut. (...) L'amistat no torna més lleugera la desgràcia, però permet de compartir-ne el pes i obre les portes de l'alleujament en fer-se presència i abnegació."

Pàg.89 "Podria igual de Rimbaud o de Juan Rulfo. Una biblioteca és una sala d'amics. Són amics que m'envolten i m'acullen. Una casa sense biblioteca és una llar sense ànima, sense esperit, sense amistat. Quan estan endreçats, els llibres- i potser no tots els llibres- semblen observar-nos i cridar-nos. Esperen. Quan una mà se'ls acosta, s'hi tiren. Penso en "L'Ulisses" de Joyce. El vaig llegir durant el període del camp disciplinari. M'obrí el camí de l'escriptura. Qui ens regala un do d'aquesta mena, ¿no es mereix la nostra amistat?

(...)M'agrada dedicar-me a la reflexió per anar a parar a l'única amistat que compta:

" la més admirable i natural, aquella que es busca només per ella mateixa."

FRAGMENTS: "El racisme explicat a la meva filla". Ed Empúries. Barcelona, 1988.

"Digues papà, ¿què és el racisme?"

-El racisme és un comportament bastant estès, comú a totes les societats, que desgraciadament s'ha tornat banal a molts països perquè arriba i ningú se n'adona. Consisteix a desconfiar de les persones que tenen característiques físiques i culturals diferents de les nostres, i fins i tot a menysprear-les.

-Quan dius "comú", vols dir "normal"?

-No. Que un comportament sigui corrent no vol dir que sigui normal. En general, l'home té tendència a desconfiar d'algú diferent d'ell, per exemple un estranger. És un comportament tan antic com l'ésser humà. És universal. I li passa a tothom.

-Si li passa a tothom, jo podria ser racista!

-D'entrada, la naturalesa espontània dels nens no és racista. Un nen no neix racista. Si els pares o els qui té més a la vora no li han ficat al cap idees racistes, no hi ha cap motiu pel qual ho hagi de ser. Si, per exemple, et fan creure que els qui tenen la pell blanca són superiors als qui tenen la pell negra, si prens seriosament aquesta afirmació, aleshores podràs tenir un comportament racista amb els negres.

-Creus que em podria tornar racista?

-En el futur tot és possible. Tot depèn de l'educació que rebis. Més val saber-ho i impedir-ho, és a dir, acceptar la idea que qualsevol nen o adult pot, un dia, tenir un comportament o un sentiment de ebuig amb algú que no li ha fet res però que simplement és diferent. Això passa sovint. Cadascú de nosaltres pot tenir, un dia, un mal gest, un mal sentiment. Ens irrita una persona que no ens és familiar, pensem que som millors que ella, tenim un sentiment de superioritat o d'inferioritat amb ella, la rebutgem, no la volem com a veïna, i encara menys com a miga, simplement perquè es tracta d'algú diferent.

-Diferent?

-**La diferència** és el contrari de la similitud, del que és idèntic. (...)..la persona que anomenem "diferent" té un color de pell que no és el nostre, parla una altra llengua, cuina d'una altra manera, té uns altres costums, una altra religió, unes altres maneres de viure, de celebrar festes, etc. Hi ha les diferències que es manifesten per les aparences físiques (la talla, el color de la pell, els trets de la cara), i després hi ha la diferència del comportament, de les mentalitats, de les creences, etc.

-Llavors, ¿el racista no estima les llengües, les cuines, els colors que no són els seus?

-No exactament. Un racista pot estimar i aprendre altres llengües perquè ho necessita per a la feina o per divertir-se, però pot tenir una opinió negativa i injusta amb els pobles que les parlen. Pel mateix motiu, pot refusar llogar una habitació a un estudiant estranger (vietnamita, per exemple) i al mateix temps pot agradar-li molt menjar a restaurants asiàtics. El racista pensa que tot allò que és massa diferent d'ell és una amenaça per a la seva tranquil·litat."

(...)"Dius que les religions són racistes?

-No són les religions les que són racistes, sinó l'ús que a vegades en fan els homes i que s'alimenta del racisme. L'any 1905, el Papa Urbà II va declarar, des de la ciutat de Clermond-Ferrand, una guerra contra els musulmans, considerats com a infidels. Milers de cristians van marxar cap a l'Orient a massacrar els àrabs i els turcs. Aquestes guerres, fetes en nom de Déu van rebre el nom de "croades".(La creu, símbol dels cristians, contra la mitja lluna, símbol dels musulmans.)

"Entre els segles XI i XV, els cristians d'Espanya van expulsar els musulmans, primer i, posteriorment, els jueus, invocant motius religiosos.

"Així, alguns citen els llibres sagrats per justificar la seva tendència a creure's superiors als altres. Les guerres de religió són freqüents.

-Però un dia em vas dir que l'Alcorà estava contra el racisme.

-Sí, l'Alcorà, com la Tora o la Bíblia, com tots els llibres sagrats, està contra el racisme. L'Alcorà diu que els homes són iguals davant de Déu i que són diferents segons la intensitat de la seva fe. A la Tora es diu: "si un estranger ve a viure amb tu, no el molestis, serà per tu com un compatriota, i l'estimaràs com t'estimes a tu mateix." La Bíblia insisteix sobre el respecte del pròxim, de l'altre ésser humà, sigui el teu veí, el teu germà o un estranger. Al Nou

Testament es diu: “Us ordeno que us estimeu els uns als altres” i “Estimaràs al pròxim com t’estimes a tu mateix”. Totes les religions prediquen la pau entre els homes.

-I si no es creu en Déu? Ho dic perquè a vegades em pregunto si l’infern o el paradís existeixen de veritat...

-Si algú no té fe, està molt mal vist, molt mal vist, pels religiosos. Els més fanàtics fins i tot el poden arribar a considerar un enemic.

-L’altre dia, a la tele, quan hi va haver atemptats, un periodista va acusar l’Islam. ¿Era un periodista racista, segons tu?

-No, no era racista, simplement era ignorant i incompetent. Aquest periodista confon l’islam amb la política. Són els polítics els qui usen l’islam en les seves lluites. Els anomenem integristes.

-Són racistes?

-Els integristes són fanàtics. El fanàtic és aquell que pensa que és l’únic posseïdor de la veritat. Moltes vegades, el fanatisme i la religió van plegats. Hi ha integristes a la majoria de religions. Es creuen inspirats per l’esperit diví. Són cecs i apassionats i volen imposar les seves conviccions a tots els altres. Són perillosos, perquè no donen cap valor a la vida dels altres. En nom del seu Déu, estan disposats a matar i fins i tot a morir. Molts estan manipulats per un líder. Evidentment, són racistes.”

(...)”Vet aquí el que pensa el racista en el fons:” No m’importa conèixer els defectes i les qualitats individuals d’una persona. En tinc prou amb saber que pertany a una determinada comunitat per rebutjar-la.”Per justificar el rebuig, es basa en trets físics o psicològics.

-Posa-me’n exemples-

-Es diu que els negres són “forts però mandrosos, golafres i bruts”, que els xinesos són “petits, egoistes i cruels”, que els àrabs són “pícars, agressius i traïdors”; als treballs matussers de’ls anomena “treballs àrabs”.(...)Els exemples són abundants. Els negres diran que els blancs fan mala olor, els asiàtics diran que els negres són uns salvatges, etc. Has d’eradicar del teu vocabulari les frases fetes com “cap de turc”, “treball àrab”, “riure groc”, “pencar com un negre”, etc. Són bestieses que s’han de combatre.

-I com s’han de combatre?

-D’entrada, cal aprendre a respectar. El respecte és essencial. Abans de sentir-se estimades, les persones necessiten que se les respecti en la seva dignitat d’éssers humans. El respecte és tenir tacte i consideració. És saber escoltar. L’estranger no reclama amor i amistat, sinó respecte. L’amor i l’amistat poden néixer després, quan la coneixença i l’estima són més grans. Però, d’entrada, no s’ha de tenir cap opinió decidida per endavant. Dit d’una altra manera, no s’han de tenir prejudicis. Ara bé, el racisme es desenvolupa gràcies a idees a priori sobre els pobles i la seva cultura. Et dono altres exemples de generalitzacions estúpides: els escocesos són avars; els belgues, poc llestos; els gitanos, lladres; els asiàtics, mentiders. Qualsevol generalització és estúpida i font de malentesos. És per això que mai s’ha de dir: “Els àrabs són així o aixà.”, “Els francesos són d’aquella o aquella altra manera”, etc. El racista és aquell que generalitza a partir d’un cas particular.

(...) –Però es poden explicar acudits sobre els belgues sense ser racista!

-Per poder riure dels altres, cal riure’s abans d’un mateix. Si no, no es té sentit de l’humor.”

.....

FATIMA MERNISSI

Fatima Mernissi (Fez, 1940) es va educar íntegrament a les escoles coràniques i només va parlar l'àrab fins als vint anys. La seva mare i la seva àvia eren analfabetes, però Mernissi va poder accedir a una llicenciatura en Ciències Polítiques. Després va ser becada per la Sorbona (París) i, finalment, va obtenir el doctorat a la Universitat de Brandeis. Avui, és una de les veus més eloquents del feminisme islàmic i una autoritat mundial pel que fa als estudis corànics.

A diferència de la major part de la "intelligentsia" dels països musulmans, Fatima Mernissi ha rebutjat l'exili. Resideix a Rabat i fa investigació a la Universitat Mohamed V.

La seva veu narrativa, d'una força increïble, va arribar al gran públic a l'Estat Espanyol amb la seva novel·la autobiogràfica: "Somnis en el llindar. Memòries d'una nena de l'harem", publicada per Muchnik Edditors.

També ha fet molts assaig, en especial, sobre la condició femenina dins les societats musulmanes. Dues de les seves obres principals són: "La por a la modernitat: Islam i democràcia", una lúcida anàlisi del conflicte entre Islam i democràcia en el marc del nou ordre mundial establert després de la guerra del Golf i, "El harem polític: El Profeta i les seves dones" en què s'endinsa en els orígens de l'Islam per explicar les causes de la misogínia imperant a les societats musulmanes. Un altre dels assaigs interessants és « Marroc a través de les seves dones » en què Fatima Mernissi fa una enquesta a dones d'horitzons tan diversos com Batul Yeluna, nascuda en un harem del qual mai no en va sortir si no és per veure la seva germana, que tenia la precaució de tancar amb clau la terrassa- paradís de les dones enclaustrades, o Axia, la nena que als dotze anys retorna al llogaret per tal de casar-se, després d'haver servit des del set a les famílies de la ciutat, o Habiba, analfabeta i invàlida, la qual en arribar als quaranta es llança a un viatge iniciàtic del qual retornarà confirmada en la seva condició de vident.

FATIMA MERNISSI: "Marroc a través de les seves dones" (Ediciones del Oriente y del mediterráneo, 2. Guadarrama. Madrid. 2000)

FRAGMENT:

.Entrevista a Batul Yeluna:

"Vaig néixer el 940, i molt poques dones marroquines d'aquella generació van tenir accés a l'escriptura i molt menys a l'ensenyament superior. Tinc, doncs, un sentiment molt fort d'haver escapat a l'analfabetisme per un miracle que fregal'absurd. Per a mi, tractar que una dona analfabeta s'expressi, és donar la paraula a aquest "jo" que es podria veure abocat al silenci. La meua relació amb l'escriptura i amb l'ús que en faig està molt condicionada per aquest fet. En els col·loquis, seminaris, taules rodones i conferències en les quals participo, dins i fora del país, i que acostumen a ser gairebé exclusivament masculines, em sento en una posició de "mirón", o més aviat de "mirona". Tinc

la profunda sensació de pertànyer al món de l'analfabetisme, en què vaig estar immersa fins als vint anys, data en què vaig llogar una habitació a la ciutat universitària de Rabat. Llavors vaig passar a formar part del "saber" de l'"escriptura" i del "títol", és a dir, del medi que segueix essent predominantment masculí."

FATIMA MERNISSI, "Les sultanes oblidades", Muchnik Ed., Barcelona, 1966.

En aquest llibre, tot emprant la força narrativa que la caracteritza, Fatima Mernissi recorre quinze segles de l'Íslam i ens mostra a quinze reines a les quals se les ha cobert amb el vel de l'oblit. Es tracta de quinze reines dignes de "Les mil i una nits" les quals van arribar a exercir el màxim símbol de poder a les societats mahometanes, és a dir, que la pregària del divendres a la mesquita es digués en el seu nom.

Unes van morir assassinades; les altres, no van dubtar a desfer-se dels seus enemics polítics amb mètodes que haurien fet enrojolar Maquiavel; d'altres, es van lliurar a la pirateria quan van perdre els seus territoris. Fatima Mernissi en aquest llibre mitjançant un viatge històric i antropològic que uneix l'Andalus amb la llunyana Indonèsia i el Nord del Mediterrani amb les ribes del sud, aconsegueix trobar un punt en comú per a totes aquestes dones: es van fer càrrec del poder en moments de gran crisi i se'n van sortir a la seva manera. A més a més, el que intenta Fatima Mernissi és, evidentment, rescatar-les de l'oblit. El fragment escollit pertany a la tercera part del llibre intitulada "Les reines àrabs" i fa referència a "La dinastia chiita de Iemen"

FRAGMENT

.Iemen és una excepció en el món àrab, no perquè hi hagués moltes dones que exercissin el poder polític, sinó perquè dues d'elles, la "malika" Asma i la "malika" Arwa, van gaudir del privilegi i de l'indiscutible criteri pel qual es reconeix a un cap d'Estat: que a les mesquites es pronunciés la "jutba" en el seu nom. Mai una altra dona àrab va tenir aquest honor a cap país àrab després de l'adveniment de l'islamisme.

Asma Bint Shihab al Sulayhiyya, que va morir el 480/1087, va governar al Iemen amb el seu marit, Ali Ibn Muhammad al Sulayhi, fundador de la dinastia que porta el seu nom. Asma va cridar l'atenció dels historiadors no només perquè va tenir el poder, cosa que, segons veurem de seguida, no era tan estrany com podríem pensar, sinó, primer i abans de res, perquè va "assistir" als consells amb "la cara descoberta", és a dir, sense vel i, a més, perquè des de les troncs de les mesquites de Iemen es pronunciava la "jutba" en nom del seu marit i en el seu nom.

La segona reina és Arwa Bint Ahmad al Sulayhiyya, qui també tenia el dret al fet que es digués la "jutba" en el seu nom, atribut indiscutible d'un cap d'Estat. Era la nora d'Asma, esposa del fill Al Mukarram qui va recollir la tradició del seu pare i va compartir el poder amb la seva muller. Arwa va exercir el poder durant gairebé mig segle (de 485/1901). Totes dues reines tenien el mateix títol reial "al sarrida al hurra", que vol dir : "la noble dama lliure i independent; la dona sobirana que no baixa el cap davant cap autoritat superior". Coneixem la fórmula precisa que feien anar els creients quan es pronunciava la "jutba" en

nom d'Arwa: "Que Allah allargui els dies de Al Hurra, la perfecta, la sobirana qui de forma tan acurada s'ocupa dels afers dels fidels".

Com hem vist, sovint les dones van rebre el poder polític que compartien amb la persona amb qui vivien. Però en la part àrab de l'imperi musulmà era excepcional que la "jutba" es prediqués en el seu nom. Llavors, quin és el secret que es troba rere el privilegi que tenien aquestes reines del Iemen?

El fet històric més fascinant pel que fa a Asma i Arwa, és la completa amnèsia que té el poble d'avui en dia. Ningú no les recorda! Ningú n'ha sentit a parlar!^a

Un col·lega meu, a qui vaig fer una consulta arran de la meva investigació, es va mostrar molt escèptic. Caps d'Estat àrabs? Vol dir que vostè no s'equivoca de religió? Quan li vaig recitar la fórmula que s'utilitzava per pronunciar la "jutba" en nom d'Arwa, em va dir amb una desconcertant convicció: Que ho ha llegit a "Les mil i una nits?". Més sorprenent encara és que aquesta amnèsia afecti fins i tot a historiadors occidentals, que aparentment no s'haurien de sentir amenaçats per la combinació de dona àrab i poder. Amb una seguretat que recorda als ayatolàs, Bernard Lewis afirma que "no hi ha reines a la història islàmica i la paraula "reina" quan apareix s'utilitza per referir-se únicament a governantes estrangeres de Bizanci o d'Europa."

Aquest tipus de judici tan categòric en boca de estudiosos brillants de l'alçària de Bernard Lewis confirma, precisament, que les dones musulmanes en general, i les àrabs en particular, no poden comptar amb ningú, acadèmic o no, "implicat" o "neutral" que els llegeixi "la seva" història. Per tant, llegir la pròpia història és una responsabilitat i un deure exclusiu de les dones. La nostra exigència del gaudi ple i total dels nostres drets humans universals; ara i aquí, ens obliga a fer-nos càrrec de la nostra història, a rellegir-la i a reconstruir un passat musulmà completament obert. A més, el que pot passar és que el compliment d'aquest deure, ben lluny de ser una tasca monòtona i desagradable, sigui un viatge ple de plaer. "

FATIMA MERNISSI, "Dreams of trespass. Tales of a Harem Girlhood" (n'existeix una traducció a l'espanyol i al català. Aquest fragment però s'ha traduït directament de l'anglès).

FRAGMENT DE "SOMNIS DES DEL LLINDAR. MEMÒRIES D'UNA NENA DE L'HAREM"

"Vaig néixer en un harem a Fez, ciutat marroquina del segle IX, cinc mil quilòmetres a l'oest de La Meca i mil quilòmetres al sud de Madrid, una de les capitals perilloses dels cristians. El meu pare deia que amb els cristians, a

l'igual que amb les dones, els problemes comencen quan no es respecta la frontera sagrada o "hudud". Jo vaig néixer en el bell mig del caos, perquè ni els cristians ni les dones respectaven les fronteres. A la nostra porta mateixa, es podia veure a les dones de l'harem discutint i barllant-se amb Ahmed, el porter, mentre que els exèrcits estrangers del nord seguien arribant a la ciutat. En realitat, els estrangers es trobaven al final del nostre carrer que quedava exactament entre la ciutat antiga i la Ville Nouvelle, una ciutat nova que s'estaven fent. Per alguna raó, deia el meu pare, quan Allah va crear el món va separar els homes de les dones i va col·locar un mar entre musulmans i cristians. Existeix harmonia quan cada grup respecta els límits dels altres; la transgressió tan sols causa pena i dissort. Però les dones hi somiaven contínuament. La seva obsessió era el món de l'altra banda del llindar. Durant tot el dia fantasiejaven amb passejar per carrers desconeguts, mentre els cristians seguien creuant la mar, i portaven la mort i el caos.(...)

"El meu cosí Samir, que a vegades acompanyava l'oncle Alí i al meu pare en els seus viatges, deia que per crear una frontera només cal soldats que obliguessin als altres a creure-hi. En el paisatge pròpiament dit res no canvia. La frontera és a la ment del poderós. Jo no vaig poder comprovar-ho personalment perquè el meu oncle i el meu pare deien que les nenes no viatgen. Viatjar és perillós i les dones no es poden defensar. La Tia Habiba que havia estat repudiada i acomiadada de sobte sense cap motiu pel seu marit a qui estimava tendrament, deia que Allah havia enviat els exèrcits del Nord al Marroc per tal de castigar els homes per violar la "hudud" que protegeix les dones. Quan algú ofèn una dona, viola la frontera sagrada d'Allah. És il·lícit ofendre els febles. La Tia Habiba va plorar durant anys.

Educació és conèixer la "hudud", les fronteres, deia Lalla Tam, la directora de l'escola corànica on em van enviar quan tenia tres anys i a la qual també hi anaven els meus deu cosins. La meva mestra tenia un fuet llarg i amenaçador i jo estava d'acord en tot: la frontera, els cristians, l'educació. Ser musulmà era respectar la "hudud". I per a un infant respectar la "hudud" era obeir. Jo desitjava amb totes les meves forces complaure Lalla Tam, però quan ella no em podia sentir, li vaig preguntar a la meva cosina Malika, que tenia dos anys més que jo, si podia indicar-me on era realment la "hudud". Malika em dir que l'únic que sabia amb certesa era que tot aniria bé si obeïa la mestra. La "hudud" era tot allò que la mestra prohibia. Les paraules de la meva cosina em van tranquil·litzar i vaig començar a gaudir de l'escola.

Però des de llavors trobar la frontera s'ha convertit en l'ocupació de la meva vida. L'angoixa em consumeix quan no puc situar la línia geomètrica que organitza la meva perplexitat.

La meva infància fou feliç perquè les fronteres eren clares com l'aigua. La primera frontera era la porta que separava el nostre saló familiar del pati principal. Al matí no em deixaven sortir al pati fins que la meva mare no es despertés, la qual cosa volia dir que m'havia d'entretenir tota sola sense fer soroll des de les sis fins a les vuit. Podia seure al fred llindar de marbre blanc, però no podia reunir-me amb els meus cosins més grans que ja jugaven.

-Encara no saps defensar-te- deia la meva mare-. Fins i tot jugar és una mena de guerra.

Jo tenia por a la guerra, així és que col·locava el meu petit coixí al llindar i jugava a "l-msaria b-lglass" (el passeig assegut), un joc que vaig inventar-me llavors i que, encara avui dia, em resulta extremadament útil. Per jugar-hi només

calen tres coses: la primera és romandre quiet en un mateix lloc; la segona és tenir un lloc on poder seure, i la tercera és trobar-se en un estat d'ànim humil per acceptar que el nostre temps no té cap mena de valor. El joc consisteix a contemplar el territori familiar com si fos alié a una mateixa.

Jo seia al llindar de la nostra porta i contemplava la nostra casa com si no l'hagués vist mai. Primer, hi havia el pati, quadrat i sever, en què la simetria ho dominava tot. La circumferència de la font estava envoltada per un fris prim de color blau i blanc que reproduïa el dibuix de les incrustacions que unien les rajoles quadrades de marbre. Sobre els quatre costats del pati s'obria una galeria d'arcs que se sostenien per les seves respectives columnes. Les columnes, quatre de cada costat, eren de marbre a la base i el capitell; al centre les rajoles de color blau i blanc feien un joc de mirall als dibuixos de la font i el terra. En parells, uns davant dels altres, hi havia quatre salons enormes. Cada saló tenia una entrada central de dimensions gegants i donava al pati i, a cada costat, dos grans finestrals. Al matí, ben d'hora, i també a l'hivern, les entrades acostumaven a estar segellades per les seves portes de savina, esculpides amb dibuixos de flors.

(...), finalment, hi havia el cel, suspès allà dalt però també amb forma estrictament quadrada, com la resta, i ben emmarcat en un fris de fusta amb un dibuix geomètric d'esllanguits tons ocres i daurats.

Contemplar el cel des del pati era una experiència abassegadora. Al principi, semblava domesticat a causa d'aquell marc quadrat fet per la mà de l'home. Però després, el moviment de la llum de l'alba, que desapareixia lentament dins el bau profund i el blanc, es feia tan intens que et marejaves. En realitat, alguns dies, sobretot a l'hivern, quan els raigs de sol rosa intens expulsaven del cel els darrers estels, et podies quedar hinoptitzada. I així, contemplant el quadrat, amb el cap enrere, t'adormies; però llavors justament coençava a arribar gent al pati, de pertot, de les portes i les escales...ai, mira que quasi m'oblido de les escales. Es trobaven a tots quatre cantons del pati i eren importants perquè fins i tot els adults hi podien jugar en una mena d'amagatall gegant, tot pujant i baixant pels seus brillants esglaons de color verd.”

(fragment del primer capítol: “Les fronteres del meu harem”).

.”Així que va entrar al dormitori del rei , Sharazad* va començar-li a explicar un conte meravellós al rei i va interrompre'l tan hàbilment a la part més emocionant que ell no va poder desfer-se d'ella l'endemà. I això va permetre-li de viure fins la nit següent per acabar de contar-lo. La segona nit, Sharazad, li va explicar una altra història meravellosa, però com que quan va arribar l'alba encara no l'havi acabada, el rei va haver-li de perdonar altre cop la vida. La tercera nit va passar el mateix , i així durant mil nits, que són gairebé tres anys, fins que el rei ja no podia imaginar-se la vida sense ella. Mentrestant, ja havien tingut dos fills i, després de mil i una nit, el rei va renunciar al seu espantós costum de decapitar les dones.

-Però, com se n'aprèn a explicar contes que complaguin als reis?- vaig preguntar quan la meva mare va acabar d'explicar la història de Sherazad.

La meva mare va mormolar, com si es parlés a ella mateixa, i va dir que per a una dona aquesta era una feina de tota una vida. La resposta no em va ajudar gaire, per descomptat; però després va afegir que , de moment, ja en tenia prou de saber que les meves possibilitats d'ésser feliç dependrien de la meva

habilitat amb les paraules. Un cop après això, Samir i jo vam començar a preparar-nos. Ens passàvem hores practicant en silenci, rumiant les paraules i donant-los set voltes mentre miràvem els adults per veure si s'adonaven d'alguna cosa. “

*Nota de Fatima Mernissi: “Em va sorprendre comprovar que molts occidentals considraven a Sherazad una animadora encantadora però simple, algú que explica històries innòcues i vesteix d'una manera fabulosa. A la nostra regió veiem a Sherazad com una heroïna valenta i és un dels nostres personatges escassos mítics. És una estratega i una gran pensadora, que utilitza el seu coneixement psicològic dels éssers humans per tal de fer-los caminar i que facin el salt. Com Saladí i Simbad, ens fa més agosarats, ens dóna seguretat a nosaltres mateixos i en la nostra capacitat per a transformar el món i a nosaltres mateixos.”

(del capítol 2: “Sherazad, el rei i les paraules”.)

“Cap d'aquestes intrigues no valia per a la granja de Yasmina, per descomptat. La porta no hi tenia cap mena de sentit, perquè no hi havia murs. I per estar a un harem, creia jo, calia una barrera, una frontera. Quan aquell estiu vam visitar Yasmina, li vaig explicar la versió de Chama sobre la creació dels harems.(...)

-Les paraules són com cebes- va dir-. Com més capes treus, més significats hi trobes. I quan comences a descobrir la multiplicitat de significats, això de correcte o fals no té cap mena d'importància. Totes les preguntes que Samir i tu heu plantejat sobre els harems estan molt bé, però sempre ens quedarà quelcom per descobrir. Ara te'n treuré una- va afegir-. Però recorda que tan sols n'és una, entre d'altres.

Em va dir que la paraula “harem” era una lleugera variació del mot “haram”, allò prohibit, allò proscrit. Que era el contrari de “halal”, allò permès. (...)

(...) -Si penses massa en murs i normes, perdràs l'ocasió de ser feliç, criatura estimada- va dir-. L'objectiu essencial de la vida d'una dona és la felicitat. Així que no et dediquis a cercar murs per xocar-hi de cap.

(...)- T'estimo Yasmina. De debò. Creus que seré una dona feliç?

-I tant que ho seràs!- va exclamar-. Seràs una dona educada, moderna. Realitzaràs el somni dels nacionalistes. Aprenderàs idiomes estrangers, tindràs passaport, devoraràs llibres i parlaràs com una autoritat religiosa. Com a mínim, t'anirà millor que a la teva mare. Recorda que jo, inculta i lligada per la tradició, he aconseguit de treure algun xic de felicitat d'aquesta condemnada vida. Per això no vull que et concentris contínuament en les fronteres i les barreres. Vull que et concentris en la diversió, l'alegria i la felicitat. Aquest és un bon projecte per a una senyoreta ambiciosa.”

(del capítol 7. “L'harem interior”.)

.....

TUNÍSIA

TUNÍSIA: El país.

El poble: Àrabs en la seva majoria(98,2%), amaziga (1,2%); francesos (0,2%);italians (0,1%); i altres (0,3%)

Idiomes: àrab (oficial), francès, amaziga.

Religió: 99,4% islam sunnita. Petits grups cristians (0,3%) i jueus (0,1%).

Nom oficial de l'estat: Al-Jumhouruya at- Tunysi

Capítal: Tunísia (1.600.000 (1995))

Altres ciutats: Sfax; Sousse; Aryanah; Etadhamen.

TUNÍSIA: Escriptors i escriptores

Tahar Bekri (Tunísia 1951);

Veus de dones des de Tunísia :

- Naima Al-Said).

-Nafila Dhahab

TAHAR BEKRI (Tunísia, 1951)

Poeta, assagista i crític d'art. Especialista en literatures del Magreg, actualment és catedràtic de la Universitat ParisX-Nanterre. Escriu en àrab i francès. Entre els seus llibres de poemes destaquen : "Le laboureur du soleil" (1983); " *Le chant du roi errant*" (1985); " *Le coeur rompu aux océans*"(1988); " *Poèmes à Selma*" (1989); " *Les Chapelets d'attache*" (1993); " *Les songes impatients*"(1997); " *Journal de neige et de feu*"(1997, en àrab); i, en proparament: " *Marcher sur l'oubli*". Com a assagista és autor de les obres: " *L'oeuvre romanesque de Malek Haddad. Per una poètica de la literatura magrebí de llengua francesa*" (1986); i " *Littératures de Tunisie et du Maghreb*(1994.)

TAHAR BEKRI (Tunísia, 1951)

(De " *Rosaris de lligams*", 1994)

IV

Incendiari

Del buit

A l'encalç de les hores rares
I la travessia del silenci
Com una esquerda en la tempesta
L'artiga aviva les meves pregàries

En el secret dels núvols, la font

V

Lligada

A l'esclat

Dels cels avars paraula d'ultra-memòria
Aquesta pluja petrificada al buit de la meua veu
Em caldran totes aquestes orenetes
I la crinera del somni per infantar-la

En els braços del llaurador, els ocells

TUNIS-PARÍS-COPENHAGUE

Dic al vent sigues tempesta
A la pluja roba els meus rius
Heus aquí que perdo la meua cara
I que es pon el sol
Que obrirà les portes del cel
Quan s'ensorri

El dia

Un arbre com un vell monjo
Vestit de neu
Somni de sol sobre les meves espatlles
I els meus passos en aquest bosc
Sense Meca
Busquen una primavera
Sense jubilació

Estenc la mà a l'ametller en flor
Rere el mur de la presó
I s'alça una onada
Que no ha nascut encara
S'encabrita el mar l'escuma
La gavina errant
I el núvol dins ma boca

Tinc nostàlgia d'una ala
En la penombra del capvespre
Que escriu la traça de la rosa
Sobre la galta de la nit
I em prosterno dret com una ruina
Cremat pel fred en flames
Llibre oblidadís de pregàries

Vessa de pena la meva barca
Per unes xarxes que pesquen les herbes del dia
Erosionades per la foscor
Dels corrents secrets
Sense vetlla
De remolí trencó les roques
I les turpituds de la indigna guarda
Desert feixuc
Mar que s'estén

Neu absoluta
Terra enterrada viva
Bosc en busca de llum
M'habiten en el fervor
Com al matí l'amor

(Traducció Àlex Susanna)(Dins 15è-Festival Internacional de Poesia de Barcelona, 1999. Institut de Cultura. Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1999).

VEUS DE DONA.CONTES DES DE TUNÍSIA:

NAIMA AL-SID

EL DESAFIAMENT

No sabia com va copsar-la enmig de la gentada de la ciutat. Va saber com era ell: el mateix fang, els mateixos somnis i el mateix camí emboirat. Li va parlar de futur, de la seva lluita, de cooperar per una vida millor, de la participació de la dona i del seu paper positiu, de tot...menys de l'amor. Malgrat tot, va acceptar-lo i s'hi va casar. Ningú no va forçar-la en aquesta unió.

A cops, quan triem som els més esclaus i sotmesos. Per a ell, ella va representar una oportunitat i un benefici. Era una noia treballadora; l'ajudaria a fer pujar el seu nivell de vida. Malgrat totes les circumstàncies, ella va creure en el matrimoni i va pensar que el granet d'amor brollaria un cop establerts en les qüestions materials. Va viure esperant el moment en què el seu marit pogués comprendre que ella desitjava els seus braços i que això s'oposava al desamor que anava sentint; tractava d'ensinistrar-lo. Però la seva capacitat era limitada, molt limitada. Va esperar molt de temps, any rere any, mentre el seu cor es consumia com les espelmes que es van cremant. Fou una llarga espera, una derrota. No comprenia res i, finalment, va descobrir que el seu marit i ella caminaven per línies paral·leles i que era impossible de trobar-se. Es va consagrar, gairebé fins a negar-se, a fer diners. Cada minut el reservava a fer hores extraordinàries a la companyia, ja que tan sols li interessava fer diners per venjar-se d'un passat oprimint per la necessitat i la misèria. Per a ell, la vida eren números. Però ella, qui era?

Estava plena d'una buidor sentimental i d'una sequera; el seu esperit estava a punt d'esclatar; assedegada de paraules d'amor, de carícies i manyagues carinyoses i de qualsevol cosa que fes sentir la seva exultant feminitat.

Li va aparèixer ell amb un rostre somrient i lluminós, amb un esguard humà que captivava els esperits com una font plena d'amor. Va comprendre com sofria ella tot seguit; no li va caldre explicar res ni tan sols demanar-li que obrís la porta, una porta que hauria desitjat obrir al seu marit. I ell la hi va obrir de bat a bat. Era natural que no vacil·lés, que no dubtés ni ignorés l'àvida crida. Ell li va donar la llum, la va fer sentir que la vida l'abraçava i l'estrenyia. Es va lliurar del tot a la felicitat sense temors, sense embuts, sense por, sense recordar l'ahir ni mirar el demà. La força de l'amor va arrossegar-la a fons. I li va fer pronunciar el mot "desafiament", enfront de totes les frustracions que havien marcat el seu camí.

Una tarda, el seu marit va tornar, com sempre. No va adonar-se de la seva absència; l'única cosa que va percebre va ser l'existència d'una carta que ella havia escrit:

"Me'n vaig amb el meu destí, al qual m'hi he lliurat sense oposicions ni dubtes. Si no t'haguessis resistit als meus intents per comprendre't, mai no hauria entrat a la meua vida un altre home".

.....

NAFILA DHAHAB

YUHÀ...AI YUHÀ!

Aquell dia la terra s'estenia entre el cel i les cases blanques lluitaven aferrissadament les unes contra les altres a ambós costats del camí. Ell corria i ella també pel pendent del camí.

Shehezada no parava de explicar al rei les seves llargues i atractives històries. La flor grega que havia brotat a la corba del camí l'esperava adornat amb fulles verdes.

Shehezada li va preguntar: Per què fas tan tard, Yuhà?

Yuhà va estremir-se i va sentir que Shehezada demanava un ajornament a Shahriar. L'esclau els observava. Va veure que la flor grega s'encalçava a la terra i també com els raig del sol s'hi inclinaven. També va notar com els seus peus s'enfonsaven dins la terra, però també que el sol no s'inclinava davant d'ell.

Shehezada va dir: T'he esperat molta estona. Shahriar m'espera.

Un lleuger vent sorgí dels edificis més alts. La flor grega va gronxar-se i es vinclà sobre la seva tija; l'ample espai de sorra va agafar color. A yuhà li agradaven els colors; els seus ulls van embadalir-se tant que no va sentir la veu de Shehezada. De sobte, va cridar: Ja no aguanto més Yuhà!

Yuhà va respondre: Què vols?

Shehezada va respondre esfereïda: La meva vida depèn de tu, Yuhà.

Va mirar-li el vestit ondulant de seda i els ulls li fan fer pampalluges davant les man encadenades d'or. Després va contemplar les arrecades precioses que duia i va dir: No entenc!

-Però que no saps que Shahriar m'està esperant?

-Sí, sí que ho sé i és el teu marit.

-No n'hi ha prou amb això.

Es va imaginar que la flor somreïa i ell també va somriure-li.

Shehezad va empipar-se i li va dir: Que m'estàs prenent el pè, Yuhà?

Ell avança vers la flor. Li manllevà les fulles mortes i la va fer més pura i bella tot oblidant-se que Shehezada era a la seva vora.

-Et torno a dir que t'estic esperant- digué ben empipada.- Necesito que m'expliquis la teva història. Shahriar m'espera i no hi puc anar sense cap història.

Yuhà s'inquietà un xic: - No tinc cap història.

-Però jo necessito explicar-li alguna cosa. T'agradaria que em morís, Yuhà?

La flaire de la flor l'embolcallava:- Shehezada, no sóc cap mite.

-I ara, per què em fas això, Yuhà?

-T'he dit que no sóc cap mite!

-Sé que ets un mite.

-Per què em demanes que t'expliqui la meva història si tu mateixa ets un broll de llegendes i mites?

-Què és el que t'impideix crear una història?

-Com ue et conec, no puc inventar una història d'allò que sé.

-Què saps de mi?

-Sé que ets un ase gris i també que tens un clau clavat a una paret gruixuda i que està oxidat.

-Rebutjo aquesta història i em nego a formar part del mite; a més em nego a ser el teu mite.

-No ets el meu mite. Seràs el mite de tothom. Tothom et coneixerà.

Va mirar altre cop la flor grega i va veure com una papallona la festejava fins que, finalment, es va posar a sobre per a xuclar-li el nèctar.

La veu de Shehezada tornava a insistir-li:

-Per què no m'expliques la teva història?

Tot esguardant la papallona de colors digué:- Les teves històries són imaginàries i si t'explico la meva història, segurament explicaràs d'altres coses per allargar les hores fins que arribi la matinada.

-Has fet que arribi tard i ara no vols ajudar-me.

-Ets una mentidera i això no m'agrada.

Shehezada el mirava tota seriosa. Recordava els dies en què li explicav històries boniques amb tota la senzillesa del món.

Va caminar un xic mentre la seda provocava ones al seu voltant. La papellona va emprendre el vol, ben lluny d'allí. Yuhà tornà a mirar la flor grega que formava part de la seva història i es va oblidar de nou de Shehezada.

Aquell vespre Shehezada va explicar el següent:

Yuhà era un home senzill a qui li agradava molt la broma i els acudits. Era molt intel·ligent. Li agradava de perdre's pel mercat (soc) i perdre's enmig de l'olor d'incens de les botigues. Tenia un ase gris i també un clau oxidat clavat a una paret gruixuda . Estimava una flor grega que tenia els colors de l'arc de Sant Martí. Era...

Shehezada va deixar de parlar ja que el rei badallava i començava a morir-se de son. El gall va badallar també a la terrassa i va somiar amb un cuc verd que brillava davant dels seus ulls.

Shehezada, amb els ulls plens de llàgrimes, va dir:

-M'has pres totes les històries! Per què, Yuhà? Ai Yuhà...!

APARTAT : "ALTRES MIRADES".

EL DESERT:. Antologia de textos de diversos autors i autores(per ordre alfabètic)

DESCRIPCIONS I ORIGEN DEL MOT

ARNALDEZ, Roger.

.La llengua àrab és molt rica en termes de designar el desert. Cap d'ells no té una significació geogràfica o geològica precisa. El mot "*sharâ*" d'on prové Sahara, és el més conegut. Ve de l'arrel del verb *sahira* que significa "ser de color fauve". Però cal malfiar-se de l'etimologia àrab. De fet, "*sahrâ*" designa una vasta planície desèrtica; molt podria ser que no derivés de res, tot i que trobem un verb que en deriva, *ashara*, amb el sentit de "comprometre's en una ampla planície desèrtica".

BALZAC, Honoré

Al desert, sabeu? Hi ha de tot, no hi ha res.

- I ara! No ho entenc. Expliqueu-m'ho millor.
- Bé, doncs- respongué tot deixant anar un sospir impacient:- el desert és Déu sense éssers humans.

BAMMATE, Nadjim oud- Dine

.L'espai desert que s'estén sovint al voltant de la ciutat porta mil noms en àrab. El que ha tingut més predicament emotiu, així com el més conegut, és "*Sahara*". El mot conté una arrel que significa "ser "fauve", vermellenc", bru." Evoca no pas una forma geogràfica determinada sinó un color. La densitat, la consistència d'un sòl no hi són presents. La sorra pot relliscar sota els peus, espurnejar dins la llum crua, amagar les petjades al capvespre.

L'altre molt clau que evoca la vida al desert és el de *badu*, que qualifica el *badawi*, el beduí, el nòmada, i que significa el gran espai lliure.

Llibertat. El nom que es donen a si mateixos els Tuaregs és el d'*amazighen*, els éssers lliures. Als nòmades també se'ls diu "*fills del vent*".

CAMUS, Albert

.Si és que es pot definir el desert, el desert és un lloc sense ànima on el cel n'és l'únic rei.

.El desert és una terra de bellesa, inútil i irremplaçable.

EMMANUEL, Pierre.

"L'estel lluu per sobre el desert.
El desert no és una porta
El desert és un llindar."

JABÈS, Edmond

I si el desert tan sols fos la pols del cel feta miques?

LENZINI, José

Segons els T'Olba, Sahara podria venir de "Sehaur", un mot sense possible traducció que defineix justament aquell moment que se'ns escapa i no es pot agafar mai que precedeix l'alba i durant el qual es pot, durant el Ramadà, menjar i beure encara. Una esquerda indescriptible entre l'abundància, la fruïció del millor d'aquest món i el moment de privació, de recolliment, d'intimitat.

NOUILHAN, Pierre

El desert és un espai on l'esperit viatja.

TADZI, Nadia

El desert és l'espai on els mots i les coses es troben entrelligades en veritable objectiu d'adequació, on l'acció i el coneixement es barregen; una veritable experimentació.

SOMNIS I VISIONS DEL DESERT

BACHELARD, Gaston

.Abans de contemplar, somniem. Abans d'esdevenir un espectacle tot paisatge és una experiència onírica. Tan sols mirem amb passió estètica els paisatges que, de bell antuvi, hem somniat.

BAUDELAIRE, Charles

Travessava la vida com un Sahara i canviava d'espai com un Àrab.

CHOUARAQUI, André

.Lluny dels paisatges verds i matisats, al Sahara hi vaig descobrir el reflex del mau paisatge interior. Per fi, travessava un país en què el somni em coincidia amb allò real.

GIBRAN, Khalil

Abans de fer-vos una casa a la ciutat, construïu dins els vostres somnis la nuesa del desert.

LACARRIÈRE, Jacques

.Aquesta nuesa de l'horitzó us retorna les visions interiors, reflectides a la pantalla del cel i de sorra. Per això podem entendre tan bé que el desert hagi estat el lloc de les temptacions i dels miracles, el laboratori dels nostres àngels i dels nostres dimonis, la matriu dels nostres fantasmes. Perquè aquest espai tan un ens duu a nosaltres mateixos; la seva nuesa ens duu a la nostra i no tolera cap vel ni cap mentida: és la claredat absoluta, transparència del temps.

VARÈSE, César

.Per a mi, desert significa no tan sols els deserts físics, l'arena, sinó l'espai interior que cap telescopi mai no podria atènyer; aquell espai en què l'ésser es troba sol en un món de misteri i solitud

EL SILENCI DEL DESERT

ACATOS, Silvio

.La veritat del desert és el seu silenci.

ADONIS

.El desert ha anat tan lluny pel seu amor vers el sol. Tant que s'ha cremat.

DE SAINT EXUPÉRY, Antoine

.Sempre he estimat el desert. T'asseus sobre una duna. No veus res. No sents res. I no obstant això, quelcom brilla en silenci...

-Allò que fa bell el desert, diu el petit príncep, és que amaga un pou en algun racó...

FROMENTIN, Eugène

.El silenci és un dels encants més subtils d'aquest país solitari i buit. Comunica a l'ànima un equilibri que desconeixes quan has viscut dins les multituds. Pensem que representa l'absència de soroll, com la foscor és el resultat de l'absència de la llum: és un error. Si he de comparar les sensacions de l'oïda a les de la vista, el silenci extès pels grans espais és més aviat una mena de transparència aèria que transforma les percepcions i les fa més clares; ens obre el món ignorat d'infinit petits sorolls i ens revela un devessall de fruïment inexpressable. Amb tots els meus sentits acomplerts, sento la felicitat de viure com un nòmada.

GASPAR, Lorand

.Éssers
la mirada en foc
pelegrins de l'espai
llogaters del silenci
vestits de nuesa
densitat contra densitat.

PEDRA I VENT. ESPAI I TEMPS

BLAKE, WILLIAM

.Per veure el món dins un granet de sorra
i el paradís dins una flor salvatge,
prem l'infinit dins la palma de la teva mà
i l'eternitat dins l'hora que passa.

DAVY, Marie Madeleine

.Al desert, el paisatge no parla; profetitza, tal com deia Rilke en un viatge de retorn d'Espanya. Sense ni tans sols haver creuat el desert, va establir un contacte íntim amb la bellesa i el color del sol i les pedres.

DE BEAUVOIR, Simone

...Queia la tarda; la sorra era tendra com la carn...

DE SAINT EXUPERY, Antoine

.I descobreixo que al desert no hi ha cap refugi. El desert és llis com el marbre.

EBERHARDT, Isabelle

.Oh la dolça sensació de deixar-se anar i viure, de no pensar en res, de no haver de triar, de no haver-se de cenyir a res, de no haver d'enyorar, de no desitjar...Tan sols la duració infinita d'allò que és! Oh, la benaurada desaparició del meu jo, en aquesta vida contemplativa del desert!

GASPAR, Lorand

.Els grans de sorra
dins d'un taller mil·lenari.
lleugers i polits, sense oferir cap resistència
reboten sense mai desgastar-se:
eternitat de quars.

GIBRAN, Khalil

.Et retrobaràs el sol i el vent en contacte amb la pell perquè el foc de la vida es troba dins el sol i la mà de la vida es troba dins el vent.

GONTARD, Marc

.Espai original, car el desert, dins la seva nuesa elemental, representa una síntesi material i espacial del cosmos.

HERÀCLIT

.Allà on la terra és eixuta, l'ànima també esdevé millor i més sàvia.

JABÈS, Edmond

.Les dunes són, potser, pols de milions de tombes; els nostres llits d'eternitat, a l'aixopluc dels indiscrets.

."La sorra és la pregunta. La sorra és la resposta. El nostre desert és il·limitat."-
escrivia reb Semama. A cada mà s'hi posava un xic de sorra i deia: " D'una banda, les preguntes, de l'altra, les respostes. Totes dues tenen el mateix pes de pols".

.Quan s'ha conegut el desert, tens un pòsit benèfic dins teu que ja mai podràs oblidar. El silenci del desert us despulla. Allà, esdeveniú vosaltres mateixos. És a dir, res. Però un res que escolta.

.L'experiència del desert va ser per a mi, definitiva. Entre el cel i la sorra, entre el Tot i el No-res. L'experiència del desert és també saber escoltar.
.El desert és més que una pràctica del silenci i l'oïda. És una obertura eterna.
.El Real que és la sorra i el No-Res que és l'atzur, són els meus dos horitzons.

TADZI, Nadia

.El desert no deixa mai de parlar per a aquells que saben escoltar-lo.

UN MARABOUT

.El desert, és un aprenentatge. Agafa'n el sentit del mot: aprendre, teixir, edat.*
Per conèixer el desert, cal aprendre'l. Per aprendre'l, cal saber teixir-ne tota la realitat i per fer l'obra que lliga el fil entre el cel i la terra, cal saber esperar, tenir edat, maduresa.

* (si s'agafa el mot del francès aprenentatge és: "apprentissage", mot que si el separem conté tres mots: "apprens" (aprendre), "tisse" (teixir), "âge" (edat).

VERNE, Jules

.La set, però també la contemplació sense atur del desert, fatigava l'esperit; no hi ha res ni enlloc, ni tan sols una pedra on aturar la mirada. Aquesta extensió tan plana provocava allò que s'anomena la "malaltia del desert". La impassibilitat d'aquest blau àrid del cel i d'aquest groc immens de la sorra, al final, t'esfereïa. En aquesta atmosfera incendiada, el calor semblava quelcom vibrant; l'esperit es desesperava en veure aquesta calma immensa, quelcom inacabable, un estat de coses imparabile, perquè la immensitat és una mena d'eternitat.

OMBRA I LLUM

CLAUDEL, Paul

.Aquesta ombra que em confereix la luna. Com una tinta immaterial.

EBERHARDT, Isabelle

.Era l'hora escollida, l'hora meravellosa al país d'Àfrica, quan el gran sol de foc va desaparèixer fiinalment, tot deixant reposar la terra dins l'ombra blava de la nit.

GAUTIER, Théophile

.Qui no ha vist mai l'Orient no pot comprendre la bellesa de la terra quan aquesta no està banyada per la vegetació. Els serà difícil d'imaginar el tons daurats, d'ametista, de perla, de nacra, de rosa que agafa el globus quan el bes del sol fa tremolar l'epidermis del planeta banyat per l'etern atzur.

LEOPARDI, Giacomo

.Què fas tu, Lluna, al cel? Digue'm
què fas tu, Luna, tan plena de silenci?
T'aixeques al vespre i vas
Contemplant els deserts;
Després, te'n vas.

UNGARETTI, Giuseppe

1. Es diu que el sol element de moviment i de vida d'aquests llocs immòbils i morts, és el vent. No, l'element tràgic de vida al desert, és la llum.
2. La llum penetra dins la sang com l'experiència d'aquesta llum absoluta que s'escampa per l'àrida terra.

COS I ESPERIT. FELICITAT I DOLOR. VIDA I MORT.

ASAD, Muhammad

.Al món hi ha mots paisatges bells, però cap, crec, no pot arribar a modelar l'esperit d'una forma tan sobirana. El desert, pel seu rigor i la seva austeritat elimina la nostra aspiració per comprendre- ho tot. El desert, despulat i net, ignora qualsevol compromís. Escombra del cor humà totes les fantasies amables que podrien ser trampes, desigs presos com realitats, i dona a l'esperit la llibertat d'abandonar-se a un Absolut sense imatge: el més allunyat d'allò que és lluny, però també el més a prop d'allò que és a la vora. Des que l'ésser humà ha començat a reflexionar, el desert ha estat el bressol de totes les creences en un Déu únic.

BAUDELAIRE, Charles

.Com la sorra trista i l'atzur dels deserts.
Insensibles tots dos al sofriment humà...

BESSON, Ferny

.Per aquell qui mai ha assajat el desert, el jardí, la poma, i un rajolí d'aigua, mai no en copsaran la verdadera importància.

CAMUS, Albert

.Però just allà on la persona no pot viure-hi, algunes persones, potser, poden aprendre a viure.

CIORAN, E.M.

.El drama del deslliurament és que no en podem mesurar el progrés. Avancem en un desert i no sabem mai a quin punt ens trobem.

DE LA FONTAINE

.Per contemplar-vos millor viviu al desert.

DE SAINT-EXUPÉRY, Antoine

.El desert, per a nosaltres? Era allò que naixia en nosaltres. Allò que apreníem sobre nosaltres mateixos.

EBERHART, Isabelle

.Hi ha unes hores excepcionals, instants misteriosament privilegiats en algunes contrades que ens revelen, amb una intuïció sobtada, la "seva ànima", en una mena d'"essència" pròpia, en la qual arribem a percebre una visió justa, única. Una visió que molts mesos d'estudi pacient no podrien ni sabrien completar, ni molt menys justificar.

ELYTIS, Odysseus

.Primer veuràs el desert
Li donaràs així sense més allò que tu ets.
El teu cor, haurà estat en l'abans i el després.
Sàpigues tan sols això:
Tot allò que, en la claror, salvís
Serà allò que durarà, pur, etern.

GIDE, André

.Aspra terra, terra sense bondat, sense dolçor; terrade passió, de fervor; terra estimada dels profetes...Ah! dolorós desert, desert de glòria! T'he estimat amb tota la passió del món!

.La vida distesa del desert ensenya l'amor pel detall.

UN MEHARISTA

.El sol ni la mort no es poden mirar fixament; ni tampoc el Desert, ja que és, alhora, el sol i la mort.

MAMMERI, Mouloud

....Com si davant la nuesa del desert la sola possibilitat és presentar l pròpia nuesa...

MEMMI, Albert

.De fet, ha estat al desert on he après aquesta noble veritat, la primera de totes: cal estar en pau amb un mateix.

MONOD, Théodore

.A l'oued Sanaka vaig plorar. Perquè et trobes tot un, tal com ets; ja no ets el personatge, sinó la persona, vianant cansat vers una finalitat desconeguda.

MOUSSA-AG-AMASTANE

.Ésser, deixa tots els camins de la terra en què la ràbia crida i mossega, en què la mentida t'enganya i s'amaga, en què la pena reposa el teu clatell sobre una feixuga pedra. I, sol, al desert, sense ésser un mort, seràs un xic al cel

LOUD-DINE BAMBATE, NADJM

.Els pares urbans enviaven els seus infants prop de les tendes beduines per tal d'ensenyar-los l'aprenentatge de la vida amb contes morals, però sobretot també per ensenyar-los què és la dignitat, la independència, la rectitud, i totes les virtuts aspres que assegurin la supervivència dins la solitud.

YOURCENAR, Marguerite

.Un cop a la vida vaig oferir a les constel·lacions el sacrifici d'una nit sencera. Això fou després de la meua visita a Osroès, durant la travessa del desert de Síria. Estirada sobre la meua esquena, els ulls ben oberts, abandonant per algunes hores tot neguit humà, em vaig lliurar del vespre a l'alba a aquest món de flama i vidre. Va ser un dels viatges més bells que mai hagi fet...Vaig intentar d'unir-me a allò diví sota mil formes; vaig conèixer més d'un èxtasi; alguns atroços, d'altres d'una dolçor trasbalsadora...Així, la nit a Síria, representà la meua part de consciència d'immortalitat.

L'ACTUALITAT: LA IMMIGRACIÓ.

JOSEP LORMAN, "SAÍD"

L'autor:

Josep Lorman (Barcelona, 1948), és geògraf de formació, tot i que ha treballat principalment en el terreny audiovisual com a guionista i tècnic cinematogràfic. Sensible als problemes que afecten la societat actual, a les seues obres planteja qüestions ecològiques i socials, sobretot tot fent referència als drets humans, sempre amb una força narrativa i amb un estil àgil i senzill tot embolcallant perfectament el seu missatge.

La novel·la "SAÍD" és una novel·la realista sobre la xenofòbia i afronta amb una gran lucidesa un tema molt actual a la nostra societat.

Argument: Seduït pel cotxe de Hussein i empès per la misèria i la manca d'expectatives, Saíd, un jove marroquí, decideix deixar el seu poble, els seus

amics, la seva família, per tal de llançar-se a l'aventura d'obrir-se camí a Barcelona. Tot i això, ben aviat descobreix que l'odi i la violència són moneda corrent a la vida.

FRAGMENT:

HARRAG*

"El patró de la "patera"* va detenir el motor i va encarar-se als cinc homes que duia a bord. El silenci sobtat feia la nit encara molt més fosca. Gairebé es podien veure els uns als altres tot i que l'embarcació no passava de sis metres de llargada.

-Final de trajecte- va dir el patró amb veu ronca-. Ara hem de saltar a l'aigua i arribar a l'aigua tot nedant.

Els homes se'l van mirar, sorpresos. Aturada, l'embarcació es movia d'un costat a l'altre com si fos de suro. No es podia dir que la mar estigués picada, però tampoc no estava en calma.

-Què dius?- va dir un d'ells.- Que t'has tornat boig?

-Jo no sé nedar- va dir Saíd, el més jove.

-I les bosses?- apuntà un altre.

-Ja us les guardaré jo- va contestar el patró en to burleta.

-Però si ni es veu la costa!

-I tant que es veu! Veieu aquells lums d'allà...Ara. Les veieu?El que passa és que les onades les oculten, però la platja és a menys de cinc-cents metres. En podeu estar ben segurs.

-Aquest no era el tracte. Ens has de dur fins a la platja.

-Mira noi, jo no me la jugo. Hi ha molta vigilància i no em vull quedar sense barca. A més, el tracte era que us duria fins a la costa espanyola. Doncs aquí la teniu.

-Ets un cabró! No saltarem!

-I tant que saltareu!- va dir el patró amb la faç eixuta mentre agafava una barra de ferro que hi havia a la vora del timó.- Oi que saltaran, Sherif?- va dir adreçant-se al mariner que hi havia rere els homes.

-I tant, patró! Qui vol que sigui el primer?

I mentre deia això, el mariner va posar-se dret. Era un home forçut i de cara ampla, amagada sota una barba negra i arrrissada. A les mans duia un dels remes de la barca.La brandava amenaçadorament.

-Aquest valent que ha dir que no saltaria- va respondre l'amo tot somrient-. L'agafarem d'exemple.El mariner va tocar l'espatlla d'Abdeslam.

-Però no ens podeu fer això. Morirem ofegats- va dir tot queixant-se el que es trobava al costat d'Abdeslam- No podem nedar cinc-cents metres amb aquesta mar i de nit.

-Sou joves i forts- va dir el patró-. I tant que ho podeu fer!. Quan no hi ha cap alternativa un és cpaç de fer qualsevol cosa. I us asseguro que no la teniu pas. Oi que no, Sherif?

-No patró, no els queda una altra alternativa. Vinga, tu, aixeca't!- va dir tot copejant l'espatlla d'Abdeslam, aquest cop un xic més fort.

Abdeslam es va aixecar lentament i, de sobte, es va decantar vers Sherif. Va ser un gest desesperat i inútil perquè el mariner, que esperava una reacció com aquella, li va clavar el rem al pit i el va empènyer cap endarrere amb totes les

seves forces. Abdeslam va ensopegar amb l'home que tenia al seu costat, va perdre l'equilibri i va caure per la borda. Al darrer moment va poder agafar-se a l'escàlem. En veure-ho, Sherif va descarregar un cop brutal a les mans d'Abdeslam, el qual amb un crit de dolor es va deixar anar i va desaparèixer dins la nit.

-Assassins!- va cridar des de l'aigua. Però ja ni se'l veia.”

Maxence FERMINE: “ L´APICULTOR” (fragment)

L´autor

Maxence Fermine és un autor francès, que ha obtingut un prestigi europeu, en especial, gràcies a la seva darrera novel·la “L´apicultor”. Pel seu fascinant poder evocador del seu llenguatge, i pel seu estil poètic i sensual se l'ha situat, dins el panorama de la literatura universal , al costat de noms com Saint-Exúpery, Alessandro Baricco o Paulo Coelho. Les fronteres entre prosa i poesia s'evaneixen en aquest original autor que, a més d'una lliçó de saviesa poc habitual, posa de manifest que el desig és sempre més gratificant que la seva realització.

L´obra

A més de la novel·la esmentada, Maxence Fermine és autor de “Neige” (1999) i “Le violon noir”(1999).

“L´apicultor” tracta d'un jove singular, Aurélien, obsessionat per la recerca de la bellesa , de l'“or” de la vida. Als 20 anys, decideix convertir-se en l'únic apicultor de la seva Provença natal, captivat pel color daurat de la mel de les abelles. Aquest és el primer pas per fer realitat un somni encara per definir, per emprendre una aventura vital de la qual no retornarà igual que va partir, un viatge per terres africanes a la recerca de l'or. Durant el seu trajecte patirà mil penalitats, trobarà l'or daurat de les dunes, del sol, de la pell d'una dona..i coneixerà Hippolyte, un excèntric personatge que l'ajudarà a realitzar un projecte colossal: la construcció d'Apípolis, la gran ciutat de les abelles. Aquesta novel·la és una novel·la de les anomenades “d´aprenentatge” i d “iniciació”. Una oda a la vida poblada per estranys personatges davant dels seus propis somnis.

Els fragments que llegiràs a continuació estan situats en aquesta trajectòria de recerca per terres estranyes, en aquest cas africanes.

Fragments de “L´APICULTOR” de Maxence Fermine

“ Un matí de novembre, va desembarcar al port d'Aden, al Iemen. No posseïa res més que valor i despreocupació.

Aden és un volcà. Un cràter enorme al damunt d'una terra lunar que devoren mil sols, clivellada com una pell de taronja. T'hi ofegues al primer segon i, al primer dia, tens ganes de fugir d'aquest esclat de roca que llu com una brasa incandescent i que et crema els peus sense consumir-se mai.

Tot just trepitjada, Aurélien va entendre ue no es quedaria en aquella fornal. Mentre mirava com el roquissar de Steamer Point s'enfonsava al mar, va experimentar la crida del viatge i no va tenir més que una idea: salvar el mar Roig i enfonsar-se al cor d'Àfrica.

A la primera colla d'homes que va ensopegar al port, els va dir:

- Vinc a buscar or. On puc trobar una barca per travessar el mar i una caravana per endur-me a Harar?

Els homes es van posar a riure amb totes les ganes. Un d'ells, esdentegat, mostrava unes genives verdes, infestades de ronya. Va escopir a terra un raig de saliva negra, com per expressar més bé el seu fàstic.

-A l'Àfrica no hi ha res per buscar, fora de la misèria, la malaltia i la mort. Torna d'on véns si no vols morir-t'hi!

-Tant se val. Hi aniré igualment.

Va agafar la bossa, va saludar amb un senyal del cap i es va allunyar de la ciutat.

Era així. Quan veia brillar una cosa a la llunyania, res no el podia fer desviar del seu camí.

L'home esdentegat va entendre que les pitjors objurgacions no podien desanimar aquell foraster. L'hi havia vist a la mirada: Aurélien empaitava un somni.

.....

La set és un patiment estrany. Pot fer embogir de dolor.

El primer dia, Aurélien va sentir vertigen. Intentava fixar l'atenció en el paisatge, però aquell desert pelat ara li feia horror.

Al vespre, quan van haver de reposar una mica, va creure que es moriria.

Només els camells. Sense bast, semblaven resistir la set.

-Creus que ens sortirem?- va preguntar al iemenita.

L'home li va clavar els ulls negres a sobre i li va dir:

- Ens n'hem de sortir. Morir de set és el patiment més horrible que conec. He vist bèsties morir-se de set. És una tortura que no desitjo a ningú.

Aurélien va rumiar i va dir:

- Creus que un pugui viure set vides?

El iemenita se'l va mirar amb un aire estrany. Aquell jove europeu parlava com un vell savi.

- No ho sé. Potser certes ànimes necessiten construir-se amb temps.

- És una bona xifra set . La vida que fa set val or.

- S' - va dir el iemenita.- També és la darrera que tenim per fer-la rica.

Hi va haver un llarg silenci, a penes trencat per la música del vent.

-Llavors- va dir Aurélien alçant-se-, hem de seguir endavant.

-No estàs cansat?

L'apicultor es va passar la llengua pels llavis ressecs.

- No. No estic cansat de viure.

.....

3.5.MOTS I SAVIESA: PENSAMENTS D'ÀFRICA

Molts cops tota la saviesa no es troba esculpida a la pedra o ni tan sols en el paper, sinó mitjançant la paraula que es trasmet de generació en generació. Aquests mots que llegiràs a continuació són mots que provenen de l'acumulació de generacions i generacions i que tenen la profunditat i la saviesa de la reflexió que dona el pas del temps. Són mots llaurats al sud del sud del Sàhara, al nord al nord de la jungla, en què la sabana desplega els seus ocres i daurats, els seus verds i grocs canviants. La paraula ritualés una mostra vivent i autèntica dels valors a transmetre: la solidaritat, el respecte, les normes de convivència. I és en la gent gran on resideix el poder: el de distribuir la feina, el de segellar aliances mitjançant el matrimoni, el de dirigir els negocis. I també el poder del coneixement, molts cops recollit en unes breus sentències que han anat esdevenint una mena de camí moral dins una comunitat. A continuació tens una sèrie de proverbis i pensaments africans populars plens de contingut humà.

.Si posseeixes grans riqueses
i no les comparteixes,
i res no ofereixes als fills dels teus germans,
si un mendicant se t'adreça
i el fas marxar amb les mans buides,
quan et facis vell i moris,
quan t'arribi aquest moment,
la teva mort serà com la d'un ratolí de casa teva,
i la notícia de la teva mort no transpassarà el llindar de la teva porta,
ja que, igual que la mosca vulgar, com ella, no tens cap valor.

.....

.No s'és orfe
per haver perdut al pare i a la mare,
sinó per haver perdut l'esperança.

.....

Els coneixements es troben
Al ventre,
Els uns amb els altres,
Entrellaçats,

Com els camins de vaques.

.....

Abans cadascú coneixia el seu company de viatge, aquell amb qui t'endinsaves dins la bardissa. Ara corren els temps de la paraula, no es respecta a ningú. Ja no es fa anar l'arc per barallar-se. Tans sols queda la paraula. S'equivoca ui diu que la paraula no és res, ja que res no li passa a l'ésser sense ella, res, ni bo ni dolent; res no li passa a l'ésser sense la paraula, ni matrimoni, ni fills. Qui diu que la paraula no és res, està dient, de fet, que qui no és res és ell.

.....

La vida i la mort són amb nosaltres
I en nosaltres romanen.

I quan es troben, lluiten.
Com l'aigua contra la terra

Lluiten i lluiten sense parar.
Cada victòria guanyada
Per la dreta és un fracàs per a l'esquerra.
Tot profit obtingut de l'est,
És una pèrdua per a l'ouest.
La nostra avidesa de coneixement
És un foc sempre roent.
El vent de la teva saviesa
Bufa i encara el revifa encara més.

(recollit per Amadou Hampâté Bâ a "Kaïdara")

.....

Al poder no li cal proclamar-se.
Camina amb elegància i dignitat,
Com el càntir que reposa al terra,
Com el drap que cobreix el cistell.

.....

Això és el que vaig veure:
El món no ha començat avui,
Ni avui tampoc no s'acaba.
Hi havia un vell que tenia deu fills.
Va agafar deu espigues i en va fer un garbell.
Va donar les espigues a un dels seus fills
I li va dir: Parteix-les.
El fill no va poder partir-les.
Llavors va separar les espigues,
Va donar una espiga a cada fill.
Cada fill va poder partir la seva espiga.

Llavors el vell els va dir:
“Com podeu veure, si esteu separats
os poden dividir,
però si us manteniu units
ningú no us podrà fer cap mal.”
Això és el que vaig veure.
(recollit de contes malinké)
. Una cosa hi ha ben certa:
El demà va unit a la mort.
De tal manera que, quan organitzis
El teu temps, prepara l'equipatge per demà.
Si no, la mort et sorprendrà i et robarà.

.....

.Amb les paraules antigues passa com amb les llavors: Les sembres abans de les pluges quan la terra està recalentada pel sol, perquè la pluja vingui a mullar-les. L'aigua de la terra penetra a les llavors, les llavors esdevenen herba i llavors es converteixen en espigues de mill. De la mateixa manera tu, a qui et vinc a dir la paraula antiga, tu ets la terra en què jo sembro la llavor de la paraula, l'aigua de la vida ha de penetrar a la llavor perquè així germini la paraula.

.....

Quan visqueu junts,
Compartiu els vostres secrets;

Procurant deixar un petit mur
Que, sense que us impideixi
Veure els ulls de l'altre,
Us impideixi veure els seus peus.

.....

Diu el proverbi:

“Les satisfaccions no es troben una al costat de l'altra.”
Quan deixes la casa d'una felicitat saps que hauràs de caminar molt abans d'atènyer una altra casa en què visqui la felicitat.
“Les felicitats mai no vénen juntes.”

.....

Sempre diem que un vell ho veu tot,
Encara que sigui cec.
S'està assegut, la boira inunda els seus ulls.
I, fins i tot així, ho veu tot.
Tot ho escruta.
Mentre que el jove s'està palplantat,

Amb l'esguard al front.
I, en canvi, no veu res.
UN VELL ÉS LA MIRADA.

.....
Un convidat ha arribat a casa teva. No ha passat de llarg. Això vol dir que no et menysprea. Que t'estima. Que et respecta. No hi cap alegria millor que l'arribada d'un hoste en pau i amistat.

.....
La vida de cadascú està feta de felicitat i de sofriment.
Saps a que s'assembla la felicitat?
Doncs a les gotes de llet que t'esquitxen quan munys un animal.
I el patiment? Saps, a que s'assembla?
A les espurnes que et cremen quan seus molt vora del foc.
El sofriment del foc i la felicitat de la llet. Saps que no s'assemblen en res.
I a la vida de cadascú hi ha foc, i hi ha llet.

ELLEN KUZWAYO

Va néixer i es va criar en una tradicional família rural: no obstant això, ha viscut gairebé tota la seva vida a la ciutat. Va formar part del moviment que s'anomenà les "mestres iroses". Ha estat mestra, assistent social, mare i esposa, i ja als seus seixanta anys, va reprendre els seus estudis per obtenir un títol superior a l'escola de Treball Social de la Universitat de Witwatersand. El 1987, aquesta mateixa Universitat la va fer Doctora Honoris causa en lleis. Desenvolupa una tasca política i social a la comunitat soweto. És presidenta de la Unió de Consumidors i consumidoras negres de Sudàfrica i de la Fundació Maggy Magaba Trust. El 1979, va ser designada "dona de l'any" pel diari "The star" de Johannesburg, distinció que va tornar a rebre el 1984. Ha col·laborat amb la directora cinematogràfica Betty Wolpert en dues pel·lícules: "Awake from Mourning", i "Tsiamele: A Place of Goodness", que han gaudit d'una àmplia distribució internacional. La seva autobiografia "Llamádme mujer" (Horas y Horas, 1996), va guanyar el prestigiós premi CNA de Sudàfrica i va esdevenir la primera escriptora negra guardonada amb aquest premi, circumstància extraordinària pel fet que es concedís a una dona i escriptora negra.

ELLEN KUZWAYO CALL ME A WOMAN (fragment)

Traduït de "**Llamadme mujer**" (Barcelona, 1966)

“Call me a woman”, l’autobiografia d’Ellen Kuzwayo, va ser, com hem dit un èxit internacional. Per sort, ara, per fi ens deixa escoltar de nou la seva veu, aquest cop a través d’una col·lecció de contes del seu bagatge com a dirigent política, assistent social, mestra i dona, dona negra de Sudàfrica.

Aquests contes exploren la complexitat de la vida a la Sudàfrica contemporània mitjançant les tradicions de contes habituals. De tota manera, aquests contes no són paràboles tradicionals, sinó que il·lustren, d’una manera clara, les conseqüències del racisme i de l’aparell que li dona suport.

MOTS EN DIRECTE: LES ENTREVISTES:

.Buchi Emecheta (escriptora)

.Doris Lessing (escriptora)

BUCHI EMECHETA

Per a l’escriptora nigeriana Buchi Emecheta, la dona africana pateix el que ella anomena el “doble jou”, i el va escollir com a títol d’una de les seves novel·les: el de la tradició i el modern.

Els personatges de Buchi Emecheta, molt populars a la seva terra natal nigeriana i a Anglaterra, són sempre dones africanes, i els temes sempre giren entorn de les seves dures condicions de vida. La nostra escriptora no ha hagut d’inventar-se res perquè ella mateixa ha hagut de lluitar contra tot per sortir-se’n.

A la seva primera novel·la- de caràcter autobiogràfic- recorda com durant la seva infància, el seu dia a Lagos començava a dos quarts de cinc de la matinada. Només la seva obstinació li va permetre anar a l’escola i fer-se un bagatge cultural malgrat l’oposició de la seva família.

Fa ja molts anys que veu viure a Anglaterra. Quan i per què va decidir deixar Nigèria?

Em vaig casar als setze anys, perquè a la meua ètnia ibo és un costum casar-se quan s’és molt jove. El meu marit va venir a estudiar a Anglaterra i jo vaig decidir acompanyar-lo un parell d’anys després. Ens vam separar molt de temps quan jo esperava el cinquè fill.

Va començar els seus estudis universitaris després de separar-se del seu marit?

Sí, perquè a casa m’avorria molt. Al començament anava solament a les classes nocturnes, però a l’any següent vaig començar a estudiar tot el dia. Vaig començar amb els cursos de nit perquè a Anglaterra no donen beques d’estudi a una dona amb cinc fills; per això vaig començar a poc a poc, però quan se’n van adonar que anava seriosament em van concedir la beca.

Va ser llavors quan va decidir-se fer-se escriptora?

Jo volia escriure històries i contes des que era petita, però quan tenia nens petits és quan vaig decidir de fer-ho, perquè no tenia a qui confiar els nens i no podia treballar fora de casa i estar lluny d'ells tot el dia. Em va resultar molt difícil: la meua primera novel·la la vaig escriure mentre preparava el doctorat i al mateix temps ensenyava. És difícil treballar, guanyar-se la vida i escriure al mateix temps.

Vostè escriu novel·les. Quina relació té amb els seus personatges?

No sóc una escriptora totalment creativa, sinó més aviat realista, com es pot apreciar pels tipus de personatges que invento i les paraules que poso en els seus llavis. Això demana anar molt freqüentment a Nigèria per a estudiar la realitat. Em considero una esudiosa de la naturalesa humana, perquè estic molt a prop de la gent sobre la qual escric.

Vol dir que quan crea un personatge pensa en éssers reals?

Penso en éssers humans que jo he conegut realment i els poso en les mateixes situacions que jo he vist; d'aquesta manera els puc entendre bé. Tinc una visió molt realista de la vida; no en va sóc sociòloga.

Creu vostè que pertany a la tradició africana "a l'anglesa"?

M'agrada pensar que pertanyo a la tradició africana, però he viscut tant de temps a Anglaterra que uan vaig a l'Àfrica m'impaciento en veure que les persones són molt lentes i em rodegen contínuament. Per una banda això m'agrada però la veritat és que m'agradaria tenir alguna hora al dia per a mi mateixa, per poder recollir-me i escriure. Això és impossible a Nigèria, perquè tot el món vol parlar-me. Així que, per poder escriure, haig de quedar-me a Anglaterra almenys sis mesos a l'any.

Quines són les seves arrels literàries? Pertany vostè a la tradició de Shakesperare o a l'ibo?

Crec que pertanyo a la tradició ibo, perquè a l'escriure vaig servir freqüentment la repartició i el meu estil s'assembla a algú que cantés una balada, i això no és anglès. A més, abans d'escriure en anglès tradueixo molt al meu cap, i això tampoc pertany a la tradició anglesa, encara que jo faig servir aquesta llengua.

Es refereix a la tradició oral?

Exacte. Jo poso per escrit la tradició oral, amb l'única diferència que faig servir la llengua anglesa. Si jo hagués pogut fer el que m'agradava, hauria escollit escriure amb la meua llengua, però he de guanyar-me la vida i si escric en ibo podria llegir-me molt poca gent.

Què opina del moviment feminista?

Per a la persona que viu a la societat occidental i pertany a la classe mitjana és ideal i graciós. Però, si ens movem en una societat en què no hi ha assistència

social i en què cada jove ha de pertànyer a algú i a quelcom, aleshores no hi ha lloc per al feminisme, ni per a l'individualisme, ni per a l'independència. Per això dic que nosaltres, les dones africanes, si som africanes som ultrafeministes, perquè nosaltres tenim una càrrega molt més pesada que suportar. A més, nosaltres, tenim el pes de la tradició. Aquest és l'argument de la meua novel·la "The double yoke" ("El doble jou"). La jove ha de comptar, abans de tot, amb el jou de la tradició: la seva mare li diu que es porti bé i que faci tot el possible per ser una bona muller per al seu marit. D'aquesta manera, el personatge es troba oscil·lant entre dos pols i no sap com fer-s'ho.

Entrevistadora: Itala Vivan. "MUNDO NEGRO". Novembre, 1989.

.....

DORIS LESSING

Doris May Taylor. Escriptora. Lluitadora infatigable contra el racisme, la discriminació de la dona i les ideologies totalitàries. És una de les escriptores més importants en llengua anglesa d'aquest segle. Ha rebut el premi Internacional Catalunya 1999. Va néixer a Kirmanshah, a la Pèrsia colonial (avui Iran), l'any 1919, de pares anglesos. El 1925 es van traslladar a la colònia britànica de Rhodèsia del sud (avui Zimbabwe). Ha estat casada dues vegades i té tres fills. Va militar al Partit Comunista durant tres anys i el va deixar el 1954. La seva infatigable denúncia de la política racial va provocar que, el 1956, li fos vedada l'entrada tant a Rhodèsia del Sud com a Sudàfrica, on no tornaria fins al 1995.

El 1949 va marxar cap a Anglaterra i va publicar el seu primer llibre "The grass is singing", 1950 "Canta la hierba", 1968).

Les cinc novel·les de la sèrie "Children of violence" representen un dels seus propòsits més ambiciosos. Però l'obra més apreciada i popular de Lessing, i punt de referència obligat del moviment feminista és "The golden notebook" (1962) ("El Quadern daurat", 1979); El gener de 1999 publicà als Estats Units "Mara and Dann", novel·la de ciència-ficció.

Vostè és un exemple de com la lectura pot fer que una persona sense gaire educació formal, com és el seu cas, arribi molt lluny.

Sí, és cert. La meua formació intel·lectual va ser autodidacta. La meua mare, que era una dona severa, estava obsesionada per educar-me correctament i, va imposar-nos, a mi i al meu germà petit, un rígid sistema de regles i d'higiene. I va ser ella, que era una bona narradora, de qui vaig escoltar i aprendre les primeres històries. Hauria estat una bona mestra, però no tenia títol.

Ho va aprendre tot a casa? Va anar a l'escola?

Fins als nous anys ho vaig aprendre tot a casa. Després la mare em va inscriure en una escola local de monges i posteriorment em va enviar a una

escola de noies a la capital, Salisbury. Aviat vaig abandonar els estudis, tenia tretze anys, i va ser el final de la meva educació formal. Però els llibres encarregats a Londres van alimentar la meva imaginació. Llegia també els de les biblioteques de les altres famílies de colons amics dels pares. No he tingut una educació formal. Els llibres han estat la meva universitat, la meva formació.

Quines són les seves lectures, ara?

Moltes ficcions contemporànies. Ara els editors m'envien molts llibres i llegeixo força.

Sóc molt ràpida llegint, és una avantatge que tinc. M'agraden les biografies. A les escoles es pot aprendre molt amb les biografies. Els escriptors anglesos són uns grans autors de biografies.

Vostè ens ha deixat sense alè amb els seus volums autobiogràfics.

Abans que algú fes la meva biografia he preferit escriure-la jo mateixa. M'he avançat als meus possibles biògrafs. I els he estalviat feina. No escriuré el tercer volum. No vull fer mal a aquelles persones que en aquells anys vivien amb mi i que ara són famoses. I no podria obviar-les perquè voldria continuar escrivint la veritat.

Per què és important llegir o escriure novel·les?

Els llibres, les novel·les fan canviar la manera de pensar. Crec que la passió més profunda que tenim no és la política, el sexe, o coses d'aquestes. La passió més profunda és la d'aprendre. El que ja no sé és per què és així. Però el que sí estic segura és que una novel·la pot informar-nos millor d'uns estats d'ànim i d'una manera de pensar que un llibre d'història o que una guia de viatges. Pensi, per exemple, en Proust. La seva lectura no només ens produeix uns plaers estètics, sinó que també ens dibuixa un mapa més convincent de la França anterior a la primera guerra mundial que un llibre de sociologia.

Justament el seu llibre "El Quadern Daurat" es fa servir a la Universitat...

Sí, a les classes de sociologia política. Això, és clar que em satisfà, però més m'agrada que el llegeixin a les escoles els adolescents de 15 i 16 anys i diuen:

Oh, quin llibre més encisador! I pensar que quan es va publicar per primera vegada (1962), el llibre va ser profundament atacat! I ara és vist com un llibre del passat, i és cert. Avui no es podria escriure.

Així el nostre coneixement del món depèn en gran part de la literatura.

Penso que sí. Per comprendre com és de polièdric i de generós aquest coneixement només hem de passar mitja hora amb una persona sense cultura lectora. Perquè es produeix un fenomen nou. L'aparició de la persona educada, que potser ha passat anys a la Universitat, però que potser no ha llegit res i per la qual la visió del món està limitada a allò necessari per a la seva carrera. A Gran Bretanya, es fan grans esforços per aconseguir que les criatures i els joves llegeixin i es possible presenciar una cosa infinitament conmovedora, que

un noi o una noia de vint anys, de sobte, compregui com es troba de discapacitat per no haver llegit, per només haver mirat la televisió i que, volent recuperar el temps perdut, comenci, de sobte, a llegir.

Què s'ha de fer per aprendre a escriure?

Llegir, llegir molt. Però cal posar a l'abast dels nois els llibres. Han de ser propers. Quants més millor. I fer que ells mateixos se'ls escriguin. A l'Àfrica hi ha fam de llibres. A Europa no els valorem. He tornat recentment a l'Àfrica, i vaig veure com la gent dels pobles rebien amb entusiasme els llibres que els havíem enviat. Els que sabem llegir ensenyen als que no en saben. Ho fan a través de grups cívics. Vaig conèixer una tribu, els tonga, en què la gent tenia ganes de llegir novel·les i no en tenien. Així que dos joves empresaris van decidir d'escriure'n. Això és magnífic.

Però els models d'avui són la televisió, la ràdio, els films...

Aquests són els veritables models. Sí, però crec que s'han de fer interactius. A la BBC ja hi ha espais d'aquesta mena a hores avinents, per als joves. Cal donar-los oportunitats més millors, perquè vivim en un món terrible. Fa por. I tenim tota aquesta porqueria incessant de les guerres i la violència a la televisió i a la ràdio. Confio que disminueixin, i que continuem lluitant perquè disminueixin.

Quin dels seus llibres li agradaria que es llegís a l'escola, a més de "El Quadern daurat"?

Sé que el meu darrer llibre "Mara and Dann" (Editorial Empúries, 1999), agrada molt als *teenagers*. És una clàssica història d'aventures, a la manera de les "Mil i una nits", amb una narradora com Sherezade, però de ciència ficció. I amb "happy end". La millor prova per un llibre és saber que és llegit, i que es continua llegint. Jo he escrit a partir de l'experiència, i els meus llibres no són llibres de propaganda ideològica. Les novel·les de propaganda són llibres morts. Els llibres interessants, incitants, són vius, i continuen vivint. A mi m'agrada explicar oralment històries als nens i també als adolescents, les necessiten. Que s'interessin per les històries orals és una de les millors maneres de motivar-los per a la lectura, i d'iniciar-los fàcilment a l'escriptura.

És la primera dona que rep el Premi Catalunya.

Sí. I n'estic molt orgullosa. Em sento com a casa, a Barcelona. Té una atmosfera pròpia, particula, única, que sento cada vegada que vinc. L'arquitectura de Gaudí, la tradició poètica medieval, la poesia catalana, que té un encant incitant, que atreu, que et fa tremolar i que s'escapa. Potser és una herència de la poesia i de la música dels trobadors. Catalunya és un país petit, però pot sentir una legítima autoestima, perquè ha exercit una influència en el pensament de la gent de la meua generació, especialment a través del llibre "Homenatge a Catalunya" de Georges Orwell. Aquest llibre ens va fer conèixer i admirar Catalunya. Un país petit pot tenir una influència desproporcionada en la

cultura mundial. I Catalunya la té gràcies al seu ric patrimoni artístic i literari i també gràcies a aquest llibre que va ajudar a transformar el pensament polític a la Gran Bretanya. ..

I el futur dels llibres? I el món d'Internet pot capgirar-nos el cervell?

Avui ens veiem immersos en una revolució tecnològica que amenaça els llibres. Amb el nostre estil humà de fer les coses, hem permès que de manera passiva, sense reflexió, s'iniciï aquesta nova revolució d'Internet, d'ordinadors, de faxos, de telèfons i satèl.lits i no tenim ni la més petita idea de quins seran els resultats. Alguns ja són evidents: Els cervells dels nens són diferents dels cervells dels adults: la tecnologia els sembla fàcil. Ara tothom manté l'atenció durant menys temps. Ens trobem en una espècie de pont, mirant el passat que desapareix transformat en mite i llegenda, i al mateix temps, ens enfrontem a un futur desconegut. Però al nostre món hi ha una novetat important, un canvi carregat d'esperança. Per primera vegada hi ha intents de frenar les guerres, de reduir-les i fer-les més curtes. I cada vegada més, quan parlem de "nosaltres", parlem de la humanitat, de la ciudadania global.

LLIBRET ALUMNAT. EXERCICIS I ACTIVITATS:

Introducció.

- . Intenta d'aclarir els conceptes d'àrab, musulmà i Islam.
- . Situa en un mapa el Magreb. Cita'n els països i esbrina les llengües que es parlen a cada país magribí.

.ARGÈLIA- ASSIA DEJBAR// HÉLÈNE CIXOUS

1. Observa la manca de puntuació en algunes frases i el tipus d'escriptura gens convencional. Creus que aquest text té alguna cosa a veure amb el de Dassa Djebar tant pel que fa al contingut com pel que fa a la forma? Raona-ho.
2. Detecta el tema en comú de les dues escriptores i explica'n l'enfocament.

DONA I SOCIETAT:

. Potser molts de vosaltres teniu la visió de la dona magribina com la de la dona que du un mocador al cap o va totalment tapada i vestida de negre. L'escriptor Paul Balta en diu, però:

“La dona magrebí no és una sinó múltiple ja que engloba a la “mossabita” que al carrer tan sols mostra un dels seus ulls darrere el vel, a la saharauí que balla alegrement amb la cara descoberta, a la professora i/o intel·lectual i a l’hostessa de l’aire que fa amb minifaldilla.

Els islamistes volen tallar els lligams amb Europa , entre d’altres motius , perquè temen que la societat musulmana pateixi el contagi dels seus costums, sistemàticament gangrenades i corrompudes per la pornografia. Allí- pensen-, la dona sense vel, treballant a l’exterior, pertorba, almenys l’ordre social; fomenta la temptació, pren la feina als homes, és responsable de la destrucció de la cèl·lula familiar.(...). Alguns islamistes ofereixen una única solució: el replegament sobre un ordre patriarcal antic i mediterrani; estricta separació de sexes, prohibició absoluta de qualsevol forma d’ensenyament mixt des de l’escola primària a la universitat i reivindica la dona a casa.”

Paul Balt: “El Gran Magreb des de la independència a l’any 2000”.

-Comenteu a classe aquest text. Podeu analitzar-lo plantejant-vos algunes qüestions:

.Creieu que totes les dones haurien de tenir un treball remunerat?

.Si en una empresa es fa reducció de plantilla, qui creieu que ha de marxar primer: una dona casada i amb un fill o un home casat i també amb un fill?

.Penseu que les dones s’ocupen més de l’estètica que els homes? Qui creieu que marca l’estètica als països occidentals i al Magrib?

.A la nostra societat hi ha homes que pensen que la dona és inferior i que ha d’obeir l’home? Comenteu algun cas que conegueu.

.Per què creieu que es donen tants casos de maltractament envers les dones?

.Amb l’ajut del / de la professor/a aclariu els termes: patriarcat, masclisme, misogínia, feminisme.

-Els governs i la religió han utilitzat la dona per fer funcionar, moltes vegades, la seva societat. Així, en els països magribins hem vist com, a Tunísia al 1956 es va instaurar un codi familiar que s’anticipava als costums del seu temps i a Algèria després de molts anys amb una constitució que gairebé les equiparava als homes. Ara hi ha un codi de família que les posa sota la tutela masculina. Nawal al Saadawi, parlant en una entrevista de com els governs utilitzen la dona diu:

“ Perquè tracten de controlar els pobres i a les dones a través de la religió. La majoria dels governants no solament aquí sinó arreu del món utilitzen la religió per controlar els pobres que són la majoria i a les dones que són la meitat de la soietat, per això apliquen la religió en els districtes pobres més que no pas en els rics, perquè ells mateixos, els governants, no estan interessats en la religió, no la compleixen, però la fan complir als pobres i a les dones”.

(Quaderns Africa-América Latina número 10 1/93, pàg. 136)

-Comenta el text de Nawal al Saadawi pel que fa al paper de la religió sobre els pobres i les dones.

-Reflexiona sobre els interessos econòmics i socials pel que fa a les guerres de religió.

."El País" de 4/9/94 deia respecte a les posicions de l'església catòlica i musulmana pel que fa als anticonceptius (Jornades Nacions Unides sobre població i Desenvolupament):

- "Com a Cap de l' Estat Vaticà(...) i la seva veu, que condemna l'ús dels mitjans artificials per al control de la natalitat i veu en el document base una legitimació de la pràctica de l'avortament com a mitjà de planificació familiar, i troba suport en el fonamentalisme islàmic.

(...) i que va portar fa dos anys al Papa a condemnar l'ús dels preservatius en un viatge a la castigada Ruanda (en què les dones tenen una mitjana de vuit fills), ara castigada pels conflictes tribals i ja llavors víctima de la sida.

(...)L'Islam no és homogeni, com tampoc ho és el món sota l'òrbita del catolicisme: a Itàlia o a Espanya, per exemple, els seus governs han despenalitzat l'avortament i l'ús dels mètodes anticonceptius és generalitzat ja entre els fidels. És la moral privada enfront de la jerarquia catòlica.

Les diferències també són apreciables a l'Islam. Així, davant les condemnes d'Àrabia Saudí, Sudan o Líban(..) hi figuren Tunísia, Marroc, o Argèlia, on progressivament s'han anat implantant polítiques de planificació familiar.

-Creus que la religió catòlica i la musulmana intenten controlar les dones?

Què en penses del fet que el Papa digui que s'han de tenir més fills, que no s'han de prendre anticonceptius, que no s'han de tenir relacions sexuals fora del matrimoni?

.FATIMA MERNISSI (Fez, 1940) es va educar en una escola corànica i va parlar només àrab fins als 20 anys. Autora del llibre del qual n'has llegit un fragment i d'altres novel·les i assaigs, en un d'aquests llibres en què ens narra la vida de diverses dones ens diu:

"Tan sols una minoria de dones, en vies d'extinció, segueix vivim a l'harem. Per a totes les altres, la seva vida es centra en la lluita pel pa, pel salari i per uns ingressos, encara que siguin mínims. Al Marroc de les dones, guanyar-se la vida és la preocupació essencial dels éssers humans i la raó de la seva existència"

(FATIMA MERNISSI: "Marruecos a través de sus mujeres")

-Busqueu a diaris, revistes, llibres, etc i feu un mural de dones magribines amb fotos, retalls de diari, fotocòpies de :

-cantants (quina mena de música canten)

-escriptores (novel·listes, assagistes, periodistes).Podeu fer ús d'Internet pel que fa a la informació.

.metgesses (veeu el cas de Nawal al Saadawi , per exemple)

També podeu deixar un lloc per a notícies en què surtin dones que han creuat l'estret de Gibraltar (també moren i van a la presó per fer-ho!). I per totes

aquelles que contribueixen o han contribuït a fer sortir de la invisibilitat a les dones.

-Esbrineu més coses sobre l'escriptora Fàtima Mernissi i comenteu els seus escrits en comú.

ELS TUAREG

.Llegeix bé els textos que fan referència als tuareg. Intenta de saber-ne més coses mitjançant una enciclopèdia o les consultes a Internet.

.En quina època creus que fa referència el text de A.Vàzquez-Figueroa?

.Consulta un llibre de història o consulta el teu/teva professor/a d'història a què es refereix quan parla de la invasió dels "francesos".

.Esbrina les àrees francòfones del Magreb i justifica-ho mitjançant la història.

.Llegeix atentament el darrer paràgraf del text "Tuareg" en què es parla de les estrelles i el silenci i compara-ho amb els proverbis tuareg.

.Llegeix dins el capítol "Altres mirades" els pensaments de molts viatgers i viatgeres sobre el desert. Quines conclusions en treus? Fes un llistat dels valors morals que n'extreuen i contrasta-ho amb els inconvenients del soroll de la ciutat.

MARROC

FATIMA MERNISSI

-Què en saps del personatge de Shehrezade? Investiga l'origen de "Les Mil i una Nits". Per què creus que Fatima Mernissi en reivindica el personatge i el recupera com un personatge molt positiu, mirall per a les dones, al seu llibre "Memòries d'un harem"?

TAHAR BEN JELLOUN. EL RACISME.

Aquest gran escriptor marroquí en el llibre "El racisme explicat a la meua filla" descobreix en un diàleg amb la seva filla, els motius profunds que porten les persones a comportar-se de manera racista i es planteja qüestions com: "Per què som racistes?"; ¿Per què i de què tenen por els racistes? ;"Què és el colonialisme i quines conseqüències té?"; "som racistes de naixement?" ¿Què significa ser "diferent"?", etc.

.Llegeix atentament el text i planteja't si tu també has tingut prejudicis o actituds racistes. Què opines dels "acudits" racistes?

.Consulta el diccionari els termes "racisme", "xenofòbia", "estranger", "immigrant" "exterminació" "integrisme" "apartheid" i consulta-ho amb el teu/la teva professor/a per tal d'extreure'n exemples de la història i fer-ne un debat a classe.

.Estàs d'acord amb la següent frase de Tahar ben Jelloun?: "Cada ésser humà és únic. En tot el món, no hi ha dos éssers humans absolutament iguals. Fins i tot els bessons són diferents. La particularitat de l'ésser humà és precisament tenir una identitat que només el defineix a ell mateix. És singular, és a dir, insubstituïble.(...) Dir "sóc únic" no vol dir "sóc el millor". És simplement

constatar que cada ésser humà és singular. Dit d'una altra manera, únic i inimitable." Intenta de fer una redacció sobre aquest tema seguint l'esquema de presentació, desenvolupament i conclusió amb les teves idees personals.

LES LITERATURES SUBSAHARIANES

Altres mirades:

El desert .

Esbrina l'origen dels autors i les autores i l'època. Creus que hi ha una diferència d'estil segons l'època?

.Després de llegir els fragments sobre el desert, prova d'imaginar-lo a la teva ment i escriu-ne un pensament poètic que en sintetitzi la teva visualització.

.Reflexiona sobre el valor del silenci a la nostra civilització.

.Destria els autors/ les autores que no siguin occidentals. Creus que la seva visió és diferent. Per què?

.L'ACTUALITAT: LA IMMIGRACIÓ

.Fes un seguiment al diari de les notícies que facin referència a la immigració magribina i/o a la immigració en general. Pots fer-ho, per exemple, durant un mes cada dia, un cop a la setmana durant tres mesos o tot el curs, etc. i extreu-ne les teves conclusions.

.Llegeix bé el fragment de Josep Lorman de la novel·la "L'aventura de Saïd" i, molt millor, si poguessis llegir tot el llibre sencer. També se n'ha fet una pel·lícula que pots trobar fàcilment en vídeo. Creus que el que explica reflecteix la realitat? Justifica-ho amb les notícies del diari que has anat recollint.

Maxence FERMINE : "L'APICULTOR". (fragments)

1. Aquesta novel·la pertany a les novel·les anomenades d'"iniciació". Informa't d'altres novel·les d'aquest tipus com "Càndid" de Voltaire, o "La vida i la mort de Jordi Friginals" de Josep Pou i Pagès, o "Solitud" de Víctor Català (pseudònim de Caterina Albert). Quins punts tenen en comú?
2. Contrasta els textos de les diferents visions del desert amb la que ens ofereix Maxence Fermine. Creus que en els altres estava idealitzat? Per què?
3. Molta gent pensa sortir o fugir del seu país és bo per descobrir noves experiències i créixer? És del tot necessari, però? Feu-ne un debat a classe tot indicant-ne els pros i els contres.

.....

VEUS EN DIRECTE: LES ENTREVISTES

Article aparegut a “La Vanguardia” 24/4/2000 (traduït de l’espanyol)

Ciutadans: *Un estudi de la Unesco alerta la pèrdua de diversitat lingüística.*

Més de la meitat de les 5.000 llengües existents desapareixerà el proper segle.

“La majoria de les llengües del món està en perill i hi ha processos de substitució en marxa als cinc continents, segons un estudi que elabora la Unesco.” Francesc Mombí-Vilaseca.

Barcelona.- Wappo, cowlitz, siuslaw, jalanga, ngarndji, eyak, mok, khamti, khowar... seran dins de pocs anys noms més propis de l’arqueologia que no pas d’alguna cosa existent. Són noms de llengües amb menys de deu parlants, algunes d’elles amb tan sols un... En l’actualitat existeixen unes 5000 llengües. Algunes, com el xinès mandarí, amb més de 800 milions de parlants. D’altres com l’ona, d’Argentina, es van extingir fa uns anys després de la mort del seu darrer parlant. Segons un estudi que està elaborant la Unesco, les llengües que estan abocades gairebé inexorablement a l’extinció són un 60% de les que existeixen avui. Hei participa professorat de les universitats de Barcelona i Bilbao, i les dades definitives no seran accessibles fins l’any 2001. Quan els lingüistes parlen de la “mort” d’una llengua no es refereixen a un procés natural en què una llengua com el llatí es desenvolupa en les llengües romàniques, sinó a un procés artificial pel qual una llengua en substitueix a una altra. El canvi lingüístic és consubstancial a la llengua; la substitució, no.

Sense anar més lluny, dissabte passat, el diari mexicà “El excelsior” publicada que les 62 llengües prehistòriques d’aquest país podrien arribar a desaparèixer a causa del narcotràfic, la immigració i la presumpta modernitat. Segons aquest diari, les escoles bilingües del país propicien que l’alumnat acabi per parlar tan sols l’espanyol, i alerta que gairebé només resten 44 parlants de les llengües teco i aguateco.

Un dels factors causants de la davallada de llengües és, segons la catedràtica de la Universitat de Barcelona, Carme Junyent, una de les investigadores que elaboren l’estudi de la Unesco, l’emigració, “els efectes de la qual no es coneixen a fons”. Un altre dels factors cabdals, tal com afirma Junyent en el seu llibre “Vida i mort de les llengües” (Empúries), és la pèrdua de prestigi de les llengües nadiues. Una pèrdua de “estatus” que es deu a la pressió que exerceix la llengua dominant, i que impel·leix els parlants al fet de no transmetre la pròpia als seus fills perquè la senten com un last, com un estorb. Així, en tres generacions, una llengua pot passar de tenir un ús viu a ser extingida. Els avis parlen una llengua entre els de la seva generació, als seus fills els parlen en anglès- o espanyol, o swahili, o àrab- perquè ho tindran més fàcil per trobar feina. Aquests, entenen la llengua dels seus pares però gairebé no la parlen. Els seus fills, els néts dels avis, ja parlaran tan sols la llengua dominant.

Junyent assenyala que en un món en què cada dia estem mñes sensibilitzats per la diversitat ambiental hauríem d'estar molt més amoïnats per la pèrdua de diversitat lingüística, molt més alarmant. En aquest sentit, Juan Carlos Moreno, catedràtic de Lingüística de la Universitat Autònoma de Madrid, afegeix que la tendència a l'homogeneïtat és quelcom totalment antinatural: "Només cal veure el terror que desperten les novel·les com "1984" de George Orwell."

.....

Continents:

A tots els continents es perden llengües. A continuació citem alguns-
poquíssims- exemples per continents de llengües dominants, llengües ja
extingides i llengües sota greu amenaça d'extinció.

AMÈRICA:

Dominants: anglès, espanyol i portuguès.

Extingides: acroà (Brasil), chané (Argentina), atakapa (EEUU), wyandot (Canadà), abishira (Perú).

En perill d'extinció: achumawi (deu parlants en 1991, EEUU), itzà (deu parlants el 1991, Guatemala), anambè (7 parlants el 1991, Brasil)

OCEANIA

Dominants: anglès

Extingides: bayali (Austràlia), worimi (Austràlia), taulil (Papua, Nova Guinea), waamwang (Nova Caledònia).

En perill d'extinció: kalkutung i wageman (6 i 50 parlants, Austràlia), aribwatsa (una dona de noranta anys, Papua, Nova Guinea).

ÀSIA

Dominants: xinès mandarí, àrab, hindi, bengalí, tagalo.

Extingides: jurchen (Xina), aka-bea(Índia), katabaga (Filipines).

En perill d'extinció: mang (cinc parlants, Tailàndia), khowar (tres parlants, Índia).

ÀFRICA

Dominants: àrab, swahili, anglès, francès.

Extingides: asax (Tanzània), yeni (Camerun), gomara (Marroc).

En perill d'extinció: ganza (Etiòpia), ake (Congo i Nigèria)

EUROPA

Dominants: L'oficial de cada Estat.

Extingides: dàlmata (Croàcia), mantx (Illa de Man)

En perill d'extinció: bretó, auvernès i llemosí (França), frisó (en diferents variants, a Països Baixos, Alemanya i Dinamarca), vòtic (uns 50 parlants, Rússia), sami (Suècia, Noruega i Finlàndia en diferents variants).

Exercicis de síntesi:

En aquest apartat es tracta de treballar els autors i les autores d'una forma transversal en aquest mateix dossier i en els altres. Així doncs, aquí tens alguns suggeriments:

.Per països: Llegeix tots els autors i les autores i cerca'n fins i tot d'altres i defineix si hi ha alguna línia comuna.

.Per gèneres: Llegeix el dossier per gèneres, és a dir, prosa, poesia, etc. Fes-ne una síntesi i determina'n les diferents tendències, els punts coincidents i els divergents.

.Per temàtica: Mentre vagis llegint el dossier, escriu a banda tots els temes que vagin sorgint i pren nota dels autors i de les autores que el tracten. Després, amplia el tema, tot cercant més informació bé sigui en les enciclopèdies, amb l'ajut d'Internet i/o el del/de la professor/a.

Per continents: Tot ampliant i aprofundint més en el tema, fes els suggeriments anteriors però abraçant més d'un continent, o tots, i fes-ne un dossier.

Monogràfic: 1.D'autor/a (sigui o no en el dossier)
2.De tema: per exemple, l'exili.
3.D'algun país específic, per exemple Xina, etc.
4.Qualsevol altre que se t'acudeixi.

Debat: 1.Sobre un tema determinat, per exemple "L'opressió", "La immigració", "els contes xinesos" "la filosofia xinesa", etc.

2.Sobre un continent.

3.Sobre la situació de la dona a un país, etc.

Treball de recerca: A partir d'algun dels temes suggerits o dels autors/ autores, fes-ne un treball de recerca.

.....

LLIBRET PROFESSORAT.

SUGGERIMENTS PER A TREBALLAR EL TEMA:

1. Introducció al tema.

1.1. Caldria aportar un mapa geogràfic del Magrib.

1.2. Aclarir els conceptes d'àrab, musulmà i Islam.

1.3 Establir les diferències lingüístiques al Magreb. Fer mapes lingüístics de les zones bereberfones. Parlar de llengua "amazigha".

1.4. Coneixement dels moviments migratoris dels darrers anys. Fer-ne un seguiment al diari.

1.5. Enquesta lingüística a l'alumnat del Centre procedent del Magrib. Situar el lloc de procedència en un mapa geogràfic. Lliurar l'alfabet a l'alumnat i veure les diferències entre l'àrab clàssic i l'amazigha.

ANNEXOS:

1. Sobre els conceptes: àrab, musulmà, Islam.

Àrabs o musulmans?

“Sovint hom confon els termes "àrab" amb "musulmà". Els musulmans **catalans**, que som alhora **musulmans** de Catalunya i **catalans** que professem l'**Islam**, voldríem acabar amb aquesta confusió. No som ciutadans estrangers ni catalans atrets per un estrany exotisme que ens hagi fet desaparèixer les nostres arrels. Propugnem una catalanitat que no estigui circumscrita al grup de catalans de religió cristiana o els catalans sense religió. Nosaltres tenim les mateixes arrels catalanes que té qualsevol. L'Islam és la nostra lliure elecció com a creença que determina la nostra visió del món i la nostra manera de viure. A més, com és natural, estem marcats per la nostra llengua, que és el català, la nostra experiència històrica, que és la catalana, i la nostra geografia, que és l'entorn de Catalunya. **Hisham al-Qurtubi**, musulmà andalús, ja va escriure aquest interessant text que ha traduït Abu Bilal al català sobre aquest tema.

L'Alcorà diu: "Hem fet dels homes tribus i pobles perquè es reconeixin entre ells". I en un altre lloc diu: "En la diferència dels vostres colors hi ha un signe de la immensitat d'Al-middot;lah". Ja ho hem dit en moltes ocasions, l'Islam és l'encontre creador entre els homes. Innombrables pobles i tradicions conformen el món plural de l'Islam. Tot i així, estem acostumats a confondre els termes àrab i musulmà. Certament, la paraula "àrab" té gran prestigi i pes en l'univers islàmic, però no designa una ètnia determinada. Només ha passat a tenir connotacions racials a finals del segle passat i principis del present, quan el xoc amb Occident va fer que els musulmans absorvissin valors culturals estranys a la seva tradició. El colonialisme britànic i francès forjà l'ideal d'una raça àrab pura per a crear dissensions dins del marc del Califat Otomà. Aquest nacionalisme forçat va ser una de les seves quintacolumnes més eficaces. No varen trigar a adonar-se de la vàlida estratègia de la creació d'ideologies nacionalistes que dinamitessin la unitat dels musulmans: anaren apareguent així els mites racials dels perses, kurds, berbers... Àdhuc quan es va haver de dividir als suposats àrabs es va recórrer a subratllar les especificitats de l'Egipte faraònic o l'Iraq babilònic.

L'arabisme o el panarabisme han estat moviments ideats contra l'Islam. Per primer cop a la història, es va començar a parlar de la raça àrab com a terme absolut al que ho adjudicava la glòria de l'Islam. Tota aquesta falsedat era convenient, en cada lloc tenia un matís diferent segons les influències del moment. Amb les independències formals, cobraria nous tons, com al Nord d'Àfrica, però el seu objecte era consagrar greus esclatxes dins les societats musulmanes, per exemple marcant diferències amb els berberòfons.

L'Islam no té res a veure amb això. En el context musulmà la paraula "àrab" té prestigi perquè al·ludeix a una forma de vida cavalleresca que res té a veure amb un poble determinat. Nomadisme, amor a la llibertat, gust per la poesia, qualitats com la generositat o l'hospitalitat, són els conceptes designats tradicionalment per aquesta paraula. Àrab és aquell en qui s'acompleix aquest ideal. Els mateixos antropòlegs reconeixen que "raça o ètnia" són valors de la cultura occidental que no es troben a les altres civilitzacions. Per això, un

musulmà berèber, kurd o malai no tindrà manies per a posar-li a un fill seu Arabi, i mai com a complex d'una "raça" pretesament superior, sino perquè per a ell "àrab" és senzillament sinònim de noblesa.

En l'actualitat sí que hom tendeix a fer-ne un ús exclusivista, tot i que fins al moment ningú, cap ideòleg, ha pogut definir satisfactòriament què és un àrab. Simplement aquest àrab imaginat no existeix.

Els occidentals mai no han tingut clar com anomenar els musulmans. Recordem que aquesta paraula apareix per primera vegada a ala literatura francesa al segle XIX, precisament per influència de la llengua persa i no pas de l'àrab. Abans els termes eren generalment pejoratius: moros (pels andalusins), sarraïns, alarbs, cananeus, etc. Mai, realment, no s'ha distingit amb claredat el que era un musulmà, simplement perquè se'l veia com un estranger, encara que fos el seu veí, per la tendència exclusivista judeo-cristiana d'identificar religió, unitat política, nacionalitat i llengua. Això és el que ha projectat l'orientalisme a l'Islam, i ha volgut fer del mateix un simple calc de l mentalitat occidental, cosa que no és.

L'Islam ensenya un amor per la terra. Això es reconeix com a part integrant de la natura humana. Quan un musulmà lluita per la seva terra, per la seva gent, està fent Jihad, està lluitant per Al·l·là. Però mai el seu amor s'identifica amb un sentiment restringit: si la seva terra l'arrela i li dóna identitat, l'Islam l'universalitza. L'Islam no estableix fronteres entre els seus pobles, entre d'altres coses perquè no crea estats. El "nacionalisme" del musulmà no està coartat per les definicions decimonòniques europees. És un amor per la seva terra que alhora el projecta en la consciència de pertànyer a una comunitat molt més gran (Ummah). La insídia colonial és la que ha inventat les fronteres entre els musulmans, la que els ha dividit, i la culpable de molts dels conflictes actuals.

.COMENTARI SOBRE ELS CONTES BEREBERS:

SOBRE CUENTOS SAHARAUIS Y OTROS CUENTOS.

En abril del 96 tuve la oportunidad de leer la edición de Cuentos saharauis preparada por Carme Aris y Lluïsa Cladellas, que Anaya publicó en 1991, y comparar estos relatos con los recogidos por Uwe Topper en su obra Cuentos Populares de los Bereberes, editada por Miraguano. En julio del 96 conocí la relación de cuentos que Fernando Pinto y Antonio Jiménez presentan en Miraguano: Bajo la jaima. Cuentos populares del Sáhara. Lastres recopilaciones las leí (y las volveré a leer) en búsqueda de esa información sobre las esferas estructurales y superestructurales que suelen depositarse en los cuentos. Las líneas que a continuación siguen, son fruto de la reflexión sobre estos textos, si bien es cierto que en un sentido diferente al expresado:

EL ERIZO VENCE A LA SERPIENTE.

Cuando investigamos una cultura, en su totalidad o de forma parcelada –como en este caso, en el que nos entretenemos con la capacidad fabuladora de una nación–, secorre el alto riesgo, si despreciamos el análisis comparativo, de confundir sus rasgos propios con ajenos y darlos como propios.

Así, he podido detectar que tanto en esta colección de Cuentos saharauis como en la de Uwe Topper (Cuentos populares de los bereberes) los autores no han profundizado, ni mucho ni poco, en las culturas limítrofes.

Límites culturales ondulados y en los que, a lo largo de sus historias, alguna vez se ha producido estrangulación y, como a modo de isla, una porción cultural vive entre otra etnia y la contamina.

Los efectos de la difusión y contagio eran fácilmente previsibles, compartir temas es de lo más normal. La peculiaridad, la rareza, no resulta de por sí loable ni heroica. No hay por qué obcecarse en encontrarla y mucho menos inventarla quien pretende investigar.

Nos situamos en el Norte Occidental de África, en la zona actualmente llamada Sáhara Occidental, subconjunto de una unidad cultural conocida, desde sus actores, como TRABEL-BIDÁN.

El Norte Occidental de África se ha visto, a lo largo de su Historia, frecuentemente invadido. Desde el extremo Oriental sucesivas oleadas llegaron, a lo largo de los siglos, hasta el Atlántico. Los bidanis, los actuales habitantes del desierto del Sáhara categorizado como Trab el-Bidán, se reclaman descendientes de una de estas invasiones, la invasión de los Beni Maqil (de ello es prueba su lengua, hasanía, dialecto árabe muy próximo a la lengua literaria).

El invasor Māqil traería la temática de sus relatos en las alforjas de sus camellos. El sustrato bereber le ofreció –no siempre de buen grado– su suelo. No cabe duda de que pudo florecer fabulación de la amalgama de ambas culturas.

No es conveniente confundir la parte con el todo. En la actualidad (postcolonial) lo saharauí –producto de la conjunción māqil/bereber– es una parte (por decisión propia de los actores) de lo bidán. Ahora bien, la geografía del cuento aún no sabe de fronteras. Tendríamos que hablar de cultura (cuento, poesía, música, danza, ... lengua) bidán, y no saharauí.

LO MĀQIL Y LO BEREBER se conjuntan para formar el entramado del cuento saharauí.

Ciudades, reyes, príncipes, jefes, ... no es muy beduino, no es muy propio de los nómadas, me parece a mí, sobre todo si tenemos en cuenta que a lo largo de su historia han tenido siempre como bandera el ser independientes de todo poder (así lo atestigua Ibn Jaldún poniendo de manifiesto la anarquía del beduino, así lo atestigua León El Africano, así lo atestigua documentación del sultanato marroquí en el siglo XVIII, viajeros del siglo pasado nos transmiten la misma noticia, y lo corrobora su realidad tribal); ahora bien: si aquellos relatos donde intervengan estos temas los consideramos māqil pre-saharianos se les podría aplicar la consideración “bidán”, si bien no en su acepción nómada. Pero no será tan fácil resolver esta cuestión, ciudades, reyes, príncipes, jefes, aparecen en la literatura popular bereber del anti Atlas, por ejemplo, y en este último caso ¿lo podríamos calificar de rasgo pre-invasión–cualesquiera de ellas–, o pre-expulsión más allá del limes?. En todos estos relatos, al norte y sur del Uad Drāa, en lengua bereber y en hasanía, se conjugan los mismos

elementos acompañados de duendes y genios. ¿Quién aporta la materia prima?

Lo cierto es que la lengua hasanía, además de vehículo propio de los bidán, sirve para nombrar una realidad que antes (y de forma simultánea) se nombraba en lengua bereber (propia de los sanhaja y demás grupos que ocupaban la zona Noreatlántica de África en la época de la invasión mencionada). Por motivos que presumo bélicos, pues los nómadas maqil fueron requeridos como mercenarios por los Almohades y los Benimerines tanto para la defensa de sus fronteras exteriores como para sus luchas internas, el hasanía se impone, o es interesadamente adoptado, en el territorio nómada bereber y nombra todo el universo estructural y superestructural que anteriormente se significó en lengua no árabe. Pero no se produce una sustitución inmediata, e incluso en la actualidad quedan pequeñas islas bereberófonas en el espacio bidán.

Son múltiples las referencias que tenemos en las que se pone de manifiesto que la lengua bereber estuvo fuertemente anclada en Río de Oro y el Adrar. La compra de esclavos por parte de Alfonso Gonçalves Baldaia, en 1436, en Río de Oro a las tribus bereberes Sanhaja.  Según el cronista Gomes Eanes , João Fernandes estuvo siete meses, entre 1445 y 1446, en Río de Oro, entre los Sanhaja, durante su estancia recorrió libremente la zona, en compañía de una familia mora, hasta llegar a Uadán; describe a los habitantes del país: dueños de rebaños más o menos numerosos siguiendo el pasto necesario para su ganado, musulmanes, pero con una lengua particular diferente de la de los otros Moros –sin duda la bereber–, viven bajo tiendas sin reglas, sin jerarquías políticas, ni justicia: cada uno hace lo que quiere mientras es posible.  Durante el siglo XV, en las crónicas del reinado de Isabel y Fernando, se diferencia claramente entre “moros”, término utilizado para referirse a los pobladores bereberes, y “alarbes” o “árabes”, término utilizado para referirse a los pobladores de origen oriental.  Un viajero portugués, Duarte Pacheco Pereira , describió, a principios del siglo XVI, la costa sahariana entre cabo Nun y la isla de Arguín, así como las tierras del interior. La zona situada entre cabo Bojador y Arguín la describe como casi desierta y poco poblada, sus habitantes hablan “la lengua de los Azenegues” (Sanhaja), es decir: el bereber. Da algunos detalles sobre la ciudad de Uadán, centro comercial del Adrar: “Está poblada por Azenegues, hombres de piel morena, en número de trescientas familias... En esta ciudad hay gran comercio de oro...”  En la misma época, otro cronista, Valentim Fernandes , describe los diferentes pueblos moros de la costa y nos habla de la convivencia entre Árabes y Bereberes en la ciudad de Massa.  Del siglo XVI es también la Descripción de África de El-Hasan ben Mohammed, conocido por Juan-León el Africano, nos relata de forma detallada y precisa los países visitados y las gentes con que se encontró, en concreto los Ulād Delim y los Zanaga, habitantes ambos del Sáhara Occidental. Señala, a propósito de los Ulād Delim, que forman parte de los Árabes Māqil. De los Zanaga (o Sanhaja), bereberes que nomadizan en el desierto, del Atlántico a Tegahza y del Draa al Sudán , destaca, entre otras cosas, su resistencia (pasiva o activa) a la islamización: “... no tienen ningún conocimiento de derecho musulmán.”  Del siglo XVIII quiero mencionar al capitán George Glas. En 1760 exploró la bahía de Río de Oro, conocedor de la lengua árabe, recogió valiosa información sobre la costa y el interior; su obra se ha perdido, sólo nos queda

un manuscrito de cuatro páginas en el que describe el “carácter de los Árabes que habitan la parte de África situada entre el monte Atlas y el río Senegal” y en él nos cuenta la existencia de un pueblo llamado los Morrawbidden ,que descienden de los africanos que habitaban la zona antes de la llegada de los árabes,hablan su propia lengua (sin duda el bereber), son musulmanes, pero algunas de sus creencias no se encuentran en el Corán, los árabes de la zona evitan robarles y les tienen en gran consideración debido a su piedad y santidad*.  No conviene olvidar a los tuaregs, que se mantienen firmes en su berberofonía.  En elTrarza, Sudoeste de Mauritania, aún queda alguna tribu, como los Idab Lahsen, que habla el dialecto bereber (kalam znaga).

El proceso de sustitución en la Trāb el Bidān de una lengua por otra, largo en el tiempo, como hemos podido constatar, no tuvo por qué afectar a la temática de sus fabulaciones. El bereber Sanhaja, actuales Ergueibat –entre otras tribus– ,abandonaron progresivamente su lengua en favor del árabe. Su entorno, su modo de producción, su sayal azul, sus cuentos, ahora se nombran en hasanía.

Sería de gran utilidad, con respecto a los relatos contenidos en los Cuentos saharauis:

- 1º. Agrupar los cuentos según la kabila de origen de los/as contadores/as. Y
- 2º. Agrupar lo nómada por un lado y por otro lo sedentario agrícola, lo urbano y periurbano.

Realizadas estas agrupaciones previas se procedería, de ser posible, a investigar qué es māqil y qué bereber (sabiendo que la savia de ambos nutre lo fantástico saharauí actual, subconjunto de lo bidān).

Carme Aris y Lluïsa Cladellas, autoras de la selección y apéndice de los Cuentos saharauis, agrupan las narraciones en:

1. Cuentos fantásticos “la mayoría de ellos largos , llenos de fantasía, en los que aparece algunas veces un ser sobrenatural (ifrit, yinn, genio, diablo), propios de la mitología árabe , o algún animal (...) que participan junto con el protagonista en el desarrollo de la acción”.
2. “Un segundo grupo lo forman los cuentos de corte realista, cuyos protagonistas son seres humanos y que dan un tratamiento irónico, tanto a los personajes como a las situaciones”.
3. “El tercer grupo lo integran los cuentos protagonizados única y exclusivamente por animales que representan comportamientos humanos, y llevan implícita una moraleja. Reflejan la influencia de las fábulas de animales propias de la cultura centroafricana”. Nuestras autoras se empeñan en mirar hacia otro lado.

Las fábulas con animales las conocemos desde siempre, ¿qué tiene de centro africano Fedro o Esopo, el Calila y Dimna, el Roman de Renard o el Llibre de les Bèsties de Raimon Llull?

Destacan de entre los animales, como aportación saharauí –según nuestras autoras–, el erizo: “es la astucia personificada”. Leamos lo que nos cuenta Uwe Topper en una nota al relato El erizo y el chacal (Cuentos populares de los bereberes,p. 68): “Nota: Oído en el Alto Atlas. Es de notar que en el Magreb oriental, es decir, en Argelia y Túnez, es el chacal quien se lleva la fama de listo, mientras que en los cuentos marroquíes aparece repetidas veces la victoria del erizo sobre otros animales, especialmente sobre el chacal. Compárese también con ‘Análisis de algunos cuentos de animales de una kabila

del Sahara Occidental, los Erguibat'. Allí el erizo es rey, y vence a la serpiente y, en segundo lugar, a la hiena, que pasan por ser los animales más poderosos del desierto, puesto que la serpiente venció al león, después de haber vencido éste al elefante". Cada uno de nuestro grupo de autores considera al erizo elemento descriptivo propio de culturas diferentes, la saharauí, por un lado, la marroquí, por otro. En el caso de Aris y Cladellas seguramente será un error de precipitación: generalizar sobre un solo caso, en caso de Topper el error es otro, pues él bien sabe que recoge los relatos en lengua bereber y hablar de cultura marroquí es desenmarcar el tema; la contrastación de ambos, Aris y Cladellas y Topper, apunta a que el erizo es un personaje del imaginario bereber cedido a los espacios culturales en los que actualmente respira esta cultura (Marruecos, Argelia, Túnez, Sáh. Occidental, Mauritania, Mali y Níger).

4. El cuarto grupo "está compuesto por los cuentos cuyo protagonista es Yuha, personaje propio de la tradición cuentística saharauí y mauritana".

De nuevo la propiedad de la descripción, de nuevo un error.

Nuestras recopiladoras siguen sin querer sobrepasar el paralelo 27°.

Volvamos a la mencionada obra de Uwe Topper: "Existen incontables relatos de carácter humorístico, como los de Yoha, que incluyen un chiste. Dentro de este género tenemos relatos que hacen chanza de ciertos rasgos de determinadas personas o tribus enemigas, o de diferente religión, que en estos casos es la judaica. Estos relatos, por su simplicidad, evidencian la natural sabiduría del pueblo ingenuo" (Cuentos populares bereberes, XII). ¿De cualquier "pueblo ingenuo"?

Y

5. El "quinto grupo está formado por los cuentos de Shertat, personaje gracioso, exclusivo de la cultura saharauí. No tiene una forma física precisa..." (Recordemos que sería conveniente hablar de cultura bidán, puesto que lo saharauí empieza a diferenciarse de lo bidán tras el proceso descolonizador francés, a finales de los años cincuenta).

De nuevo una descripción exclusiva que se debería comprobar.

Fernando Pinto y Antonio Jiménez presentan sus cuentos como fenómeno propio de la Trāb el Bidān, es decir, reconocen la unidad cultural bidán, pero no los agrupan de ninguna de las maneras, aparecen tal y como les fueron contados. Ahora bien, pretenden que los personajes de las narraciones ofrecidas son exclusivos de esta cultura: "El 'bidán', al margen del peso cultural bereber, de la influencia árabe y de aquella de los vecinos, ha sabido dar a los protagonistas de sus cuentos: humanos, animales, seres fantásticos... , una vida, unos caracteres particulares, unos nombres en su caso, con los que su propiedad, su garantía de origen por así decir, resultan manifiestas". En la serie de protagonistas aparece Yoha, el erizo, Shertat, ..., entre otros. Cometan, por lo tanto, el error de la descripción exclusiva.

Conviene señalar que las narraciones sobre Yoha y sobre el "erizo" que menciona Uwe Topper, las encontró narradas en dialectos puramente bereberes: tachelheit, tamazight, o dialecto rifeño, y que la lengua bereber es anteislámica. Convendría comprobar si se comparte la temática con los tuareg (los arma, ...).

Sobre la originalidad del uso del "erizo", carezco de información que desmienta lo dicho hasta ahora, su uso literario se da en la Trāb el-Bidān, el Rif y el Atlas. ¿Cuándo apareció su uso?, eso es otra cuestión.

La presencia árabo-bereber en la península Ibérica duró unos cuantos siglos, insuficientes como para haber dejado múltiples huellas en el terreno del cuento. Si es lícito dar por bueno que mi carencia de información sobre el peculiar uso del "erizo" en la fabulación de al-Andalus se debe a su ausencia, también lo será pensar que su aparición fabulada en la parte del Magreb a que nos estamos refiriendo es posterior a la expulsión peninsular, y si no se da en otras partes del mundo islámico, habremos de concluir que es un tema de producción propia. Ahora bien, ¿a quién se la atribuimos?, ¿a bereberes o a maqiles?. Apostaría por los bereberes, pues son el nexo de unión entre lo recogido por Topper y los relatos que nos ofrecen los demás.

Un argumento similar se puede emplear en el caso de Yoha.

No encontramos rastro de este personaje en al-Andalus, no obstante nos lo encontramos en Marruecos y en la Traba el-Bidán (entre saharauis y mauritanos).

Pero en este punto el caso es distinto, desconocen los autores hasta ahora mencionados la recopilación que en 1934 realizó Tomás García Figueras y publicó en Jerez de la Frontera bajo el título Cuentos de Yehá (y que en 1989 editó, con la colaboración de la Consejería de Cultura de la Junta de Andalucía, Padilla Libros en Sevilla), en ella se da cuenta, por ejemplo, de la mención más antigua a Yehá, realizada por Al-Yahiz, escritor árabe-persa que murió en el 868 d.c.. Parece ser que quienes con más fervor engrosaron la producción literaria popular sobre nuestro héroe fueron los turcos. Lo encontramos también en Sicilia y en lengua swahili, en ambos casos viajaría en las alforjas de los invasores árabes.

Si esto es así, si viaja con los colonizadores e invasores árabes, ¿cómo es que no lo encontramos en al-Andalus?. La respuesta es que al-Andalus se independizó de Bagdad en el año 753, a partir de entonces todo el contacto se tuvo con el Norte de África, del que vendrían a la península dos invasiones consecutivas, con Oriente hubo, desde luego, alguna relación, pero fue eminentemente literaria y científica, no de corte popular.

No obstante, a Yoha lo encontramos en el Norte de África y, retomo la argumentación, no en al-Andalus. Ello indica que nuestro héroe aparecería por estos entornos después de la derrota sufrida por los almohades. Ahora la pregunta es la siguiente, ¿cuándo llegó Yoha a este extremo del Magreb?, ¿cuál fue el vehículo?.

En Sicilia parece lícito suponer que anidaría durante los dos siglos que estuvo en poder de los árabes orientales (IX-XI), situación que produjo extensa relación comercial con Oriente y no con al-Andalus.

Por tierra, en mi opinión, llegaría con la popular invasión Maqil, que desde el Yemen fue lentamente desplazándose, con largas estancias durante el camino (en el siglo XI estaban en Egipto) hasta llegar al Atlántico en 1220, y que, como fuerzas mercenarias, no llegaron a desplazarse a la península.

Una vez en suelo bereber, se alimenta Yoha del ambiente en el que va echando raíces. Incluso se constata su existencia en lugares como el Sudán y Senegal, donde probablemente llegase en boca del bereber que huye hacia el límite sur del Sáhara presionado por los maqiles y acaba instalándose en la orilla septentrional del río, o bien lo transportan los mismos maqiles perseguidos por sus antiguos dueños, los benimerines, que ahora los quieren lejos.

Conviene aclarar que los habitantes del desierto no son nómadas "por naturaleza":

El bereber beduino que ocupaba (y ocupa) el desierto, en su día fue despojado de su modo de vida sedentario y expulsado –o autoexilado– más allá del limes. El árabe maqil inicia su nomadear desde la “Arabia feliz”, desde el Yemen, obligado –casi con toda seguridad– por un desequilibrio desfavorable del balance energético (probablemente de origen medioambiental). Atraviesa lentamente el norte de África, siendo invitado a abandonar todos los países que visitaba hasta llegar al límite marítimo occidental.

No viene buscando una puerta para entrar en el desierto. Su intención, en todo momento, es sedentaria: agrícola y ganadera (con prácticas de transhumancia, es decir, seminomadeo masculino), pero se encuentra, por necesidades del momento, con una sólida salida profesional –que permite una inserción familiar sedentaria– su alquiler como fuerzas mercenarias. Desde este estatuto, fuerza al exilio a resistentes sedentarios bereberes, dejándoles una única opción en la escapada: el desierto. Cuando su alfanje y su cabalgadura no fueron necesarios, sufre el maqil la misma suerte con que él premió a las tribus bereberes caídas en desgracia: el desierto.

El desierto, siempre dispuesto para acoger a quien se exilie, siempre y cuando se cumplan ciertas condiciones, y la primera de ellas es el abandono de la vida sedentaria y del componente económico de la agricultura.

De este modo, el habitante del desierto es nómada no “por naturaleza”, sino “por la naturaleza” del asilo de acogida, que le permite vivir lejos del Estado que lo declaró en caza y captura.

A lo largo de la travesía, que duró un par de siglos y lo trajo desde Yemen al extremo atlántico de África, vive un proceso de toma y daca cultural.

Fijémonos, por ejemplo, en que su adaptación al medio extremo del desierto se produce por vía cultural; el ropaje azul, el turbante velado, son préstamos bereberes. Del mismo modo que el árabe invasor se inicia en el uso de la derra y el litham, puede usar el “erizo” en sus cuentos, es el “toma”. El “daca” sería Yohá.

Vuelvo a nuestro personaje, al mencionar, de pasada, un origen persa para nuestro protagonista, no se me olvida mirar hacia el Indo. Yoha es el producto de bocas anónimas de habitantes anónimos de países diferentes. En Turquía se le conoce con el nombre de Hoyá o Joyá, como Gohá en Egipto (y también como Chej Nasareddin Yehá er Rumi), en todo el Magreb como Si (di) Yohá o Yehá, en Sicilia como Giufá, en Toscana Guihá, ..., y hay quien se plantea su existencia real, incluso en Fez aún enseñan la casa en la que vivió. Real es en el imaginario del pueblo creador.

Evidentemente Yoha ha resultado un descriptor exclusivo impropio para perfilar la cultura saharauí, en cambio nos permite colocarla bien, muy bien, en su marco histórico y en el entramado cultural árabe.

Del mismo modo en que en el caso del erizo apostaba por la aportación bereber, ahora hace falta apostar, Yoha se hizo atlántico desde el morral del beduino maqil.

En todo el Magreb, la Träb el Bidän incluida, los cambios infraestructurales no se han producido hasta bien entrado el siglo XX y, por todos es conocido, no se han debido al desarrollo interno sino a imposición de las potencias coloniales, en consecuencia el marco está preparado para una continuidad en las manifestaciones ideológicas. Incluso en el caso de cambio infraestructural, teniendo en cuenta el continuismo y la transversalidad de su religión, es de prever que en situaciones económico-sociales diferentes persistan tradiciones

temáticas anteriores en el universo de su fabulación, aunque ello no impide que se vayan incorporando situaciones del presente, pues lo que mantiene vivo el uso (social, religioso, moral) de los cuentos es su utilidad sincrónica.

Unos conocidos míos han estado, durante este verano del 98, en Túnez y me cuentan que en los kioscos se vende un cómic cuyo personaje protagonista es Yoha. A finales del mes de septiembre recojo la noticia de la existencia de un libro que lleva por título "L'âne de Djeha", y por subtítulo "Conte du maghreb", el cuento tiene por autor a Rabah Bellamri, y lo edita (en presentación bilingüe francés-árabe) L'Harmattan, París.

La tesis de la exclusividad del personaje hace aguas.

Las tesis que se nos proponían, desde tres recopilaciones de cuentos diferentes, de utilizar a estos personajes, Erizo y Yoha, como descriptores exclusivos, nos permite, por el contrario, insertar a la cultura saharauí (perdón, bidán) en un entramado más complejo e interesante:

El primer protagonista rastreado, el erizo, nos permite hablar de un mestizaje magrebí árabe-bereber, que se extiende desde el mar Mediterráneo al río Senegal (posiblemente haya atravesado las orillas del río).

El segundo personaje, Yoha, inserta la cultura bidán dentro del Magreb (tras independizarse Al-Andalus de Bagdad), y a la cultura del Magreb dentro de la unidad cultural islámica, y nos retrotrae a las lentas migraciones masivas de los Beni Hilal y Beni Maqil desde Arabia hasta el Atlántico.

ANEXO:

"Cuento B4. Cuento antiguo + cuento folklórico árabe.

Apeándose un truhán que se llamaba Alegre, en palacio, para subir donde estaba el rey don Fernando, unos caballeros, por burlarle, cortáronle la cola a la haca y subieron al aposento del rey. Ofreciósele a este truhán descender primero. Y como vio que habían hecho en su haca, cortó a todas las mulas que allí estaban los hocicos, sin ser visto de los mozos de espuelas, que estaban fuera de la puerta de palacio. Saliendo el rey con todos los grandes, como el truhán iba delante, todos los caballeros burlaban de él diciendo: –Mira qué buena cola lleva tu haca. Él, disimulando, mirólo y, santiguándose, les dijo: –Verdaderamente de eso se van riendo nuestras mulas– como llevaban todas los dientes de fuera.

Santa Cruz, Floresta, II, V, 12, p. 76.

Es cuento que pertenece a la tradición árabe (Cuentos de Yehá, n.º 68)."

Maxime Chevalier, Folklore y Literatura. El cuento oral en el Siglo de Oro, Editorial Crítica, grupo editorial Grijalbo, p. 23.

"68. YEHÁ, EL SULTÁN Y LAS MULAS.

Un día quiso el Sultán reírse de Yehá. Le rogó venir a Palacio y acompañarle a dar un paseo en mula. El Sultán, para ridiculizar a Yehá, había mandado cortar el labio superior de la mula que le estaba destinada. Yehá fue a la cuadra antes de reunirse con el Sultán y se apercibió de la que estaba preparado. Entonces cortó la cola de la mula del Sultán y le puso alquitrán en la herida. En el momento de subir en las mulas, Yehá fingió no darse cuenta de la mutilación

de su montura. Cuando iban de camino se volvió el Sultán hacia Yehá, que respetuosamente trotaba detrás de su Señor, y le dijo:—¡Oh, Yehá!, ¿por qué se ríe tu mula? —Señor, respondió Yehá, se ríe de ver que la vuestra no tiene cola. El Sultán comprobó que, en efecto, su mula no tenía cola y que había sido ridiculizado a los ojos de los paseantes. Se apresuró a dar mediavuelta y entrar en palacio.”

Cuentos de Yehá, recogidos, ordenados y publicados por Tomás García Figueras, Editorial Padilla Libros, p. 38.

ALGÈRIA

DIARI AVUI - Món

Alger prohibeix la marxa berber i anuncia mesures per reduir la tensió

Els representants de la Cabília protestaran dijous a la capital

Redacció
ALGER

El primer ministre algerià, Alí Benflis, va reiterar ahir la prohibició de manifestacions a la capital, Alger, a només dos dies de la marxa organitzada pels comitès de tribus i pobles de la Cabília, coincidint amb el 39è aniversari de la independència del país.

Benflis va anunciar, a més, mesures per apaivagar la tensió després de dos dies d'incidents violents i va convidar una delegació de representants de la població berber a entrevistar-se amb les autoritats. "Si una delegació representant dels ciutadans vol ser rebuda ho serà a condició que això no revesteixi una forma de manifestació de carrer", va precisar.

El cap de govern va matisar que la prohibició de manifestar-se només afecta Alger, on es volen evitar els incidents que van tenir lloc el 14 de juny passat, quan es van reunir centenars de milers de persones per protestar contra "la repressió a la Cabília".

Els comitès de les tribus i els pobles pretenen entregar a la presidència de la República, després de la marxa pacífica prevista dijous a Alger, una plataforma de reivindicacions. El 14 de juny les autoritats van prohibir als manifestants entregar el document reivindicatiu, que demana "la marxa immediata" de totes les brigades de la policia de la Cabília -acusant-les de provocació i favoritisme- a més d'un pla d'urgència socioeconòmic per lluitar contra l'atur, així com la posada en marxa d'una investigació sobre els aldarulls en aquesta regió i el reconeixement de la llengua tamazigh.

Els membres de la plataforma ja han avisat el règim que si les reivindicacions "no són satisfetes" després del 5 de juliol "el poder

assumirà tot sol les conseqüències que se'n desprendran". "Ens comprometem

a redoblar la fermesa en les nostres futures accions, que seran de més gran envergadura i a tot el territori nacional".

Les mesures econòmiques i socials anunciades ahir pel govern algerià pretenen rebaixar la tensió generada després de la mort de prop de 60 persones i tres mil ferits, segons un recompte oficial, enfront del centenar de morts i uns 5.000 ferits, segons fonts de la Cabília.

La violència va iniciar-se arran de la mort d'un escolar, el 18 d'abril passat, a la comissaria de Beni Douala.

Seguda al centre d'Alger

Els manifestants han assegurat que desfilaran pacíficament i que si les seves demandes són desoïdes faran una seguda al centre d'Alger com a senyal de protesta.

AELC - ESCRITORS LLENGUA CATALANA - CATALAN WRITERS

Paraules magribines,
identitats plurals

Esriptura magribina i doble genealogia. Abdelwahab Meddeb.

Aquestes veus que ens obsedeixen. Zineb Ali-Benali.

Qui parla d'escriptura? Nouredine Saadi.

Imaginari i creació al Marroc. Interrogants i obertures. Nouredine Affaya.

Paraula moderna, memòria infinita. Mohammed Bennis.

La memòria i el manifest. Ibrahim Al Koni.

Tradició, arqueologia i contemporaneïtat José Monleón

Esriptura magribina i doble genealogia
Abdelwahab Meddeb

Els escriptors europeus i els escriptors d'origen no europeu que escriuen en llengües europees, es retroben en el lloc de la creació, enllà de les tradicions, en un lloc que seria l'espai de la referència, és a dir, en l'empremta que continua actuant dins nostre. L'Islam i Europa tenen en comú alguna cosa que funciona com a empremta., en una doble genealogia simbòlica i espiritual, capaç de situar el procés de la petjada, de la inscripció i de l'esborrament, de l'empremta islàmica i de l'empremta europea dins d'un projecte d'escriptura.

Fa uns quinze anys vaig escriure un text intitulat La religió de l'Altre, una ficció teòrica on posava en paral·lel el pensament d'Ibn'Arabí i de Ramon Llull sobre la religió de l'Altre. Llull presenta en El llibre del gentil i dels tres savis les altres religions de forma honesta. D'altra banda, demostro com el teòsof musulmà gosava tocar la Trinitat i l'Encarnació i els feia circular en el seu Tarjumân al-Ashwâq (L'intèrpret dels desitjos ardents). Ambdós autors medievals visiten l'escenari de l'Altre, sense eludir mai res d'allò que pot xocar amb la pròpia creença. Els dos autors mostren la doble referència, una escriptura de l'intersticial entre les llengües, entre els continents, entre les referències.

Amb Mohammed Bennis vam viure l'aventura de la traducció a l'àrab del meu text escrit en francès Tombeau d'Ibn'Arabí. Aquest text o la manera com va ser escrit ens permet descobrir tot allò que separa un text en llengua àrab de l'època medieval, amb els seus rudiments i les seves figures convencionals, i permet adonar-se com pot funcionar en l'altra llengua on aquests transports poden acabar sent del tot inaudits. Quan hom escriu dins un projecte intersticial, dins un espai entre llengües, entre cultures, té sempre la possibilitat d'eixamplar el camp memorial de la llengua en la qual escriu, mentre l'altra llengua, la llengua absent, s'hi implica com a llengua de pulsio, com a llengua de l'empremta. Però, ¿què passa quan aquell text meu torna a la llengua àrab, quan torna a la coherència lingüística del text que en constituïa, diguem-me, l'empremta, el poema d'Ibn'Arabí?

Amb Mohammed Bennis preteníem trobar una mena de "purificació" de

la

llengua dins una llengua molt moderna, sense deixar d'emprar deliberadament alguna expressió preislàmica per recordar que l'àrab no ha començat amb el Corà. Vam fer tota una feina de deconstrucció per deslliurar el text en llengua àrab de l'horitzó teocèntric que

sempre ronda aquesta llengua i que era l'utilitzat per Ibn'Arabí. Algunes desviacions poden implicar apostes amb espectaculars dubtes de creences per a una lectura avesada al discurs corànic. Aquest va ser el treball de dos poetes dins el gresol magribí: el fet de deslliurar una llengua de la seva sacralitat pot fer néixer l'inaudit i, per un simple acte poètic, per una operació d'escriptura, hom pot acabar en apostes polítiques temibles.

Aquestes veus que ens obsedeixen
Zineb Ali-Benali

L'escriptor algerià és presoner d'una situació gairebé insostenible. Driss Chraïbi o Kateb Yacine van ser motiu d'escàndol, cadascun a la seva manera: el primer per atrevir-se a atacar la figura central de l'edifici patriarcal, i el segon en ser il·legible ja que capgirava les categories estètiques i genèriques habituals. La política pesa com un destí damunt la literatura magribina. La ficció és desxifrada com una història vertadera. Si l'escriptor parla de la Història col·lectiva, hom intentarà dictar-li el que ha de dir i intentarà, sobretot, vetar-li alguns territoris d'aquesta Història.

La ficció no aconsegueix deslliurar-se de la història; en porta el pes com un llast i il·lumina com una mena de metàfora de la qual sorgeixen les mancances i les incoherències. Considerem-ne dos aspectes: l'exploració del passat, amb una figura històrica central, la de Kahima; i la narració històrica dins la literatura actual. El rebuig de Kahima respon a uns objectius no tant d'ordre religiós, sinó que afecten la identitat. En l'inici de la memòria un forat negre: Kahima, una dona berber que ha gosat conduir la resistència en contra del verb d'Al·là. La història que a l'Algèria independent s'ensenyava a les escoles, començava al segle VII. Abans res, un forat negre. Però la història pot venjar-se de l'oblit i el nom de "Kahima" ha estat donat a moltes noies i simbòlicament les lliga a la seva avantpassada.

La ficció recupera les figures de l'ombra. L'escriptor es converteix, així, en un explorador de territoris perduts, recrea lligams amb tot allò que està amagat i ho torna a la llum del dia. Ouetta Tahar o Boudjedra tracten tot d'episodis negats per la Història oficial de la guerra d'alliberament. En un present d'una extrema violència contra tots aquells que escriuen, els textos es multipliquen. Les novel·les de Maïssa Bey i de Ghania Hammadou narren la vida quotidiana. A Ravisser de Leïla Marouane es posa en pràctica literalment una de les lleis de l'Islam, la del repudi. A Peurs et mensonges d'Aïssa Khelladi es planteja quin és el lloc de qui escriu i publica allò que escriu. ¿Com fer emergir un verb que et sigui propi en un moment on tothom et dicta el que has de dir? És un procés perillós. És el procés dels escriptors algerians. La societat no els pot pas admetre, però tampoc no els pot rebutjar.

Reivindiquen una llibertat i no accepten cap missió. En llur pròpia societat són una estranya presència.

Qui parla d'escriptura?

Noureddine Saadi

Sense saber-ho, l'escriptor porta dins la mà l'ombra invisible d'una genealogia, la memòria "dels tinters d'on ha begut", la seva nissaga, els seus predecessors. En aquest sentit hi ha una varietat de respostes dels escriptors, tantes com possibles justificacions ideològiques o culturals. Meddeb diu que el fet d'escriure en francès és una mena d'experiència que té la impressió de portar a terme tot ampliant el camp de la literatura francesa gràcies a la influència de la literatura àrab. Una certa crítica francesa continua considerant, dins el mirall de l'exotisme, que aquestes escriptures converteixen la llengua francesa en estrangera a si mateixa. Curiosa paradoxa per la qual s'ha fet estrangera una literatura en relació amb la llengua mateixa de la seva escriptura. Escrivint en "la seva" llengua, pensen ells, estem fent un procés de reapropiació posseint-la o traint-la.

Un llibre, tothom ho sap, sempre té dos autors: aquell que l'escriu i aquell que el llegeix. L'obertura a la polisèmia és pròpia de tota literatura. "Tota llengua és estrangera a l'escriptor", diu el poeta Guilleric. Mentre que en la traducció tenim la mateixa obra en una altra llengua, en l'escriptura literària és una mateixa llengua que esdevé altra. Aquest procés queda doblat en el cas de la literatura magribina en llengua francesa, perquè en una "altra llengua" no només es canvia l'estil, sinó que escriu altrament, en el sentit que escriu una "altra cosa". La relació dels escriptors magribins amb la llengua francesa sovint està constituïda per una mena d'inseguretat lingüística que no prové d'un desconeixement de la llengua francesa, sinó d'un saber amagat propi de l'imaginari i del simbòlic del seu enunciat.

Ben lluny de tot argot o d'altres formes d'aculturació lingüística, la llengua francesa de l'escriptor magribí apareix, doncs, com la llengua escriptural d'una polifonia. Obligats a pensar la llengua, els escriptors posen en marxa, una estratègia d'escriptura. Acaben trobant així la modernitat de la literatura contemporània, analitzada per R. Escarpit com la "traïció creadora" o reivindicada per Segalen dins una "estètica del divers". Entre la impossible integració al corpus literari francès i la desvalorització etnogràfica dins l'exotisme, la literatura magribina en llengua francesa contribueix a la producció d'aquest francès plural fet de distàncies de llenguatge, d'incorporació dins un sistema de llengua amb altres referents culturals.

Imaginari i creació al Marroc. Interrogants i obertures Noureddine Affaya

¿Fins a quin punt el creador marroquí ha pogut assumir els seus temps passats i presents? ¿Per què la modernitat, que és l'encarnació renovada de les llums, s'ha topat i es topa encara amb una resistència simbòlica i institucional? El Marroc com a qüestió d'art s'ha trobat i encara es troba emmarcat en el si d'una estructura intel·lectual que privilegia la repetició i la reproducció. Si bé els mitjans d'expressió artística són rics i variats en els ambients artesans i populars, la literatura oficial ha patit una veritable manca d'imaginació i de ficció. Però cal plantejar la qüestió de la distinció entre l'artista i l'artesà, entre l'estètica i l'utilitzari, entre el plaer i el treball.

La qüestió de l'art i de la creació al Marroc s'imposa en els camps de la reflexió. Perquè si la cultura sàvia i les seves formes artístiques, o més aviat literàries, només ha produït, generalment, mandarins sense alè creador específic, i si les diferents formes de l'artesanat només privilegien la imaginació reproductora, implica que hi havia i que hi ha encara un veritable problema inherent a les formes de pensament que ha conegut la cultura marroquina.

La majoria d'autors redacten les obres com els que els han precedit, els homes de lletres formulen les obres literàries de la mateixa manera que les que han heretat. Sovint la imaginació s'acontenta amb l'estatus de la reproducció sense permetre que s'exterioritzin els impulsos creadors, aleshores esdevé necessari fer una veritable arqueologia del nostre imaginari i de qüestionar-se sobre el nivell de ficció dels nostres poemes, les nostres novel·les, les nostres pel·lícules... per veure fins a quin punt el creador marroquí ha pogut fer treballar el seu patrimoni cultural, i el seu imaginari, en els modes moderns de la narració. L'escriptura de la història, el relat en els contes, el pes de la historicitat, la conservació de l'ortodòxia, l'elogi de la repetició... són aspectes que han caracteritzat la cultura sàvia marroquina i que continuen manifestant-se en diferents àmbits de la pràctica cultural.

Malgrat totes les tendències retrògrades que prediquen la prohibició de l'art i la limitació restrictiva de la raó, la imaginació creadora es veu empesa a manifestar, cada vegada, la seva vivacitat i la capacitat d'obrir-se a nous horitzons en els camps del pensament i de l'art. Davant el pes terriblement feixuc de la historicitat i la tradició, ja siguin des del opunt de vista politicocultural o social, i davant els diferents entredits que posen traves a l'acte imaginatiu, que és fonamentalment un acte de llibertat, l'intel·lectual marroquí, ja sigui productor --o reproductor-- d'idees, o creador d'imatges i de formes, ha de donar més consistència als seus textos i més alè creador a les seves obres, per tal que aquesta "pàtria estètica" engendri una veritable cultura de la vida, arrelada en el temps i l'espai.

Paraula moderna, memòria infinita Mohammed Bennis

La memòria i l'oblit, representen dues visions de la relació de les lletres amb la vida i la mort. Veig una diferència essencial entre l'escriptura en francès i la francofonia. L'escriptura en francès és com qualsevol altra escriptura fins que l'escriptor no es planteja la llengua com a problema. La francofonia és una consciència primària de la llengua, que es queda al nivell de la llengua considerada exclusivament com un mitjà de comunicació. L'estratègia de la llengua dins l'escriptura defineix l'estratègia del jo que escriu.

Sempre he sentit el món a través de la paraula. La meva àvia, el meu pare, els meus mestres o els meus amics del barri són paraules, a partir de les quals es fa i es desfà tot un món al meu voltant. En evocar el jo que era a la meva infantesa, miro de rellegir la memòria dels meus semblants, que vivien a Fes, de mig segle ençà. Retornar a la paraula, en una època bullent de la història moderna del Marroc, és una manera de reflexionar alhora sobre les mutacions d'una memòria i d'una imaginació.

El pensament àrab modern plantejava en paral·lel el problema de la memòria i la manca de voluntat, per no dir el rebuig d'obertura envers la cultura occidental i els seus valors universals. Noms com Taha Houssein, Gibran, Adonis o Laraoui representen una visió oberta sobre el passat i el present. Mitjançant les seves crítiques de la dominació de la memòria no pretenien alliberar-se completament d'aquest passat, sinó més aviat veure'l altrament, és a dir, en estat d'esdevenir. La modernitat cultural àrab, en el sentit crític del terme, és un moviment bloquejat entre els murs de la tradició, que no pot projectar-se en el present i l'avenir. I el creador, que pretén canviar la paraula per canviar la memòria, es veu bandejat i condemnat, per la simple raó d'introduir el desgavell a la memòria col·lectiva que, segons els tradicionals, ha de mantenir-se fidel al passat sagrat.

El problema de la paraula i de la memòria no deixen d'augmentar els turments en una època marcada pel pas de la globalització. Entenc que la memòria és un producte de la paraula. La paraula determina la nostra manera de viure en el món. Les nostres sensibilitats, les nostres idees i els nostres valors troben la font en la paraula i la imaginació. I ens trobem cara a cara amb la llengua. El problema de tots els escriptors àrabs moderns rau en l'estatus de la llengua. L'escriptor magribí no n'és l'excepció. La llengua parlada i la llengua escrita. A la meua llengua, l'àrab, es dibuixen els contorns, les profunditats i els aires de la meua memòria i de la meua imaginació. La meua llengua està feta d'aquesta llengua que ha esdevingut, per a mi, un punt d'interrogació. Per exemple, com

escriure un poema modern en una llengua que resta condicionada pel que és antic? La llengua àrab és una llengua confiscada tant pels tradicionals, que li mantenen la missió de ser del dipòsit d'un passat immutable, com pels francòfons, que li prohibeixen la modernitat.

Cal observar que la nostra vida quotidiana, vida de consum i d'informació, afavoreix l'abolició de la memòria. Els joves marroquins ja no donen importància a la memòria col·lectiva, o bé perquè empren una altra llengua, el francès, o perquè pertanyen als valors de la globalització que reforcen la idea de la ruptura de la memòria. La paraula moderna és la meua veu. La memòria infinita és el meu camí. Totes dues existeixen només en la meua llengua, l'àrab.

La memòria i el manifest Ibrahim Al Koni

Tot el secret es troba en la memòria, perquè només vivim de memòria i morim en perdre-la. Només amb l'ajut de la memòria s'acabaran reconciliant els vells enemics i s'acabaran unint l'ahir, l'avui i el demà. Amb l'ajut de la memòria tindrà lloc el miracle i quedarà saldat el cruel desgavell. Dins la memòria viu l'herència que ens permet ressuscitar tornant-nos la història que creiem perduda per sempre en la inflexibilitat del temps. Per damunt de la memòria del desert bufa una tempesta més poderosa que els vents de la cabila, capaç de fer trontollar els fonaments de l'ànima d'una nació, d'ofegar un manifest dins el pit, d'emudir les veus i les cançons als llavis, capaç d'obligar molts ritus a cedir sota els atacs i tants poderosos a deixar el seu lloc, per pura vergonya o desesperació, abandonant el tron i obrint camí a nous senyors duts per l'huracà. El poeta ha d'utilitzar el tresor de la llengua per dir allò que la llengua ha oblidat. Com a guardià del llegat de l'existència, el poeta ha de recórrer al manifest per transmetre als fills d'aquesta existència el llegat ocult dins tot missatge. Així doncs, el manifest acaba sent el missatger, el portador del missatge. La història ens ensenya que la supervivència del fill del missatge depèn de la permanència del missatge i del manifest que oculta aquest missatge. Per tot plegat el destí ha acabat condemnant aquelles tribus que havien comès traïció en deixar que es perdés el llegat de la memòria, quan oblidaren no sols que resideix en el manifest, sinó que existeix gràcies a ell.

Tradició, arqueologia i contemporaneïtat José Monleón

A l'escola hem estudiat una història d'Espanya on un capítol fonamental era la Reconquesta i on la relació amb els pobles àrabs s'explicava d'una manera vergonyosa. Avui assistim als resultats d'aquest desastre en les relacions amb l'emigració. A l'època d'al-Andalus les tres comunitats s'entenien i pactaven entre ells sota una administració musulmana, parlaven tres llengües i barrejaven paraules de cada una d'elles en les seves cançons, incidien en les seves poesies recíproques. Potser l'al-Andalus no va ser mai com el recorden el poetas, perquè sabem que els integrismes musulmà i catòlic tampoc no en foren estranys, però ens n'ha quedat una imatge de convivència que urgeix defensar.

Moure's en la convivència no és defensar el pensament únic com una conseqüència de la inevitable globalització ni, al revés, oposar-se a aquesta homogeneïtzació abanderant cada particularitat en una guerra sistemàtica. Crec que cada cultura ha d'afirmar la seva singularitat, com a part d'una harmonia i no com a factor d'enfrontament.

De les seves nombroses activitats al Magrib, l'Institut Internacional del Teatro del Mediterráneo n'ha pogut treure conclusions esperançadores. Per exemple, quan els alumnes de l'ISADAC de Rabat, dirigits per l'andalús Francisco Ortuño, han fet, en àrab clàssic, la 'Yerma' de Lorca, ens hem trobat davant una visió marroquina que no falsejava la substància dramàtica de la seva obra. Federico parla de la subordinació de la dona a l'home, de la vinculació a la terra, del temor i del silenci imposats per l'ordre econòmic; interpretat per estudiants marroquins es converteix en magribí i andalús, sense que hi hagi cap contraposició. La història de l'art, la del pensament democràtic i de la dignitat humana s'enriqueixen i queden travades per moltes aportacions. La feina del nostre Institut és crear i mantenir espais culturals de diàleg i de respecte recíproc entre totes les cultures mediterrànies, i el reconeixement d'intel.lectuals i de gent de teatre de molts països és molt esperançador.

Tal com explica molt bé Fadel Jaibi, l'home de teatre més important del país, n'hi ha prou amb portar a la creació la realitat en què es viu; en el seu cas, la realitat tunisenca. Crec que aquest és el camí per on cal avançar. Som diferents -tot i que no tant com altres posicions interessades proclamen- i, des d'aquesta diferència, ens podem trobar, respectar-nos i generar respostes. Perquè, entre altres coses, i sense apel.lar les diferències entre els pobles, en una mateixa societat dos éssers iguals no produeixen res. La història és l'encontre amb l'altre, la construcció compartida d'una resposta. I si això passa en l'àmbit personal, també s'esdevé en el col.lectiu i en el cultural. Així, el teatre àrab, en la mesura que va deixant enrere la memòria de l'ocupació europea, va sortint d'aquest debat, tot i que en l'ordre ideològic i en la realitat econòmica subsisteixen molts elements que plantegen el tema de la dependència. Les coincidències i divergències es produeixen fora del doctrinarisme polític, com una resposta dels éssers humans davant les pròpies necessitats i el coneixement de les obres d'art d'altres

países.

.....

AL-HALLAY COM A FONT D'INSPIRACIÓ A LA LITERATURA ÀRAB CONTEMPORÀNIA

Al-Hallay como Fuente de Inspiración en la Literatura Árabe Contemporánea
Al-Hallay

como Fuente de Inspiración
en la Literatura Árabe Contemporánea

Waleed Saleh Alkhalifa
(Universidad Autónoma de Madrid)

Al-Hallay: visión histórica

Este filósofo, sufí y poeta del siglo IX d. C. (857-922), es uno de los personajes singulares de la cultura árabe de la Edad Media. Fundador de una

doctrina filosófica y de una actitud sufí que se salió del marco del sufismo conocido hasta su tiempo. Ha sido sagrado para unos, acusado de hereje e impío por otros, lo que enriquece aún más a este personaje tan discutido y polémico.

Su fama ha alcanzado niveles internacionales desde principios de este siglo, gracias a los trabajos del orientalista francés Louis Massignon (1885-1962)¹, que dedicó casi medio siglo de su vida al estudio y análisis de las múltiples facetas del gran poeta y filósofo hindú Muhammad Iqbal (1876-1938). Éste escribió en el año 1932 su diwan Yawid Nama , que tituló con el nombre de su hijo Yawid para que le sirviera de guía en su vida². En este libro el autor, disfrazado y convertido en un río, entra en un diálogo largo con al-Hallay, poniendo en boca de éste las palabras que manifiestan las opiniones del autor, presentando a su personaje como base fundamental en

la construcción de la sociedad islámica, basada en la unión, la fuerza y la religiosidad positiva...³.

El sufismo de al-Hallay

El sufismo islámico ha pasado varias etapas, comenzando como una tendencia

hacia la consagración al servicio divino y la devoción, para convertirse después en una experiencia sentimental cuyos dos polos son: el alma y Dios.

Esta experiencia evolucionó según cada sufí y sus prácticas religiosas que entra en éxtasis cuando eleva su alma hacia Dios. Es una experiencia de afecto y amor entre el sufí y Dios cuyo punto álgido es la desaparición del sentir por su Yo y la permanencia de su sentir por Dios.

Existen algunas evidencias que son el punto de partida de las prácticas

sufíes basadas en la realidad del hombre que está compuesto de alma y cuerpo. El cuerpo por sus necesidades e instintos condiciona al alma y la aleja del Mundo Superior. La Libertad, entonces, consiste en el abandono de estos instintos, el sometimiento del cuerpo, el alejamiento de las diversiones de la vida y la dedicación a la adoración a Dios hasta lograr el acercamiento del alma a su Creador. Para este fin los sufíes han inventado varios procesos como "al-maqam" y "al-hal". "Al-maqam" es la entrega absoluta del siervo a Dios, dedicándose a la oración, al ayuno y a la devoción.

Pero este concepto tiene varios aspectos o varias caras, como : el arrepentimiento, la piedad, la pobreza, la paciencia, el consenso... En resumen, es un abanico de cualidades que marcan el comportamiento sufí.

En cuanto a "al-hal" dicen algunos filósofos y entendidos que es lo que habita en los corazones o que los corazones habitan en él, y se consigue mencionando a Dios de forma melódica y repetida. Este concepto también tiene aspectos conocidos para los sufíes como: la meditación, el amor, el miedo, el ansia...

Pero el gran propósito del sufí es alcanzar ver a Dios y contemplarlo y no ver a ningún otro. Así alcanzan el rango de los profetas como Moisés y Muhammad (Mahoma) en su viaje celestial.

Es legítimo preguntarse ¿cómo ven a Dios, qué significa ver en este caso y qué diversión espiritual consiguen con ésto? La respuesta es: no hay respuesta.

Ahora bien, ¿qué tipo de sufí representaba nuestro personaje al-Hallay?. El fue, según las fuentes, un sufí aferrado a su doctrina, cumplía en exceso las obligaciones religiosas. Sin embargo, al-Hallay no era de aquellos sufíes que pensaban que el camino hacia Dios es el exceso de la adoración sino que para él este fin es alcanzable cuando el sufí se dirige a Dios de una forma absoluta y completa, siendo el amor la piedra angular en esta relación.

El papel político de al-Hallay

Este gran sufí ha fomentado en la comunidad islámica el deseo de la reforma política. Se dice que muchas personalidades de la clase política y social alta de su tiempo han visto en él al líder que les inspiraba. Ha expresado en cartas enviadas a sus discípulos y admiradores sus opiniones en relación con la política, hablando en ellas de las obligaciones de las autoridades y de los ministros. Y así ha aumentado el deseo de reformar la sociedad. Esta sociedad que ha puesto sus esperanzas en al-Hallay el cual se dirigía a menudo a las autoridades pidiéndoles un cambio radical en el curso del gobierno.

Pero ésto, en opinión de algunos estudiosos, ha sido una práctica insuficiente y superficial porque la injusticia, como dicen, no desaparece con la llegada de un gobernante justo, sino con otras condiciones adicionales más profundas. Dice uno de estos investigadores: "el refugio de al-Hallay en las autoridades para solucionar la crisis, siendo ellos los responsables no es más que una quimera..."⁴.

Al-Hallay, tema de la literatura árabe

Este personaje ha sido una amplia fuente de inspiración que ha superado los límites de los religiosos y los interesados en el sufismo para abarcar una gran parte de la humanidad por encima de sus tendencias ideológicas y religiosas. La personalidad de este filósofo y sus opiniones han servido como medio para penetrar en la historia y el patrimonio en un viaje estimulante de descubrimiento y meditación. Los intelectuales y escritores en su búsqueda en los laberintos de la historia han encontrado signos de fanatismo religioso y parcialismo ideológico, conceptos no compartidos por al-Hallay. Por ende ha sido para aquellos como la antorcha que ilumina el oscuro camino de la humanidad y lo han considerado como un líder popular para las generaciones anteriores y un modelo de luchador por la libertad y la justicia para el hombre contemporáneo.

Por esto el nombre de al-Hallay se ha asociado al de Moisés, Jesucristo, al-Husayn, Che Guevara... Los escritores han encontrado en este personaje su

voz y su tesoro porque reúne las cualidades más nobles del hombre. Es un ejemplo de tolerancia y comprensión no sólo para los musulmanes sino para todas las religiones. Su concepto de la religión le empuja a decir palabras como éstas:

"Pensé en las religiones meditativo y las encontré un tronco con varias ramas."

Esta actitud convence, sin duda, a todo tipo de personas religiosas o no porque para él la religión no es un signo de identificación:

"No preguntes por la religión del hombre".

Nos consta que los escritores árabes han descubierto tarde los ricos elementos de la personalidad de al-Hallay para ser utilizados en su producción literaria, en comparación con los escritores de otras naciones como hindúes, turcos y persas que reflejaron a este personaje en sus poemas, cuentos, obras teatrales... elogiándole y buscando algunos detalles de su vida, sus creencias, sus opiniones y su muerte.

En la poesía árabe

La poesía árabe moderna se ha aprovechado de los mitos y los símbolos de un modo desconocido anteriormente hasta que estos elementos han llegado a formar una parte esencial del poema árabe, además han ofrecido al poeta una capacidad de expresión mucho más grande y unos horizontes con dimensiones más amplias.

El mito o el símbolo por sí mismo es una experiencia completa que le ahorra al poeta mucho trabajo, aparte de las connotaciones que sugiere relacionando de inmediato dos situaciones o dos realidades que pueden tener una semejanza grande entre sí.

Pero cabe señalar que algunos mitos y símbolos han sido los más favoritos tanto para los creadores como para los receptores; lectores, espectadores, visitantes de exposiciones... Esta realidad es quizá debida a que dichos símbolos representan una experiencia perfecta que llena el vacío que siente el receptor en su vida real. Por lo tanto, mitos como los de Jesucristo, al-Hallay, al-Husayn, Che Guevara... les han venido a la medida para reclamar los derechos básicos del ser humano que son los propósitos más deseados de las grandes masas de la humanidad.

El sufismo a su vez como corriente o como práctica religiosa en el mundo islámico nunca ha dejado de existir, desde su aparición hasta hoy. Es más, podemos decir que hasta los movimientos revolucionarios en el mundo árabe se han levantado sobre cimientos sufíes como, por ejemplo, el movimiento sanusí en Libia, el mahdí en Sudán, el de Abd al-Qadir al-Yaza'iri en Argelia, el de Umar al-Mujtar en Libia... "E incluso en Turquía donde Mustafá Kamal ha creado una civilización laica, vemos que la sociedad turca ha notado una falta en su identidad, y de aquí las organizaciones sufíes han vuelto a este país en los años cuarenta y se vio este pueblo dividido entre dos corrientes sufíes: al-Baktasiyya y al-Mawlawiyya"⁵.

Y como uno de los grandes sufíes del Islam, al-Hallay ha tenido una presencia incomparable con otros en la cultura árabe y sobre todo en la poesía. Su vida ha sido una página de heroísmo, de lucha y de principios que defendió hasta la muerte.

En la historia árabe moderna donde los pueblos han sido duramente castigados, el ansia de un salvador, un agitador de conciencias, un revolucionario verdadero y fiel se ha hecho patente en la mente de intelectuales y escritores.

Adonís

Entre los poetas que han aprovechado el mito de este filósofo se encuentra el poeta sirio-libanés Adonís nacido en 1931 en Siria, dedica una elegía a nuestro personaje en su di-wán Canciones de Mihyar, 19616. Dice Adonís en este poema:

Elegía a al-Hallay

Tu pluma.
Tu pluma, verde, emponzoñada.
De venas incendiadas
en el astro que sale por Bagdad.
Tu pluma es nuestra historia,
en nuestra muerte prometida.
El tiempo se detuvo entre tus manos.
Y un fuego destructor,
alzado hasta los cielos,
en tus ojos.
¡Oh tú, astro que sales por Bagdad,
cargado con el verso y con la vida!
¡Oh pluma,
pluma verde, emponzoñada!
A los que, desde lejos,
van llegando a esta tierra resurrecta
con el eco, la muerte, y con el hielo
sólo les quedas tú,
y tu presencia.
¡Majestuosa lengua de tormenta
en esta pobre tierra de inmundicias!
¡Poeta del secreto y la raíz!7.

En este poema vemos claramente que al-Hallay es la continuación de la esperanza para millones de hombres que esperan el surgimiento del alba, de la luz. Su sangre derramada desde hace más de mil años en las orillas del Tigris no ha sido un hecho banal sino todo lo contrario. Al-Hallay se ha convertido en un punto básico y vivo de la conciencia colectiva. Los recientes acontecimientos parece que han venido para reforzar esta tesis, exigiendo más sangre y más muerte para reclamar algo de independencia y libertad.

Aparece al-Hallay escribiendo los amargos acontecimientos, pero su pluma no es una pluma cualquiera, es una pluma particular, emponzoñada y verde. Emponzoñada por los hechos sangrientos que escribe y verde porque es inmortal, y el verde es, sin duda, símbolo de la vida y la continuación. Al-Hallay de Adonís es el astro que aparece en Bagdad cargado de poesía y de vida. Es el símbolo de lo más positivo que puede hallarse en la vida a pesar

de todos los males:

¡Oh tú, astro que sales por Bagdad,
cargado con el verso y con la vida!
¡Oh pluma!,
pluma verde, emponzoñada!

En el año 1965 el poeta iraquí Abd al-Wahhab al-Bayati (Bagdad, 1926) escribe su diwán *sifr al-faqr wa-l-tawra* (Libro de la pobreza y la revolución)⁸, que contiene un poema largo que se titula 'adab al-Hallay (Martirio de al-Hallay), compuesto por seis partes.

Al-Bayati en este poema tiene una visión profunda, amplia y completa, no sólo del filósofo sino de la situación que le rodeaba y la situación que rodea la vida del intelectual árabe de hoy. El poeta toma a al-Hallay como máscara, como una cuestión latente en la vida antes y ahora. Lo representa como una experiencia particular fuera de lo normal que no pueden tener más que los profetas o los personajes singulares. Es una experiencia que desea tener cualquier luchador porque él ha ocupado un lugar magnífico en la historia de la humanidad, y "la escena de su liberación y eternidad en la parte final del poema es una escena mundana más que un hecho de la otra vida. Parece un sueño que representa su eternidad en la conciencia de la humanidad que continuará siguiendo la luz... son deseos humanos que al-Hallay quiso realizar, pero su incapacidad ha sido la fuente de su sufrimiento"⁹.

Y debido a que el poema está compuesto por seis partes y la imposibilidad de

verlo todo en el presente trabajo, vemos en lo siguiente una parte significativa de éste, es la quinta parte y se titula Crucifixión. Dice al-Bayati en este poema:

En años estériles y hambrientos
me bendijo
tendióme las manos
y me abrazó diciendo:
"Te ceñirán su corona los pobres
y los salteadores de caminos,
los leprosos, los ciegos, los esclavos".
"¡Guárdate!" me dijo
cerrando la ventana.
Y entonces por todas partes brotaron jueces,
testigos, verdugos
que me quemaron la lengua,
arrasaron mi jardín,
escupieron en el pozo
y expulsaron a los huéspedes.
¡Ah, tú que me embriagas de amor
y me turbas con tu presencia!
Tú, que cierras las puertas
y sellas lo estéril y lo yermo:

¿Por dónde pasaré a la otra orilla,
si el fuego es ya ceniza muerta?.

¿Por dónde?.

He aquí mi mesa,
el último banquete nocturno de mi vida:

¡Abreme la ventana!

¡Tiéndeme, ay, las manos!¹⁰.

En este poema se mezclan de un modo inseparable lo mundano y lo místico;
el

martirio, el sufrimiento de la vida con los conceptos místicos y sufíes. Es el líder de los pobres, ladrones, leprosos, ciegos y esclavos. Y es al mismo tiempo el perseguido por los jueces, testigos y verdugos que le han quemado la lengua y han saqueado su huerto. Pero por otro lado está ansioso por conseguir la muerte que le une con su amado. El poema como vemos está repleto de expresiones que hacen sugerencias al misticismo:

"¡Ah, tú que me embriagas de amor
y me turbas con tu presencia!"

Y el deseo de la unión con el amado llega a su punto álgido cuando dice:

¿Por dónde pasaré a la otra orilla...?

Y también:

¡Tiéndeme, ay, las manos!

Este ¡ay! es una expresión de ansia y deseo más que de dolor y martirio. Esta experiencia del místico al-Hallay no es en absoluto algo ajeno a la experiencia del propio al-Bayati que ha demostrado desde el principio su interés por el sufismo, en el que ha encontrado unas bases magníficas para el desarrollo de las revoluciones de los pueblos maltratados y marginados. Dice el crítico iraquí Madani Salih a este respecto: "Al-Bayati se convierte en al-Hallay y éste se convierte en Jesucristo y les tiende el brazo de consuelo para darles el pésame"¹¹.

Ahmad 'Antar Mustafà

En el año 1982 el poeta Ahmad 'Antar publica un poema titulado: Hakada takalla al-Hallay (Así habló al-Hallay)¹². El poeta trata en sus versos el personaje de al-Hallay de una forma distinta en comparación con los anteriormente mencionados y con otros muchos no mencionados. El poema,
en

resumen, es una queja de la humanidad, del ser humano, de la vida donde abunda el mal. En su poema hace muchas referencias a versos del poeta egipcio Salah 'Abd al-Sabur que se interesó mucho por al-Hallay y escribió una obra teatral basada en la vida de este filósofo que más adelante trataremos. Ahmad 'Antar en su poema no solamente nos representa al personaje de al-Hallay sino también el de 'Abd al-Sabur que los une en uno porque las palabras del poeta son las del místico y viceversa.

El poema comienza con unos versos que crean en el lector una sensación de respeto y admiración por el personaje que confirma su procedencia celestial y divina. Éste es el místico y el poeta al mismo tiempo.

"Descendía en una noche como el rayo brillante,
embrujaando con su bastón, con un corazón de profeta.
Ahí está ahora pasando... y pasando...,
cual sueño de eco lejano... genial".

En este largo poema hallamos versos que son un auténtico grito contra una realidad devastadora, son una denuncia de la falta de lógica, cuando se mezclan los papeles causando una confusión total en las normas, en los principios y en la vida:

"No grito: nosotros los matamos con las palabras,
sino escucharé silencioso.

La voz indómita en el Reino de Dios:

llegará un tiempo en que el gato ladrador
comerá a un león fatigado por el cansancio... .

Un tiempo en el que los desviados y ciegos ojos
se alcoholen,

con la ceniza de la quemada verdad para que parezcan hermosos.

El ratón presentará los sables de osadía,

los cuervos se cubrirán con vestidos brillantes de boda".

Son una serie de situaciones deformadas, y cada cual ocupa un lugar opuesto

donde no debe estar. Pero la parte más representativa podría ser la del final del poema, cuando aparece un rayo de esperanza. Pero esta vez también

está unida a los poetas que son, a su juicio, los salvadores de los hombres:

"Los mapas se extienden se encogen...,
y la Tierra sigue siendo un potro montado por los salteadores de la verdad,
por los mercaderes de los tiempos de prostitución...,
algunos mercaderes de sangre...,
un silencio espantoso parece reinar...,
una muerte desolada se ha infiltrado...,
¡eh, poetas, cuidado!.
Salvación... salvación... salvación".

En el teatro

El teatro a su vez ha hecho uso del legado de al-Hallay, aprovechando los puntos más ricos de su trayectoria, su vida y su muerte. Este personaje sufrió cargado de elementos dramáticos le vino al teatro a su medida para utilizar los momentos más trágicos, creando una relación dinámica entre el pasado y el presente. La relación directa entre el teatro y el público (los espectadores) es un punto más a su favor para ayudar a tratar temas vivos de

la actualidad, que preocupa a las grandes masas y les agrada ver sus inquietudes, sus deseos y sus problemas tratados y representados ante ellos.

Se han escrito varias obras teatrales basadas en el personaje de este filósofo y la relación más fuerte que se ha entablado con al-Hallay en estas piezas ha sido con los intelectuales árabes que sufren muchos apuros y problemas, sobre todo la falta de libertad de la que al-Hallay fue una de sus víctimas.

Al-Hallay de 'Abd al-Sabur

En el año 1965 publica este poeta egipcio su obra teatral Ma'sat al-Hallay (El drama de al-Hallay)¹³, escrita en verso. En esta obra el autor mezcla los elementos más dispares conocidos de las crónicas que han llegado sobre el personaje. Ahí encontramos lo sufí, lo filosófico, lo social, lo político, lo religioso... En este trabajo al-Hallay procura liberar a su cuerpo y a los cuerpos de los demás de los instintos que empujan al hombre

a

conseguir el poder. Y aunque el poder representado por el gobernante ha podido eliminar a al-Hallay, no ha hecho realmente más que liberar a éste de su cuerpo. En cambio el cuerpo del poder (el gobernante) ha permanecido siervo de sus instintos que le tienen fuertemente atado. La obra consta de dos grandes actos, en cada acto hay varias escenas. El primer acto se titula al-Kalima (La palabra), y el segundo al-Mawt (La muerte).

El primer acto comienza con la visión del cadáver de un anciano colgado de un árbol en una plaza de Bagdad. Esta escena es sin duda el desenlace de la

obra, ya que es el final de al-Hallay, al que condenan a muerte. Pero la acción vuelve atrás en la segunda escena donde encontramos a al-Hallay vivo,

conversando y discutiendo con su amigo, también sufí, al-Sibli, sobre los medios de conseguir la justicia y la libertad. Son dos opiniones distintas; al-Sibli cree que el sufí no debe preocuparse por la vida y tiene que dedicarse por entero a Dios. Mientras que al-Hallay piensa que el sufí tiene la obligación de participar en la vida social, defendiendo los derechos humanos y luchando contra la pobreza e injusticia:

"Al-Sibli: No, ¡oh al-Hallay! yo temo bajar hasta la gente, porque quizá me preocupen las ambiciones de la vida y muera la luz en mi corazón.

Al-Hallay: supongamos que dejamos la sociedad, ¿qué hacemos, entonces, con el mal?

Al-Sibli: el mal, ¿qué pretendes con el mal?

Al-Hallay: la miseria de los pobres, el hambre, en sus ojos brillan palabras de las que desconozco su sentido... Los presos a los que dirige un guardia torpe, golpeando con un látigo que no sabe quién se lo puso en la mano, y hombres y mujeres que perdieron la libertad"14.

En resumen, esta obra por tratar a un célebre personaje como al-Hallay alumbró unas páginas del legado árabe-islámico, y vivifica algunos valores humanos notables que han preocupado al hombre casi siempre, tratando a través de él una serie de conceptos: la posición del intelectual, pensador y artista ante la vida, la sociedad y el poder. ¿Vive para su arte y su propio pensamiento, o tiene que vivir de pleno con la sociedad participando de sus sufrimientos y alegrías?.

Adnan Mardam Bek y al-Hallay

El poeta sirio Adnan Mardam Bek escribe en el año 1971 una obra teatral titulada al-Hallay¹⁵. Esta obra se centra en la última etapa de la vida del filósofo, desde que fue detenido hasta su ejecución. Una gran parte de la obra está en forma de juicio, donde se juzga a al-Hallay por sus opiniones acusado de intentar destruir la religión y el califato árabe, y llamar a la gente para que adoptara otra religión pagana y provocar a los súbditos contra el gobierno. La obra consta de cuatro actos, cada acto contiene varias escenas.

En esta obra como en la de 'Abd al-Sabur, al-Hallay simboliza el pensamiento libre, la resistencia contra las injustas autoridades, la defensa de los derechos y el no renunciar a la creencia pese a todas las amenazas y perjuicios.

La acción se desarrolla de una manera monótona y el verso clásico aumenta la dosis de esta monotonía por sus condiciones particulares. El conflicto principal existe entre al-Hallay, símbolo de la libertad, del pensamiento valioso y libre, por una parte, y por otra la fuerza cruel de gobernadores y autoridades que ahorcan la voz de la justicia y que solucionan los problemas de una sola manera, con el filo del sable.

El jefe de policía, representante del gobierno, le dice a al-Hallay:

"Has corrompido el juicio de los creyentes, has provocado un disturbio ciego y abrasador, cuidado con las consecuencias.

Al-Hallay: ¿consideras mi virtud y ascetismo como corrupción?"¹⁶

El valor literario y dramático es escaso por la monotonía de los acontecimientos, la debilidad del conflicto y la carencia de elementos de

diversión.

Además esta producción literaria parece más bien un poema largo o varios poemas que componen la obra.

Lo único que le da un valor a esta obra es el tema que trata a un personaje majestuoso del legado árabe.

Estas dos obras teatrales mencionadas anteriormente, no son las únicas que han tratado a este célebre personaje porque existen otras, aunque, menos conocidas como la del tunecino al-Madani titulada también al-Hallay y publicada en Túnez en el año 1973.

Al-Madani, según la crítica, representa tres caras de su personaje: el al-Hallay de los secretos, el del pueblo y el de la libertad. Hay una insistencia en un punto concreto: al-Hallay, aunque vivió en el siglo III de la Hégira viajando por las distintas capitales del califato abbasí y murió en Bagdad como un reformista, en la obra vive en pleno siglo XX en muchos países tercermundistas, viviendo y resucitando a cada momento...

Conclusiones

1.- Las artes en general y la literatura en particular han dirigido sus miradas hacia el patrimonio cultural (al-turat) por distintos motivos, entre los cuales podemos destacar la admiración por su riqueza, su diversidad y su importancia.

2.- El personaje de al-Hallay reúne muchos elementos, siendo poeta, sufí, filósofo, político... le convirtió en uno de los personajes más admirado y mencionado en las producciones artísticas de la época moderna. Además su vida y su violenta muerte han fortalecido este papel.

3.- La tolerancia religiosa e ideológica que ha caracterizado a al-Hallay ha provocado la admiración de muchos pueblos y no sólo el árabe que ha sentido sobre todo en la actualidad la necesidad de estos factores que pueden construir otra vida distinta.

Además las semejanzas que existen entre las circunstancias de al-Hallay y los intelectuales de hoy en muchos lugares, ha reforzado esta comparación. Por esto su nombre no sólo se ha asociado a los personajes antiguos como Moisés y Jesucristo, sino también al de Che Guevara, por ejemplo, en la historia moderna.

4.- La poesía árabe ha aprovechado hasta el máximo el mito de al-Hallay, tomándolo como máscara, como una experiencia completa, donde se han utilizado sus opiniones, sus posturas, su pensamiento e incluso sus propias palabras.

5.- Por su parte, el teatro árabe se ha beneficiado de los elementos dramáticos que ofrece este personaje que tuvo una vida tensa, llena de conflictos y de discrepancias y una muerte violenta y trágica que le acerca a un personaje prototipo en el teatro para tratar temas de una gran magnitud e importancia.

NOTAS

- 1.- Son varios los estudios y trabajos dedicados por este orientalista a nuestro personaje entre ellos:
  - La pasión de Husayn Ibn Mansur Hallaj. Ed. Gallimard, París, 1975, 4 Tomos.
  - "Le diwan d' al-Hallaj", revista: Journal Asiatique. Tomo CCXVIII, París, 1931.
  - Akhbar al-Hallaj. Librerie Philosophique, J. Vrin, París, 1975.
- 2.- Kamil Mustafà al-Sibi: al-Hallay maudu'an Li-l-adab (Al-Hallay tema de la literatura). Matba'a al-Ma'arif, Bagdad, 1976, pág. 66.
- 3.- Kamil Mustafà al-Sibi ... op. cit. pág. 69.
- 4.- Sami Jartabil: Ustura al-Hallay (El mito de al-Hallay) Dar Ibn Jaldun, Beirut, 1979, pág. 133.
- 5.- Kamil Mustafà al-Sibi... op. cit. pág. 62.
- 6.- Adonís ('Ali Ahmad Sa'id): Agani Mihyar al-Dimasqi (Canciones de Mihyar el de Damasco), Dar Mayalla Sir, Beirut, 1961, pág. 235-236. Este diwán está traducido parcialmente por Pedro Martínez Montávez, publicado por el Instituto Hispano-Arabe de Cultura de Madrid en 1968.
- 7.- La traducción es de Pedro Martínez Montávez, anteriormente mencionado.
- 8.- 'Abd al-Wahhab al-Bayati: Sifr al-faqr wa-l-tawra (Libro de la pobreza y la revolución), obra completa, 2º tomo, Dar al- Awda, Beirut, 1971.
- 9.- Muhyi al-Din Subhi: al-ru'ya fi sir al-Bayati (La concepción en la poesía de al-Bayati), Dar al-Su'un al-Taqafiyya, Bagdad, 1988. pág. 171.
- 10.- Al-Bayati: Libro de la pobreza y la revolución, traducción al castellano de Federico Arbós, Ed. Endymion, Madrid, 1989. pág. 40.
- 11.- Madani Salih: hada huwa al-Bayati (Este es al-Bayati), Dar al-Su'un al-Taqafiyya, Bagdad, 1986, pág. 45.
- 12.- Ahmad Antar Mustafà: Hakada takallama al-Hallay, (Así habló al-Hallay). Revista: Al-Si'r (La poesía), nº 25, Enero, 1982, pág. 75.
- 13.- Salah 'Abd al-Sabur, Ma'sat al-Hallay (El drama de al-Hallay). Maktaba Ruz al-Yusuf, El Cairo, 1980.
- 14.- Salah 'Abd al-Sabur: Ma'sat... op. cit. pág. 22,23.
- 15.- Adnan Mardam Bek: al-Hallay, Mansurat Uwaydat, Beirut, 1971.
- 16.- Adnan Mardam Bek, al-Hallay, op. cit. pág. 46.

ACTIVITATS SOBRE DONA I IMMIGRACIÓ (dossier facilitat per CCOO i extret d'Internet).

Editorial

L'economia capitalista consolida cada vegada més una estructura transnacional, amb la consegüent globalització dels mercats, dels circuits financers, d'una mà d'obra també cada vegada més transnacional, un augment de llocs de treball en economia submergida (amb baixos salaris, dures condicions de treball–), una reestructuració de models socials tant en el Nord com en el Sud (en el N, per exemple, tenim descens de natalitat, augment de la incorporació de la dona al món laboral– i en el S s'ha produït una modernització dependent en alguns països, en molts casos destruint les bases de l'economia tradicional, etc.), una major desigualtat Nord / Sud, una globalització de les comunicacions que permet als països del Sud idealitzar el Nord. El trànsit de poblacions, per tant, va lligat a la globalització.

Sobre el tema de la immigració hi ha molts estereotips, i quan parlem d'immigració de dones aquests s'accentuen. És per això que considerem que és interessant acostar- nos a aquest tema. Malgrat que hi ha hagut migració de dones al llarg de la història, han estat invisibles, i només s'han començat a fer visibles, com assenyala Iovanna Campani (1993), quan les persones immigrades comencen a reivindicar drets en les societats on arriben.

Si bé, com sabem, les xifres de persones immigrades a l'Estat espanyol són encara reduïdes, el percentatge de dones és important a despit del que es creu habitualment.

L'augment del nombre de dones immigrades pot relacionar-se amb canvis en la societat d'origen i amb una major demanda de mà d'obra femenina per a certes ocupacions, a la qual caldria afegir que l'economia informal exigeix mà d'obra flexible, poc exigent, etc.

Un dels primers aspectes a rebatre, per tant, és que el nombre de dones immigrades és molt escàs, tant en el nostre país com en l'àmbit internacional.

Hania Zlotnik (1998) atribueix la generalització d'aquesta idea a dues qüestions:

- * El moviment geogràfic de les dones es veu com dependent del dels homes, no amb entitat pròpia.
- * Els sistemes estadístics emprats per mesurar la migració, ja que en molt poques ocasions les dades es classifiquen per sexes.

Tot procés migratori és complex i divers, amb moltes variacions en funció del país d'origen, les diferències culturals entre el país d'origen i el de destí, les polítiques migratòries, el mateix projecte migratori de les persones que emigren (emigració temporal o permanent, etc.). En el cas de les dones, a aquesta complexitat, cal afegir-hi els rols que tenen en la seva societat d'origen, on elles solen ser les qui assumeixen el paper de mantenidores de la identitat cultural del grup, especialment si formen part d'un grup familiar, etc.

Des de la Secretaria de la Dona de la Federació d'Ensenyament de CCOO proposem aquests materials sobre dona i immigració, per tal de buscar la sensibilització cap a una societat més oberta, acollidora i intercultural.

Aquests materials que us presentem van adreçats a cursos de secundària, i el professorat pot triar-los i adaptar-los en funció dels coneixements previs i del curs en què es vol treballar. Esperem que us siguin d'utilitat.

Dades sobre dones immigrades

Quantes són?

Un informe de les Nacions Unides considera que en els anys 80 les dones eren gairebé la meitat de les persones migrants internacionals en tot el món.

Segons el Col·lectiu IOE (1999), les dones immigrades en l'Estat espanyol eren el 48,4 per 100 del total, amb una

distribució per sexes diferent en funció del continent d'on procedien. Les persones immigrades procedents d'Europa tenen una distribució bastant equilibrada entre els dos sexes, entre les procedents d'Amèrica del Sud predomina la presència femenina, i entre les procedents d'Àfrica hi ha major nombre d'homes.

Segons dades d'aquest Col·lectiu, el total de dones estrangeres en situació regular se situa al voltant de 280.000, que representa el 0,7 per 100 respecte al total de la població femenina espanyola.

D'on vénen?

Entre les dones immigrades hi ha un predomini de les europees (49 per 100), especialment les procedents dels països comunitaris (44 per 100); les procedents d'Amèrica representen un 27 per 100, les d'origen africà, un 15 per 100 i les asiàtiques, un 8 per 100.

Entre els països de la UE destaquen les britàniques, portugueses, alemanyes i franceses. Entre els països no comunitaris destaquen Filipines, Argentina, EUA i Marroc.

Les dones procedents de la UE, encara que són el col·lectiu més nombrós, solen ser invisibles. Entre les raons que assenyala IOE hi ha:

- * No estan en el mercat de treball, ja que solen ser rendistes o jubilades.
- * Les persones de procedència europea no se les considera immigrades, sinó que se les veu com a turistes, residents adinerades...
- * Tenen menys problemes polític-administratius per a obtenir permisos de residència, de treball, etc.

En el curs 1996-97 hi havia 18.363 criatures escolaritzades, de les qual un 49 per 100 eren nenes.

En què treballen?

Les feines que realitzen són principalment: en el servei domèstic, en cafeteries, restaurants i hotels. Les estrangeres treballen habitualment com a internes o per hores. A finals de 1993 s'aprecia un augment de dones d'Amèrica Central i del Sud (dominicanes, peruanes, colombianes, argentines i xilenes) i menor representació asiàtica (de Filipines i de Xina). Per sectors d'activitat destaquen els serveis. El 14 per 100

treballen com a tècniques i professionals, menys de l'1 per 100 pertanyen a categories directives en les empreses i el 7 per 100 a serveis administratius. En general fan les feines més mal pagades i amb menor prestigi social.

Llei i dones immigrades

Les actuals migracions es donen en un context d'enduriment de les polítiques migratòries, que cada vegada són més restrictives.

A l'estat espanyol, la publicació de la llei 4/2000 aprovada a les acaballes de l'anterior legislatura i fruit del consens entre les diverses forces polítiques, que en la seva recta final va ser trencat pel PP partit que ostentava el govern, suposava una millora insuficient però substancial en relació a l'anterior llei. Però la seva existència ha estat efímera, i la seva aplicació pràcticament inexistente. El nou govern del PP, amb majoria absoluta, no va desenvolupar-ne el reglament i s'ha dedicat, tal i com va anunciar, a preparar la seva reforma.

La nova llei 8/2000 manté que només poden obtenir el permís de residència aquelles persones que disposen de contracte laboral. Un alt percentatge de dones immigrades treballen a l'economia submergida (el 80% segons l'informe Anual de Sos-Racisme, 1999) per la qual cosa és difícil que obtinguin un contracte en regla o la residència.

Com a conseqüència, el nombre de dones en situació irregular és superior que el d'homes, restant més exposades a la clandestinitat, a l'opressió i a tenir més dificultats per a la inserció social. "Són víctimes fàcils de les xarxes de tràfic d'immigrants, que a banda de l'extorsió econòmica juguen molts cops amb l'engany i la indefensió, empenyent a algunes dones a l'exercici de la prostitució o a altres formes d'explotació laboral" (Informe Anual Sos-Racisme, 1999)

ACTIVITATS

Llegeix el següent article de premsa (EL PAIS, 11 de desembre de 2000), és un exemple de la situació

que es descriu més amunt, citada per l'Informe Anual de Sos Racisme, 1999.

- * Com actuen les màfies?
- * Com viatgen aquestes dones?
- * Segons la notícia, la nova llei d'estrangeria millora en algun aspecte la situació d'aquestes dones?

Testimonis

Les dones immigrades no són un col·lectiu homogeni, sinó que provenen de diferents països, de diferents grups ètnics, lingüístics, religiosos, etc.

Per exemple, és molt diferent procedir de Gàmbia, de Guinea Equatorial, del Senegal, del Camerun, de Nigèria, d'Algèria, de la República Dominicana, d'Equador, de Filipines, etc.; i les raons per les quals emigren també són diferents. A continuació recollim alguns testimonis de dones immigrades a Catalunya. Són només de quatre llocs de procedència diferent...

UNA DONA BÚLGARA A TARRAGONA

La B. ha nascut a Bulgària, a la ciutat de Bulgara; i ha viscut en aquesta ciutat fins fa un any, que va emigrar a Espanya. Els quatre primers mesos va viure a Madrid i després i fins ara, a Tarragona.

La B. m'explica que ella i el seu marit decideixen emigrar a Espanya per què en el seu país la feina és escassa, molt mal remunerada i en aquestes circumstàncies tan desfavorables es plantegen deixar el seu país per millorar la situació econòmica. Tots dos tenen estudis, la B. és mecànica dental i el seu marit, mecànic telefonista i electricista.

Ella m'explica, a propòsit d'aquest tema, que la seva professió no comporta cap possibilitat a Bulgària per què els seus habitants no tenen diners per pagar-se una pròtesi; és tan cert, que una companya seva porta vint dies sense cap encàrrec de pròtesi dental.

A la B. li agrada força viure a Tarragona: aquí coneix dues famílies de Bulgària i també dues famílies més a Gandia, encara que pensa que li falta establir amistat

amb persones d'aquí. Creu que per la més ràpida integració li seria molt favorable un bon coneixement de l'idioma, però que avui per avui no té temps per estudiar-lo bé.

El seu fill, que té nou anys, hi està molt a gust, aquí, té molts amics i se sent molt còmode a l'escola. La B. està molt contenta i pensa que, tant per part dels mestres com dels companys, la rebuda ha estat molt bona i ha ajudat molt a la integració del seu fill.

En aquest moment la B. encara no té regularitzada la seva situació, no té la nacionalitat espanyola, ni el permís de treball, però està esperant tenir-ho tot en regla en un futur, per poder homologar el seu títol de diplomada i trobar feina de la seva professió; mentrestant es dedica a fer la neteja d'algunes cases particulars. El seu marit treballa en la construcció, i la família viu en un pis que comparteix amb dos altres nois búlgars. Finalment, em comenta que, encara que sent una gran enyorança per haver deixat tan lluny la seva família (pares, germans) i també, naturalment, els seus amics, té de moment molt clar que no vol tornar al seu país perquè pensa que la situació política i econòmica està molt lluny de millorar. La seva il·lusió és trobar feina de la seva professió, i establir-se aquí definitivament, expectatives que comparteix amb el seu marit.

UNA DONA DEL MARROC A L'EMPORDÀ

Vaig néixer l'1 d'agost de 1960 a Jebha, un poblet al nord del Marroc, al costat de Ceuta.

De petita vivia amb els meus pares: era filla única. Quan tenia 9 anys, els meus pares es van divorciar i a mi em van enviar a viure amb la família del meu pare, a Tetuan. (El meu pare es va tornar a casar i se'n va anar amb la seva segona dona i els seus fills cap a França. La meva mare es va tornar a casar i es va quedar a viure junt amb el nou marit i els nous fills al mateix lloc on jo havia nascut.)

Els meus oncles em van tractar sempre com si fos la seva filla. Vaig viure amb ells 7 anys, des dels 9 fins a ls 16 anys. Als 16 anys vaig conèixer l'home que seria el meu marit. Després de viure junts durant quatre anys, ens vàrem casar.

Durant aquesta època vaig treballar. Un any i mig vaig estar planxant en una fàbrica de roba (aquesta fàbrica enviava la roba cap a Espanya i cap a França). També vaig estar treballant d'ajudant de cuina en un restaurant.

Vivíem a Tànger, i aquí van néixer la meva filla i el meu fill. Quan la meva filla gran tenia 4 anys, el meu home va decidir venir cap a Espanya a buscar feina i treballar. Jo em vaig quedar a Tànger amb els meus fills.

El meu home ens enviava suficients diners per viure i jo vaig deixar de treballar i em vaig dedicar únicament a la meva família. Això va durar 12 anys. El meu home venia a veure'ns un cop l'any, sempre que tenia vacances, i es quedava amb nosaltres durant un o dos mesos.

El meu home ens va donar la sorpresa i ens va comunicar que els meus fills i jo podíem venir cap a Espanya i estar tots junts. Vam estar tres mesos arreglant els papers. El 31 de maig de 1999, vam agafar el vaixell. En arribar a Algesires el meu home ens estava esperant amb el cotxe. Vam pujar. Crec que no sabíem cap a on anàvem, ni quin era el nostre destí.

Abans de venir cap aquí (cap a Catalunya), no havia pensat en Espanya, ni m'importava gens. Però quan vam decidir venir a viure aquí, jo vaig pensar que viure aquí seria millor, diferent de Tànger, i que hi hauria moltes facilitats.

Després de viure aquí un temps, m'he sentit avorrida amb tot el que m'envoltava. No entenia res del que deia la gent, ni en castellà ni en català. Els meus fills m'havien d'acompanyar a tot arreu: ells ràpidament van començar a entendre's amb la gent d'aquí i m'havien de fer de traductors quan volia anar a comprar.

Ara ja vaig sola a comprar, ja he après una mica de castellà. Vaig a classe amb els del GRAM (Grup de recerca i actuació sobre minories culturals i treballadors estrangers) a la tarda amb la Montse, i a la nit amb el Hassan.

Veig que això no és com jo m'ho havia imaginat, i que és com a Tànger: t'has d'espavilar.

No tinc feina fora de casa, però estic intentant trobar

alguna cosa. M'avorreix d'estar sola a casa mentre el meu home està treballant i els meus fills estan estudiant.

No he tingut mai problemes de papers: el meu home treballa i tota la família estem assegurats amb ell.

De vegades penso que m'agradaria tornar al Marroc, per què trobo a faltar el meu país i em trobo sola: allà hi ha la majoria de la meva família. Però també vull quedar-me, per què aquí estan els meus fills, el meu marit i la família del meu marit, la dona té més drets, tinc molts amics, no tinc problemes amb ningú i tothom em respecta.

DE HONG KONG A LLEIDA

Aquesta dona té 38 anys i en fa 18 que va arribar a Espanya. Ella és de Hong Kong. El seu pare era molt viatger i és per això que quan va acabar els seus estudis bàsics va començar a viatjar amb el seu pare per tot Europa, ho van fer amb la idea que si els agradava es quedarien i sinó tornarien a l seu país.

En altres països d'Europa els va ser molt difícil regularitzar els papers, en canvi a l'Estat Espanyol ho van trobar una mica més fàcil.

Diu que no té massa facilitat per les llengües tot i que parla xinès mandarín, anglès i castellà.

Durant l'entrevista va destacar la situació de les persones japoneses, per què poden viatjar molt, ja que la seva moneda és molt forta i poden fer quatre viatges a l'any. A més el coneixement de l'anglès i el francès els permet viatjar sense problemes per comunicar-se.

Va manifestar que es troba molt bé aquí, diu que l'educació que reben els seus fills li agrada i que no pensa tornar al seu país, ni per vacances, per què el viatge és molt car i no tenen diners.

VIATGE DES D'AMÈRICA LLATINA

El país d'origen d'aquesta dona és El Salvador. Marxa del seu país per raons polítiques, per què allà vivia en una situació difícil, de repressió, etc, després de la guerra i per necessitat de buscar noves oportunitats,

especialment per a la seva filla. Primer se'n va anar a d'altres països de Centre Amèrica, després va residir cinc anys al Canadà, va venir de visita a Espanya l'any 1993 i després l'any 1999 es va quedar definitivament per raons afectives: s'ha casat amb un espanyol

. Ha viatjat al nostre país amb dues filles de 16 i 4 anys i li preocupa que s'adaptin bé a Espanya.

En qüestions legals no ha tingut grans problemes en estar casada amb un espanyol.

Té nacionalitat canadenca i és resident a Espanya. Té estudis universitaris: lingüista.

Va treballar en una acadèmia d'anglès i des de fa poc treballa a un organisme que assessora a persones estrangeres. Viu a Barcelona amb les seves filles i el seu company.

La seva llengua materna és el castellà. Té alguns coneixement «nahuat» i parla castellà i anglès.

Quan va arribar va sentir certa discriminació i rebuig, per exemple: «quan vaig a comprar noto que alguna gent agafa la seva bossa amb força». També li va sobtar la nostra indumentària: «aquí es vesteix amb colors molt foscos» i el nostre accelerat ritme de vida. També la violència domèstica i la corrupció política, que no esperava trobar al nostre país.

Considera que el nostre sistema educatiu ha d'abordar els temes interculturals. Les seves filles, de vegades, no se senten integrades a l'escola i a l'institut per què sent que les veuen com estranyes per la forma com parlen el castellà.

Tot i així creu que encara s'hauria sentit més discriminada si hagués estat africana o asiàtica.

Intenta que les seves filles coneguin el seu país d'origen. Els parla d'Amèrica Llatina i procura mantenir algunes tradicions en qüestions com l'alimentació: «tortillas de maíz», «tacos», «pipusa», «nachos», amanides tropicals, etc.

Al Salvador creu que hi tornarà de visita, però no per viure-hi sobre tot per què creu que seria difícil per a les seves filles.

L'experiència migratòria la valora positivament però amb matisos, amb algunes decepcions, especialment la falta de comprensió envers la seva cultura. Considera que totes les cultures tenen determinats patrons culturals i que cal fer l'esforç per entendre a les «altres».

ACTIVITATS

- * Després de la lectura d'aquests testimonis de dones immigrades, organitzeu-vos en grups i reflexioneu sobre aquestes qüestions:
  - * De quins continents i països vénen?
  - * Vénen totes per les mateixes raons? Per què han emigrat del seu país?
  - * Tenen intenció de tornar al seu país d'origen?
  - * Quins estudis tenen? Quines feines fan a Catalunya?
  - * Tenen problemes de comunicació? Problemes per les diferències culturals?
  - * Tenen regularitzada la seva situació a Catalunya?

- * Podem dir que hi ha diversitat entre les persones immigrades? Raona la teva resposta.

- * A partir del que manifesten les dones immigrades dels testimonis que has llegit referents a alguns aspectes de la cultura del seu país d'origen, per grups, feu un mural informatiu sobre aquests aspectes i altres informacions que podeu recollir d'aquests països.

Et suggerim aquests aspectes:

1. Tradicions (indumentària, alimentació, costums, etc.). Vegeu si hi ha vocabulari citat en els textos que es pugui adduir com a exemple.
2. Diferents llengües parlades en aquests

països.

- * Busca informació sobre els països d'origen: llengües, costums, drets de les dones...

A través dels testimonis d'aquestes dones veiem alguns problemes amb què es troben en el nostre país. Segurament que coneixeu o heu sentit a parlar d'organismes i entitats que s'ocupen de canalitzar les demandes de les persones immigrades (CITE (Centre d'Informació per a Treballadors estrangers), CEAR, SOS Racisme, Foro para la Integración, etc.), informant-les sobre com regular la seva situació administrativa o laboral. D'altra banda, les persones estrangeres tenen les seves pròpies organitzacions, que són portantveus dels seus problemes i interlocutores amb la nostra societat. Algunes d'elles són organitzacions de dones, que, a més d'ocupar-se dels problemes polítics i legals de les persones estrangeres, aborden els problemes específics que pateixen pel fet de ser dones.

- * Aquí teniu un exemple d'una associació de dones immigrades. Informeu-vos sobre altres associacions de dones immigrades, així com d'entitats i organismes que s'ocupin de la immigració en general i feu, per grups, una fitxa descriptiva de cada una d'elles.

E'Waiso Ipola

E'Waiso Ipola esta formada per dones immigrades guineanes residents a Barcelona. Va néixer l'any 1991.

E'Waiso Ipola significa, en bubí, llengua autòctona de l'illa Bioko, abans Fernando Poo, «Dona: aixeca't, lluita, dignifica't. ..». Malgrat que tingui un nom bubí, és un grup obert a la participació de qualsevol dona que vulgui col·laborar i crear el projecte que significa E'Waiso Ipola. L'objectiu d'aquesta associació és doble: cultural i social. Pel que fa a l'aspecte

cultural, ens centrem, per una banda, en la formació i la promoció de les dones que formen part del grup -o d'altres dones immigrades o d'altres minories ètniques-, i, per l'altra, a fomentar l'estudi i la divulgació de les cultures minoritàries -com la nostra- poc estudiades i poc conegudes. Pel que fa al component social, pretenem donar serveis assistencials humanitaris als col·lectius de minories culturals i ètniques. També cooperem amb altres grups i entitats que tenen entre els seus objectius la «integració» de dones immigrades d'origen no comunitari o portar a terme programes de desenvolupament en els seus països d'origen.

Ca la Dona: Casp, 38, pral. (08010) Tel: 93 412 71 61

ACTIVITATS

- * Moltes persones immigrades estan indocumentades, és a dir, no tenen la documentació necessària pera residir i treballar en el nostre país. Per a això han de realitzar una sèrie de tràmits bastant complicats, especialment per a aquelles persones que no coneixen ni el català ni el castellà.
- * Consulta alguna de les entitats o organismes que s'ocupen del tema de la immigració:
  - * Què és, com se sol·licita i qui ho concedeix:
    - a. el visat
    - b. el permís de treball i residència:
  - * Qui el pot sol·licitar?
  - * Quins impresos es necessiten?
  - * En quin organisme oficial s'han de presentar?
  - * Quin és el termini de presentació?
  - * Com es presenta?
  - * Quin temps de validesa té?
- * Feu un debat sobre les qüestions següents: Són certes? Argumenteu les vostres opinions i respostes.

Les dones immigrades:

1. No són poques, encara que en sapiguem poc, de la seva existència.
  2. No vénen al nostre país només perquè en el seu país hi hagi precarietat econòmica.
  3. La seva qualificació professional no acostuma a correspondre a les feines que fan en el nostre país.
  4. Tenen dificultats per obtenir documentació.
  5. Aquestes persones se senten desarrelades: estan lluny del seu país, de les persones estimades, dels seus costums—
- * Per grups, dibuixeu unes vinyetes que reflecteixin el que acabeu de debatre.
- * El text següent pertany al llibre *Con los ojos bajos*, de Tahar Ben Jelloun, un autor magrebí que viu a França:

«Me sabía de memoria las conjugaciones de los verbos iesslera y iehaberli, pero me confundía en cuanto trataba de utilizarlas en una frase larga. Al final comprendí que había que desprenderse completamente de la tierra natal. ¿Cómo conseguirlo sin incomodar a mis padres, sin renegar de ellos?...»

«Es sentimiento de estar dividida en dos. Tenía la mitad prendida aún del árbol del pueblo y la otra mitad balbuciendo la lengua francesa, en perpetuo movimiento, en una ciudad en la que nunca veía los límites ni el fin. Yo justificaba mi nerviosismo por los combates que libraban mis dos mitades. No me encontraba en medio, sino en cada uno de los dos campos.»

- a. Els sentiments que reflecteix la protagonista d'aquest llibre, ¿coincideixen amb els que expressen les dones immigrades dels testimonis recollits més amunt? Amb quines frases ho manifesten?

b. Cita alguna altra obra literària que faci referència a algun aspecte de la migració de les dones immigrades.

Com viuen les dones immigrades en la nostra societat?

Normalment, tant els mitjans de comunicació com les idees arrelades entre la població autòctona, ens parlen d'alguns estereotips, prejudicis racials o de gènere respecte a les dones immigrades: són submises, ignorants, etc. Així les dones negres són percebudes com a sexualment eròtiques, les dones àrabs estan recloses, etc.; per un altre costat sol haver-hi una actitud de paternalisme vers elles, en considerar-les poc emancipades.

No podem oblidar, en apropar-nos a les situacions de les dones immigrades que arriben al nostre país, la gran diversitat que existeix en les migracions (el lloc de procedència, la qualitat de refugiada o temporera, les agrupacions familiars, etc.); els aspectes de la societat d'origen i de la de destí quant a polítiques migratòries, l'economia, etc.), com també la complexa problemàtica del procés migratori. Car, com assenyala Carlota Solé, «existeixen els conflictes home-dona, el conflicte intergeneracional mare-filla, el mite del retorn, els diferents projectes migratoris, les empremtes colonials, la discriminació o la receptivitat de la societat a la qual arriben, etc.».

Tradicionalment es considera la migració com el pas de la tradició a la modernitat, tot i que es produeixen articulacions molt més complexes entre les cultures d'origen i les de destí. En el cas de les dones, com assenyala Iovanna Campani (1993), tant en la societat d'origen com en la de destí hi ha traços sexistes i «totes les dones busquen papers nous, valors nous, identitats noves. I, per a les immigrades, aquesta recerca és doble, en tant que mantenen encara sense resoldre la discussió sobre els seus papers tradicionals en la societat d'origen».

Les dones immigrades, especialment quan formen part d'una immigració de grup familiar, sovint tenen el paper de mantenir la llengua i la cultura

d'origen en la família; a més a més, però, si hi ha fills/es, se suposa que han d'afavorir la seva socialització en la societat receptora.

Aquesta relació entre les dues cultures també serà distinta segons que es tracti d'una dona immigrant de primera generació o de segona, car, per exemple, les filles d'immigrants, i especialment les que estan en edat escolar, tenen unes possibilitats de socialització molt distintes de les que tenen les seves mares. A continuació presentem alguns texts que fan referència a la situació de dones de cultures diferents:

Mujeres marroquíes en España

En general, la mujer marroquí empieza a asomarse y a descubrir el nuevo mundo creando su propia cultura. No cuelgan para siempre la chilaba, sino que se esfuerzan por conciliar las costumbres y tradiciones con los códigos de conducta de la nueva situación, variando las respuestas según el nivel cultural, educativo y las aspiraciones de cada una.

Las relaciones con el país de acogida son escasas, quizá por las diferencias de cultura, de mentalidad y de costumbres; sin embargo, sigue en contacto con su país de origen.

En el hogar es donde la mujer mantiene las tradiciones relacionadas con la vida cotidiana: alimentos, vestido, lengua, mobiliario. Para lograr una integración es necesario considerar a las mujeres con personalidad propia, necesidades y aspiraciones específicas. Toda política de integración debería garantizar la igualdad de oportunidades y de trato entre hombres y mujeres.

Losada Campo, T.: i.La mujer inmigrante marroquí en España. Ponencia del Congreso: Mujeres, democracia y desarrollo en el Magreb. Fundación Pablo Iglesias, 1993.

Dones de l'Àfrica subsahariana a Espanya

La nostra situació aquí dependrà del grup al qual pertanyem, perquè no és el mateix portar molt temps aquí i haver pogut obtenir la nacionalitat espanyola -i amb això tenir certs «privilegis»- o que la teva situació laboral depengui de la teva situació administrativa. Les relacions amb la societat d'acollida dependran dels espais en què es donen i del perfil de la immigrant, no haurien de dependre, però, de la premissa basada en

tòpics i estereotips. De vegades aquestes relacions són conflictives. Les agressions i els conflictes que existeixen es fonamenten en la manca de contactes, en l'absència de coneixements i en el desinterès per entrar en el món de l'altre.

Remei Sipi: La dona africana a Espanya, document per a la coordinadora d'ONGs, 1995.

Mujeres de América Latina en España

El rápido desarrollo de las corrientes provenientes de la República Dominicana dio lugar a la consolidación de un fuerte entramado de redes sociales (...) En un inicio, las mujeres que trabajaban como internas se reunían los días libres, y estos encuentros permitían a las mujeres obtener información sobre posibles ofertas de empleo, mecanismos para regularizar su situación jurídica, etc. También se obtenían noticias sobre los familiares, y las redes ejercían un papel de control social. Este espacio de sociabilidad, que facilitaba la inserción en lo legal y laboral, y paliaba los efectos de la soledad, también posibilitaba a las personas inmigrantes reproducir sus costumbres de origen.

Texto adaptado de Oso, Laura: La migración hacia España de mujeres jefas de hogar. Instituto de la Mujer, 1998.

ACTIVITATS

- * Llegeix els textos anteriors i reflexiona sobre les qüestions següents:

Com viuen aquestes dones al nostre país?:

En l'exclusió?

En la immersió en la societat dominant?

Com una barreja dels dos referents culturals...?

En la coexistència, però sense relacions de bescanvi cultural?

- * Expressa de quins factors depèn cadascuna

d'aquestes situacions i enumera'n algun en el quadre següent:

FACTORS

SITUACIÓ   Culturals   Personals   Contextuals

.....

Edualter

España y los negros africanos

INONGO-VI-MAKOMÉ

Ed. La Llar del Llibre, S.A., Barcelona, 19990. I.S.B.N. 84-7279-448-2

Col. Punt de Vista, núm. 17, 1ª ed.

Págs. 193. Castellano. Libro.

Destinatarios: Secundaria post-obligatoria, Adultos, Tiempo libre.

Contenido: Es una experiencia personal de la migración, el punto de vista

de un ciudadano africano que se instala en nuestro país. Cuenta en su libro las vicisitudes, dificultades, aceptación o rechazo que hombres como

el han de sufrir cuando pretenden vivir entre nosotros. El autor realiza también un análisis de las causas que han contribuido al aumento de la

población africana y el largo camino que emprenden hasta llegar a España.

Descriptor: racismo/xenofobia, migraciones/refugiados, discriminación.

Índice: - Prólogo

- Introducción

- ¿Qué es lo que vienen a buscar a España los negros africanos?

- ¿Porqué vienen, o porqué quieren venir?

- ¿Es España un país racista?

- ¿Qué opinan los africanos?

- Resumen

- Conclusión.

401

Notre Librairie 1999-2000

Tanella BONI

Professeure, philosophe et écrivain. Elle enseigne à la Faculté des Lettres, Arts et Sciences Humaines de Cocody (Côte d'Ivoire).

Son oeuvre littéraire comprend plusieurs romans, des recueils de poésie et des livres pour les enfants.

Au nombre des très nombreuses études publiées par l'auteur au cours de ces dernières années, on relèvera:

La Tolérance

(1997);

Grobli Zirignon

(1998);

Carnet de route

(1998);

Écritures et savoirs

(1998);

Internet, le temps et la tradition orale

(1999);

Entretien avec Tiébéna Dagnogo, peintre et sculpteur

(1999);

"Nous en avons assez de mourir, nous voulons vivre pour l'Afrique"

(2000).

Ecrire à Tanella Boni

La spirale de la violence

par Tanella BONI

des Ce texte, au départ, voulait rendre compte d'une émotion. Puis

jours se sont écoulés, des semaines. Aujourd'hui, après les frappes américaines sur l'Afghanistan, je me pose la question de savoir comment un Etat, le plus puissant du monde, peut-il "déclarer la guerre" au terrorisme en utilisant l'arme de la guerre dans un monde où les Institutions mises en place après la deuxième guerre mondiale prônent le "dialogue des cultures" et

la

"culture de la paix". Il me semble que condamner le terrorisme, d'où qu'il vienne, et mettre en péril par la guerre le fragile équilibre écologique et économique d'une planète Terre qui

souffre

de maux innombrables sont deux attitudes contradictoires. On

croit

savoir quand cette guerre a commencé. Quels seuils franchira-t-elle aujourd'hui ou demain ? Où s'arrêtera-t-elle ?

Après quelle victoire ? La vieille loi du talion continue de guider le monde. Comment sortir de la spirale de la violence ?

11 septembre 2001. Le monde ne pourra pas oublier cette date. Les marges du monde parmi lesquelles se trouve reléguée l'Afrique profonde imagine déjà un conte dans lequel le feu et la fumée sont les personnages principaux tombés du ciel sur une partie de l'Amérique...Car malgré la forte médiatisation de l'événement, je ne suis pas sûre que les images et les commentaires qui ont suivi aient fait le tour du monde comme nous avons tendance à le croire. Voici l'événement type qui nous fait penser que le monde n'est pas une construction parfaite faite de réseaux, composé de figures régulières. Les réseaux sont constitués de lignes en pointillé. Il y a des zones où la communication ne passe pas, où l'information ne parvient pas en temps réel ou pas du tout. Elle s'interrompt, reprend sa course après avoir ignoré quelques points, contourné des vides. Mais ces espaces où les réseaux manquent à l'appel ne sont jamais vides d'humains. Ici, le temps est irrégulier et la diffusion de l'information montre ses limites. Dans ces limites, l'oralité prend le relais. De ce côté-ci du monde, des images ont pu être vues par quelques-uns en direct, par d'autres en différé. L'information est commentée dans quelque langue officielle mais aussi dans des langues locales. Puis elle est racontée. Chacun imagine la scène selon sa propre vision du monde. Chacun conçoit la place du Mal dans cette histoire, propose un châtement pour le coupable. De quel côté se trouve le Bien ? Pense-t-on un seul instant que l'événement du 11 septembre 2001 vient de changer, symboliquement, la carte du monde ? Tous les géants ont un talon d'Achille fragile, vulnérable. Et tous ceux qui ont des comptes à régler avec un grand de ce monde mettront tout en oeuvre pour tromper sa vigilance et l'ébranler à partir d'un point sensible. Celui-ci peut être le symbole de toute une civilisation et porter un nom aussi symbolique que World Trade Center ou Pentagone C'est un centre d'affaires et un système mondial qui s'effondrent dans un nuage de fumée plus vrai que nature. Des êtres humains contraints de sauver leur peau s'échappent de toutes parts. Mais chacun a du mal à

imaginer les milliers de corps ensevelis sous les décombres... C'est une image de l'enfer que nous ne sommes pas près d'oublier. Qui donc voulait l'enfer pour les Etats-Unis d'Amérique ? Du côté de l'Afrique, il y avait des tas de griefs à formuler contre cette puissance mondiale et ses alliés occidentaux capables de soutenir quelque dictateur, de lui donner les moyens de sa survie pendant que le peuple, lui, croupit dans la misère entre la vie et la mort. Que dire aussi de ces multinationales qui font le tour du monde tout en laissant planer une menace réelle sur l'environnement et la vie de ceux qui subissent les conséquences d'un système mondial inhumain ? Et puis, ces milliers de personnes que l'on laisse mourir, comme au Rwanda en 1994, sans essayer d'arrêter le massacre, sans donner à cette tragédie la dimension médiatique qu'elle mérite...

Il fallait se rendre à l'évidence, pour une fois, ce n'était pas du cinéma sur le petit écran. C'était une histoire vraie. Pour une fois, la nouvelle annoncée ne concernait pas une catastrophe humanitaire dans quelque pays pauvre mais un cauchemar vécu dans le pays le plus puissant du monde, le plus surveillé, dans la ville la plus belle....Il y eut une première réaction disant : "ce sont des Américains ! Cela ne nous regarde pas. Quand on a des problèmes chez nous, on nous ignore. La preuve, dans la même semaine, il y a eu plus de cinq cent morts, au cours d'affrontements inter religieux à Jos au Nigeria. Les morts en Afrique n'émeuvent plus personne dans le monde !". Puis on s'est rendu compte que même dans la plus belle ville du monde et dans le pays le plus puissant des hommes et des femmes pouvaient mourir en grand nombre sans raison. Ces hommes et ces femmes pouvaient ne pas être tous américains. Quelques personnes pensèrent à leurs enfants, parents, amis ou connaissances vivant dans ce pays lointain. Oui, l'Amérique, ce n'est pas seulement la terre des Américains, mais un carrefour malgré tout, un lieu de passage d'êtres humains venant d'horizons divers. Oui, l'élan de compassion finit par l'emporter : l'autre se trouvant dans les flammes,

luttant contre la fumée, mort sous les décombres pouvait être un
humain
tout court. Chacun eut une pensée pour les morts et les disparus.
Chacun
mis en veilleuse sa propre situation de marginal ou de pauvre exclu
des
ruelles du monde. L'émotion pris le dessus. Compatir à la douleur de
l'autre qu'on ne connaît pas est peut-être la meilleure manière
d'appartenir à une commune humanité malgré la diversité des
cultures,
des religions, des lois ; malgré la présence incontournable des
frontières.
Oui, il y aurait beaucoup à dire sur les rapports qui existent entre
l'Afrique et l'Occident. Il est temps que l'Afrique elle-même se
réveille et essaie de régler, malgré tout, ses propres problèmes.
Maintenant elle veut, comme l'a dit le Président Wade en visite à Paris
en septembre, former une coalition africaine contre le terrorisme
international. Nos chefs d'Etat ne veulent plus se contenter de faire
des déclarations sur les événements du monde. Ils veulent avoir une
place dans le monde. Les anonymes les regardent et attendent des
actions
concrètes. Dans le même temps, trois prix Nobel sud-africains, voix
autorisées, déclarent qu'il faut lutter contre le terrorisme
international en respectant les dispositions de l'ONU.
Mais le vrai problème est, il me semble, toujours ailleurs. Avant de
contrer l'action des terroristes, nous nous trouvons face à un
scandale
au sens premier du terme : la pierre d'achoppement contre laquelle
chacun butte sur la place publique. Quelle que soient les raisons de
la
frappe des terroristes, il y a toujours des victimes qui ne méritaient
pas de mourir à ce moment-là, ou de souffrir dans leur chair et dans
leur âme. Devant tant d'atrocités commises en un seul lieu, en un
seul
jour, pour des raisons inconnues, on est en droit de se demander
combien
pèse une vie d'humain aujourd'hui ? Et quel rapport entretenons-
nous
avec la mort ?
Il y a eu donc, dans un premier temps, une vague d'émotion et un
élan de
solidarité qui ont déferlé du monde entier -y compris des marges du
monde- en direction de l'endroit où, sans raison formulée, des
milliers
d'humains ont trouvé la mort. Cette émotion a mis en veilleuse
d'abord
toutes les rancœurs, puis a tissé des liens d'une autre nature
(diverses actions ont été entreprises : des pétitions, des concerts,
des

points de vue exprimés sur des sites Internet ou simplement un mot de compassion sur une antenne de radio ou de télévision...) montrant que notre rapport à autrui, même s'agissant de notre pire ennemi, ne se consolide que dans des cas d'extrême urgence. Devant le poids des événements, le dérèglement mental guettait non seulement les proches des victimes, mais aussi les femmes et les hommes de bonne volonté qui passent leur vie à lutter pour la paix et la tolérance dans le monde.

On participe à un élan de solidarité parce qu'il s'agit d'apporter un peu de réconfort aux familles des victimes et aux survivants ; parce qu'il faut se sentir utile à quelque chose, avoir l'illusion d'appartenir à une humanité menacée de toutes parts. Cet élan de solidarité montre que tout n'est pas encore perdu, qu'il y a une lueur d'espoir qui subsiste dans nos coeurs, une étincelle capable de soulever des montagnes en cas de danger contre l'humanité. Bien sûr les télégrammes et autres discours officiels existeront toujours en semblables circonstances, mais ils n'auront jamais la chaleur et l'énergie de quelque parole anonyme venant du bout du monde...

Depuis la date fatidique, j'ai l'impression que nous assistons, la mort dans l'âme, au tournage d'un film commercial où tous les ingrédients sont réunis pour en faire un succès mondial. Mais personne ne peut dire, aujourd'hui, quel type de film sortira de là après le montage des images. Nous avons vu l'enfer si près, tout près de nous le premier jour. Nous avons suivi au jour le jour les fouilles sur les lieux de la tragédie et le décompte des morts et des disparus. Gestes tout aussi symboliques qui veulent nous dire qu'un mort n'est pas un objet.

Mais nous voyons des fouilles comme sur un site archéologique et nous entendons des chiffres comme si une vie d'humain pouvait se compter. Ce qui compte c'est de pouvoir retrouver tel corps unique, de le rendre, symboliquement, à ses proches. Et il y a des disparus non retrouvés.

La douleur, dans cette tragédie, n'appartient pas seulement aux proches parents et aux amis. Il y a un presque rien qui flotte dans l'air du monde, communiqué à l'échelle planétaire, un presque rien qui provoque stress, angoisse et dépression ; ces maux d'aujourd'hui qui s'annoncent quand rien ne va, quand le mal arrive sans déclarer son identité. Oui, le Mal est là. D'où vient-il ? Qui est-il ?

Très vite un nom a fait le tour du monde : Usama Ben Laden Un pays a été mis à l'index : l'Afghanistan .Le régime des Taliban est accusé d'abriter l'homme le plus dangereux du monde. Sa tête est mise à prix. Comme dans les meilleurs westerns. Un réseau - même mot, autre sens- imaginé comme une << nébuleuse" fait l'objet d'une attention particulière de la part des occidentaux. Front uni contre le terrorisme international. Déjà, les jeux semblent faits. Les joueurs en présence. Mais comment jouer sur l'échiquier du monde quand, d'un côté, l'argument est celui de la légitime défense et, de l'autre, l'absence de parole, de déclaration ? Tout comme la guerre, le jeu commence toujours quelque part, par une déclaration, le respect d'une règle et personne ne sait à quelle condition ni quand il prend fin . Comment déclarer la guerre à un objet non identifié ? On pourrait dire un mot de cette nébuleuse qui ne dit mot mais agit. Elle finance, mais quoi donc ? Elle frappe ses cibles sans raison apparente, sème la terreur. Elle attaque les corps, les détruit, installe le désarroi dans les esprits. Elle répand l'insécurité à tout point de vue. Comment cerner une chose invisible imaginée comme étant "le Mal" ? Comment lutter contre elle, l'anéantir ? Il y a des amalgames, vite faits, entre la << nébuleuse" et une religion. Heureusement, des esprits avisés haussent le ton contre toute analyse qui glisse dangereusement vers l'amalgame entre l'individu désigné, la religion à laquelle il appartient et sa culture. Non, le monde ne peut être divisé de manière aussi manichéenne entre le Bien appartenant à ceux qui parlent et diffusent l'information à l'échelle planétaire et le Mal qui frappe, agit mais reste insaisissable, une nébuleuse ! Le Bien et le Mal peuvent, contre toute attente, collaborer, cohabiter, s'entraider. La preuve c'est que cette fameuse nébuleuse semble avoir des tentacules partout en Occident et ailleurs. Sa force de frappe est d'abord financière. C'est la première leçon que nous apprenons de cette histoire macabre. Le terrorisme doit sa résistance et sa survie à une connaissance approfondie des mécanismes de la finance internationale. Le terroriste -celui dont l'image fait le tour du monde- peut vivre dans les régions les plus arides de la planète, dans le dénuement complet. Ce

n'est pas un animal sauvage errant dans les montagnes. Il peut être un ascète au visage émacié, à la barbe menaçante. Pendant ce temps, sa ruse et son intelligence calculatrices, qui n'ont peur de rien, imaginent le monde comme une carte sur laquelle les parallèles et les méridiens sont remplacés par des méandres tracés au crayon. Chaque ligne est effaçable à merci. Le terroriste reconstruit des pistes praticables dans un monde quadrillé faisant l'apologie des figures géométriques et régulières. Il sait que l'argent gouverne le monde, que l'intelligence et la science sont des biens inestimables, exploitables à toutes fins utiles. C'est un homme qui suit de près les découvertes scientifiques et les prouesses technologiques de son temps. Ce n'est point un étranger dans un monde globalisé...Il pourrait même avoir une enfance sans histoire, dans une riche famille et passer des vacances de rêve en Suède comme le raconte la petite histoire. Pendant ce temps il a un visage d'ange. Il est loin d'apparaître comme étant le Mal personnifié. Mais après ? Je me pose la question de savoir si, par la suite, l'homme n'était pas bien connu de tous les réseaux de renseignements, s'il n'était pas protégé ; par qui donc ? . On savait où il vivait, quelles étaient ses activités, comment il opérait. Peut-être a-t-on suivi de près la métamorphose de l'homme pour savoir jusqu'où il pouvait aller ? Les ramifications du Mal peuvent avoir des visages d'hommes paisibles, sans histoires. Un beau jour, on les appelle pirates ou kamikazes, terroristes, quand il est déjà trop tard, après l'action meurtrière, jamais avant. Quelle est la part de responsabilité d'un système mondial qui repose sur la circulation réelle ou virtuelle des capitaux ? Se pose-t-on jamais la question de savoir d'où viennent certains capitaux et à quoi vont-ils servir ? Par ailleurs, sait-on au juste pourquoi ces attentats ont-ils été commis ? Il n'y a pas eu de déclaration. Pas de parole revendicatrice. Cette fois-ci, le Mal cache bien son jeu. Qu'est-ce que le Mal au fond, cette réalité invisible capable d'ébranler le monde en quelques secondes ? Comment le découvrir avant qu'il ne soit trop tard ? Telle est la question. Les attentats du 11 septembre n'auraient-ils pas pu être évités dans le pays le plus puissant du monde, possédant les meilleures technologies d'information et de communication ? Question qui n'a plus sa raison d'être puisqu'une autre page de l'histoire est déjà écrite. D'autres images sont déjà filmées.

Le jeu macabre sur l'échiquier du monde s'est transformé en guerre.

La riposte est intervenue vingt-six jours plus tard, le 7 octobre, sous la forme d'une opération dénommée "Liberté immuable".

Liberté ? La guerre ne libère nullement les hommes des maux qui minent le monde. La Banque Mondiale annonce déjà une augmentation de la pauvreté dans les pays pauvres après les attentats terroristes aux Etats-Unis. Les conséquences économiques n'épargneront aucun pays dit développé. De nombreuses compagnies aériennes subissent déjà les conséquences de cette déstabilisation du monde à tous points de vue. Les violences et les nombreux conflits en cours ne seront pas en recul après la déclaration de guerre du 7 octobre. Celle-ci ne réglera pas, par exemple, le problème palestinien qui semble servir de prétexte, après-coup, pour justifier les attentats du 11 septembre. Cette guerre est-elle déclarée contre le terrorisme international ? Ben Laden ? Les Taliban ? l'Afghanistan ?

La spirale de la violence prend un nouveau départ. L'Amérique a le feu vert de l'Europe et des Nations-Unis pour riposter. Le système des Nations-Unis a-t-il oublié ici ses déclarations maintes fois réitérées sur les droits humains, sur l'idéal de la culture de la Paix tant prônée par l'UNESCO ? Mais qui frappe-t-on ici ? La guerre a ceci de particulier qu'elle fait de nombreuses victimes imprévues. Les morts qui commencent à tomber sous les projectiles des Américains sont sacrifiés sur l'autel d'une violence qui se veut légitime. S'il y a un accord de principe sur la lutte à mener contre le terrorisme international, je me demande pourquoi cette lutte doit prendre la forme d'une guerre - une de plus - dans un monde qui veut la paix et rien d'autre. Nous avons, en ce début de siècle, toutes les intelligences artificielles et humaines qui pourraient nous éloigner des chemins de la guerre. Nous avons aussi des intuitions multiples provenant de la diversité des cultures qui, mises à contribution, aideraient le monde à sortir de nombreuses impasses. Le terrorisme est l'une de ces impasses. Il privilégie le chemin de la violence dévastatrice. Les Etats doivent-ils emprunter cette voie après le 20ème siècle, siècle de toutes les violences ?

Devant cette guerre qui commence, une autre semble dire ses premiers mots en paroles. Elle se veut "sainte". Le monde se trouvera-t-il bientôt confrontée à deux

guerres l'une laïque et démocratique, légitime, ayant la caution des puissances occidentales et du Système des Nations-Unis et l'autre religieuse, d'avance condamnée, illégitime ? On voit déjà l'embarras de certains pays. Comment concilier la défense de la culture et de la religion - partagées avec l'Afghanistan- et le respect des relations et des accords diplomatiques passés avec les puissances occidentales ?

Est-il possible de choisir entre deux guerres tout aussi meurtrières l'une que l'autre ?

De nombreux Afghans, depuis des années, vivaient dans un pays où les droits humains n'avaient plus de réalité. La guerre déclarée par les Etats-Unis les rendra -t-ils "libres" ? Il est permis d'en douter. Ils connaissent déjà l'exil et la mort. Sait-on où s'arrêtera cette guerre légitime ? et la sainte qui se prépare ? Au seuil de quelle autre catastrophe humanitaire aboutiront-elles l'une et l'autre ?

Je trouve particulièrement humiliant pour les populations en détresse, de devoir recevoir dans le même temps, par la même main, du pain et des bombes. L'image peut-être de la nouvelle liberté qui guide le monde...

Tanella BONI

[FEMECamina.html](#)

PAYS AFRICAINS ET LITTERATURE

Pour chaque pays, nous vous proposons les informations suivantes:

La Littérature du pays en un clin d'oeil

Les écrivaines

Quelques livres de référence

Quelques données géographiques

Quelques liens sur Internet pour en savoir plus

Littérature du Bénin

Littérature du Burkina Faso

Littérature du Cameroun

Littérature du Congo

Littérature de la Côte d'Ivoire

Littérature du Gabon

Littérature de la Guinée

Littérature du Mali

Littérature du Sénégal

Littérature du Togo

Littérature du Zaïre

[Retour au début de la liste / Retour home]

Editor (jvolet@cyllene.uwa.edu.au)

Last updated: Tuesday, 26 - May - 98

<http://www.arts.uwa.edu.au/AFLIT/FEMECpays.html>

Entrevista amb Mariama Bâ (en francès). Font Internet

Interview de
Mariama Bâ par Alioune Touré Dia
publié dans Amina en novembre 1979.

Succès littéraire de Mariama Bâ pour son livre
"Une si longue lettre"

Le livre de Mariama Bâ qui vient d'être publié aux Nouvelles Editions Africaines est intitulé "Une si longue lettre". L'unanimité des lecteurs et des critiques semble faite pour dire que c'est un roman plein de sensibilité comme seules les femmes savent en avoir.

Ce livre retrace la vie de deux amies: celle qui écrit la lettre, c'est Ramatoulaye. Celle à qui on écrit, c'est Aïssatou. A travers leurs deux vies que raconte celle qui écrit, c'est la sensibilité de deux femmes qui n'ont pas le même tempérament qui se dessine, c'est à la fois et surtout la peinture de la société sénégalaise. Cette femme ayant des enfants, il est normal qu'elle en parle. Cela débouche aussi sur la description de la jeunesse actuelle, des problèmes qui se posent à elle et aux mères éducatrices. Mais des femmes âgées sont représentées également dans ce roman. C'est la troisième génération de femmes. Leurs caractères et leurs mentalités se dessinent. Il y a notamment dans le récit une dame, la

belle-mère du héros principal du roman. Cette dame pour entrer dans une certaine catégorie de femmes, les femmes aux bracelets lourds, n'hésite pas à mettre fin aux études de sa jeune fille et à la donner en mariage à un homme qui pourrait être son père. Il y a également Tante Nabou qui représente la femme traditionnelle, attachée à la vérité ancienne et qui défend farouchement son sang contre l'apport du sang d'une bijoutière ou castée. Il y a aussi une autre femme, Fatoumata qui est griote et qui représente une autre catégorie de femmes. En un mot, il y a dans ce roman un

peu de tout ce qui intéresse de près ou de loin, à l'heure actuelle, nos sociétés en général, les femmes en particulier. C'est ce qui a fait dire à certains que ce livre ferait date dans l'histoire de la littérature africaine. Nous avons rencontré Mariama Bâ pour ces raisons. Nous avons parlé avec elle de sa vie, de ses idées et de son oeuvre.

Qui êtes-vous, Mariama Bâ?

Je suis une sénégalaise. Mon père fut le premier ministre de la santé de la Loi-Cadre. Je suis orpheline de mère. J'ai été élevée par ma grand-mère. Mais grâce à mon père et à la vision juste qu'il avait eu de l'avenir, j'ai été à l'école, malgré mes grands-parents qui étaient des traditionalistes. Ma maison familiale est située à l'ancienne route des Abattoirs municipaux de Dakar qui porte actuellement le nom d'un conseiller municipal, Armand Angrand. Elle fait face au service d'hygiène. Ce bâtiment montre par sa structure l'aisance de mes grands-parents. Mon grand-père est un lébou de Dakar. Dans notre concession familiale, il y a une grande mosquée en dur où s'assemble une foule à chaque heure de prière. Normalement, j'aurais dû grandir dans ce milieu familial, sans connaître l'école, avec l'éducation traditionnelle qui comprend l'initiation à des rites. Je devais savoir faire la cuisine, la vaisselle, piler le mil, transformer la farine en couscous. Je devais savoir laver le linge, repasser les grands-boubous et chuter le moment venu, avec ou sans mon consentement dans une autre famille, chez

un

mari.

Mais vous avez été tout de même à l'école. Quelle formation avez-vous reçue?

J'ai fait les classes primaires à l'actuelle école Berthe Maubert anciennement dénommée Ecole des Filles. En ce temps-là, après le certificat d'études primaires élémentaires, on faisait une classe préparatoire pour les grands examens. Le choix n'était pas vraiment large. Les bonnes élèves étaient orientées vers le concours de l'Ecole Normale des jeunes filles de Rufisque. Les élèves les plus âgées allaient à l'Ecole des Sages-Femmes.

Les

autres apprenaient la dactylographie pour être des secrétaires, par une formation accélérée. Je n'ai pas choisi d'aller à l'Ecole Normale des jeunes filles de Rufisque. J'avais choisi d'être secrétaire. J'avais à cette époque 14 ans. L'importance du choix d'un métier ne m'apparaissait pas du tout. C'est la directrice de l'école des filles qui est venue me retirer du groupe des élèves du secrétariat. Elle me dit: "Tout le monde mais pas toi. Tu es

intelligente. Tu as des dons. Même si tu ne veux pas y aller, tu vas préparer le concours d'entrée à l'Ecole Normale des jeunes filles de Rufisque pour le renom de notre école." C'est pour le renom de notre école donc que j'avais préparé ce concours. A mon admission mes grands-parents ont

voulu s'opposer à mon entrée à cette école. Un de mes oncles disait: "Pour les études d'une fille, le certificat d'études, ça suffit largement. Halte-là." Il a fallu vraiment le dynamisme de notre directrice Mme Maubert pour arracher le consentement de ma famille, mon père étant absent, affecté à Niamey. Le concours de l'Ecole Normale des jeunes filles de Rufisque était organisé à l'échelon de l'ex Afrique Occidentale Française. J'avais la chance de sortir cette année-là, première de l'ex-AOF. Mme Legoff, directrice de l'école des jeunes filles de Rufisque, était une femme de tête. Mais j'insiste sur le fait qu'elle était aussi une femme de coeur. C'est de son coeur qu'est né ce lien qui me relie à elle. Ce lien m'a suivi toute ma vie. Ce n'est pas un sentiment qui m'est spécial. C'est le sentiment de toutes les filles qui ont vécu à Rufisque. Mme Legoff avait une vision juste de l'avenir de l'Afrique. Son éducation reposait sur les principes que nous entendons prôner aujourd'hui: "enracinement et ouverture. Enracinement dans nos valeurs traditionnelles propres, dans ce que nous avons de bien et de beau, et ouverture aux autres cultures, à la culture universelle." C'est ainsi qu'elle était arrivée à nous faire oublier que nous étions de colonies différentes. Nous avons noué des amitiés par affinités et par tempérament sans penser que telle était guinéenne, telle dahoméenne et telle autre ivoirienne; ce qui a créé entre nous un vrai brassage de races et de moeurs. Cela nous a appris à tenir compte d'autrui, à faire taire nos ressentiments. Un esprit de tolérance!

Du militantisme d'association

Depuis combien de temps êtes-vous dans l'enseignement?

J'ai exercé pendant 12 ans. Je suis sortie de l'Ecole Normale des jeunes filles de Rufisque en 1947. J'ai fait mes premiers pas dans l'enseignement à l'école de Médine. C'est à la suite d'une maladie que j'ai été affectée à l'inspection régionale où je sers toujours.

Il semble que vous serviez aussi dans bon nombre d'associations féminines comme membre à part entière...

Je suis membre de "Amicale Germaine Legoff". C'est l'Amicale de toutes les Normaliennes qui ont reçu leur formation de Mme Legoff à Rufisque. C'est cette amicale qui avait demandé aux autorités sénégalaises de prénommer l'Ecole Normale des jeunes filles de Rufisque, l'Ecole normale des jeunes filles Germaine Legoff. Nous avons obtenu satisfaction. Je suis aussi

membre du Soroptimiste International, Club de Dakar. Je suis membre également du Cercle Fémina qui est une association de solidarité.

Mais pourquoi avez-vous opté pour le militantisme d'association?

Il y a des difficultés réelles pour la femme dans le militantisme politique. Si la femme est animée d'un idéal politique, si elle ne veut pas seulement être un support, un objet qui applaudit, si elle a en elle un message politique, il lui est difficile de s'insérer dans un parti politique. Les hommes sont souvent égoïstes. Il faut voir le visage de l'Assemblée nationale sénégalaise. C'est le pluralisme politique qui a renforcé le

nombre de femmes, avec les femmes élues au niveau de l'un des partis d'opposition, le parti démocratique sénégalais, PDS. S'il n'y avait pas eu l'apport féminin de ce parti, il y aurait comme dans la législation précédente, quatre femmes; ce qui n'est même pas une représentation régionale. Il y a aussi des difficultés inhérentes aux responsabilités de la femme au foyer. C'est la femme qui enfante, qui est mère, qui nourrit ses enfants, qui fait ou supervise les travaux domestiques. Il est difficile qu'elle cumule ces tâches avec des activités extérieures, si elle ne sait pas programmer son temps. Il est difficile d'ajouter des responsabilités à cet enlèvement que représente la marche du foyer. Il y a également un autre handicap: le travail de la femme corse davantage la difficulté du militantisme politique. Au niveau des partis les organisations féminines connaissent des tiraillements inconnus des organisations masculines du fait du tempérament de la femme. La femme a l'émotion facile et la langue bien pendue. Quand elle rencontre une rivale sur son chemin, elle se met sans hésitation à fouiller dans son passé, pour ressusciter la grand-mère sorcière ou un fait sordide du grand-père. Au lieu de placer la lutte sur le plan idéologique, elle instaure la lutte sur le plan personnel. Toutes ces difficultés font hésiter bien des femmes à entrer dans l'arène politique. Dans le militantisme politique, l'octroi de postes comme les portefeuilles ministériels, les sièges de députés doublent les rivalités. Mais quand on a envie de travailler sagement, qu'on ne recherche pas à être connue, les associations féminines offrent des cadres d'évolution aux angles plus arrondis. Il y a des manœuvres plus aisées sans hargne, sans rogne, sans grogne. Les associations féminines donnent les mêmes moyens d'épanouissement

que les partis politiques. La promotion de la femme et de l'enfant sont souvent le mobile de leurs actions, même des femmes politiciennes. Cela ne signifie pas que nous soyons désintéressées du sort de notre pays, que nous n'aimions pas la politique. Bien au contraire. Nous savons le poids politique plus déterminant pour la marche de la Nation que le poids des associations féminines. Mais malgré cela, il y a des satisfactions dans le militantisme d'association.

Les encouragements d'Annette Mbaye D'Erneville.

Venons-en maintenant à votre roman intitulé "Une si longue lettre" qui semble faire l'unanimité des lecteurs et des critiques. Qu'est-ce qui vous a poussée à écrire?

Ce sont des amitiés (hommes et femmes) qui m'ont poussée à écrire. Quand j'étais à l'Ecole Normale des jeunes filles de Rufisque, mes devoirs étaient jugés très bons. Notre directrice avait montré l'un d'eux au directeur de la revue "Esprit" qui était venu en visite dans notre école. Ce dernier avait trouvé le texte tellement intéressant qu'il l'avait publié dans la revue.

Après, Maurice Genevoix en publia de larges extraits dans un livre. M.

Terisse en faisant un manuel pour les élèves du cours moyen de deuxième année

a adapté le texte en le titrant: "Enfance à Dakar". Ce devoir éclairait de souvenirs personnels les lieux de ma naissance, comme on me demandait de le

faire. Mais à la fin du texte, comparant mon enfance dans cette route de l'Abattoir, mon milieu familial et ses douceurs, au milieu où j'évoluais,

j'ai senti en moi un conflit. Et je m'étais écriée: "On a blanchi ma raison et ma tête est restée noire. Mais mon sang inattaquable piaffe dans mes veines civilisées". J'avais écrit également en me souvenant des danses de mon enfance "J'avais huit ans et je criais tam-tam emporte-moi". A une époque où l'on prônait l'assimilation, je prenais position en la refusant. C'est ce refus qui a fait la célébrité de ce devoir. Des amis m'ont toujours poussé à écrire, surtout Annette Mbaye d'Erneville, ancienne journaliste à Radio-Sénégal. Forte de ma promesse, elle avait annoncé aux Nouvelles Editions Africaines (NEA) que j'allais leur apporter un manuscrit. Alors j'ai pensé à la réaction de ces messieurs assis autour d'une table commentant le fait de la non remise de manuscrit et se moquant d'une femme.

Je me suis mise aussitôt à écrire "Une si longue lettre". Il est vrai que j'en connaissais les contours et que des éléments foisonnaient dans ma tête. Je voyais déjà comment le livre pouvait se terminer. L'encouragement d'Annette Mbaye d'Erneville a aidé à la naissance de l'oeuvre.

Pourquoi parlez-vous au juste à la première personne du singulier dans ce livre?

J'ai voulu donner au roman une forme originale. En général, l'auteur se met en dehors des personnages et raconte. J'ai choisi la forme d'une lettre pour donner à l'oeuvre un visage humain. Quand on écrit une lettre, on dit je. Ce "je" s'identifie à Ramatoulaye et non à l'auteur.

La polygamie indéfendable...

Dans votre roman, vous abordez entre autres problèmes, celui de la polygamie. Vous le faites par l'entremédiaire du personnage principal Ramatoulaye. Cette dernière parle sans gaîté de coeur du mariage de son mari

avec Bintou l'amie de la jeune fille Daba. Comment voyez-vous personnellement le fait polygamique?

Une femme n'accepte jamais la polygamie par gaîté de coeur. C'est le cas de Ramatoulaye. Les femmes qui acceptent la polygamie sont contraintes.

Comme

le dit si bien d'ailleurs Aminata Sow Fall dans son livre intitulé "La grève des battus". Je cite de mémoire: "Toutes les femmes ont au moins une fois dans leur vie rêvé d'un mari pour elles toutes seules." C'est contraintes par les hommes, par la société, par la tradition, que la femme vit en polygamie. Une femme de mon âge qui approche de la cinquantaine peut accepter la polygamie. Quand par exemple on perd son mari où qu'on est divorcée d'un certain âge, il est difficile de trouver un conjoint de son âge, libre. Pour ne pas terminer solitairement ses jours, on peut en sacrifiant son idéal, avoir un compagnon. C'est sur ce plan seulement que la polygamie est peut-être défendable. Et encore, on fait du tort à la femme avec qui on partage son mari et les problèmes restent aussi ardues qu'à vingt ans. Mais une jeune fille qui est au début de sa vie, qui a tout son avenir, qui a son potentiel de jeunesse et de beauté, elle peut tout de même s'engager dans le mariage monogamique. Les jeunes qui vont dans un

mariage

détrôner celle qui y est, subiront elles aussi, un jour, le même sort. Le mari qui commence à avoir deux femmes ne terminera certainement pas

avec

deux femmes. Il ira jusqu'à quatre femmes. Les mêmes raisons qu'il apporte à

sa deuxième épouse pour expliquer son geste, il les donnera à la troisième fiancée ou à la quatrième pour les épouser.

Contre le système des castes mais...

Dans votre roman, vous abordez également le problème des castes. Il y a Aïssatou à qui on écrit la lettre, qui est castée et mariée à Mawdo Ba, un toucouleur de sang noble. En ce qui vous concerne, quel est votre jugement sur le système des castes?

A mon niveau, il m'est vraiment très difficile de répondre. Je trouve que c'est un problème à dépasser comme tant d'autres. Mais ce n'est pas avec nous qui sommes une génération charnière que ce problème trouvera une solution définitive. Nous pouvons aider à l'amorce d'une solution. Nous subissons des pesanteurs sociales au niveau de nos parents qui sont encore vivants. Je compte davantage sur les jeunes pour que ce problème soit aboli. D'après ce que j'ai compris, vous n'accepteriez pas de donner votre fille par exemple à un jeune homme casté.

Si je le faisais, j'aurais les haros de toute ma famille, même si profondément je suis contre la ségrégation des castes. Il y a la force du sang, la force des liens familiaux. Je suis obligée de me plier aux exigences du groupe. Si j'ai ma fille qui marie son enfant avec un casté, ce n'est pas moi qui viendrai l'en dissuader. Je ne trouverais pas la même attitude indifférente chez mes parents.

Revoir la cellule familiale

Après avoir lu tout votre livre, on a l'impression que dans nos pays il y a une crise de la famille. Est-ce exact?

C'est très juste. Il y a une remise en question de la cellule familiale.

C'est surtout au niveau des hommes qu'il y a crise. Nos grands-pères et nos pères craignaient Dieu et avaient des principes même s'ils étaient polygames. Il y a un certain respect qu'ils accordaient à leurs femmes. Il y a des limites qu'ils n'osaient pas franchir. On assiste aujourd'hui à des remises en question apportées dans notre société par des violations extérieures. Ces violations extérieures remettent en cause le noyau auquel nous croyions dans le passé et qui faisait vraiment notre force. Il y a notamment les agressions matérielles, celles de la société de consommation qui font que les jeunes filles très tôt, veulent arriver à l'échelon extrême de la richesse: voiture, villa, prêt-à-porter etc... Elles n'hésitent pas à se marier avec des hommes plus âgés qu'elles et nantis de trente gosses déjà. Où peut aboutir un mariage si disparate?

La crise de la famille ne rique-t-elle pas d'avoir des répercussions sur le plan national?

Ce sont les familles qui composent la Nation. S'il n'y a que des familles soudées, avec une vie harmonieuse, cela se répercute au niveau national. Il y a entente et épanouissement. Mais si les familles sont par contre désagrégées, les enfants, qui représentent le levain et l'avenir du pays ne sont pas bien éduqués. Ces enfants devenus adultes ne seront pas des hommes

formés, conscients, aptes à tenir les rênes du pouvoir. La Nation recrute ses dirigeants parmi les enfants. Ces enfants pervertis, la Nation se retrouve avec des chefs comme ces faux dirigeants qui se prennent pour des

dieux et poussent leur cruauté et leur inconscience jusqu'à assassiner des enfants.

Le tertre abandonné ou le chant écarlate?

De quoi dépend à votre avis, la réussite d'un foyer?

La femme est l'âme du foyer. L'homme et la femme ont deux natures différentes. La femme mariée porte davantage d'intérêt au compagnon de sa vie. Elle n'a pas d'ambition en dehors de son foyer. C'est un être qui n'a pas d'instinct polygamique. La femme est sans problème. C'est donc l'homme

qui fait la réussite d'un foyer. Si l'homme se comporte en homme conscient, en compagnon tendre pour sa femme, cette dernière reste au foyer. La femme

ne demande qu'à être aimée. La femme rend l'amour qu'on lui porte.

Après "Une si longue lettre", j'espère Mariama Bâ que vous n'allez pas interrompre brutalement la "correspondance" ou mieux encore, la production littéraire.

Je viens tout juste de terminer un roman. J'hésite entre deux titres "le tertre abandonné" et "le chant écarlate". Je démontre dans ce livre qu'on ne peut pas impunément se défaire de ce que l'on est, du jour au lendemain. Il s'agit d'un mariage mixte. J'espère que ce roman trouvera un éditeur et la même audience auprès des lecteurs que "Une si longue lettre".

Alioune Touré Dia. «Succès littéraire de Mariama Bâ pour son livre Une si longue lettre», Amina 84 (novembre 1979), pp.12-14.

© AMINA 1991. Toute reproduction interdite sans l'autorisation des ayants droit.

Editor (jvolet@cyllene.uwa.edu.au)

The University of Western Australia/Department of French Studies

Created: Wednesday, 26 March 97

Modified: Thursday, 28 May 99

<http://www.arts.uwa.edu.au/AFLIT/AMINABaLettre.html>

ANNEX

[Image]

Árabe, Pueblo, denominación de los habitantes originarios y actuales de la península Árábica, que muchas veces se aplica a pueblos muy relacionados con ellos en cuanto a ascendencia, idioma, religión y cultura. En la

actualidad hay más de 200 millones de árabes, que viven principalmente en 21 países y constituyen la inmensa mayoría de la población de Arabia Saudí, Siria, Yemen, Jordania, Líbano, Irak, Egipto y los países norteafricanos. El idioma árabe representa el símbolo principal de su unidad cultural, aunque el islam proporciona otro de los vínculos comunes para la mayoría de ellos. El idioma y la religión están intrínsecamente unidos en el Corán, el libro sagrado del islam.

Historia

Arabia fue la cuna de una civilización floreciente mucho antes de la era cristiana; pero fue a la muerte del profeta Mahoma en el 632 d.C., cuando la influencia árabe se extendió por todo el Oriente Próximo, Europa, en concreto Sicilia y España, la zona africana al sur del Sahara, el subcontinente de la India, Madagascar y el archipiélago malayo. La contribución cultural y científica de los árabes a la civilización occidental durante la edad media fue muy notable, sobre todo en los campos de la astronomía, las matemáticas, la medicina y la filosofía.

Árabes modernos

Durante los dos últimos siglos de vertiginoso cambio global se ha quebrado la unidad cultural de cientos de años, y los árabes, dirigidos por los pueblos de Egipto y Marruecos, han ido alumbrando tradiciones nacionales cada vez más diferenciadas.

Religión

La religión islámica, que nació en la región occidental de la península Arábiga durante el siglo VII, es la predominante en la mayoría de los países árabes, donde pueden encontrarse ejemplos de las dos grandes ramas del islam, la suni y las diferentes sectas shiíes. La religión determina casi todas las facetas de la vida, desde la organización política hasta el arte, y es una de las más extendidas del mundo. El nacionalismo, que emergió a finales del siglo pasado, constituye una fuerza notable en casi todos los países. Los movimientos o fisuras nacionalistas utilizan a veces la tradición religiosa islámica como arma ideológica para justificar el poder de la clase gobernante.

Urbanización

Docenas de grandes ciudades y cientos de pueblos dan fe del marcado carácter urbano del mundo árabe; en la mayoría de estos países, casi la

mitad de la población vive en ciudades. Todas las naciones árabes padecen flagrantes desigualdades económicas, especialmente la concentración de la riqueza y el poder en manos de una minoría selecta gobernante. El crecimiento de las modernas ciudades a causa de la migración rural ha generado graves problemas en estos centros urbanos, entre los que cabe citar el desempleo, la escasez de viviendas y la proliferación de enormes suburbios.

Poblaciones rurales

La mayoría de los países árabes cuentan con un porcentaje alto de población eminentemente agrícola y asentada en pueblos. En éstos, la tierra, la familia y la religión siguen representando la influencia primordial sobre las actitudes y los comportamientos. Las tradicionales y prósperas culturas de las zonas rurales se vieron alteradas y en gran parte destruidas a lo largo de los siglos XVIII y XIX por culpa de la penetración y civilización europeas. En muchos de estos países es predominante en la actualidad la agricultura de subsistencia.

Árabes nómadas

Hasta mediados del siglo XIX, las grandes zonas semidesérticas del norte de África y de la península Arábiga eran explotadas por los pueblos nómadas. Los beduinos, dedicados a la cría del camello, tenían fama de guerreros y controlaban las rutas de las caravanas. Otros pueblos pastores se especializaron en la cría de ovejas y cabras. En el Sudán, Somalia y Djibuti actuales, el pastoreo de subsistencia constituye el único medio de supervivencia para muchos grupos.

LITERATURA DE VIATGES

- 1. Aproximació a la literatura de viatges: definició i classificació.**
- 2. Els antecedents: L'epopeia de Gilgamesh (sumeri); els grecs: l'Odissea d'Homer, l'obra d'Herodot, Xenofont (l'Anàbasi - s. IV a de J.); Roma: L'Eneida de Virgili; edat mitjana (baixa e. M., alta e. M.).**

1. El viatge com a temàtica i com a gènere literari.

És difícil de classificar. Alguns ho tracten com a un subgènere literari, d'altres li confereixen més importància. El que és important és que sota una varietat de formes canviants - el camí, la travessa, la peregrinació - el viatge s'ha manifestat com un dels temes més fonamentals, extesos i perdurables de la literatura mundial.

Segons M.Baquero Goyanes: “el viatge és un motiu i fins i tot un tema novel·lesc, però també una estructura ja que l’elecció d’aquest suport argumental implica l’organització del material narratiu en una textura fonamentalment episòdica” (textura que podem entreveure a “El Quijote” o “Els papers pòstums del Culb Pickwick”).

Una altra acepció que hi trobem és: “totes aquelles obres literàries que d’una manera o una altra tenen el viatge com a motiu o estructura, sigui o no el viatge en un sentit estricte el seu assumpte principal.”

Una acepció més restringida fóra : “aquelles obres que presten atenció prioritària al fenomen mateix del desplaçament, ja sigui real o imaginari, ja sigui que es descriu les seves manifestacions exteriors i sensibles o els mecanismes espirituals o psicològics que es desencadenen en el/la viatger/a. (acepció aglosaxona)

Classificacions: elemental- a) en funció del mitjà :viatges terrestres, viatges fluvials i viatges marins.

b)per raó de la forma: típiques: -epistolari, diari de viatge, o la narració directa

-més atípiques: diàlegs, biografia, memòria o fins i tot poemes(O.paz?)

c)la més útil: les que atenen la temàtica i el caràcter del viatge perquè ens permeten d’apreciar el ventall d’assumpes de la literatura viatgera en les diverses èpoques i ens donen algunes de les claus per a la interpretació d’aquests relats i fins i tot del viatge en si, com a motiu literari.

Les classificacions segons la temàtica són moltes i no sempre coincidents.

.George E.Gingras les classifica en diferents tipus:

1. el viatge com a recerca , normal. Associat a la figura d’un heroi que protagonitza l’empresa (el viatge de Gilgamesh o el dels cavallers del rei Artur a la recerca del Sant Grial).
2. la travessa èpica: singladura tot salvant dificultats diverses:metàfora de la vida: L’Odissea , L’Eneida, les sages nòrdiques).
3. El viatge al·legòric o simbòlic. Mitjançant el desplaçament a un espai mític es fa referència a d’altres realitats (mite grec Persèfone fins a l’Infern de Dante) (Pyer Grint d’Ibsen, V.Català, “Solitud”
4. El viatge de peregrinació (terra santa, camí de Santiago o la peregrinació musulmana a La Meca)
5. El viatge desobriment d’altres terres, tot millorant el coneixement geogràfic o social (exploradors, comerciants:Marco Polo, o conqueridors: Cabeza de Vaca,etc.
6. El viatge de formació o “Bildunsreise” que serveix al viatger/a per a forjar el seu coneixement de la realitat que l’envolta i el de la pròpia identitat (tipus molt predominant en tota l’època romàntica amb exemples tan dispars com “Wilhelm Meister” de Goethe o el “Frankenstein” de Mary Shelley (el viatge com a aprenentatge del monstre).
7. Exemples de viatges en què es barregen diferents conceptes.

2.ANTECEDENTS:

És el gènere del naixement de la ficció literària fins i tot abans de la forma escrita?

Si contar és: traslladar a un altre experiències reals o imaginàries, no és sorprenent que ja trobem narracions de viatges des de l'Antiquitat. Després de diverses manifestacions no escrites apareix amb els sumeris, els inventors de l'escriptura. El primer viatge literari potser és del de GILGAMESH, llegenda que ens ha arribat mitjançant un cicle de poemes acadis i de diversos fragments de versions sumèries composades fa uns 4000 anys.

Extrem orient: viatges mítics de l'emperador Mu (s.X a de J.)

hi ha dues cultures que han contribuït a formar la consciència occtal: a) l'hebrea

b) la grega.

- a) l'exòde; Abraham; Noé (per cert, la història de Noé s'inspira en un precedent sumeri recollit a l'epopeia de Gilgamesh (l'aventura de l'immortal Utnapishtim).
- b) els grecs: els devem la fundació de la literatura amb tota la varietat i riquesa de continguts amb què el gènere s'allargassa fins als nostres dies. Tema bàsic: la dialèctica entre moviment i immobilisme: Parmènides i Heràclit. Una querella metafísica. Pel que fa a la literatura de viatges els grecs ho van inventar tot: des de la "guia" de viatge de la qual la representació més antiga seria: Descripció de Grècia de Pausanias (II a de J) fins a les més elaborades o simbòliques com: l'epopeia dels Argonautes o l'Odissea d'Homer (que té diversos antecedents, entre ells, el conte egipci "El mariner naufrag" del 2000 a de J.)
- c) Aportacions gregues: a) el gènere com a vessant geogràfic o d'exploració:-
1) HERODOT .s V a de J. viatjà per Grècia, Itàlia, Egipte, Asia Menor i Mesopotàmia. La seva "Història": descripció d'edificis, ciutats, camins i camps de batalla, pràctiques religioses i llegendes amb comentaris propis. (Segons ADAMS Herodot seria el fundador de la literatura de viatges. També van ser exploradors els geògrafs ESTRABON I TOLOMEU (celebres mapes),

2) Xenofont: "L'Anàbasi" (IV a de J). Inici de la narració del viatge com a experiència personal. Relata una campanya històrica: l'expedició dels anomenats Deu mil grecs, mercenaris al servei del rei Persa CIRO el Jove en la guerra empresa per aquest per enderrocar el seu germà Artajerges. El llibre parla de la retirada després de la batalla de Cunaxa i la mort de Ciro després de la derrota i el seu pas per Armènia fins al mar Negre. X. Va conduir l'exèrcit vençut. El relat és escrit al final de la seva vida a Olímpia, rematant-lo a Corinti o a l'Atenes natal (on no se sap si hi va tornar o no)

-Els escrits reflecteixen: les gestes guerreres; la trajectòria com a individu a "Esdeveniments memorables". Va ser exiliat: un altre dels temes o arquetips de la lit. de viatges: la figura de l'exiliat (-Kundera: La ignorància"). L'Anàbasi: tendència subjectiva; (tot i que és escrit en 3ª. Persona); detalls de tota mena: personatges, costums, flors i fauna, emocions, descrits amb la veracitat de les coses viscudes.

COMENTARIS FRAGMENTS LLEGENDA DE GILGAMESH I L'ODISSEA.

Actualitzacions possibles. Text Milan Kundera del llibre "La ignorància".

Poemes de Kavafis. Lluís llach i la seva reinterpretació del poema de Kavafis en el seu disc "Ítaca".

ULISSES. El viatge de la vida. Metàfora del viatge vital que tot ésser humà recorre, contra les adversitats quotidianes, de la terra de la qual nix i a la qual torna. Itaca com a símbol del propi país. Ulisses que respon com a non “Ningú” a Polifem, fill de Poseidó, s’ha convertit en qualsevol de nosaltres. Època s.VIII a de C.(se suposa a Homer com a autor).perquè va haver de ser després de la guerra de Troia, de la qual Ulisses en retorna i abans del VII ja que l’obra es cita com a coneguda.

HOMER.

Un dels darrers aedos, poetes orals. No se sap si va ser ell qui la va escriure o fou transcrit el que recitava. Molts creuen que hi podia haver tres autors. Altres, molt fermament, que malgrat les diferències entre la Ilíada i l’Odissea és el mateix autor.

.HISTÒRIA.

Entre els aqueus que van anar mb Menelau i Agamenó a conquerir Troia i tornar al primer la seva infidel esposa, Helena, Ulisses era un dels més espavilats: el truc del cavall de fusta en el qual els atacants van penetrar a la ciutat. Acabada la guerra, morts Ajax i Aquiles, els supervivents retorten a llurs terres. Però una ofensa inflingida a Atenea provoca la seva ira i dispersa la flota.. Tan sols Menelao retorna amb relativa fortuna al seu regne. Agamenon mor a mans d’Egisto, amant de la seva esposa Clitemnestra i, Ulisses, després d’encegar Polifem i ofendre així al seu pare Poseidó, haurà de vagar 20 anys abans de tornar a les costes d’Itaca, on l’espera Penèlope assatjada pels pretendents.

AVENTURES: Ulisses venç als cicons, coneix el país dels oblidadissos lotofags, visita l’illa d’Eol on rep els vents i a causa d’una tempesta arriba al país dels lestrigons, que aniquilen la seva flota i maten gairebé tots els seus companys. Després arriba a l’illa de Circe que s’enamora d’ell i el reté un any fins que comossa per l’amor vers la seva dona l’envia a l’Hades a consultar amb l’ànima de Tirèsies. Tiresies li revela el seu destí i s’embarca rumb Itaca, esquivant el cant de les sirenes i travessant les terribles roques d’Escila i Caribdis. La manca de vents els reté a una illa i ls seus companys, de fam, es mengen les vaques del Sol. Fúria divina. Un cop al mar Zeus enfonsa la nau amb un llamp. Tans sols es salva Ulisses, naufrag a l’illa Ogigia on l’acull la nimfa Calipso. El vol com a espòs i li ofereix la immortalitat.

Mentre, ell suspira per retornar vers la seva pàtria.

El que és important és que tota la historia la coneixem del mateix heroi, mentre la va explicant a Alcino, rei de l’utòpic país dels feacis. Per tant, Ulisses no és tan sols n viatger, sinó un viatger que explica el seu viatge. L’Odissea és plena de personatges que expliquen les seves cuites a d’altres que les escolten. Això és important perquè es tracta del gaudi i el goig per la narració que és l’impuls de la literatura de viatges.

Quan Ulisses s’ha escapolit de l’amor possessiu de Calipso i arriba al país dels feacis, ulisses és l’home ple d’experiències. Es tracta de la saviesa, l’amarga saviesa. És així com apareix davant Nausicaa, la filla d’Alcino, que l’ha recollit a la platja. En un descuit de Poseidó els feacis porten U.a Itaca. Allí troba a Telèmac i plegats preparen el càstig dels pretendents. Ell arriba disfressat de

vell mendicant. Tan sols, Argos, el descobreix. Després de la sagnolenta escena de la mort dels pretendents es dona a conèixer a Penèlope que l'ha estat esperant durant 20 anys.

Ulisses, és, en el fons, un personatge modern. Amb totes les seves tribulacions per retornar a casa, el seu país, esdevé un heroi profund, humà.

LA LITERATURA DE VIATGES A L'ANTIQUITAT I A L'EDAT MITJANA.

.L'Eneida de Virgili

Es tracta del viatge de set anys de la vida d'Eneas, un itinerari que presenta certs paral·lelismes amb l'Odissea, però moltes diferències. L'Odissea és un viatge individual; L'Eneida tracta d'una comunitat d'exiliats a la recerca d'una nova pàtria, a través d'un espai geogràfic delimitat. Intenció propagandística a major glòria de Roma.

.Època altomedieval:

. Els viatges de Simbad el Mariner dins la cultura àrab (primeres versions del s. VII); l'èpica nòrdica (les sagues islandeses, recontes d'exploracions, saqueigs, peregrinacions); la tradició cèltica (relats de monjos missioners (sta. Columba, St. Mungo), com "La Navegació de St. Brandán, s. VIII-IX) i fins i tot dins la literatura xinesa "Records de les regions occidentals" de HSUAN-TSANG del segle VII.

.Baixa Edat Mitjana:

peregrinacions a T. Santa, Camí de Santiago

.Dante. La divina comèdia, viatge simbòlic.

.A partir s. XIII-V. Un altre tipus de lit. viatgera. Exploradors a terres llunyanes. Marco Polo, que descriu les meravelles d'orient. Gran influència vers els europeus.

(cas R. Llull. Segle XIII. Ramon Muntaner, "Cròniques". s. XIV.

.Un altre viatger a l'Orient llunyà, en aquest cas dins la cultura musulmana, és Ibn Battuta (de Tànger). Amb Marco Polo, trenquen la limitació i l'estaticisme medievals. Es tracta d'ànimes inquietes, que provoquen una expressió literària mitjançant el viatge.

.....

Suggeriments:

La literatura de viatges

LITERATURA I ALTERITAT: la poètica del viatge.

Isabelle Eberhardt, Elias Canetti, Aurora Bertrana

1. Aproximació a la literatura de viatges: definició i classificació.

(textos: D-Henri Pageaux “La littérature générale et comparée). Ed. Armand Colin, París 1994.

2. Els antecedents: L’epopeia de Gilgamesch (sumeri); L’Odissea d’Homer; de l’edat mitjana a l’eclosió del Romanticisme.

(textos: “L’epopeia de Gilgamesch”; “L’Odissea”, Ali-Bey, etc. Per al tema de l’exili: C. Riba: “Elegies de Bierville”; Milan Kundera “La ignorància” (fragments).

3. Isabelle Eberhardt. Viatge i literatura.

Textos: fragments: Eglal Errera: “Isabelle Eberhardt” Ed. Circe. Bcn. 1990.

4. Aurora Bertrana: exotisme i autenticitat

Textos: fragments “Paradisos oceànics” (Ed. Lasal, Bcn, 1988; “El marroc sensual i fanàtic”, Ed. de L’Eixample, Bcn 1992.

5. Elias Canetti: la veu del respecte.

Fragments: “Les veus de Marraqueix”, Ed. Columna, Bcn, 1995.

6. Altres veus viatgeres: Textos de Paul Bowles, Josep

Kessel, A. Vázquez, J. Goytisolo; A. de

Saint-Exupéry; Ch. de Foucauld

7. Bibliografia s/ literatura comparada

8. Bibliografia sobre literatura de viatges.

BIBLIOGRAFIA SOBRE CONTES BEREBERS:

1. Colecciones de cuentos: Carme ARIS Lluïsa CLADELLAS Cuentos saharauis. Grupo Anaya, Madrid, 1991. *
2. Tomás GARCÍA Cuentos de Yohá. Ed. Padilla Libros, Sevilla, 1989.
3. Fernando PINTO Antonio JIMÉNEZ Bajo la jaima. Cuentos populares del Sáhara. Miraguano ediciones Madrid, 1996. *

4. Uwe TOPPER Cuentos populares de los bereberes. Miraguano ediciones Madrid, 1993.*
5. Reinaldo AYERBE El Conde Lucanor. Materia tradicional...Ed. José Porrúa T., s.a. Madrid, 1975.
6. Maurice BARBIER Trois Français au Sahara Occidental. Editions L'Harmattan, París, 1984.
7. Isaiah BERLIN El erizo y la zorra. Muchnik editores, Madrid, 1981. BIBLIOTECA DE Autores españoles Escritores en prosa anteriores al siglo XV. Ediciones Atlas, Madrid, 1952.
8. Maxime CHEVALIER Folklore y Literatura: el cuento oral en el... Editorial Crítica, s.a., Barcelona, 1978.
9. Federico CORRIENTE Poesía dialectal árabe y romance... Editorial Gredos, s.a. Madrid, 1997 *
10. Margit FRENK Lírica española de tipo popular. Ediciones Cátedra, s.a., Madrid, 1978.
11. Joaquín GIMENO La creación literaria en la Edad Media y... Ed. José Porrúa T., s.a. Madrid, 1977.
12. F. GONZÁLEZ Lengua y Literatura Españolas Medievales. Editorial Ariel, Barcelona, 1980.
13. Ibn JALDÚN Prolegómenos. F.C.E. María R. LIDA Estudios sobre la literatura española... Ed. José Porrúa T., s.a. Madrid 1977.
14. Leguil, Alphonse: (recull). "Cuentos Bereberes del Atlas de Marraquech", El Harmattan, París, 1988.*
15. Francisco LÓPEZ Introducción a la literatura medieval... Editorial Gredos, s.a. 4ª ed., Madrid, 1979.
16. L. LÓPEZ-BARALT Huellas del islam en la literatura española. Ed. Hiperión, 2ª ed., Madrid, 1989.
17. Francisco MARCOS Poesía narrativa árabe y épica hispánica. Editorial Gredos, s.a. Madrid, 1971.
18. Hassan MUHAMMAD Juan León Africano Descripción General del África. El Legado Andaluz Lunwerg Editores, s.a. 1956.
19. Henri PÉRÈS Esplendor de al-Andalus. Ed. Hiperión, s.l., Madrid, 1983.
20. Francisco RICO Alan DEYERMOND Historia y Crítica de la Literatura Española. Editorial Crítica, s.a., Barcelona, 1980-91.
21. Juan VERNET Literatura árabe. Editorial Labor, s.a., Barcelona, 1972. *
22. Topper; Uwer: "Cuentos populares de los Bereberes". Miraguano Ediciones. "Libros de los Malos Tiempos". Madrid, 1993.*

Abraham, Roger (1990): *The Man-of-Words in the West Indies: Performance and emergence of creole culture and talking black*. N. York. Braithwaite.

.Bailey, Alison (1996): *China literature*. New York. Oxford Press.

.Benstock, Shari (1992): *Mujeres de la rive gauche*. Barcelona. Lumen.

.Berrian, Brenda (1992): *Bibliography of African Women Writers*. London. Bloomsbury.

.Beutin, W. i d'altres. (1989): *Historia de la literatura alemana*. Madrid. Cátedra.

- Bloomsbury Guide to Women's literature*(1992). Edited by Claire Buck.London. Bloomsbury.**
- .Bordons, G.;Díaz-Plaja Anna (1992):*Literatura comparada.Propostes de treball*.Barcelona, Ed.Empúries.**
- .Camps, Anna;Milián, Marta(1990):*L'espai de la didàctica de la llengua i la literatura.*, Barcelona, revista Interaula.**
- .Clouard,H.(1969):*Historia de la literatura francesa*.Madrid.Guadarrama.**
- .Creighton, Al (1996): *West Indies*.N.York.Oxford Press.**
- Cremades, M.Angeles;Rodes Gisbert i d'altres (1991):*Materiales para coeducar.El comentario de textos:aspectos cautivos*.Madrid.Mare Nostrum.**
- .Cronin, Richard(1996): *Indian writers*.New York.Oxford Press.**
- .Cuadernos para la Coeducación(1994): *Doce escritoras y una guía bibliográfica*. Barcelona.ICE Universitat Autònoma de Barcelona.**
- .Deane, Seamus. *A short story of Irish literature*.London.Bloomsbury.**
- .Dronke, P.(1992):*Women writers of the Middle ages*.London .Bloomsbury.**
- .Garulo, Teresa (1986):*Dîwân de las poetisas de al-Andalus*.Madrid.Hiperion.**
- .Guggenheim,M.:*Women in French Literature. (op.cit.)***
- .Guillén, C.(1985):*Entre lo uno y lo diverso*.Barcelona, Ed.Crítica.**
- .Harding, Jeremy(1996): *African Writers*.New York.Oxford Press.**
- .Huichi, Kato(1998):*History of Japanese Literature*.Ed.Japan.Classic Paperback.**
- Icària ed. Col.lecció:Compañía de letras(Escritoras índias, rusas, etc.)***
- .Irving,Robert (1996):*Arab Countries*.New York.Oxford Press.**
- Iz, Fahir(ed.)(1992): *A bibliographical Dictionary of significant figures in Turkish literature and contemporary turkish writers*.**
- .Las Literaturas del mundo(col.lecció).Latinoamérica.Ed.Losada.**
- .Miralles, Lledó, Otero, Ribelles (1996):*Elles i la seva obra*.Barcelona, Laertes.**
- .Martín de Riquer y José M.Valverde(1984): *Historia de la literatura universal (12 vol)*.Barcelona.Planeta.**
- .Levine, Marson and Waldman (1993):*Spanish Women Writers. A Bio-Bibliographical Source Book*. London.Greenwood Press.**
- .Pageaux, Daniel-Henri (1994): *La littérature générale et comparée*. Armand Colin.**

- .Pérez,C.(1975): *Literatura norteamericana*.Barcelona.Planeta.**
- .Pla d'acció per a la igualtat d'oportunitats de les dones.Ensenyament.(1991): *Projecte ECO. Material per a l'estudi no androcèntric de la literatura*.Barcelona. Ajuntament de Barcelona.**
- .Schmeling, M.(1984):*Teoria y praxis de la literatura comparada*.Barcelona/Caraca, Ed.Alfa.**
- .Showalter, Elaine(1977):*A literature of their own*.London. Virago.**
- .Sturrock, John (1996): *The Oxford Guide to Contemporary writing*.New York.Oxford Press.**
- .Thorlby, A.(1969):*European literature*.London.Penguin Books.**
- .Topper Uwe (1997): *Cuentos populares de los bereberes*. Miraguano Ediciones.**

BIBLIOGRAFIA SOBRE EL PENSAMENT TRADICIONAL I LA CULTURA DE L'ÀFRICA NEGRA:

- Arnau, Arturo, sel. "Fábulas africanas", Mundo Negro, Madrid, 1990.
- Griaule, Marcel, "Dios de agua", Altafulla, Barcelona, 1987.
- Ilombe, Raquel, "Leyendas guineanas", Doncel, Bilbao, 1981.
- Inongo-Vi, Makome, "Benamas"(Monstres), OES, Barcelona, 1993.
- Knappert, Jan "Reyes, Dioses y espíritus de la mitología africana, Anaya, Madrid,1988.
- Kuzwayo, Ellen "Siéntate y escucha", Horas y horas, Madrid, 1997.
- Lessing, Doris, "Cuentos africanos", 3 vols. Alianza, Madrid, 1984-1987.
- Marco, Rafel, "El árbol y la liana: Cuentos del Àfrica occidental", Mundo Negro, Madrid, 1993.
- Mbiti, John, "Entre Dios y el tiempo", Mundo Negro, Madrid, 1990.
- Shengor, Léopold Sédar, "Cuentos de sombra", Visor, Madrid, 1980.
- Tutuola, Amos, "El bebedor de vino de palma", Júcar, Gijón, 1974.
- U'tamsi Tchicaya, " Leyendas africanas", José J.de Olañeta, Palma de Mallorca, 1988.
- VV.AA, Poesia africana, Zero, Madrid, 1971.

.....

- .Historia de la literatura universal. Riquer/Valverde, vol. Editorial Planeta.
- .V.Pereyra/L.M.Mora, "Literaturas africanas.De las sombras a la luz".Ed.Mundo Negro, Madrid, 1988. (inclou bibliografia)
- .Interseccions. Literatura entre continents. Ed. Virus.Barcelona, 1999.
- . Riana Scheepers, "Mujeres zulúes".Icaria editorial, , Barcelona, 1988.
- .Marta Segarra/Helena González, Francesco Ardolino. "Rías de tinta. Antología de mujeres en francés, gallego e italiano.Antología bilingüe.Edicions Universitat de Bcn, Colecció UB 37.Barcelona,1999.
- ."Palabras de África".selección por G.Dumestre. Ediciones B, Grupo Zeta.Barcelona, 1999.

.XIIè Festival internacional de poesia de Barcelona, 1996. Institut de Cultura.
.XIIIè festival internacional de poesia de Barcelona, 1997. Institut de Cultura.
.XVè festival internacional de poesia de Barcelona 1999. Institut de Cultura.

.....

ALTRA BIBLIOGRAFIA

.MAGREG. “Encrucijada de literaturas magrebíes”. Leonor Merino. Centro Francisco Tomás y Valiente. UNED. Alcira (Valencia), 2001.
(Les pateres són quotidianes a Espanya però la presència de la literatura actual del Marroc, Argèlia i Tnísia és gairebé inexistent. Per això aquest llibret és molt oportú, ja que mostra autors i autores i tendències i molta bibliografia espanyola i francesa.

Lectura PAEZ, E. Abdel. Madrid: SM, 1994. (El Barco de vapor; 76).

Relat d'un jove emigrant tuareg escrita en forma de diari. El seu pare i ell arriben a Espanya de forma il·legal. Res no és fàcil, ni prendre la decisió, ni travessar el desert, ni creuar l'Estret de Gibraltar, ni la seva condició d'emigrant il·legals a Espanya.

recomanada a partir de 14 anys.

Interculturalitat. De 12 A 16 anys. SBIJ Rosa Sensat, abril 1997

Edualter

Mara i Dann

LESSING, DORIS

Ed. EMPÚRIES, Barcelona, 2000. I.S.B.N. 84-7596-692-6

Col. Narrativa, núm. 116, 1ª ed.

Págs. 490. català. Libro. 4.200 Ptas.

Destinatarios: ESO-2o ciclo, Secundaria post-obligatoria.

Contenido: Mara i Dann narra les viscissituds de dos germans de la tribu mahondi que han estat apartats dels seus pares per a la seva pròpia seguretat i que fugen de la sequera que devasta Ífrika, el continent africà en una edat imagimària del futur en què una nova glaciació cobreix tot Europa. Mara i Dann passen tota mena d'aventures, travessen guerres i civilitzacions, coneixen l'esclavitud i la llibertat. Doris Lessing ens submergeix en un món molt diferents del nostre, afectat pel canvi climàtic i la pèrdua inexplicable de la tecnologia, i ens acompanya al llarg viatge de dos adolescents a la recerca dels seus orígens.

Descriptores: diversidad, racismo/xenofobia, migraciones/refugiados,

minorías, discriminación, medi ambient.
Índice:

536

AUDIOVISUALS

- . "A propósito de los chicos, las chicas y el Islam". Nasrallah, Yoursy. 1995.80'(documental).
- . "Algèria.La revenjad'Alà". Realització, Berger, Jacob.1990.45'(documental)
- . "Dones d'Alger". Relització: Dehame, Kamal. 1992.60'(documental).
- . "Dones del Sahel". Realització: Roca, Llúisa M. 1997.50'(documental).
- . "Doris Lessing". Realització. Tous, Miracle.1999.20'(documental. Literatura).
- . "Isabelle Eberhardt". Pringle, Jan. 1991. 89' Llargmetratge (literatura)
- . "El cielo protector". Llargmetratge (literatura Paul Bowles)
- . "El chico de Chaâba", Christophe RUGGIA, Algèria-França, 1998.llargmetratge.
- . "Esquimales y Tuaregs". Sarmiento, Carmen. 1984.55'(documental)
- . "Làlia". realització: Sílvia Munt. 1999. 14'(documental creatiu)
- . "Las mil y una noches". Realització: VV.AA. 78'(documental)
- . "Las mujeres Bamako son hermosas". Succab-Goldman, Christian. 1995.70'(documental).
- . "Mujeres en Argelia". Boix, Montserrat. 1999, 15'(documental).
- . "Paul Bowles. El mito de Tanger". Realització. Alda, Raul. 1992.10'(documental-Literatura).
- . "Shahira". realització. Selwey, Shelley. Canadà, 1987. 55'(documental).
- . "El velo del Islam". 80'(documental).
- . "Las vidas de Jane y Paul Bowles". Realització: Domínguez, J.Martín.1990, 70'(documental- literatura).
- . "Voces de la media luna". Widmayer, Elke. 1991.30'(documental)
- . "Voces de mujeres en la oscuridad".45'(documental) (font "Drac Màgic")

Al-Hallay como Fuente de Inspiración en la Literatura Árabe ContemporáneaAl-Hallay

como Fuente de Inspiración
en la Literatura Árabe Contemporánea

Waleed Saleh Alkhalifa
(Universidad Autónoma de Madrid)

Al-Hallay: visión histórica

Este filósofo, sufí y poeta del siglo IX d. C. (857-922), es uno de los personajes singulares de la cultura árabe de la Edad Media. Fundador de una doctrina filosófica y de una actitud sufí que se salió del marco del sufismo conocido hasta su tiempo. Ha sido sagrado para unos, acusado de hereje e impío por otros, lo que enriquece aún más a este personaje tan discutido y polémico.

Su fama ha alcanzado niveles internacionales desde principios de este siglo, gracias a los trabajos del orientalista francés Louis Massignon (1885-1962)¹, que dedicó casi medio siglo de su vida al estudio y análisis de las múltiples facetas del gran poeta y filósofo hindú Muhammad Iqbal (1876-1938). Éste escribió en el año 1932 su diwan Yawid Nama , que tituló con el nombre de su hijo Yawid para que le sirviera de guía en su vida². En este libro el autor, disfrazado y convertido en un río, entra en un diálogo largo con al-Hallay, poniendo en boca de éste las palabras que manifiestan las opiniones del autor, presentando a su personaje como base fundamental en la construcción de la sociedad islámica, basada en la unión, la fuerza y la religiosidad positiva...³.
El sufismo de al-Hallay

El sufismo islámico ha pasado varias etapas, comenzando como una tendencia hacia la consagración al servicio divino y la devoción, para convertirse después en una experiencia sentimental cuyos dos polos son: el alma y Dios.
Esta experiencia evolucionó según cada sufí y sus prácticas religiosas que entra en éxtasis cuando eleva su alma hacia Dios. Es una experiencia de afecto y amor entre el sufí y Dios cuyo punto álgido es la desaparición del sentir por su Yo y la permanencia de su sentir por Dios.

Existen algunas evidencias que son el punto de partida de las prácticas sufíes basadas en la realidad del hombre que está compuesto de alma y cuerpo. El cuerpo por sus necesidades e instintos condiciona al alma y la aleja del Mundo Superior. La Libertad, entonces, consiste en el abandono de estos instintos, el sometimiento del cuerpo, el alejamiento de las diversiones de la vida y la dedicación a la adoración a Dios hasta lograr el acercamiento del alma a su Creador. Para este fin los sufíes han inventado varios procesos como "al-maqam" y "al-hal". "Al-maqam" es la entrega absoluta del siervo a Dios, dedicándose a la oración, al ayuno y a la devoción.

Pero este concepto tiene varios aspectos o varias caras, como : el arrepentimiento, la piedad, la pobreza, la paciencia, el consenso... En resumen, es un abanico de cualidades que marcan el comportamiento sufí.

En cuanto a "al-hal" dicen algunos filósofos y entendidos que es lo que habita en los corazones o que los corazones habitan en él, y se consigue mencionando a Dios de forma melódica y repetida. Este concepto también tiene aspectos conocidos para los sufíes como: la meditación, el amor, el miedo, el ansia...

Pero el gran propósito del sufí es alcanzar ver a Dios y contemplarlo y no ver a ningún otro. Así alcanzan el rango de los profetas como Moisés y Muhammad (Mahoma) en su viaje celestial.

Es legítimo preguntarse ¿cómo ven a Dios, qué significa ver en este caso y qué diversión espiritual consiguen con ésto? La respuesta es: no hay respuesta.

Ahora bien, ¿qué tipo de sufí representaba nuestro personaje al-Hallay?. El fue, según las fuentes, un sufí aferrado a su doctrina, cumplía en exceso las obligaciones religiosas. Sin embargo, al-Hallay no era de aquellos sufíes que pensaban que el camino hacia Dios es el exceso de la adoración sino que para él este fin es alcanzable cuando el sufí se dirige a Dios de una forma absoluta y completa, siendo el amor la piedra angular en esta relación.

El papel político de al-Hallay

Este gran sufí ha fomentado en la comunidad islámica el deseo de la reforma política. Se dice que muchas personalidades de la clase política y social alta de su tiempo han visto en él al líder que les inspiraba. Ha expresado en cartas enviadas a sus discípulos y admiradores sus opiniones en relación con la política, hablando en ellas de las obligaciones de las autoridades y de los ministros. Y así ha aumentado el deseo de reformar la sociedad. Esta sociedad que ha puesto sus esperanzas en al-Hallay el cual se dirigía a menudo a las autoridades pidiéndoles un cambio radical en el curso del gobierno.

Pero ésto, en opinión de algunos estudiosos, ha sido una práctica insuficiente y superficial porque la injusticia, como dicen, no desaparece con la llegada de un gobernante justo, sino con otras condiciones adicionales más profundas. Dice uno de estos investigadores: "el refugio de al-Hallay en las autoridades para solucionar la crisis, siendo ellos los responsables no es más que una quimera..."⁴.

Al-Hallay, tema de la literatura árabe

Este personaje ha sido una amplia fuente de inspiración que ha superado los límites de los religiosos y los interesados en el sufismo para abarcar una gran parte de la humanidad por encima de sus tendencias ideológicas y religiosas. La personalidad de este filósofo y sus opiniones han servido como medio para penetrar en la historia y el patrimonio en un viaje estimulante de descubrimiento y meditación. Los intelectuales y escritores en su búsqueda en los laberintos de la historia han encontrado signos de fanatismo religioso y parcialismo ideológico, conceptos no compartidos por al-Hallay. Por ende ha sido para aquellos como la antorcha que ilumina el oscuro camino de la humanidad y lo han considerado como un líder popular para las generaciones anteriores y un modelo de luchador por la libertad y la justicia para el hombre contemporáneo.

Por esto el nombre de al-Hallay se ha asociado al de Moisés, Jesucristo, al-Husayn, Che Guevara... Los escritores han encontrado en este personaje

voz y su tesoro porque reúne las cualidades más nobles del hombre. Es un ejemplo de tolerancia y comprensión no sólo para los musulmanes sino para todas las religiones. Su concepto de la religión le empuja a decir palabras como éstas:

"Pensé en las religiones
meditativo y las encontré un
tronco con varias ramas."

Esta actitud convence, sin duda, a todo tipo de personas religiosas o no porque para él la religión no es un signo de identificación:

"No preguntes por la religión del hombre".

Nos consta que los escritores árabes han descubierto tarde los ricos elementos de la personalidad de al-Hallay para ser utilizados en su producción literaria, en comparación con los escritores de otras naciones como hindúes, turcos y persas que reflejaron a este personaje en sus poemas, cuentos, obras teatrales... elogiándole y buscando algunos detalles de su vida, sus creencias, sus opiniones y su muerte.

En la poesía árabe

La poesía árabe moderna se ha aprovechado de los mitos y los símbolos de un modo desconocido anteriormente hasta que estos elementos han llegado a formar una parte esencial del poema árabe, además han ofrecido al poeta una capacidad de expresión mucho más grande y unos horizontes con dimensiones más amplias.

El mito o el símbolo por sí mismo es una experiencia completa que le ahorra al poeta mucho trabajo, aparte de las connotaciones que sugiere relacionando de inmediato dos situaciones o dos realidades que pueden tener una semejanza grande entre sí.

Pero cabe señalar que algunos mitos y símbolos han sido los más favoritos tanto para los creadores como para los receptores; lectores, espectadores, visitantes de exposiciones... Esta realidad es quizá debida a que dichos símbolos representan una experiencia perfecta que llena el vacío que siente el receptor en su vida real. Por lo tanto, mitos como los de Jesucristo, al-Hallay, al-Husayn, Che Guevara... les han venido a la medida para reclamar los derechos básicos del ser humano que son los propósitos más deseados de las grandes masas de la humanidad.

El sufismo a su vez como corriente o como práctica religiosa en el mundo islámico nunca ha dejado de existir, desde su aparición hasta hoy. Es más, podemos decir que hasta los movimientos revolucionarios en el mundo árabe se

han levantado sobre cimientos sufíes como, por ejemplo, el movimiento sanusí

en Libia, el mahdí en Sudán, el de Abd al-Qadir al-Yaza'iri en Argelia, el de Umar al-Mujtar en Libia... "E incluso en Turquía donde Mustafá Kamal ha creado una civilización laica, vemos que la sociedad turca ha notado una falta en su identidad, y de aquí las organizaciones sufíes han vuelto a este país en los años cuarenta y se vio este pueblo dividido entre dos corrientes sufíes: al-Baktasiyya y al-Mawlawiyya"⁵.

Y como uno de los grandes sufíes del Islam, al-Hallay ha tenido una presencia incomparable con otros en la cultura árabe y sobre todo en la poesía. Su vida ha sido una página de heroísmo, de lucha y de principios que

defendió hasta la muerte.

En la historia árabe moderna donde los pueblos han sido duramente castigados, el ansia de un salvador, un agitador de conciencias, un revolucionario verdadero y fiel se ha hecho patente en la mente de intelectuales y escritores.

Adonís

Entre los poetas que han aprovechado el mito de este filósofo se encuentra el poeta sirio-libanés Adonís nacido en 1931 en Siria, dedica una elegía a nuestro personaje en su di-wán Canciones de Mihyar, 19616. Dice Adonís en este poema:

Elegía a al-Hallay

Tu pluma.

Tu pluma, verde, emponzoñada.

De venas incendiadas

en el astro que sale por Bagdad.

Tu pluma es nuestra historia,

en nuestra muerte prometida.

El tiempo se detuvo entre tus manos.

Y un fuego destructor,

alzado hasta los cielos,

en tus ojos.

¡Oh tú, astro que sales por Bagdad,

cargado con el verso y con la vida!

¡Oh pluma,

pluma verde, emponzoñada!

A los que, desde lejos,

van llegando a esta tierra resurrecta
con el eco, la muerte, y con el hielo
sólo les quedas tú,
y tu presencia.
¡Majestuosa lengua de tormenta
en esta pobre tierra de inmundicias!
¡Poeta del secreto y la raíz!⁷.

En este poema vemos claramente que al-Hallay es la continuación de la esperanza para millones de hombres que esperan el surgimiento del alba, de la luz. Su sangre derramada desde hace más de mil años en las orillas del Tigris no ha sido un hecho banal sino todo lo contrario. Al-Hallay se ha convertido en un punto básico y vivo de la conciencia colectiva. Los recientes acontecimientos parece que han venido para reforzar esta tesis, exigiendo más sangre y más muerte para reclamar algo de independencia y libertad.

Aparece al-Hallay escribiendo los amargos acontecimientos, pero su pluma no es una pluma cualquiera, es una pluma particular, emponzoñada y verde. Emponzoñada por los hechos sangrientos que escribe y verde porque es inmortal, y el verde es, sin duda, símbolo de la vida y la continuación. Al-Hallay de Adonís es el astro que aparece en Bagdad cargado de poesía y de vida. Es el símbolo de lo más positivo que puede hallarse en la vida a pesar de todos los males:

¡Oh tú, astro que sales por Bagdad,
cargado con el verso y con la vida!
¡Oh pluma!,
pluma verde, emponzoñada!

En el año 1965 el poeta iraquí Abd al-Wahhab al-Bayati (Bagdad, 1926) escribe su diwán sifr al-faqr wa-l-tawra (Libro de la pobreza y la revolución)⁸, que contiene un poema largo que se titula 'adab al-Hallay (Martirio de al-Hallay), compuesto por seis partes.

Al-Bayati en este poema tiene una visión profunda, amplia y completa, no sólo del filósofo sino de la situación que le rodeaba y la situación que rodea la vida del intelectual árabe de hoy. El poeta toma a al-Hallay como máscara, como una cuestión latente en la vida antes y ahora. Lo representa como una experiencia particular fuera de lo normal que no pueden tener más que los profetas o los personajes singulares. Es una experiencia que desea tener cualquier luchador porque él ha ocupado un lugar magnífico en la historia de la humanidad, y "la escena de su liberación y eternidad en la parte final del poema es una escena mundana más que un hecho de la otra vida. Parece un sueño que representa su eternidad en la conciencia de la humanidad que continuará siguiendo la luz... son deseos humanos que al-Hallay quiso realizar, pero su incapacidad ha sido la fuente de su sufrimiento"⁹.

Y debido a que el poema está compuesto por seis partes y la imposibilidad de

verlo todo en el presente trabajo, vemos en lo siguiente una parte significativa de éste, es la quinta parte y se titula Crucifixión. Dice al-Bayati en este poema:

En años estériles y hambrientos
me bendijo
tendióme las manos
y me abrazó diciendo:
"Te ceñirán su corona los pobres
y los salteadores de caminos,
los leprosos, los ciegos, los esclavos".
"¡Guárdate!" me dijo
cerrando la ventana.
Y entonces por todas partes brotaron jueces,
testigos, verdugos
que me quemaron la lengua,
arrasaron mi jardín,
escupieron en el pozo
y expulsaron a los huéspedes.
¡Ah, tú que me embriagas de amor
y me turbas con tu presencia!.
Tú, que cierras las puertas
y sellas lo estéril y lo yermo:
¿Por dónde pasaré a la otra orilla,
si el fuego es ya ceniza muerta?.
¿Por dónde?.
He aquí mi mesa,
el último banquete nocturno de mi vida:
¡Abreme la ventana!
¡Tiéndeme, ay, las manos!¹⁰.

En este poema se mezclan de un modo inseparable lo mundano y lo místico; el

martirio, el sufrimiento de la vida con los conceptos místicos y sufíes. Es el líder de los pobres, ladrones, leprosos, ciegos y esclavos. Y es al mismo tiempo el perseguido por los jueces, testigos y verdugos que le han quemado la lengua y han saqueado su huerto. Pero por otro lado está ansioso por conseguir la muerte que le une con su amado. El poema como vemos está repleto de expresiones que hacen sugerencias al misticismo:

"¡Ah, tú que me embriagas de amor
y me turbas con tu presencia!"

Y el deseo de la unión con el amado llega a su punto álgido cuando dice:

¿Por dónde pasaré a la otra orilla...?

Y también:

¡Tiéndeme, ay, las manos!

Este ¡ay! es una expresión de ansia y deseo más que de dolor y martirio. Esta experiencia del místico al-Hallay no es en absoluto algo ajeno a la experiencia del propio al-Bayati que ha demostrado desde el principio su interés por el sufismo, en el que ha encontrado unas bases magníficas para el desarrollo de las revoluciones de los pueblos maltratados y marginados. Dice el crítico iraquí Madani Salih a este respecto: "Al-Bayati se convierte en al-Hallay y éste se convierte en Jesucristo y les tiende el brazo de consuelo para darles el pésame"¹¹.

Ahmad 'Antar Mustafà

En el año 1982 el poeta Ahmad 'Antar publica un poema titulado: Hakada takalla al-Hallay (Así habló al-Hallay)¹². El poeta trata en sus versos el personaje de al-Hallay de una forma distinta en comparación con los anteriormente mencionados y con otros muchos no mencionados. El poema, en

resumen, es una queja de la humanidad, del ser humano, de la vida donde abunda el mal. En su poema hace muchas referencias a versos del poeta egipcio Salah 'Abd al-Sabur que se interesó mucho por al-Hallay y escribió una obra teatral basada en la vida de este filósofo que más adelante trataremos. Ahmad 'Antar en su poema no solamente nos representa al personaje de al-Hallay sino también el de 'Abd al-Sabur que los une en uno porque las palabras del poeta son las del místico y viceversa.

El poema comienza con unos versos que crean en el lector una sensación de

respeto y admiración por el personaje que confirma su procedencia celestial y divina. Éste es el místico y el poeta al mismo tiempo.

"Descendía en una noche como el rayo brillante,
embujando con su bastón, con un corazón de profeta.
Ahí está ahora pasando... y pasando...,
cual sueño de eco lejano... genial".

En este largo poema hallamos versos que son un auténtico grito contra una realidad devastadora, son una denuncia de la falta de lógica, cuando se mezclan los papeles causando una confusión total en las normas, en los principios y en la vida:

"No grito: nosotros los matamos con las palabras,
sino escucharé silencioso.

La voz indómita en el Reino de Dios:

llegará un tiempo en que el gato ladrador
comerá a un león fatigado por el cansancio... .

Un tiempo en el que los desviados y ciegos ojos
se alcoholen,

con la ceniza de la quemada verdad para que parezcan hermosos.

El ratón presentará los sables de osadía,

los cuervos se cubrirán con vestidos brillantes de boda".

Son una serie de situaciones deformadas, y cada cual ocupa un lugar opuesto

donde no debe estar. Pero la parte más representativa podría ser la del final del poema, cuando aparece un rayo de esperanza. Pero esta vez también

está unida a los poetas que son, a su juicio, los salvadores de los hombres:

"Los mapas se extienden se encogen...,
y la Tierra sigue siendo un potro montado por los salteadores de la verdad,
por los mercaderes de los tiempos de prostitución...,
algunos mercaderes de sangre...,
un silencio espantoso parece reinar...,
una muerte desolada se ha infiltrado...,
¡eh, poetas, cuidado!.
Salvación... salvación... salvación".

En el teatro

El teatro a su vez ha hecho uso del legado de al-Hallay, aprovechando los puntos más ricos de su trayectoria, su vida y su muerte. Este personaje sufí cargado de elementos dramáticos le vino al teatro a su medida para utilizar los momentos más trágicos, creando una relación dinámica entre el pasado y el presente. La relación directa entre el teatro y el público (los espectadores) es un punto más a su favor para ayudar a tratar temas vivos de

la actualidad, que preocupa a las grandes masas y les agrada ver sus inquietudes, sus deseos y sus problemas tratados y representados ante ellos.

Se han escrito varias obras teatrales basadas en el personaje de este filósofo y la relación más fuerte que se ha entablado con al-Hallay en estas piezas ha sido con los intelectuales árabes que sufren muchos apuros y problemas, sobre todo la falta de libertad de la que al-Hallay fue una de sus víctimas.

Al-Hallay de 'Abd al-Sabur

En el año 1965 publica este poeta egipcio su obra teatral Ma'sat al-Hallay (El drama de al-Hallay)¹³, escrita en verso. En esta obra el autor mezcla los elementos más dispares conocidos de las crónicas que han llegado sobre el personaje. Ahí encontramos lo sufí, lo filosófico, lo social, lo político, lo religioso... En este trabajo al-Hallay procura liberar a su cuerpo y a los cuerpos de los demás de los instintos que empujan al hombre

a conseguir el poder. Y aunque el poder representado por el gobernante ha podido eliminar a al-Hallay, no ha hecho realmente más que liberar a éste de su cuerpo. En cambio el cuerpo del poder (el gobernante) ha permanecido siervo de sus instintos que le tienen fuertemente atado. La obra consta de dos grandes actos, en cada acto hay varias escenas. El primer acto se titula al-Kalima (La palabra), y el segundo al-Mawt (La muerte).

El primer acto comienza con la visión del cadáver de un anciano colgado de un árbol en una plaza de Bagdad. Esta escena es sin duda el desenlace de la

obra, ya que es el final de al-Hallay, al que condenan a muerte. Pero la acción vuelve atrás en la segunda escena donde encontramos a al-Hallay vivo,

conversando y discutiendo con su amigo, también sufí, al-Sibli, sobre los medios de conseguir la justicia y la libertad. Son dos opiniones distintas; al-Sibli cree que el sufí no debe preocuparse por la vida y tiene que dedicarse por entero a Dios. Mientras que al-Hallay piensa que el sufí tiene la obligación de participar en la vida social, defendiendo los derechos humanos y luchando contra la pobreza e injusticia:

"Al-Sibli: No, ¡oh al-Hallay! yo temo bajar hasta la gente, porque quizá me preocupen las ambiciones de la vida y muera la luz en mi corazón.

Al-Hallay: supongamos que dejamos la sociedad, ¿qué hacemos, entonces, con el mal?

Al-Sibli: el mal, ¿qué pretendes con el mal?

Al-Hallay: la miseria de los pobres, el hambre, en sus ojos brillan palabras de las que desconozco su sentido... Los presos a los que dirige un guardia torpe, golpeando con un látigo que no sabe quién se lo puso en la mano, y hombres y mujeres que perdieron la libertad"¹⁴.

En resumen, esta obra por tratar a un célebre personaje como al-Hallay alumbró unas páginas del legado árabe-islámico, y vivifica algunos valores humanos notables que han preocupado al hombre casi siempre, tratando a través de él una serie de conceptos: la posición del intelectual, pensador y artista ante la vida, la sociedad y el poder. ¿Vive para su arte y su propio pensamiento, o tiene que vivir de pleno con la sociedad participando de sus sufrimientos y alegrías?.

Adnan Mardam Bek y al-Hallay

El poeta sirio Adnan Mardam Bek escribe en el año 1971 una obra teatral titulada al-Hallay¹⁵. Esta obra se centra en la última etapa de la vida del filósofo, desde que fue detenido hasta su ejecución. Una gran parte de la obra está en forma de juicio, donde se juzga a al-Hallay por sus opiniones acusado de intentar destruir la religión y el califato árabe, y llamar a la gente para que adoptara otra religión pagana y provocar a los súbditos contra el gobierno. La obra consta de cuatro actos, cada acto contiene varias escenas.

En esta obra como en la de 'Abd al-Sabur, al-Hallay simboliza el pensamiento

libre, la resistencia contra las injustas autoridades, la defensa de los derechos y el no renunciar a la creencia pese a todas las amenazas y perjuicios.

La acción se desarrolla de una manera monótona y el verso clásico aumenta la

dosis de esta monotonía por sus condiciones particulares. El conflicto principal existe entre al-Hallay, símbolo de la libertad, del pensamiento valioso y libre, por una parte, y por otra la fuerza cruel de gobernadores y autoridades que ahorcan la voz de la justicia y que solucionan los problemas de una sola manera, con el filo del sable.

El jefe de policía, representante del gobierno, le dice a al-Hallay:

"Has corrompido el juicio de los creyentes,
has provocado un disturbio ciego y abrasador, cuidado con
las consecuencias.

Al-Hallay: ¿consideras mi virtud y ascetismo
como corrupción?"¹⁶

El valor literario y dramático es escaso por la monotonía de los acontecimientos, la debilidad del conflicto y la carencia de elementos de diversión.

Además esta producción literaria parece más bien un poema largo o varios poemas que componen la obra.

Lo único que le da un valor a esta obra es el tema que trata a un personaje majestuoso del legado árabe.

Estas dos obras teatrales mencionadas anteriormente, no son las únicas que han tratado a este célebre personaje porque existen otras, aunque, menos conocidas como la del tunecino al-Madani titulada también al-Hallay y publicada en Túnez en el año 1973.

Al-Madani, según la crítica, representa tres caras de su personaje: el al-Hallay de los secretos, el del pueblo y el de la libertad. Hay una insistencia en un punto concreto: al-Hallay, aunque vivió en el siglo III de la Hégira viajando por las distintas capitales del califato abbasí y murió en Bagdad como un reformista, en la obra vive en pleno siglo XX en muchos países tercermundistas, viviendo y resucitando a cada momento...

Conclusiones

1.- Las artes en general y la literatura en particular han dirigido sus miradas hacia el patrimonio cultural (al-turat) por distintos motivos, entre

los cuales podemos destacar la admiración por su riqueza, su diversidad y su importancia.

2.- El personaje de al-Hallay reúne muchos elementos, siendo poeta, sufí, filósofo, político... le convirtió en uno de los personajes más admirado y mencionado en las producciones artísticas de la época moderna. Además su vida y su violenta muerte han fortalecido este papel.

3.- La tolerancia religiosa e ideológica que ha caracterizado a al-Hallay ha provocado la admiración de muchos pueblos y no sólo el árabe que ha sentido sobre todo en la actualidad la necesidad de estos factores que pueden construir otra vida distinta.

Además las semejanzas que existen entre las circunstancias de al-Hallay y los intelectuales de hoy en muchos lugares, ha reforzado esta comparación. Por esto su nombre no sólo se ha asociado a los personajes antiguos como Moisés y Jesucristo, sino también al de Che Guevara, por ejemplo, en la historia moderna.

4.- La poesía árabe ha aprovechado hasta el máximo el mito de al-Hallay, tomándolo como máscara, como una experiencia completa, donde se han utilizado sus opiniones, sus posturas, su pensamiento e incluso sus propias palabras.

5.- Por su parte, el teatro árabe se ha beneficiado de los elementos dramáticos que ofrece este personaje que tuvo una vida tensa, llena de conflictos y de discrepancias y una muerte violenta y trágica que le acerca a un personaje prototipo en el teatro para tratar temas de una gran magnitud e importancia.

NOTAS

1.- Son varios los estudios y trabajos dedicados por este orientalista a nuestro personaje entre ellos:

- La pasión de Husayn Ibn Mansur Hallaj. Ed. Gallimard, París, 1975, 4 Tomos.

- "Le diwan d' al-Hallaj", revista: Journal Asiatique. Tomo CCXVIII, París, 1931.

- Akhbar al-Hallaj. Librerie Philosophique, J. Vrin, París, 1975.

2.- Kamil Mustafà al-Sibi: al-Hallay maudu'an Li-l-adab (Al-Hallay tema de la literatura). Matba'a al-Ma'arif, Bagdad, 1976, pág. 66.

3.- Kamil Mustafà al-Sibi ... op. cit. pág. 69.

4.- Sami Jartabil: Ustura al-Hallay (El mito de al-Hallay) Dar Ibn Jaldun, Beirut, 1979, pág. 133.

5.- Kamil Mustafà al-Sibi... op. cit. pág. 62.

6.- Adonís ('Ali Ahmad Sa'id): Agani Mihyar al-Dimasqi (Canciones de Mihyar

el de Damasco), Dar Mayalla Sir, Beirut, 1961, pág. 235-236. Este diwán está

traducido parcialmente por Pedro Martínez Montávez, publicado por el Instituto Hispano-Arabe de Cultura de Madrid en 1968.

7.- La traducción es de Pedro Martínez Montávez, anteriormente mencionado.

8.- 'Abd al-Wahhab al-Bayati: Sifr al-faqr wa-l-tawra (Libro de la pobreza y la revolución), obra completa, 2º tomo, Dar al- Awda, Beirut, 1971.

9.- Muhyi al-Din Subhi: al-ru'ya fi sir al-Bayati (La concepción en la poesía de al-Bayati), Dar al-Su'un al-Taqafiyya, Bagdad, 1988. pág. 171.

10.- Al-Bayati: Libro de la pobreza y la revolución, traducción al castellano de Federico Arbós, Ed. Endymion, Madrid, 1989. pág. 40.

11.- Madani Salih: hada huwa al-Bayati (Este es al-Bayati), Dar al-Su'un al-Taqafiyya, Bagdad, 1986, pág. 45.

12.- Ahmad Antar Mustafà: Hakada takallama al-Hallay, (Así habló al-Hallay). Revista: Al-Si'r (La poesía), nº 25, Enero, 1982, pág. 75.

13.- Salah 'Abd al-Sabur, Ma'sat al-Hallay (El drama de al-Hallay). Maktaba Ruz al-Yusuf, El Cairo, 1980.

14.- Salah 'Abd al-Sabur: Ma'sat... op. cit. pág. 22,23.

15.- Adnan Mardam Bek: al-Hallay, Mansurat Uwaydat, Beirut, 1971.

16.- Adnan Mardam Bek, al-Hallay, op. cit. pág. 46.

Dades sobre països berebers

Païses	Población	%	Idioma
Argelia	2.360.000	8,5 %	Tamazight
Burkina Fasso	36.000		Tamazight
Egipto	5.800		Tamazight
Libia	57.000		Tamazight
Mali	556.000	5 %	Tamazight
Marruecos	6.400.000	24 %	Tamazight
Mauritania	33.000		Tamazight
Níger	1.325.000	14 %	Tamazight
Nigeria	22.000		Tamazight
Tunez	4.500		Tamazight

Llengua bereber

Lengua: A lo largo de varios milenios la lengua Bereber, Tamazight, desarrollada a lo ancho de tan extensísimo territorio y a través de tantas gentes dispersas se ha ido difuminando en las hoy casi una treintena de lenguas y cientos de dialectos, sin contar con los dialectos o lenguas que como el guanche de las Islas Canarias hace ya tiempo que desaparecieron.

Aunque el bereber sea una lengua esencialmente de tradición oral, los Bereberes poseen desde hace al menos 2.500 años, su propio sistema de escritura llamado "libico-bereber" (tfinagh en bereber). En la actualidad

este alfabeto es utilizado por los Tuaregs pero es sobre el alfabeto latino con algunas modificaciones o el alfabeto árabe el más utilizado.

El bereber ha estado en contacto con numerosas lenguas desde la antigüedad: el púnico en un principio, con Cartago (fundada en el 814 a.c.) y otras lenguas fenicias; con el latín durante los siglos de dominación del imperio romano y el periodo cristiano; el árabe, desde su conquista del norte de Africa y la islamización de los Bereberes (desde principios del s.XVIII) por los árabes; el español o el francés durante la colonización por parte de estos estados. Pero es sin duda el árabe, después de 13 siglos de relación, quien está más presente en todos los dialectos, especialmente en el léxico.

LOCALIZACIÓN:

- * En Argelia : Los Tuat viven en el norte; los Shawiya en la Meseta de Aures de las Montañas del Atlas; los Shila en la región del Atlas; los Zenata en los oasis de Gurara; otros grupos en el Tadekelt, el Kerzaz, y el Tuat.
- * En Egipto : Repartidos y mezclados con la población árabe a lo largo de todo el país.
- * En Libia : Hay tres grupos principales de Bereberes : el Luata, el Nefusa, y el Adassa. Viven en la parte noroeste de Libia, en el Mar Mediterráneo. Ellos se localizan al oeste de la ciudad de Trípoli, en una área conocida como Jebel Nefusa; los Gadames viven cerca de la frontera argelino-tunecina; algunos viven entre las mesetas y colinas del Jebel Nefusa, así como en el Oasis de Fezzan al sudoeste de Libia.
- * En Marruecos : Los Drawa Berbers habitan la región del valle del río Dra; los Dades viven en el noreste; los Mesgita, Seddrat, y Zeri a lo largo de los afluentes del noroeste ; los Ghomara viven en el Rif marroquí, en la región nororiental del país, al norte de Fez; los Kabyle, significando "las tribus," originalmente se refirió a todo el Berberes , hoy, sin embargo, sólo se refiere al Berberes que vive en los Montes al-Quabail; los Sousi en el Alto Atlas occidental
- * En Túnez : Los Jerba habitan la isla de Jerba que se localiza en el Golfo de Gabes al sudoeste de Túnez. Los Jerba se han mantenido en la isla de Jerba durante miles de años.

Pueblos vecinos: Árabe , Beduino , Fulani , Hausa , Mossi , Tuareg

Historia: El nombre "Berber" viene del nombre con que eran designados por los romanos, bárbaros. La historia del pueblo Bereber en Africa Norte es extensa y diversa. Sus antepasados más antiguos se establecieron al este de Egipto. Son muchos los testimonios de textos griegos, romanos y fenicios que hacen mención de este antiguo pueblo. En realidad, Berber es un nombre genérico dado a numerosos grupos étnicos heterogéneos que comparten prácticas culturales, políticas, y económicas similares.

La "Arabización" del pueblo Berebers, ocurrió en tres fases. La primera fase era el contacto inicial con los invasores árabes en el séptimo siglo.

La segunda fase empezó con la llegada de los Beduinos en el undécimo siglo. La tercera fase de Arabización que tuvo lugar entre los decimoquinto y decimoséptimos siglos fue acelerada por la llegada de refugiados de Andalucía.

Si desea ampliar su información lea:

- * El Estado Español y el problema Bereber.
- * La contestación islamista y la Amazight en Argelia y Marruecos
- * La mujer Bereber o el vacío de la identidad femenina
- * La resistencia étnica Amazight (Bereber) en el norte de Africa, desde la prehistoria hasta finales del siglo XX

Economía: Contrariamente a la imagen romántica popular que retrata al pueblo Bereber como gentes nómadas que cruzan el desierto en camellos, realmente su quehacer fundamental es la práctica de la agricultura sedentaria en las montañas y valles a lo largo del norte de Africa. Es cierta su influencia antigua en el comercio de toda la región. Fueron ellos quienes abrieron las antiguas rutas comerciales entre el Africa occidental y el Africa subsahariana. Hay cinco rutas de comercio que se extienden por el Sahara desde la costa mediterránea de Africa a las grandes ciudades que se sitúan en el extremo sur del Sahara. Comerciantes Bereberes eran los responsables de la llegada a las ciudades del norte de Africa de los productos de más allá del Sahara. De allí ellos eran distribuidos a lo largo de todo el mundo.

Hoy en día, además de las fuentes tradicionales de subsistencia hay un elemento nuevo que forma parte de la financiación de las familias bereberes : son los ingresos provenientes de la enorme emigración existente en Europa, fundamentalmente en Francia.

Sociedad: La sociedad Bereber se ha dividido tradicionalmente entre los agricultores y comerciantes. El cultivo de la tierra era considerado como el trabajo de las clases bajas, mientras las clases altas eran comerciantes. Normalmente, los grupos sedentarios pagaban sus tributos a cambio de ser defendidos a un jefe local perteneciente a la clase de los comerciantes. Sin embargo, con el tiempo, estos grupos agricultores adquirieron una cierta acumulación de riqueza en tanto que decaía la importancia económica de las rutas comerciales. Por otra parte, estos grupos se vieron primados por las autoridades coloniales y poscoloniales en detrimento del poder tradicional que habían tenido los comerciantes.

En cuanto a su arquitectura, es tan variada como la de los países que habitan. Una de las construcciones más llamativas es la de los Bereberes que viven en las colinas del Jebel Nefusa. Éstas son casas subterráneas talladas verticalmente u horizontalmente en la caliza . Algunas de las casas se parecen cuevas simples cortadas en las cuevas de la colina. Otras se excavan profundamente en la tierra con una red compleja de cuartos alrededor de un hoyo central que sirve como fuente.

Religión: Desde su conversión al Islam en el siglo séptimo (anteriormente eran mayoritariamente cristianos) son fieles observantes de dicha religión., salvo el ayuno del ramadán del que están exentos los que viajan. Como la mayoría de los seguidores de Islam en el norte de África, muchos Bereberes creen en la presencia continua de varios espíritus (djinnns). La adivinación es cumplida a través de los medios del Corán. La mayoría de los hombres usa amuletos protectores que contienen versos del Corán.
DIARI AVUI - Món

[Image]

Bereber o Beréber (1), nombre que reciben la lengua y las gentes de ciertos pueblos no árabes que habitan grandes zonas del norte de África. A lo largo de los siglos, los bereberes se han mezclado con tantos grupos étnicos, sobre todo los árabes, que actualmente se les distingue más por los rasgos lingüísticos que por los raciales. La lengua bereber es una rama de la familia lingüística afroasiática y comprende unos 300 dialectos estrechamente emparentados. Se trata principalmente de una lengua hablada; su forma escrita apenas se conoce y rara vez se utiliza.

Los bereberes constituyen un 40% de la población de Marruecos, un 30% de la de Argelia y un 1% de la de Túnez. La cifra de sus miembros identificables en el norte de África va disminuyendo con el tiempo a medida que muchos de ellos adoptan la lengua y la cultura de la mayoría árabe. Los bereberes, al igual que los árabes, son musulmanes; sin embargo, son menos ortodoxos y sus ritos religiosos incluyen elementos animistas que provienen de antiguas religiones premusulmanas. La mayoría viven en pequeñas zonas rurales en tiendas de campaña y chozas de barro o, en el caso de pueblos mayores, en casas de piedra. Sus ocupaciones tradicionales son la cría de ganado, principalmente ovejas, pero cada vez son más los que se dedican a los cultivos agrícolas. Otras actividades en las que se involucran los bereberes son los molinos harineros, la talla en madera, la fabricación de piedras de molino y la confección de utensilios domésticos, herramientas de campo, alfarería, joyería y artículos de cuero.

El pueblo bereber habita en el norte de África desde tiempo inmemorial. Las primeras referencias datan del 3000 a.C. y aparecen con frecuencia en antiguos documentos egipcios, griegos y romanos. Durante muchos siglos, los bereberes ocuparon toda la costa norteafricana desde Egipto hasta el océano Atlántico. Continuaron viviendo allí hasta el siglo VII d.C. cuando los árabes conquistaron el norte de África y expulsaron a muchos de ellos hacia el interior, la cordillera del Atlas y distintas zonas del desierto del Sahara. Después de la conquista árabe, los bereberes abrazaron la fe mahometana de sus nuevos gobernantes. Los siglos posteriores estuvieron marcados por luchas casi continuas para hacerse con el poder en el norte de África, entre los diferentes grupos bereberes, entre éstos y los árabes y entre ambos pueblos contra los invasores españoles, portugueses y turcos. Durante dicho periodo, la costa de Berbería en el norte de África, topónimo

que de hecho proviene de la palabra bereber, adquirió renombre por ser la base principal de los piratas árabes y bereberes, dedicados a saquear los barcos que circulaban por el Mediterráneo.

Durante el siglo XIX y principios del XX, Francia y España sometieron a Marruecos y Argelia. Después de la I Guerra Mundial, las poblaciones árabe y bereber del norte de África iniciaron la conquista activa de su independencia. A partir del año 1920, los rifeños del norte de Marruecos, conducidos por el emir Abd-el-Krim, derrotaron en repetidas ocasiones a las tropas que ocupaban el territorio español de este país; los bereberes entraron en el Marruecos francés en 1926, pero fueron expulsados al año siguiente por tropas conjuntas de Francia y España. Durante el resurgimiento del nacionalismo de los pueblos del norte de África bajo dominio francés después de la II Guerra Mundial, los bereberes desempeñaron un papel bastante equívoco. En el Marruecos francés, conducidos por el pachá bereber francófono Thami el-Mezouari el-Glaoui formaron el principal baluarte del dominio francés. En 1953 los franceses auxiliados por el-Glaoui destronaron y mandaron al exilio al sultán nacionalista de Marruecos, Mohamed V ben Youssef. Poco después comenzó a surgir un sentimiento antigalo entre los bereberes de Marruecos, así como entre los árabes. El 20 de agosto de 1955, las fuerzas bereberes de la región montañosa del Atlas de Argelia arrasaron dos asentamientos rurales en Marruecos y mataron a 77 ciudadanos franceses. Al cabo de una serie de actos violentos contra los franceses por cuenta de los bereberes de Marruecos, el-Glaoui adoptó un postura nacionalista, cediendo al sentir popular. La pérdida del apoyo bereber obligó a los franceses a poner fin al exilio de Mohamed V en 1955 y a conceder la independencia a Marruecos un año después. En Argelia prosiguió la resistencia violenta contra la ocupación francesa por cuenta de grupos de población tanto bereber como árabe, hasta que en 1962 le fue concedida la independencia al país.

(1) Nota de la Junta Vecinal: La palabra berberisco significa habitante de Berbería. Se utiliza también como sinónimo de bereber, aunque este último término más bien se refiere a la persona que pertenece al pueblo bereber. [Previo] [Siguiete] [Arriba] [Título] [Contenido]

ANNEX BIBLIOGRAFIA BEREBER

ALONSO MENESES, G.: "Religiosidad e identidad bereber" , in rev. Studia Africana, nº 4, Centro de Estudios Africanos, Barcelona, 1993.

- "Algèria: La mordassa militar i el vel integrista" , in rev. L'Avenç, nº 188, Barcelona, enero 1995.

- "La etnogénesis africana de las culturas aborígenes canarias" , in rev. Studia Africana, nº 7, Centro de Estudios Africanos, Barcelona, 1996.

ARKOUN, M.: Llengües, societat i religió al Magreb independent, in Mª Angels Roque, 1994.

AYMARD, A. y AUBOYER, J.: "Roma y su Imperio, vol.II. Destino, Barcelona, 1967.

BALTA, P.: "L'héritage berbère" , diario Le Monde, 25 de febrero 1990. Le Maghreb: des indépendances à l'an 2000. Ed. La Découverte, Paris, 1984 (hay traducción en castellano).

- "El desconocimiento argelino" , diario El País, 13 de enero 1992.

BASSET, R.: "Recherches sur la religion des berbères" , in revue de L'Histoire des Religions, Paris, 1910.

BEN SALEM, Lilia: Changement social et transformation des valeurs dans les sociétés rurales du Maghreb. Ponencia presentada al Simposium: Mutació del sistema de valors en les societats europees i magrebines. ICEM, Barcelona, 12, 13 y 14 de noviembre 1991.

BENABOU, M.: La résistance africaine à la romanisation. Université de Paris-Sorbonne, 1976.

BESSIS, Sophie: Mujeres del Magreb. Madrid, horas y HORAS, la editorial feminista, 1994.

BERTAUX, Pierre: Africa. Madrid, Siglo XXI, 1980.

BERTHELOT, S.: Antigüedades Canarias. Goya Edic. Tenerife, 1980.

BOUKOUS, A: "Normalisation d'une dénomination: berbère, amazigh" , in Tamunt, del 3 de abril 1994.

CAMPS, Gabriel: Berberes: aux marges de l'histoire. Horizons Neufs, éd. des Hespérides, Toulouse, 1980.

- Els berebers, mite o realitat, in Maria Angels Roque, 1994.

CARDIN, Alberto: Movimientos religiosos modernos. Salvat, Barcelona, 1986.

- Tientos Etnológicos. Júcar, Oviedo, 1988.

CASTIGLIONI, Angelo e Alfredo y NEGRO, Giancarlo:Fiumi di pietra. Archivio della preistoria sahariana. Ed. Lativa, Varese, 1986.

CERVELLO, J.: Sobre la formación de la civilización y la monarquía faraónicas. Un estudio sociológico e histórico-religioso. Tesis doctoral (Universidad de Barcelona), 1995.

- CORTES, J.: El Corán. Edit. Nacional, Madrid, 1984.
- COURTOIS, CH.: Les Vandales et L'Afrique. Arts et Métiers Graphiques. Paris, 1955.
- CRUISE O'BRIEN, D. B.: "Les comunitats musulmanes i l'estat a l'Àfrica" , in Studia Africana, nº 2, Centro de Estudios Africanos, Barcelona, 1991.
- CUBILLO FERREIRA, A.: Antropónimos guanches y berberes. S/C. de Tenerife, 1985.
- DELCAMBRE, Anne-Marie: Mahoma, la voz de Alá. Edit. Aguilar, Madrid, 1989.
- El Islam. Talasa ediciones, Madrid, 1993.
- DERMENGHEM, E.: Le culte des saints dans l'Islam Maghrébein. Gallimard, Paris, 1954.
- DESANGES, J.: "Catalogue des tribus africaines de l'Antiquité classique l'Ouest du Nil" . Publications de la Section D'Histoire, nº 4. Université de Dakar, 1962.
- Los protobereberes, en Hª Gral. de Africa. Ed. de Ki Zerbo, Tomo II, 1984.
- DIEGO CUSCOY, L.: El Conjunto Ceremonial de Guargacho. (Arqueología y Religión). Publicaciones del Museo Arqueológico de Tenerife, 1979.
- DJIAIT, H.: Historia General de Africa, Vol. I. Tecnos-Unesco, Madrid, 1982.
- Europa y el Islam. Edic. Libertarias, Madrid, 1990.
- DOUTTE, E.: Magie et Religion dans l'Afrique du Nord. Paris, 1984
- DUBY, George: Atlas Histórico Mundial. Barcelona, Debate, 1989.
- EPALZA, Mikel de (dir.): L'islam d'avui, de demà i de sempre. Edit. Proa, Barcelona, 1994.
- FAIDHERBE, G.: Collection complète des inscriptions numidiques (lybiques) avec des aperçus ethnographiques sur les Numides. Paris, 1870.
- FOUCAULD, Charles: Dictionnaire Touareg-Français (dialecte de l'Ahaggar). Imprimerie Nationale de France, Paris, 1952.
- GELLNER, E. & MICAUD, Ch. (Ed.): Arabs and Bereber. Duckworth, London, 1973.
- GÓMEZ-TABANERA, J-M.: "Las culturas africanas" . H.ª del Viejo Mundo, nº

14, Historia 16, Madrid, 1988.

GONZÁLEZ ANTÓN, R. y TEJERA GASPAS, A.:Las culturas aborígenes canarias.

Interinsular Canaria, Tenerife, 1987.

- Los aborígenes canarios (Gran Canaria y Tenerife). Istmo, Oviedo, 1990.

HOORIE, C. & CHIPPINDALE, P.: ¿Qué es el Islam? Alianza editorial, Madrid, 1994.

HUSS, W.:Los Cartagineses. Madrid, 1993.

INIESTA, Ferrán:Antiguo Egipto. La nación negra. Sendai. Hospitalet del Llobregat, 1989.

- El planeta negro. Aproximación histórica a las culturas africanas. Madrid, 1992.

KEENAN, J.: Los pueblos de la tierra, vol. III. Burlan, San Sebastián, 1976.

KHOURY, A-Th.:Los fundamentos del Islam. Edit. Herder, Barcelona, 1981.

LE QUELLEC, J-L.:Symbolisme et art rupestre au Sahara. Paris, 1993.

LHOTE, H.: Hacia el descubrimiento de los frescos del Tasili. Destino, Barcelona, 1975.

- Le Hoggar. Armand Colin Edit., Paris, 1984.

LÓPEZ, B.:Política y movimientos sociales en el Magreb. CIS, Madrid, 1989.

LÓPEZ, B. y otros: España-Magreb, siglo XXI. Mapfre, Madrid, 1993.

MARCY, G.:Les Inscriptions Lybiques Bilingues de l'Afrique du Nord. Paris, 1936.

MATAS, J.:La estructura social de los bereberes (los seksawa), en VVAA, 1981.

MERNISI, Fátima:El miedo a la modernidad. Islam y democracia. Edic. de Oriente y Occidente, Madrid, 1992.

- El poder olvidado. Icaria, Barcelona, 1995.

MONES, H.: "La conquista del norte de Africa y la resistencia bereber" , en Historia General de Africa III. Madrid, 1992.

MONTAGNE: Les bereberes et le Makhzen dans le sud du Maroc. Afrique Orient, Casablanca, 1989.

MUÑOZ, Rafael: La piedra zanata y el mundo mágico de los guanches. Museo Arqueológico, Cabildo de Tenerife, 1994.

MUSSO, J-C.: "Dépôts Rituels des sanctuaires ruraux de la grande Kabylie" . Memoires du centre de recherches antropologiques, prehistoriques et ethnographiques, nº 205, Argel, 1971.

MUZZOLINI, A.: "Religions Anciennes au Sahara" . Studia Africana, nº 4 Barcelona, 1993.

- Les relations entre l'Egypte et le Sahara aux temps neolitiques, ponencia presentada en la IX Setmana d'Estudis Africans del CEA, Barcelona, 1996.

PISANI, E.: "Los tuaregs y nosotros" , en diario El País, 17 de febrero, 1992.

RACHET, M.: "Rome et les Berbères. Un problème militaire d'Auguste á Dioclétien" . Revue D'Etudes Latines, Vol 110, Bruxelles.

RACHIK, Hassan: Sacre et Sacrifice. Dans le Haut Atlas Marocain. Edit. Afrique-Orient, Casablanca, 1990.

RODISON, M.: La Fascinación del Islam. Júcar, Madrid, 1988.

ROQUE, M-A.: Les cultures del Magreb. ICEM, Barcelona, 1994.

SEGURA, A.: El Magreb: del colonialismo al islamismo. Universidad de Barcelona, 1994.

SERVIER, J.: Tradition et civilisation berbères. Ed. du Rocher, 1985.

SIX, J.F.: Vida de Charles Foucauld. Taurus, Madrid, 1966.

SOLA, Emilio: Argelia, entre el desierto y el mar. Mapfre, Madrid, 1994.

SUÁREZ ROSALES, M.: Vocabulario de Mazigio moderno (español- mazigio). Agüere (La Laguna). Tenerife, 1989.

TILMATINE, M.: "Imazighènes o amazighes" , in Imazighen Ass-a, nº 4, 1995.

TILMATINE, M., EL MOLGHY, A., A. CASTELLANOS, C. y BANHAKEIA, H.: La llengua rifenya. Tutlayt tarifit. Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de Publicacions, 1995.

VALDÉS: Africa Blanca, in VVAA, 1981.

VERNEAU, R.: Cinq années de sejours aux iles Canaries. Paris, 1891.

VERNET, Juan:El Corán. Plaza & Janes, Barcelona, 1980.

- Mahoma. Espasa Calpe, Madrid, 1987.

VON GRUNEBAUN, G. E.: El Islam. Historia Universal Siglo XXI, Madrid, 1981.

VVAA:Las razas humanas, vol. 2. Ciesa, Barcelona, 1981.

WÖLFEL, J. D.:Monumenta Linguae Canariae. Die Kanarische Sprachdenkmäler.

Eine Studie zur Vor-und Frühgeschichte Wiessafrikas, Graz, 1965.

* Guillermo Alonso Meneses está licenciado en Geografía e Historia, especialidad Antropología Cultural, y es Doctor en Antropología Social. Antropólogo, traductor y escritor. Es miembro del consejo de redacción de la revista "Studia Africana" desde 1992, en calidad de antropólogo cultural y asesor en cuestiones Magrebíes, de las Islas Canarias y de africanismo latinoamericano. Coordinador del grupo de trabajo e investigación del "Magreb-Norte de Africa e Islas Canarias" como miembro investigador del CEA (Centro de Estudios Africanos de Barcelona). Tiene publicados varios artículos y ensayos sobre los beréberes y otros temas de antropología.

ALGÈRIA

Alger prohibeix la marxa berber i anuncia mesures per reduir la tensió

Els representants de la Cabília protestaran dijous a la capital

Redacció
ALGER

El primer ministre algerià, Alí Benflis, va reiterar ahir la prohibició de manifestacions a la capital, Alger, a només dos dies de la marxa organitzada pels comitès de tribus i pobles de la Cabília, coincidint amb el 39è aniversari de la independència del país.

Benflis va anunciar, a més, mesures per apaivagar la tensió després de dos dies d'incidents violents i va convidar una delegació de representants de la població berber a entrevistar-se amb les autoritats. "Si una delegació representant dels ciutadans vol ser rebuda ho serà a condició que això no revesteixi una forma de manifestació de carrer", va precisar.

El cap de govern va matisar que la prohibició de manifestar-se només afecta Alger, on es volen evitar els incidents que van tenir lloc el 14 de juny passat, quan es van reunir centenars de milers de persones per

protestar contra "la repressió a la Cabília".

Els comitès de les tribus i els pobles pretenen entregar a la presidència de la República, després de la marxa pacífica prevista dijous a Alger, una plataforma de reivindicacions. El 14 de juny les autoritats van prohibir als manifestants entregar el document reivindicatiu, que demana "la marxa immediata" de totes les brigades de la policia de la Cabília -acusant-les de provocació i favoritisme- a més d'un pla d'urgència socioeconòmic per lluitar contra l'atur, així com la posada en marxa d'una investigació sobre els aldarulls en aquesta regió i el reconeixement de la llengua tamazigh.

Els membres de la plataforma ja han avisat el règim que si les reivindicacions "no són satisfetes" després del 5 de juliol "el poder assumirà tot sol les conseqüències que se'n desprendran". "Ens comprometem

a redoblar la fermesa en les nostres futures accions, que seran de més gran envergadura i a tot el territori nacional".

Les mesures econòmiques i socials anunciades ahir pel govern algerià pretenen rebaixar la tensió generada després de la mort de prop de 60 persones i tres mil ferits, segons un recompte oficial, enfront del centenar de morts i uns 5.000 ferits, segons fonts de la Cabília.

La violència va iniciar-se arran de la mort d'un escolar, el 18 d'abril passat, a la comissaria de Beni Douala.

Seguda al centre d'Alger

Els manifestants han assegurat que desfilaran pacíficament i que si les seves demandes són desoïdes faran una seguda al centre d'Alger com a senyal de protesta.

EGIPTE

L'ÀRAB COL.LOQUIAL PARLAT A EGIPTA

Prof. Mostafa Mahmoud Mohamed-Ibrahim

En àrabe, esta variante se llama il-cammiya, que significa vernacular, lengua común o popular. Tambien se la conoce por il lah?ah il masriyyah que quiere decir 'accento egipcio', o sea, àrabe egipcio coloquial.

El àrabe egipcio coloquial es hablado por 65 millones de un total de 200 millones de hablantes de àrabe. El dialecto egipcio ha traspasado las fronteras de Egipto y gracias a los medios de comunicación, sobre todo a la televisión, la radio y la industria cinematográfica, y a las canciones populares ha entrado en muchos hogares de los pueblos y las ciudades de todos los países àrabes, donde se ha

introducido como variante estándar, a pesar de que estos países tengan su propia variante coloquial. Además, El Cairo es la capital de la canción árabe, todos los cantantes árabes cantan en el dialecto egipcio.

Es tal el grado de difusión alcanzado por el árabe egipcio coloquial que, previsiblemente, el dialecto egipcio pronto llegará a convertirse en la variante estándar conocida y usada por todos y cada uno de los hablantes de todos los países árabes.

El árabe egipcio coloquial es el idioma de la narrativa egipcia actual, gracias sobre todo al éxito de las novelas de Naguib Mahfouz, premio Nobel de literatura en 1988. Algunas de las palabras y expresiones empleadas por este autor, las mismas que resuenan en las callejuelas (il-hara il-masriyya) donde nacen y crecen Los hijos de nuestro barrio (título de una famosa novela de Mahfouz), se han convertido en modismos de uso corriente en todos los países de lengua árabe. Las calles de El Cairo islámico, muy populares, conservan más que ningún otro barrio islámico conocido todo el sabor del pasado árabe: estampas de la época de los fatimíes, de los mamelucos, del imperio otomano, dejando profunda huella en el dialecto de los egipcios.

En árabe egipcio coloquial se reduce el inventario de sonidos del árabe estándar. Otros rasgos de simplificación que caracterizan al árabe egipcio coloquial son la desaparición del género gramatical (no hay distinción entre masculino y femenino), la pérdida del dual y la reducción del sistema de casos.

En la actualidad, el árabe egipcio coloquial es imprescindible para moverse con soltura en Egipto y en gran parte del mundo árabe.

Si quieres hablar el árabe coloquial egipcio, **MATRICÚLATE**,
ahora.

[Image]

**Paraules magribines,
identitats plurals (De la Revista "Literatures" AELC)**

AELC - ESCRIPTORS LLENGUA CATALANA - CATALAN WRITERS

**Paraules magribines,
identitats plurals**

Esriptura magribina i doble genealogia. Abdelwahab Meddeb.

Aquestes veus que ens obsedeixen. Zineb Ali-Benali.

Qui parla d'escriptura? Noureddine Saadi.

Imaginari i creació al Marroc. Interrogants i obertures. Noureddine Affaya.

Paraula moderna, memòria infinita. Mohammed Bennis.

La memòria i el manifest. Ibrahim Al Koni.

Tradició, arqueologia i contemporaneïtat José Monleón

**Esriptura magribina i doble genealogia
Abdelwahab Meddeb**

Els escriptors europeus i els escriptors d'origen no europeu que escriuen en llengües europees, es retroben en el lloc de la creació, enllà de les tradicions, en un lloc que seria l'espai de la referència, és a dir, en l'empremta que continua actuant dins nostre. L'Islam i Europa tenen en comú alguna cosa que funciona

com

a empremta., en una doble genealogia simbòlica i espiritual, capaç de situar el procés de la petjada, de la inscripció i de l'esborrament, de l'empremta islàmica i de l'empremta europea

dins

d'un projecte d'escriptura.

Fa uns quinze anys vaig escriure un text intitulat La religió de l'Altre, una ficció teòrica on posava en paral·lel el pensament d'Ibn'Arabí i de Ramon Llull sobre la religió de l'Altre. Llull presenta en El llibre del gentil i dels tres savis les altres religions de forma honesta. D'altra banda, demostro com el teòsof musulmà gosava tocar la Trinitat i l'Encarnació i els feia circular en el seu Tarjumân al-Ashwâq (L'interpret dels desitjos ardents). Ambdós autors medievals visiten l'escenari de l'Altre, sense eludir mai res d'allò que pot xocar amb la pròpia creença. Els dos autors mostren la doble referència, una escriptura de l'intersticial entre les llengües, entre els continents, entre les referències.

Amb Mohammed Bennis vam viure l'aventura de la traducció a

l'àrab

del meu text escrit en francès Tombeau d'Ibn'Arabí. Aquest text o

la

manera com va ser escrit ens permet descobrir tot allò que separa

un

text en llengua àrab de l'època medieval, amb els seus rudiments i les seves figures convencionals, i permet adonar-se com pot funcionar en l'altra llengua on aquests transports poden acabar

sent

del tot inaudits. Quan hom escriu dins un projecte intersticial, dins un espai entre llengües, entre cultures, té sempre la possibilitat d'eixamplar el camp memorial de la llengua en la qual escriu, mentre l'altra llengua, la llengua absent, s'hi implica com a llengua de pulsíó, com a llengua de l'empremta. Però, ¿què passa quan aquell text meu torna a la llengua àrab, quan torna a la coherència lingüística del text que en constituïa, diguem-me, l'empremta, el poema d'Ibn'Arabí?

Amb Mohammed Bennis preteníem trobar una mena de "purificació" de la

llengua dins una llengua molt moderna, sense deixar d'emprar deliberadament alguna expressió preislàmica per recordar que

l'àrab

no ha començat amb el Corà. Vam fer tota una feina de deconstrucció

deconstrucció

per deslliurar el text en llengua àrab de l'horitzó teocèntric que sempre ronda aquesta llengua i que era l'utilitzat per Ibn'Arabí.

Algunes desviacions poden implicar apostes amb espectaculars dubtes de creences per a una lectura avesada al discurs corànic. Aquest va

ser el treball de dos poetes dins el gresol magribí: el fet de deslliurar una llengua de la seva sacralitat pot fer néixer l'inaudit i, per un simple acte poètic, per una operació d'escriptura, hom pot acabar en apostes polítiques temibles.

**Aquestes veus que ens obsedeixen
Zineb Ali-Benali**

L'escriptor algerià és presoner d'una situació gairebé insostenible. Driss Chraïbi o Kateb Yacine van ser motiu d'escàndol, cadascun a la

seva manera: el primer per atrevir-se a atacar la figura central de l'edifici patriarcal, i el segon en ser il·legible ja que capgirava les categories estètiques i genèriques habituals. La política pesa com un destí damunt la literatura magribina. La ficció és desxifrada com una història vertadera. Si l'escriptor parla de la Història col·lectiva, hom intentarà dictar-li el que ha de dir i intentarà, sobretot, vetar-li alguns territoris d'aquesta Història.

La ficció no aconsegueix deslliurar-se de la història; en porta el pes com un llast i il·lumina com una mena de metàfora de la qual sorgeixen les mancances i les incoherències. Considerem-ne dos aspectes: l'exploració del passat, amb una figura històrica central, la de Kahima; i la narració històrica dins la literatura actual. El rebuig de Kahima respon a uns objectius no tant d'ordre religiós, sinó que afecten la identitat. En l'inici de la memòria un forat negre: Kahima, una dona berber que ha gosat conduir la resistència

en contra del verb d'Al·là. La història que a l'Algèria independent s'ensenyava a les escoles, començava al segle VII. Abans res, un forat negre. Però la història pot venjar-se de l'oblit i el nom de "Kahima" ha estat donat a moltes noies i simbòlicament les lliga a la seva avantpassada.

La ficció recupera les figures de l'ombra. L'escriptor es converteix, així, en un explorador de territoris perduts, recrea lligams amb tot allò que està amagat i ho torna a la llum del dia. Ouetta Tahar o Boudjedra tracten tot d'episodis negats per la Història oficial de la guerra d'alliberament. En un present d'una extrema violència contra tots aquells que escriuen, els textos es multipliquen. Les novel·les de Maïssa Bey i de Ghania Hammadou narren la vida quotidiana. A Ravisser de Leïla Marouane es posa en

pràctica literalment una de les lleis de l'Islam, la del repudi. A Peurs et mensonges d'Aïssa Khelladi es planteja quin és el lloc de

És

qui escriu i publica allò que escriu. ¿Com fer emergir un verb que et sigui propi en un moment on tothom et dicta el que has de dir?

un procés perillós. És el procés dels escriptors algerians. La societat no els pot pas admetre, però tampoc no els pot rebutjar. Reivindiquen una llibertat i no accepten cap missió. En llur pròpia societat són una estranya presència.

Qui parla d'escriptura?

Noureddine Saadi

Sense saber-ho, l'escriptor porta dins la mà l'ombra invisible d'una genealogia, la memòria "dels tinters d'on ha begut", la seva nissaga, els seus predecessors. En aquest sentit hi ha una varietat de respostes dels escriptors, tantes com possibles justificacions ideològiques o culturals. Meddeb diu que el fet d'escriure en francès és una mena d'experiència que té la impressió de portar a terme tot ampliant el camp de la literatura francesa gràcies a la influència de la literatura àrab. Una certa crítica francesa continua considerant, dins el mirall de l'exotisme, que aquestes escriptures converteixen la llengua francesa en estrangera a si mateixa. Curiosa paradoxa per la qual s'ha fet estrangera una literatura en relació amb la llengua mateixa de la seva escriptura. Escrivint en "la seva" llengua, pensen ells, estem fent un procés de reapropiació posseint-la o traint-la.

Un llibre, tothom ho sap, sempre té dos autors: aquell que l'escriu i aquell que el llegeix. L'obertura a la polisèmia és pròpia de tota literatura. "Tota llengua és estrangera a l'escriptor", diu el poeta Guilleric. Mentre que en la traducció tenim la mateixa obra en una altra llengua, en l'escriptura literària és una mateixa llengua que esdevé altra. Aquest procés queda doblat en el cas de la literatura magribina en llengua francesa, perquè en una "altra llengua" no només es canvia l'estil, sinó que escriu altrament, en el sentit que escriu una "altra cosa". La relació dels escriptors magribins amb la llengua francesa sovint està constituïda per una mena

d'inseguretat

lingüística que no prové d'un desconeixement de la llengua francesa,

sinó d'un saber amagat propi de l'imaginari i del simbòlic del seu enunciat.

Ben lluny de tot argot o d'altres formes d'aculturació lingüística, la llengua francesa de l'escriptor magribí apareix, doncs, com la llengua escriptural d'una polifonia. Obligats a pensar la llengua, els escriptors posen en marxa, una estratègia d'escriptura. Acaben retrobant així la modernitat de la literatura contemporània, analitzada per R. Escarpit com la "traïció creadora" o reivindicada per Segalen dins una "estètica del divers". Entre la impossible

integració al corpus literari francès i la desvalorització etnogràfica dins l'exotisme, la literatura magribina en llengua francesa contribueix a la producció d'aquest francès plural fet de distàncies de llenguatge, d'incorporació dins un sistema de llengua amb altres referents culturals.

Imaginari i creació al Marroc. Interrogants i obertures Noureddine Affaya

¿Fins a quin punt el creador marroquí ha pogut assumir els seus temps passats i presents? ¿Per què la modernitat, que és l'encarnació renovada de les llums, s'ha topat i es topa encara amb una resistència simbòlica i institucional? El Marroc com a qüestió d'art s'ha trobat i encara es troba emmarcat en el si d'una estructura intel.lectual que privilegia la repetició i la reproducció. Si bé els mitjans d'expressió artística són rics i variats en els ambients artesans i populars, la literatura oficial ha patit una veritable manca d'imaginació i de ficció. Però cal plantejar la qüestió de la distinció entre l'artista i l'artesà, entre l'estètica i l'utilitzari, entre el plaer i el treball. La qüestió de l'art i de la creació al Marroc s'imposa en els camps de la reflexió. Perquè si la cultura sàvia i les seves formes artístiques, o més aviat literàries, només ha produït, generalment, mandarins sense alè creador específic, i si les diferents formes de l'artesanat només privilegien la imaginació reproductora, implica que hi havia i que hi ha encara un veritable problema inherent a les formes de pensament que ha conegut la cultura marroquina. La majoria d'autors redacten les obres com els que els han precedit, els homes de lletres formulen les obres literàries de la mateixa manera que les que han heretat. Sovint la imaginació s'acontenta amb l'estatus de la reproducció sense permetre que s'exterioritzin els impulsos creadors, aleshores esdevé necessari fer una veritable arqueologia del nostre imaginari i de qüestionar-se sobre el nivell de ficció dels nostres poemes, les nostres novel.les les nostres pel.lícules... per veure fins a quin punt el creador marroquí ha pogut fer treballar el seu patrimoni cultural, i el seu imaginari, en els modes moderns de la narració. L'escriptura de la història, el relat en els contes, el pes de la historicitat, la conservació de l'ortodòxia, l'elogi de la repetició... són aspectes que han caracteritzat la cultura sàvia marroquina i que continuen manifestant-se en diferents àmbits de la pràctica cultural. Malgrat totes les tendències retrògrades que prediquen la prohibició de l'art i la limitació restrictiva de la raó, la imaginació

creadora es veu empesa a manifestar, cada vegada, la seva vivacitat

i la capacitat d'obrir-se a nous horitzons en els camps del pensament i de l'art. Davant el pes terriblement feixuc de la historicitat i la tradició, ja siguin des del opunt de vista politicocultural o social, i davant els diferents entredits que posen traves a l'acte imaginatiu, que és fonamentalment un acte de llibertat, l'intel.lectual marroquí, ja sigui productor --o reproductor-- d'idees, o creador d'imatges i de formes, ha de donar més consistència als seus textos i més alè creador a les seves obres, per tal que aquesta "pàtria estètica" engendri una veritable cultura de la vida, arrelada en el temps i l'espai.

Paraula moderna, memòria infinita
Mohammed Bennis

La memòria i l'oblit, representen dues visions de la relació de les lletres amb la vida i la mort. Veig una diferència essencial entre l'escriptura en francès i la francofonia. L'escriptura en francès és com qualsevol altra escriptura fins que l'escriptor no es planteja la llengua com a problema. La francofonia és una consciència primària de la llengua, que es queda al nivell de la llengua considerada exclusivament com un mitjà de comunicació.

L'estratègia

de la llengua dins l'escriptura defineix l'estratègia del jo que escriu.

Sempre he sentit el món a través de la paraula. La meva àvia, el meu

pare, els meus mestres o els meus amics del barri són paraules, a partir de les quals es fa i es desfà tot un món al meu voltant. En evocar el jo que era a la meva infantesa, miro de rellegir la memòria dels meus semblants, que vivien a Fes, de mig segle

ençà.

Retornar a la paraula, en una època bullent de la història moderna del Marroc, és una manera de reflexionar alhora sobre les

mutacions

d'una memòria i d'una imaginació.

El pensament àrab modern plantejava en paral.lel el problema de la memòria i la manca de voluntat, per no dir el rebuig d'obertura envers la cultura occidental i els seus valors universals. Noms com Taha Houssein, Gibran, Adonis o Laraoui representen una visió

oberta

sobre el passat i el present. Mitjançant les seves crítiques de la dominació de la memòria no pretenien alliberar-se completament d'aquest passat, sinó més aviat veure'l altrament, és a dir, en estat d'esdevenir. La modernitat cultural àrab, en el sentit crític del terme, és un moviment bloquejat entre els murs de la tradició,

que no pot projectar-se en el present i l'avenir. I el creador, que pretén canviar la paraula per canviar la memòria, es veu bandejat i condemnat, per la simple raó d'introduir el desgavell a la memòria col.lectiva que, segons els tradicionals, ha de mantenir-se fidel al passat sagrat.

els El problema de la paraula i de la memòria no deixen d'augmentar
la turments en una època marcada pel pas de la globalització. Entenc
de que la memòria és un producte de la paraula. La paraula determina
de nostra manera de viure en el món. Les nostres sensibilitats, les
ha nostres idees i els nostres valors troben la font en la paraula i la
pel imaginació. I ens trobem cara a cara amb la llengua. El problema
de tots els escriptors àrabs moderns rau en l'estatuts de la llengua.
L'escriptor magribí no n'és l'excepció. La llengua parlada i la
ha llengua escrita. A la meva llengua, l'àrab, es dibuixen els
pel contorns, les profunditats i els aires de la meva memòria i de la
de meva imaginació. La meva llengua està feta d'aquesta llengua que
als esdevingut, per a mi, un punt d'interrogació. Per exemple, com
de escriure un poema modern en una llengua que resta condicionada
pel que és antic? La llengua àrab és una llengua confiscada tant pels
de tradicionals, que li mantenen la missió de ser del dipòsit d'un
als passat immutable, com pels francòfons, que li prohibeixen la
de modernitat.
de Cal observar que la nostra vida quotidiana, vida de consum i
als d'informació, afavoreix l'abolició de la memòria. Els joves
de marroquins ja no donen importància a la memòria col.lectiva, o bé
pel perquè empren una altra llengua, el francès, o perquè pertanyen
als valors de la globalització que reforcen la idea de la ruptura de la
de memòria. La paraula moderna és la meva veu. La memòria infinita
de és
pel el meu camí. Totes dues existeixen només en la meva llengua,
de l'àrab.

La memòria i el manifest Ibrahim Al Koni

memòria Tot el secret es troba en la memòria, perquè només vivim de
i morim en perdre-la. Només amb l'ajut de la memòria s'acabaran
reconciliant els vells enemics i s'acabaran unint l'ahir, l'avui i
el demà. Amb l'ajut de la memòria tindrà lloc el miracle i quedarà

saldat el cruel desgavell. Dins la memòria viu l'herència que ens permet ressuscitat tornant-nos la història que crèiem perduda per sempre en la inflexibilitat del temps. Per damunt de la memòria del desert bufa una tempesta més poderosa que els vents de la cabila, capaç de fer trontollar els fonaments de l'ànima d'una nació, d'ofegar un manifest dins el pit, d'emudir les veus i les cançons als llavis, capaç d'obligar molts ritus a cedir sota els atacs i tants poderosos a deixar el seu lloc, per pura vergonya o desesperació, abandonant el tron i obrint camí a nous senyors

duts

per l'huracà. El poeta ha d'utilitzar el tresor de la llengua per dir allò que la llengua ha oblidat. Com a guardià del llegat de l'existència, el poeta ha de recórrer al manifest per transmetre als fills d'aquesta existència el llegat ocult dins tot missatge. Així doncs, el manifest acaba sent el missatger, el portador del missatge. La història ens ensenya que la supervivència del fills del missatge depèn de la permanència del missatge i del manifest que oculta aquest missatge. Per tot plegat el destí ha acabat

condemnant

aquelles tribus que havien comès traïció en deixar que es perdés el llegat de la memòria, quan oblidaren no sols que resideix en el manifest, sinó que existeix gràcies a ell.

Tradició, arqueologia i contemporaneïtat
José Monleón

A l'escola hem estudiat una història d'Espanya on un capítol fonamental era la Reconquesta i on la relació amb els pobles àrabs s'explicava d'una manera vergonyosa. Avui assistim als resultats d'aquest desastre en les relacions amb l'emigració. A l'època d'al-Andalus les tres comunitats s'entenien i pactaven entre ells sota una administració musulmana, parlaven tres llengües i barrejaven paraules de cada una d'elles en les seves cançons, incidien en les seves poesies recíproques. Potser l'al-Andalus no

va

ser mai com el recorden el poetes, perquè sabem que els

integrismes

musulmà i catòlic tampoc no en foren estranys, però ens n'ha

quedat

una imatge de convivència que urgeix defensar.

Moure's en la convivència no és defensar el pensament únic com

una

conseqüència de la inevitable globalització ni, al revés, oposar-se a aquesta homogeneïtzació abanderant cada particularitat en una guerra sistemàtica. Crec que cada cultura ha d'afirmar la seva singularitat, com a part d'una harmonia i no com a factor d'enfrontament.

De les seves nombroses activitats al Magrib, l'Instituto

Internacional del Teatro del Mediterráneo n'ha pogut treure conclusions esperançadores. Per exemple, quan els alumnes de l'ISADAC de Rabat, dirigits per l'andalús Francisco Ortuño, han fet, en àrab clàssic, la 'Yerma' de Lorca, ens hem trobat davant una visió marroquina que no falsejava la substància dramàtica de la seva obra. Federico parla de la subordinació de la dona a l'home, de la vinculació a la terra, del temor i del silenci imposats per l'ordre econòmic; interpretat per estudiants marroquins es converteix en magribí i andalús, sense que hi hagi cap contraposició. La història de l'art, la del pensament democràtic i de la dignitat humana s'enriqueixen i queden travades per moltes aportacions. La feina del nostre Institut és crear i mantenir espais culturals de diàleg i de respecte recíproc entre totes les cultures mediterrànies, i el reconeixement d'intel.lectuals i de gent de teatre de molts països és molt esperançador.

Tal com explica molt bé Fadel Jaibi, l'home de teatre més important del país, n'hi ha prou amb portar a la creació la realitat en què es viu; en el seu cas, la realitat tunisenca. Crec que aquest és el camí per on cal avançar. Som diferents -tot i que no tant com altres posicions interessades proclamen- i, des d'aquesta diferència, ens podem trobar, respectar-nos i generar respostes. Perquè, entre altres coses, i sense apel.lar les diferències entre els pobles, en una mateixa societat dos éssers iguals no produeixen res. La història és l'encontre amb l'altre, la construcció compartida d'una resposta. I si això passa en l'àmbit personal, també s'esdevé en el col.lectiu i en el cultural. Així, el teatre àrab, en la mesura que va deixant enrere la memòria de l'ocupació europea, va sortint d'aquest debat, tot i que en l'ordre ideològic i en la realitat econòmica subsisteixen molts elements que plantegen el tema de la dependència. Les coincidències i divergències es produeixen fora del doctinarisme polític, com una resposta dels éssers humans davant les pròpies necessitats i el coneixement de les obres d'art d'altres països.

* Escritura magribina i doble genealogia. Abdelwahab Meddeb.

* Aquestes veus que ens obsedeixen. Zineb Ali-Benali.

- * Qui parla d'escriptura?
Noureddine Saadi.
- * Imaginari i creació al Marroc.
Interrogants i obertures.
Noureddine Affaya.
- * Paraula moderna, memòria
infinita. Mohammed Bennis.
- * La memòria i el manifest.
Ibrahim Al Koni.
- * Tradició, arqueologia i
contemporaneïtat José Monleón

Escriptura magribina i doble
genealogia

Abdelwahab Meddeb

Els escriptors europeus i els escriptors d'origen no europeu que escriuen en llengües europees, es retroben en el lloc de la creació, enllà de les tradicions, en un lloc que seria l'espai de la referència, és a dir, en l'empremta que continua actuant dins nostre. L'Islam i Europa tenen en comú alguna cosa que funciona com a empremta., en una doble genealogia simbòlica i espiritual, capaç de situar el procés de la petjada, de la inscripció i de l'esborrament, de l'empremta islàmica i de l'empremta europea dins d'un projecte d'escriptura.

Fa uns quinze anys vaig escriure un text intitulat La religió de l'Altre, una ficció teòrica on posava en paral·lel el pensament d'Ibn'Arabí i de Ramon Llull sobre la religió de l'Altre. Llull presenta en El llibre del gentil i dels tres savis les altres religions de forma honesta. D'altra banda,

demostrava com el teòsof musulmà
gosa tocar la Trinitat i
l'Encarnació i els feia circular
en el seu Tarjumân al-Ashwâq
(L'Intèrpret dels desitjos
ardents). Ambdós autors medievals
visiten l'escenari de l'Altre,
sense eludir mai res d'allò que
pot xocar amb la pròpia creença.
Els dos autors mostren la doble
referència, una escriptura de
l'intersticial entre les
llengües, entre els continents,
entre les referències.

Amb Mohammed Bennis vam
viure l'aventura de la traducció
a l'àrab del meu text escrit en
francès Tombeau d'Ibn'Arabí.
Aquest text o la manera com va
ser escrit ens permet descobrir
tot allò que separa un text en
llengua àrab de l'època medieval,
amb els seus rudiments i les
seves figures convencionals, i
permet adonar-se com pot
funcionar en l'altra llengua on
aquests transports poden acabar
sent del tot inaudits. Quan hom
escriu dins un projecte
intersticial, dins un espai entre
llengües, entre cultures, té
sempre la possibilitat
d'eixamplar el camp memorial de
la llengua en la qual escriu,
mentre l'altra llengua, la
llengua absent, s'hi implica com
a llengua de pulsíó, com a
llengua de l'empremta. Però, ¿què
passa quan aquell text meu torna
a la llengua àrab, quan torna a
la coherència lingüística del
text que en constituïa,
diguem-me, l'empremta, el poema
d'Ibn'Arabí?

Amb Mohammed Bennis
preteníem trobar una mena de
"purificació" de la llengua dins
una llengua molt moderna, sense
deixar d'emprar deliberadament
alguna expressió preislàmica per

recordar que l'àrab no ha començat amb el Corà. Vam fer tota una feina de deconstrucció per deslliurar el text en llengua àrab de l'horitzó teocèntric que sempre ronda aquesta llengua i que era l'utilitzat per Ibn'Arabí. Algunes desviacions poden implicar apostes amb espectaculars dubtes de creences per a una lectura avesada al discurs corànic. Aquest va ser el treball de dos poetes dins el gresol magribí: el fet de deslliurar una llengua de la seva sacralitat pot fer néixer l'inaudit i, per un simple acte poètic, per una operació d'escriptura, hom pot acabar en apostes polítiques temibles.

Aquestes veus que ens obsedeixen

Zineb Ali-Benali

L'escriptor algerià és presoner d'una situació gairebé insostenible. Driss Chraïbi o Kateb Yacine van ser motiu d'escàndol, cadascun a la seva manera: el primer per atrevir-se a atacar la figura central de l'edifici patriarcal, i el segon en ser il·legible ja que capgirava les categories estètiques i genèriques habituals. La política pesa com un destí damunt la literatura magribina. La ficció és desxifrada com una història vertadera. Si l'escriptor parla de la Història col·lectiva, hom intentarà dictar-li el que ha de dir i intentarà, sobretot, vetar-li alguns territoris d'aquesta Història.

La ficció no aconsegueix deslliurar-se de la història; en porta el pes com un llast i il·lumina com una mena de

metàfora de la qual sorgeixen les mancances i les incoherències. Considerem-ne dos aspectes: l'exploració del passat, amb una figura històrica central, la de Kahima; i la narració històrica dins la literatura actual. El rebuig de Kahima respon a uns objectius no tant d'ordre religiós, sinó que afecten la identitat. En l'inici de la memòria un forat negre: Kahima, una dona berber que ha gosat conduir la resistència en contra del verb d'Al.là. La història que a l'Algèria independent s'ensenyava a les escoles, començava al segle VII. Abans res, un forat negre. Però la història pot venjar-se de l'oblit i el nom de "Kahima" ha estat donat a moltes noies i simbòlicament les lliga a la seva avantpassada.

La ficció recupera les figures de l'ombra. L'escriptor es converteix, així, en un explorador de territoris perduts, recrea lligams amb tot allò que està amagat i ho torna a la llum del dia. Ouetta Tahar o Boudjedra tracten tot d'episodis negats per la Història oficial de la guerra d'alliberament. En un present d'una extrema violència contra tots aquells que escriuen, els textos es multipliquen. Les novel·les de Maïssa Bey i de Ghania Hammadou narren la vida quotidiana. A Ravisser de Leïla Marouane es posa en pràctica literalment una de les lleis de l'Islam, la del repudi. A Peurs et mensonges d'Aïssa Khelladi es planteja quin és el lloc de qui escriu i publica allò que escriu. ¿Com fer emergir un verb que et sigui propi en un moment on tothom et dicta el que has de dir? És un procés perillós. És el

procés dels escriptors algerians.
La societat no els pot pas
admetre, però tampoc no els pot
rebutjar. Reivindiquen una
llibertat i no accepten cap
missió. En llur pròpia societat
són una estranya presència.

Qui parla d'escriptura?

Noureddine Saadi

Sense saber-ho, l'escriptor
porta dins la mà l'ombra
invisible d'una genealogia, la
memòria "dels tinters d'on ha
begut", la seva nissaga, els seus
predecessors. En aquest sentit hi
ha una varietat de respostes dels
escriptors, tantes com possibles
justificacions ideològiques o
culturals. Meddeb diu que el fet
d'escriure en francès és una mena
d'experiència que té la impressió
de portar a terme tot ampliant el
camp de la literatura francesa
gràcies a la influència de la
literatura àrab. Una certa
crítica francesa continua
considerant, dins el mirall de
l'exotisme, que aquestes
escriptures converteixen la
llengua francesa en estrangera a
si mateixa. Curiosa paradoxa per
la qual s'ha fet estrangera una
literatura en relació amb la
llengua mateixa de la seva
escriptura. Escrivint en "la
seva" llengua, pensen ells, estem
fent un procés de reapropiació
posseint-la o traint-la.

Un llibre, tothom ho sap,
sempre té dos autors: aquell que
l'escriu i aquell que el llegeix.
L'obertura a la polisèmia és
pròpia de tota literatura. "Tota
llengua és estrangera a
l'escriptor", diu el poeta
Guilleric. Mentre que en la
traducció tenim la mateixa obra

en una altra llengua, en l'escriptura literària és una mateixa llengua que esdevé altra. Aquest procés queda doblat en el cas de la literatura magribina en llengua francesa, perquè en una "altra llengua" no només es canvia l'estil, sinó que escriu altrament, en el sentit que escriu una "altra cosa". La relació dels escriptors magribins amb la llengua francesa sovint està constituïda per una mena d'inseguretat lingüística que no prové d'un desconeixement de la llengua francesa, sinó d'un saber amagat propi de l'imaginari i del simbòlic del seu enunciat.

Ben lluny de tot argot o d'altres formes d'aculturació lingüística, la llengua francesa de l'escriptor magribí apareix, doncs, com la llengua escriptural d'una polifonia. Obligats a pensar la llengua, els escriptors posen en marxa, una estratègia d'escriptura. Acaben retrobant així la modernitat de la literatura contemporània, analitzada per R. Escarpit com la "traïció creadora" o reivindicada per Segalen dins una "estètica del divers". Entre la impossible integració al corpus literari francès i la desvalorització etnogràfica dins l'exotisme, la literatura magribina en llengua francesa contribueix a la producció d'aquest francès plural fet de distàncies de llenguatge, d'incorporació dins un sistema de llengua amb altres referents culturals.

Imaginari i creació al Marroc.
Interrogants i obertures

Noureddine Affaya

¿Fins a quin punt el creador

marroquí ha pogut assumir els seus temps passats i presents? ¿Per què la modernitat, que és l'encarnació renovada de les llums, s'ha topat i es topa encara amb una resistència simbòlica i institucional? El Marroc com a qüestió d'art s'ha trobat i encara es troba emmarcat en el si d'una estructura intel·lectual que privilegia la repetició i la reproducció. Si bé els mitjans d'expressió artística són rics i variats en els ambients artesans i populars, la literatura oficial ha patit una veritable manca d'imaginació i de ficció. Però cal plantejar la qüestió de la distinció entre l'artista i l'artesà, entre l'estètica i l'utilitzari, entre el plaer i el treball.

La qüestió de l'art i de la creació al Marroc s'imposa en els camps de la reflexió. Perquè si la cultura sàvia i les seves formes artístiques, o més aviat literàries, només ha produït, generalment, mandarins sense alè creador específic, i si les diferents formes de l'artesanat només privilegien la imaginació reproductora, implica que hi havia i que hi ha encara un veritable problema inherent a les formes de pensament que ha conegut la cultura marroquina.

La majoria d'autors redacten les obres com els que els han precedit, els homes de lletres formulen les obres literàries de la mateixa manera que les que han heretat. Sovint la imaginació s'acontenta amb l'estatus de la reproducció sense permetre que s'exterioritzin els impulsos creadors, aleshores esdevé necessari fer una veritable arqueologia del nostre imaginari i de qüestionar-se sobre el

nivell de ficció dels nostres
poemes, les nostres novel·les les
nostres pel·lícules... per veure
fins a quin punt el creador
marroquí ha pogut fer treballar
el seu patrimoni cultural, i el
seu imaginari, en els modes
moderns de la narració.

L'escriptura de la història, el
relat en els contes, el pes de la
historicitat, la conservació de
l'ortodòxia, l'elogi de la
repetició... són aspectes que han
caracteritzat la cultura sàvia
marroquina i que continuen
manifestant-se en diferents
àmbits de la pràctica cultural.

Malgrat totes les tendències
retrògrades que prediquen la
prohibició de l'art i la
limitació restrictiva de la raó,
la imaginació creadora es veu
empesa a manifestar, cada vegada,
la seva vivacitat i la capacitat
d'obrir-se a nous horitzons en
els camps del pensament i de
l'art. Davant el pes terriblement
feixuc de la historicitat i la
tradició, ja siguin des del opunt
de vista politicocultural o
social, i davant els diferents
entredits que posen traves a
l'acte imaginatiu, que és
fonamentalment un acte de
llibertat, l'intel·lectual
marroquí, ja sigui productor --o
reproductor-- d'idees, o creador
d'imatges i de formes, ha de
donar més consistència als seus
textos i més alè creador a les
seves obres, per tal que aquesta
"pàtria estètica" engendri una
veritable cultura de la vida,
arrelada en el temps i l'espai.

Paraula moderna, memòria infinita

Mohammed Bennis

La memòria i l'oblit,

representen dues visions de la relació de les lletres amb la vida i la mort. Veig una diferència essencial entre l'escriptura en francès i la francofonia. L'escriptura en francès és com qualsevol altra escriptura fins que l'escriptor no es planteja la llengua com a problema. La francofonia és una consciència primària de la llengua, que es queda al nivell de la llengua considerada exclusivament com un mitjà de comunicació. L'estratègia de la llengua dins l'escriptura defineix l'estratègia del jo que escriu.

Sempre he sentit el món a través de la paraula. La meva àvia, el meu pare, els meus mestres o els meus amics del barri són paraules, a partir de les quals es fa i es desfà tot un món al meu voltant. En evocar el jo que era a la meva infantesa, miro de rellegir la memòria dels meus semblants, que vivien a Fes, de mig segle ençà. Retornar a la paraula, en una època bullent de la història moderna del Marroc, és una manera de reflexionar alhora sobre les mutacions d'una memòria i d'una imaginació.

El pensament àrab modern plantejava en paral·lel el problema de la memòria i la manca de voluntat, per no dir el rebuig d'obertura envers la cultura occidental i els seus valors universals. Noms com Taha Houssein, Gibran, Adonis o Laraoui representen una visió oberta sobre el passat i el present. Mitjançant les seves crítiques de la dominació de la memòria no pretenien alliberar-se completament d'aquest passat, sinó més aviat veure'l altrament, és a dir, en estat d'esdevenir.

La modernitat cultural àrab, en el sentit crític del terme, és un moviment bloquejat entre els murs de la tradició, que no pot projectar-se en el present i l'avenir. I el creador, que pretén canviar la paraula per canviar la memòria, es veu bandejat i condemnat, per la simple raó d'introduir el desgavell a la memòria col·lectiva que, segons els tradicionals, ha de mantenir-se fidel al passat sagrat.

El problema de la paraula i de la memòria no deixen d'augmentar els turments en una època marcada pel pas de la globalització. Entenc que la memòria és un producte de la paraula. La paraula determina la nostra manera de viure en el món. Les nostres sensibilitats, les nostres idees i els nostres valors troben la font en la paraula i la imaginació. I ens trobem cara a cara amb la llengua. El problema de tots els escriptors àrabs moderns rau en l'estatuts de la llengua. L'escriptor magribí no n'és l'excepció. La llengua parlada i la llengua escrita. A la meua llengua, l'àrab, es dibuixen els contorns, les profunditats i els aires de la meua memòria i de la meua imaginació. La meua llengua està feta d'aquesta llengua que ha esdevingut, per a mi, un punt d'interrogació. Per exemple, com escriure un poema modern en una llengua que resta condicionada pel que és antic? La llengua àrab és una llengua confiscada tant pels tradicionals, que li mantenen la missió de ser del dipòsit d'un passat immutable, com pels francòfons, que li prohibeixen la modernitat.

Cal observar que la nostra

vida quotidiana, vida de consum i d'informació, afavoreix l'abolició de la memòria. Els joves marroquins ja no donen importància a la memòria col·lectiva, o bé perquè empren una altra llengua, el francès, o perquè pertanyen als valors de la globalització que reforcen la idea de la ruptura de la memòria. La paraula moderna és la meua veu. La memòria infinita és el meu camí. Totes dues existeixen només en la meua llengua, l'àrab.

La memòria i el manifest

Ibrahim Al Koni

Tot el secret es troba en la memòria, perquè només vivim de memòria i morim en perdre-la. Només amb l'ajut de la memòria s'acabaran reconciliant els vells enemics i s'acabaran unint l'ahir, l'avui i el demà. Amb l'ajut de la memòria tindrà lloc el miracle i quedarà saldat el cruel desgavell. Dins la memòria viu l'herència que ens permet ressuscitar tornant-nos la història que crèiem perduda per sempre en la inflexibilitat del temps. Per damunt de la memòria del desert bufa una tempesta més poderosa que els vents de la cabila, capaç de fer trontollar els fonaments de l'ànima d'una nació, d'ofegar un manifest dins el pit, d'emmudir les veus i les cançons als llavis, capaç d'obligar molts ritus a cedir sota els atacs i tants poderosos a deixar el seu lloc, per pura vergonya o desesperació, abandonant el tron i obrint camí a nous senyors duts per l'huracà. El poeta ha d'utilitzar el tresor de la llengua per dir allò que la llengua ha oblidat. Com a guardià

del llegat de l'existència, el poeta ha de recórrer al manifest per transmetre als fills d'aquesta existència el llegat ocult dins tot missatge. Així doncs, el manifest acaba sent el missatger, el portador del missatge. La història ens ensenya que la supervivència del fills del missatge depèn de la permanència del missatge i del manifest que oculta aquest missatge. Per tot plegat el destí ha acabat condemnant aquelles tribus que havien comès traïció en deixar que es perdés el llegat de la memòria, quan oblidaren no sols que resideix en el manifest, sinó que existeix gràcies a ell.

Tradició, arqueologia i contemporaneïtat

José Monleón

A l'escola hem estudiat una història d'Espanya on un capítol fonamental era la Reconquesta i on la relació amb els pobles àrabs s'explicava d'una manera vergonyosa. Avui assistim als resultats d'aquest desastre en les relacions amb l'emigració. A l'època d'al-Andalus les tres comunitats s'entenien i pactaven entre ells sota una administració musulmana, parlaven tres llengües i barrejaven paraules de cada una d'elles en les seves cançons, incidien en les seves poesies recíproques. Potser l'al-Andalus no va ser mai com el recorden el poetes, perquè sabem que els integrismes musulmà i catòlic tampoc no en foren estranys, però ens n'ha quedat una imatge de convivència que urgeix defensar.

Moure's en la convivència no és defensar el pensament únic com una conseqüència de la inevitable

globalització ni, al revés, oposar-se a aquesta homogeneïtzació abanderant cada particularitat en una guerra sistemàtica. Crec que cada cultura ha d'afirmar la seva singularitat, com a part d'una harmonia i no com a factor d'enfrontament.

De les seves nombroses activitats al Magrib, l'Institut Internacional del Teatro del Mediterráneo n'ha pogut treure conclusions esperançadores. Per exemple, quan els alumnes de l'ISADAC de Rabat, dirigits per l'andalús Francisco Ortuño, han fet, en àrab clàssic, la 'Yerma' de Lorca, ens hem trobat davant una visió marroquina que no falsejava la substància dramàtica de la seva obra. Federico parla de la subordinació de la dona a l'home, de la vinculació a la terra, del temor i del silenci imposats per l'ordre econòmic; interpretat per estudiants marroquins es converteix en magribí i andalús, sense que hi hagi cap contraposició. La història de l'art, la del pensament democràtic i de la dignitat humana s'enriqueixen i queden travades per moltes aportacions. La feina del nostre Institut és crear i mantenir espais culturals de diàleg i de respecte recíproc entre totes les cultures mediterrànies, i el reconeixement d'intel·lectuals i de gent de teatre de molts països és molt esperançador.

Tal com explica molt bé Fadel Jaibi, l'home de teatre més important del país, n'hi ha prou amb portar a la creació la realitat en què es viu; en el seu cas, la realitat tunisenca. Crec que aquest és el camí per on cal avançar. Som diferents -tot i que

no tant com altres posicions interessades proclamen- i, des d'aquesta diferència, ens podem trobar, respectar-nos i generar respostes. Perquè, entre altres coses, i sense apel·lar les diferències entre els pobles, en una mateixa societat dos éssers iguals no produeixen res. La història és l'encontre amb l'altre, la construcció compartida d'una resposta. I si això passa en l'àmbit personal, també s'esdevé en el col·lectiu i en el cultural. Així, el teatre àrab, en la mesura que va deixant enrere la memòria de l'ocupació europea, va sortint d'aquest debat, tot i que en l'ordre ideològic i en la realitat econòmica subsisteixen molts elements que plantegen el tema de la dependència. Les coincidències i divergències es produeixen fora del doctrinarisme polític, com una resposta dels éssers humans davant les pròpies necessitats i el coneixement de les obres d'art d'altres països.

Nadine Gordimer: Literatura y polític Por Cecilia Urbina

La novela política representa esa difícil combinación de ética y estética que construye anécdota dentro de la historia. En general accede al nivel de arte sólo cuando logra invadir ese enfadoso instrumento, el "discurso político" en sí, a menos que éste logre incluirse como la convicción auténtica de los personajes ficticios. Nadine Gordimer pertenece a esa elite, la escritora que responde a las exigencias tanto de la literatura como de la política. El premio Nobel que se le otorgó en 1991 reconoce su talento.

Gordimer nació en 1923 en la población minera de Springs, Sudáfrica. De ascendencia lituana e inglesa y padres judíos, se educó a sí misma a través de la lectura. Su primera novela, Los días mentirosos (1953) es la historia de una joven, Helen Shaw, quien poco a poco llega a enfrentarse con las atroces realidades de su país. Semejante comprensión sólo puede llevarla a involucrarse en los movimientos liberales de los años cuarenta y cincuenta, y al desarrollo ante la toma de poder por los nacionalistas afrikaner en 1948.

En su discurso de aceptación del Premio Nobel, Gordimer dijo: "Esta nuestra aventura estética se vuelve subversiva cuando los vergonzosos secretos de nuestro tiempo se exploran a profundidad, con la integridad rebelde del artista ante lo que le rodea. Entonces, los temas y personajes se ven conformados inevitablemente por las presiones y distorsiones de la sociedad". Su aventura fue ciertamente subversiva, tanto que sus novelas estuvieron prohibidas en su país durante años. Esta prohibición no hizo más que atraer un faro iluminador sobre la tragedia de más de dos terceras partes de la población sudafricana sometida a la vida en los townships —tugurios carentes de lo más elemental—, a llevar un pase para penetrar el mundo de los blancos y realizar ahí los trabajos arduos o desagradables.

.....

...

] Las tribulaciones de un escritor en gikuyu

Mwangi wa Mutahi, escritor keniano, autor de una novela en gikuyu, Ngoima (Lugha Africa, Mukurwe-ini, Nyiri, 1999)

] Ardiente defensor de su idioma nativo, este Mwangi wa Mutahi novelista keniano fue en un momento tan hostil a éste como algunos de sus profesores.

[Image]Nací en una familia de campesinos en 1963, año en que Kenya obtuvo su independencia. De niño, mi única lengua era el gikuyu. En gikuyu cantábamos, narrábamos historias, intercambiábamos adivinanzas o simplemente charlábamos, mientras los adultos sostenían conversaciones salpicadas de

] proverbios. Que yo recuerde, el gikuyu, hablado por 22% de la población keniana, era el único después de la independencia, los primeros años de escolaridad, si bien yo había aprendido el alfabeto inglés en el jardín de infancia. Cuando llegábamos a cuarto grado se reintroducía el inglés y teníamos que despedirnos de la enseñanza del gikuyu. Desde ese momento, hablar o escribir en nuestra lengua materna estaba prohibido por los reglamentos escolares. Expresarnos en ella pasaban en inglés. Aquí, la escuela nos exponía a recibir golpes y a otros castigos, que en algunos casos llegaban a la expulsión temporal. Esa actitud de rechazo hacia las lenguas africanas predominaba en los establecimientos primarios del país. A juicio de mis educadores, esas lenguas no eran verdaderos idiomas, sino dialectos primitivos. Durante un tiempo, antes y después de mis

estudios universitarios, enseñé en un establecimiento secundario, experiencia que me permitió asumir una actitud personal frente a las lenguas africanas. ¿Sería capaz de inculcar el gikuyu a mis alumnos o rendiría culto a los idiomas extranjeros despreciando el propio? Al igual que mis colegas, me convertí en un buen discípulo del legado colonial. Hube pues de golpear y castigar a los alumnos cada vez que intentaban hablar en su lengua materna. Como muchos antes que yo, adopté la doctrina colonial según la cual hablar y aprender lenguas africanas disminuía la capacidad de aprendizaje de los alumnos. Como los exámenes nacionales eran en inglés, era fácil convencer a los estudiantes de que para salir airoso tenían que dominar ese idioma.

Por todas partes nuestra lengua derrama lágrimas porque sus propios hijos la están abandonando, dejándola sola con su pesado fardo. Decenios después de obtenida la independencia, el sistema de educación se mantiene intacto. No ha habido cambios significativos en la política de enseñanza de las lenguas africanas en Kenya, que son unas 40. Con excepción del kiswahili, proclamada por el difunto líder Jomo Kenyatta wolof lengua oficial junto con el inglés, el gobierno (Senegal) de Useyno Gey Cosaan estima que las lenguas locales son una amenaza para la unidad nacional. Numerosos educadores africanos respaldan el sistema según el cual lo importante es sobresalir en los exámenes de inglés, pues es el que da prestigio y abre perspectivas de estudio y de empleo en el país o en el extranjero.

“El mensaje de mi novela estaba en gikuyu”
 Para mí el vuelco se produjo cuando a los 32 años me senté a escribir mi primera novela. Vivía entonces en Estados Unidos, donde trabajaba como investigador científico. Al escribir Ngoima quería describir con sus verdaderos colores neocoloniales el régimen que impera en la Kenya independiente. Pretendía llegar a un público de campesinos, trabajadores y gente modesta. Mi relato aborda el tema de la corrupción y la negligencia en el sistema de atención médica a través del caso de una mujer que sufre complicaciones durante su embarazo. Empecé a escribir en inglés, pero después de los dos primeros párrafos me di cuenta de que en mi mente el mensaje que quería transmitir estaba en gikuyu. Esa lengua de la infancia tenía en mí raíces mucho más profundas de lo que yo había

creído. Un nuevo escollo surgió al intentar escribir los diálogos: ¿no sonaba falso que los dos personajes principales, ambos campesinos, que pertenecían a la lengua y la cultura gikuyu, hablasen inglés? La redacción de Ngoima quedó en suspenso. Varios meses después volví a Kenya, donde pude compartir mucho tiempo con gente como la que me había rodeado durante mi infancia y adolescencia. Era como si hubiera podido conversar personalmente con mis personajes de ficción. De manera misteriosa, la visita al país hizo revivir en mí el deseo de escribir. A comienzos de 1997, reanudé su escritura, esta vez en gikuyu. En dos meses había concluido el borrador de Ngoima.

El desarrollo del gikuyu escrito se ha estancado porque muy pocos lo utilizan. Frente a otras lenguas cuyo uso está más difundido en el país, el gikuyu ha quedado muy a la zaga en la renovación del vocabulario, los giros y la ortografía. Tuve dificultades en ese aspecto al escribir mi novela, pero me sirvieron de inspiración otros dos escritores (Gakaara y Ngugi) que habían decidido escribir en gikuyu antes que yo. Mi libro empezó a venderse en febrero de 1999. Mi padre, un campesino cuyas lecturas consistían esencialmente en la Biblia e himnos religiosos, me dijo que leer mi obra había sido una “experiencia educativa”. La trayectoria de los personajes le había permitido entender mejor algunos de los problemas sociales y económicos de su comunidad.

La vitalidad oculta

Aunque el inglés siga siendo sinónimo de reconocimiento nacional e internacional y si bien es muy raro que las editoriales acepten manuscritos en esos idiomas, la acogida que recibió Ngoima es un testimonio modesto de que las lenguas africanas conservan una gran vitalidad. Aunque las lenguas kenianas tienen en los intelectuales y escritores firmes defensores, el verdadero apoyo viene de los campesinos y trabajadores. Son ellos los que las mantienen vivas y aseguran su evolución. Son también los que necesitan con urgencia material de lectura en su lengua materna.

Escritores y estudiosos de todas las regiones de Africa se reunieron en Eritrea en enero de 2000 en una conferencia titulada “Contra todas las

disparidades: lenguas y literaturas africanas en el siglo xxi". Era la primera reunión de esa índole celebrada en suelo africano y tuvo lugar en un país que ha incorporado nueve lenguas en su programa de educación y desarrollo. Entendí allí que en lugar de lamentarnos por la desaparición de esas lenguas, hay que buscar medios eficaces de que se hablen, se lean y se traduzcan mucho más. Para algunos, escribir en su propio idioma constituye una traición al sistema de elites. A mi juicio, es una forma de romper con la mentalidad neocolonial y hacer que el pueblo africano cobre conciencia de su identidad. Escuchar a escritores en lenguas africanas de todo el continente constituyó un aliciente para seguir escribiendo. Ahora estoy enfrascado en la redacción de otra novela, en gikuyu.

LLEGENDA DE SANT JORDI

Amb motiu del dia 23 d'abril hem iniciat aquest apartat de contes de diferents cultures relacionats amb la llegenda de Sant Jordi. De moment hi trobareu una llegenda Bubi, semblant a la llegenda catalana del cavaller, el drac i la donzella.

Us convidem a participar en aquesta experiència. Si se us acud alguna altra llegenda, rondalla, conte... que tingui a veure amb la història de Sant Jordi, ens ho podeu fer arribar:

Per E-mail: edualter@pangea.org

O bé per correu tradicional (si pot ser amb disquette, millor!): Avinyó, 29 baixos 08002 Barcelona

---

LLEGENDA DE SERIDJE

Llegenda popular bubi de la part sud de l'illa de Bioko (Guinea Equatorial).

Contada per Juan Mwateriobo Jhoni i transcrita per Juana Jhoni Lele, guineana de l'illa de Bioko.

Fa molt molt temps, en el temps en què els galls tenien dents, vivia a l'aldea de Riasaka, una família a la qual Rupe (el creador del món) va donar un únic fill, a qui van posar el nom de Seridje.

A Riasaka hi havia el costum d'oferir, des de l'inici dels temps, una donzella per fer callar la ira d'un mal esperit, que una vegada cada rëa rive (mala lluna) es presentava a l'aldea en forma d'eñukuñuku (boa), i ho arrasava tot sense deixar pedra sobre pedra. En vista d'això els habitants del poble van decidir buscar la manera d'evitar que es presentés a l'aldea, i com a solució van arribar a l'acord d'oferir-li, uns dies abans del rëa rive, la seva víctima, que s'escollia entre les més belles de l'aldea.

Va passar que, una nit, quan Seridje anava al darrera d'un ëpaha (porc espí), perquè era molt afeccionat a la cacera nocturna, va escoltar uns gemecs tant desoladors que no va perdre un segon per comprovar el seu per què, cosa que li va costar bastant perquè tot es desenvolupava en l'encreuament dels vijururu vivë (encreuament d'energies negatives). Un cop que va obtenir el seu objectiu, per un moment va quedar cegat per la bellesa que veia lligada davant seu. Va sospirar vint-i-una vegades (el 21 és un número molt significatiu de la tradició bubl), tot repetint-se:

- "És ella!, és ella! Wewe" (bella).

Un cop tranquil.litzat, es va dirigir a ella i li va preguntar: - "Què fas aquí i d'aquesta manera?".

Ella li va respondre:

- "Compleixo el meu destí, el del meu poble".

- "Quin és aquest destí tan vil que et té lligada en aquest arbre? Explica-m'ho ràpidament!".

Una vegada posat al corrent dels fets, va pensar que no seria correcte alliberar una donzella del seu cruel destí, sinó alliberar Wewe i a totes les que d'ara endavant estarien comdemnades a seguir el mateix destí. Però, mentre estava amb aquestes cavil.lacions, va sentir bufar un vent tan fort que no podia ser igualat ni per 10.000 huracans tots junts, va veure com passaven sobre el seu cap unes pedres alades, i sota els seus peus la terra cruixia, i els rius i els mars es disputaven el terreny lliure, els animals es paral.litzaven i la natura gemia. Però el valerós Seridje, tanta era la ràbia i el coratge que l'animaven, que no va dubtar ni per un instant a canviar de propòsit, mentre es repetia:

- "Ha de desaparèixer perquè Riasaka i les seves belleses trobin la pau".

I treient la seva möchica (llança amb la punta esmolada) del sarró, li va clavar un cop tan fort, que Eñukuñuku va estirar la pota, i el vent el va escombrar per sempre més de la Terra. I, es diu que d'ell mai més se'n va saber res. I a Riasaka viuen feliços els descendents de Seridje i Wewe. En el lloc en què va caure Eñukuñuku i va ser engullit per la terra, va brotar un llac que tu pots visitar quan vagis a Mööka, si passes per Riasaka.

LLEGENDA DE SANT JORDI

Llegenda popular catalana

Un drac, un enorme i ferotge drac, es presenta a les portes de la vila amurallada de Montblanc. El drac de fètid i emmetzinat alè, mata i s'engoleix tot el que té al seu abast. Ramats d'ovelles, bous i cavalls han de ser tancats dintre del clos murallat de la vila. Davant del terror que el drac imposa a la vila i a tota la comarca, el rei convoca a tot el poble per prendre una determinació, i acorden lliurar a la voracitat de la bèstia, la més bella donzella de la vila: que és la filla del rei.

Ella s'acomiada sense vacil·lacions del pare, de la gent de la cort i del poble, i se'n va cap al bosc.

De cop i volta es troba un jove cavaller, armat de cap a peus, portant una llança punxaguda i cavalcant un cavall blanc com una tofa de neu.

Ella va témer per ell, que si el drac sortia, l'esmicolaria, i així li advertí, però el cavaller no tenia por del drac.

En aquell punt, un esbufec del drac entemordí la princesa mentre el jove cavaller investia la fera ferint-la per tots costats amb la seva llança, podent a la fi, ferir-la sota l'ala esquerra, on tenia el cor. Amb un altre cop de llança, rematà el drac, que en morir es va fer fonedís dins la terra davant dels ulls admirats de la princesa. On el drac va desaparèixer va néixer un roser de roses roges com la sang.